

Konung

ERIK

Den Fiortondes

Historia,

Sammanskrefwen efter Gamla

Handlingar

af

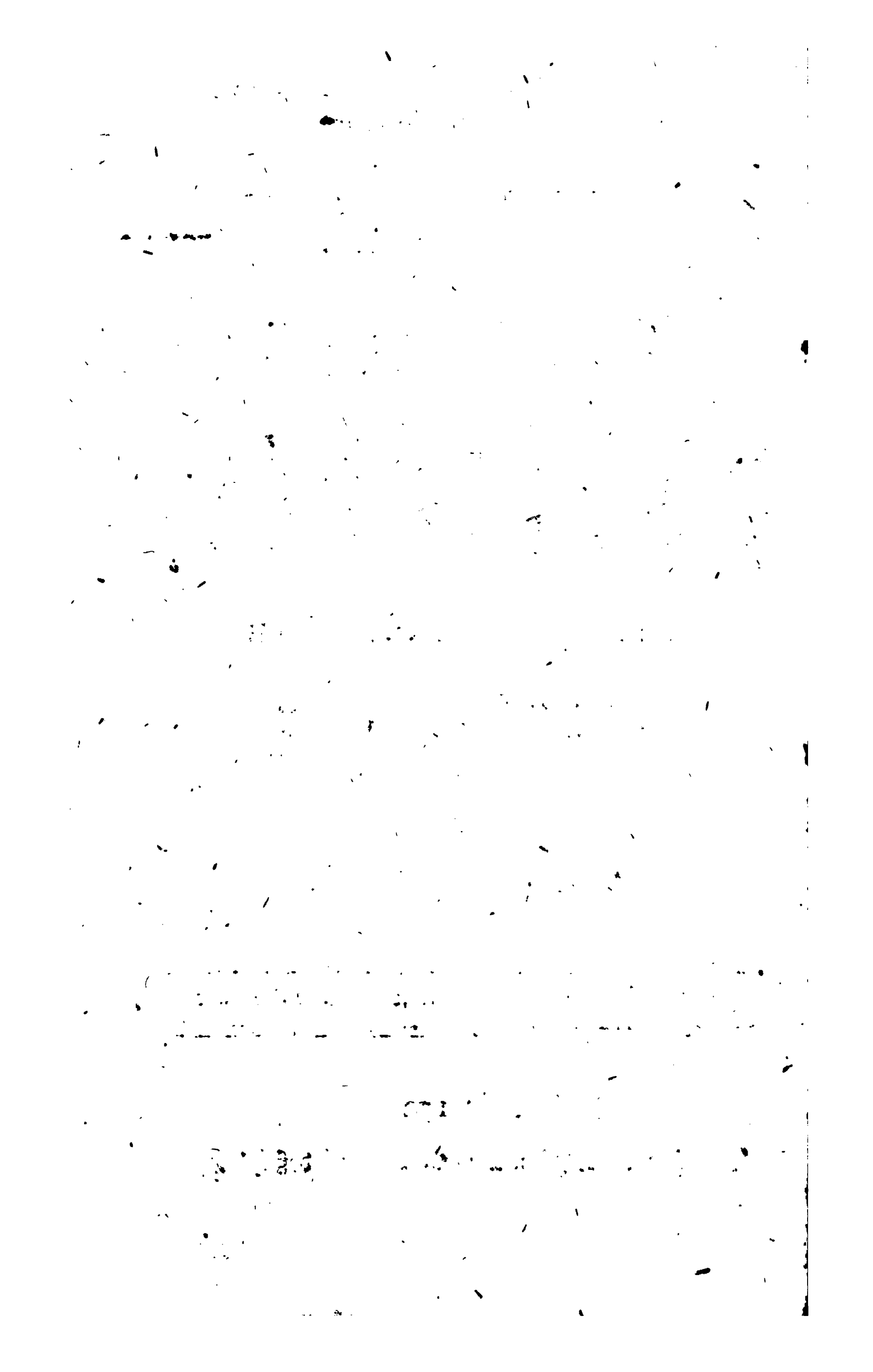
OLOF CELSIUS.

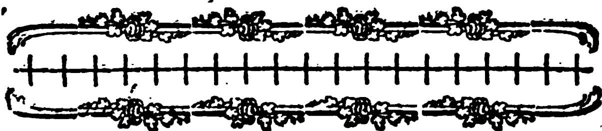

Andra, af Författaren ökta och förbättrade Uplagan.

LUND 1795.

Tryckt hos Prof. *Joh. Lundblad* och på deß Förlag.

Företal.

Denna Konung *ERIKS* Historia torde falla en och annan Låsare besynnerlig, emedan han i den samma icke til alla delar så afskilras, som man sig honom i allmänhet föreställer. Han dömes gemenligen mera efter sit swåra öde, än wårkeliga beskaffenhet; och det berömliga hwilket skulle kunna igenfinnas i hans gerningar, gömmes under swagheterna, som woro monga och stora.

Om fördenskull flera obehageliga än angenäma ämnen här läsas, är det icke Historieskrifwarens, men tidens och Historiens egna fel. Den förra får ändå nog för egen räkning at widkännas. Sådant lärer äfwen hända den, som företager sig *JOHANS* samt den Nionde *CARLS* regementen at betragta; til Historien under den senares Store Son och af den Hjeltens lysande gerningar återwinner sin glans.

Författaren har i det möjeligaste sökt at följa händelserna, icke efter fördomar, men den anwisning, som öfwerblefne handlingar tyckas gifwa. Den olycka åtföljer likwäl Regementen, under hwilka partier gåsa, at en öfwerlägsen sida såsom tyngst gerna förqwäfwer alt hwad med deß heder icke paßar, och sträcker förtrycket så mycket möjeligen ske kan, äfwen til eftertiden. När då en Häfdetecknare icke får gißa sig fram, som Naturforskaren, men bör på säkra bewis grunda sin Historiska byggnad, blir deß arbete mödosamt, i synnerhet om han wil leda händelserna ifrån deras uphof.

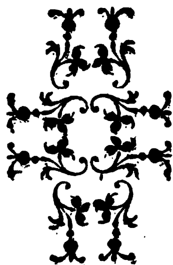
Slikt

Slikt har hänt med denne Konungens olyckeliga tidehwarf. Eho som finner mödan wärdt at igenomögna denna korta Historien, torde likwäl medgifwa, at Författaren icke har tänkt utan tydeliga anledningar; ehuru få hjelpredor warit för handen, och de merendels af förra tiders parti-tycke förwände.

Tegel, som förut afhandlat detta ämnet, war en Son af *Jöran Pehrsson*, hwilken almänt, och til äfwentyrs icke offörtjent, bär namn af Konung *ERIKS* elaka Rådgifware. Uti en Historia der Fadren utgör en så hufwudsakelig person, kunde Sonen om han skrefwö annorlunda än tiden fordrade, icke undgå mißtanke för wäld. Man bör äfwen föreställa sig det han under *CARLS* ögon, icke har wågat anföra något stridande emot deß behag. *Messenius* hwilken skref derefter, war *Tegels* hätske fiende; som när han med Fadrens gerningar wille swärta Sönen, icke kunde gifwa Konung *ERIK* någon rätt.

Hurumida Författaren til denna Bok har träffat medelwägen i sit omdöme,

me, tilhör icke honom at säja, men Läsaren at finna: hwilken nu longt efter de tider, och således utan fruktan eller fördomar kan både tycka och tala som honom i sinnet faller.

Konung

Konung ERIK
Den Fjortondes Historia.

Första Boken.

ERIK, Konung GUSTAFS Älsta Son af den Saxen Lauenburgska Prinseßan CATHARINA, besteg sin Faders Thron. Han war til antalet den Tolfte Swea Rikes Konung af det namnet, änskönt han sjelf lät kalla sig den Fjortonde. Anledning til en sådan förwillelse har *Johannes Magnus* med deß sammandiktade Konunga-Längd gifwit; men felet want sedermera af bruket den häfd, så på Mynt som i Historien, at det nu ej tol ändring. 1560.

Denne Prins fick i ungdomen en träffelig anförsel uti Studier. Twänne, de skickeligaste

 Män,

1560. Mån, som den tiden funnos, woro hans Handledare Konungen hans Fader, hwilken wille igenom denne Sonen stadga det Wasiska Konunga Husets anseende, lemnade uti *Luthers* och *Melanchthons* wård, at, ibland dem de kände, wälja en sådan til detta granlaga göromålet, som paßade emot hans upsåt. *Jöran Norman* kom då in i Riket med deßas föreskrift *). En Pomersk Adelsman: **) stilla och from, men lärd och skickelig; så at Konungen en tid brukade honom som Secreterare, samt sedermera som Sändebud til Försteliga Hof; förutan andra wigtiga ärender, dem han inom Riket förrättade, i synnerhet hwad Religions-Wärket och Scholewäsendet angick, som utgjorde en ibland denne store Konungens betydeligaste omsorger. *Norman* anförde Prinsen i deß späda år; men då han med tiden fans oumbärlig wid andre ej mindre wigtige tjenster, kallades ifrån Frankrike *Dionysius Beurreus* at träda i hans ställe ***). Denne Mannen hade i början af de Hugenottiska bulren och Religions förföljelserna ledsnat wid sit Fädernesland, emedan han bekände sig til Calvini Lära. Han ägde skickelighet, men et mera rörigt sinne än den förre; och har utan twifwel haft mycken del deri, at Prinsen uti Språken gjorde framsteg; men äfwen smittades af hans Religions tankar. *Jöran Pehrson*, nyttiades af Prinsen sielf wid de mognare åren. Denne war Son af en Munk i Weßman-

*) Hans Instructio är dat. d. 28 Dec. A. 1541.
**) Skref sig til Jubbenitz på Rygen.
***) *Norman* dog A. 1553. och war då R. R.

manland, som wid början af Religions ändringen 1560
tidigt gifte sig. Han hade med förmon gjort Utländska resor, och blef efter hemkomsten til Fäderneslandet i Prinsens Hof antagen, som wil sägas emot Fadrens wilja, hwilken icke tykte om hans sinnelag. *Jöran Pehrson* war icke desto mindre en skickelig Man, och fallen för stora sakers bedrifwande; fast mera djerf än försicktig; hwarföre äfwen hans öde til slut blef likt med alla äfwentyringars, de där utan förutseende endast räkna på lycka och Hof-gunst. Det är owißt, men sannolikt, at denne mannen i *Melanchthons* Skola insupit Calvinistiska tankar; men det är wißt, at han med *Beurreus*, sedan de möttes uti GUSTAFS Hof, gjorde et både uti lära och förehafwande: til tekn hwaraf han äfwen gifte sig med *Beurrei* Swägerska *), at befästa deras wänskap.

ERIK upfostrades för öfrigit, lika som hans Bröder, alfwarsamt och tarfligit; dock til alla Ridderliga öfningar. En Fremling, *Gilis von Taubenheim* förestod hans Hof **). Han wistades med sine Läre-Mästare än på Örebro, än på Kungsör, än på Tynelsö, eller andre af de Kungliga Lust-Slotten, och gjorde dageligen stora framsteg uti Tactik, Mechanik, Naturkunnighet, men i synnerhet Astrologie, som Stjerne Kunskapen den tiden kallades. Man gömer än ibland Rikets Handlingar et utkast til Krigs-Konsten af hans

A 5 hand

*) Se Palmsk. Collect. Mscr. i Upsl. Bibl. Han måste således 2 gånger warit gift.

**) Deß Instruction dat. Martini Dag A. 1538.

1560. hand upsatt, som wittnar om hans insigt och arbetsamhet *). Dock säger man at han i ynglings-åren warit mer än mätteligen begifwen på lek; hwilken hog åfwen til någon del in i manna-åldren warade: så at då hans Hofmästare en gång påminte honom, det han borde bätre nytja tiden, om han wille blifwa en stor Konung, har han smälende swarat: Eriks boll blir en gång förwandlad i Guldäplen för hoffolk och betjente. Han ägde, jemte deßa förmoner, af Naturen och i arf en wältalande tunga, behageligit utseende och angenämt upförande, samt omtalades, när de manliga åren inföllo, som en ibland de mäst lysande Prinsar i Europa. Men sinnelaget war nog ombyteligit, mißtänksamt och häftigt, samt understundom, dock mäst i den sednare delen af hans lefnad, besynnerligit: i hwilken mätta han säges hafwa bråts uppå sin Mor.

Man har anledning at tro, det Farfadren *Erik Johansson* Wasa äfwen haft något besynnerligt i sit lynne **). Fadren, Konung Gustaf, älskade icke mycket Eriks Mor, den Saxiska Prinseßan, men hyste däremot mycken kärlek för bägge de sednare sina Drotningar. Därifrån torde man til en stor del få hänleda det företräde, som

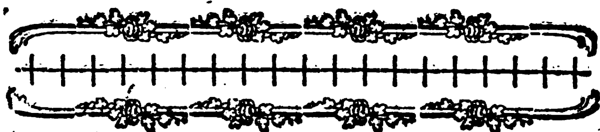
*) ERICUM XIV. tantam rerum Mathematicarum cognitionem adeptum esse refert quidam Langvetus, suarum laudum preco, ut sui temporis artificibus merito adnumeraretur; Säger *Gestrin* i præf. til sin Edit. af *Eucl.*

**) Les affaires du Comte de Boduez, l'an 1168. MS. om hwilket mera skal handlas framdeles i Noterne.

som den yngre Sonen Prins JOHAN, såsom född 1560.
af den i synnerhet älskade MARGARETA, altid uti förtroendet framför ERIK hos honom ägde.

År 1558 fick ERIK Småland och Öland af sin Far i förläning. Han emottog deße Länder efter aflagd Trohets-ed och wißa wilkor, dem han underteknade. Det synes, som hans Fader således wille sjelf i sin lifstid se, huru Sonen skulle skicka sig wid Regementet, och då han fick folk at styra. Under första wistandet inom sit Förstendöme, förehade denne rörige Sonen åtskilliga underhandlingar, af hwilka den gråhårige Fadren började frukta, det torde Sonen wara nog oblyg, at rycka Spiran ur hans darrande hand. Prinsen lät där hylla sig, och tog åfwen, twärt emot löftet, ed af landets inwånare. De förnämste, som swuro honom trohet, woro *Jöran Eriksson*; *Axel Eriksson*, *Carl Gera* tillika med sin bror *Jöran*, jämte andre *). De, som mildare härom wilja döma, föregifwa at GUSTAFS sinne war med åren ganska mißtänksamt, och at de icke uteblefwo, som imellan Fadren och Sonen gerna underblåste en sådan eld; men at ERIK mer af obetänksamhet, i anseende på den annalkande tiden, än i någon swår mening, wille bittida bringa menigheten på sin sida, på det han wid Fadrens dödsstund måtte mindre hafwa at befara af Prins JOHAN, för hwilken han ständigt fruktade **). Dock hade han owedersägeligen, med förlust af all sin arfsrätt til Tronen, måst um-

*) *Sven Elfson* Annal. MS.
**) Se Meßen. Sc. III. T. V. p. 114.

Företal.

Denna Konung *ERIKS* Historia torde falla en och annan Läsare besynnerlig, emedan han i den samma icke til alla delar så afskilras, som man sig honom i allmänhet föreställer. Han dömes gemenligen mera efter sit swåra öde, än wärkeliga beskaffenhet; och det berömliga hwilket skulle kunna igenfinnas i hans gerningar, gömmes under swagheterna, som woro monga och stora.

Om fördenskull flera obehageliga än angenäma ämnen här läsas, är det icke Historieskrifwarens, men tidens och Historiens egna fel. Den förra får ändå nog för egen räkning at widkännas. Sådant lärer åfwen hända den, som företager sig *JOHANS* samt den Nionde *CARLS* regementen at betragta; til Historien under den senares Store Son och af den Hjeltens lysande gerningar återwinner sin glans.

Författaren har i det möjeligaste sökt at följa händelserna, icke efter fördomar, men den anwisning, som öfwerblefne handlingar tyckas gifwa. Den olycka åtföljer likwäl Regementen, under hwilka partier gåsa, at en öfwerlägsen sida såsom tyngst gerna förqwäfwer alt hwad med deß heder icke paßar, och sträcker förtrycket så mycket möjeligen ske kan, åfwen til eftertiden. När då en Häfdetecknare icke får gißa sig fram, som Naturforskaren, men bör på säkra bewis grunda sin Historiska bygnad, blir deß arbete mödosamt, i synnerhet om han wil leda händelserna ifrån deras uphof.

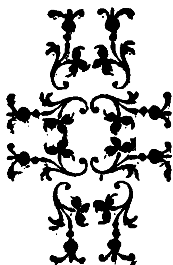
Slikt

Slikt har hänt med denne Konungens olyckeliga tidehwarf. Eho som finner mödan wärdt at igenomögna denna korta Historien, torde likwäl medgifwa, at Författaren icke har tänkt utan tydeliga anledningar; ehuru så hjelpredor warit för handen, och de merendels af förra tiders parti-tycke förwände.

Tegel, som förut afhandlat detta ämnet, war en Son af *Jöran Pehrsson*, hwilken almänt, och til äfwentyrs icke oförtjent, bär namn af Konung *ERIKS* elaka Rädgifware. Uti en Historia der Fadren utgör en så hufwudsakelig person, kunde Sonen om han skrefwo annorlunda än tiden fordrade, icke undgå mißtanke för wäld. Man bör äfwen föreställa sig det han under *CARLS* ögon, icke har wågat anföra något stridande emot deß behag. *Messenius* hwilken skref derefter, war *Tegels* håtske fiende; som när han med Fadrens gerningar wille swärta Sönen, icke kunde gifwa Konung *ERIK* någon rätt.

Huruwida Författaren til denna Bok har träffat medelwägen i sit omdöme,

me, tilhör icke honom at säja, men Läsaren at finna: hwilken nu longt efter de tider, och således utan fruktan eller fördomar kan både tycka och tala som honom i sinnet faller.

Konung ERIK Den Fjortondes Historia.

Första Boken.

ERIK, Konung GUSTAFS Äldsta Son af den Saxen Lauenburgska Prinseßan CATHARINA, besteg sin Faders Thron. Han war til antalet den Tolfte Swea Rikes Konung af det namnet, änskönt han sjelf lät kalla sig den Fjortonde. Anledning til en sådan förwillelse har *Johannes Magnus* med deß sammandiktade Konunga-Längd gifwit; men felet want sedermera af bruket den häfd, så på Mynt som i Historien, at det nu ej tol ändring. 1560.

Denne Prins fick i ungdomen en träffelig anförsel uti Studier. Twänne, de skickeligaste

 Män,

1560. Mån, som den tiden funnos, woro hans Handledare. Konungen hans Fader, hwilken wille igenom denne Sonen stadga det Wasiska Konunga Husets anseende, lemnade uti *Luthers* och *Melanchthons* wård, at, ibland dem de kände, wälja en sådan til detta granlaga göromålet, som passade emot hans upsåt. *Jöran Norman* kom då in i Riket med dessas föreskrift *). En Pomersk Adelsman: **) stilla och from, men lärd och skickelig; så at Konungen en tid brukade honom som Secreterare, samt sedermera som Sändebud til Försteliga Hof; förutan andra wigtiga ärender, dem han inom Riket förrättade, i synnerhet hwad Religions-Wärket och Schole-wäsendet angick, som utgjorde en ibland denne store Konungens betydeligaste omsorger. *Norman* anförde Prinsen i deß späda år; men då han med tiden fans oumbärlig wid andre ej mindre wigtige tjenster, kallades ifrån Frankrike *Dionysius Beurreus* at träda i hans ställe ***). Denne Mannen hade i början af de Hugenottiska bulren och Religions förföljelserna ledsnat wid sit Fädernesland, emedan han bekände sig til Calvini Lära. Han ägde skickelighet, men et mera rörigt sinne än den förre; och har utan twifwel haft mycken del deri, at Prinsen uti Språken gjorde framsteg; men äfwen smittades af hans Religions tankar. *Jöran Pehrson*, nyttjades af Prinsen sjelf wid de mognare åren. Denne war Son af en Munk i Weßmans-

*) Hans Instructio är dat. d. 28 Dec. A. 1541.

**) Skref sig til Jubbenitz på Rygen.

***) *Norman* dog A. 1553. och war då R. R.

manland, som wid början af Religions ändringen 1560.
tidigt gifte sig. Han hade med förmon gjort Utländska resor, och blef efter hemkomsten til Fäderneslandet i Prinsens Hof antagen, som wil sägas emot Fadrens wilja, hwilken icke tykte om hans sinnelag. *Jöran Pehrson* war icke desto mindre en skickelig Man, och fallen för stora sakers bedrifwande; fast mera djerf än försicktig; hwarföre äfwen hans öde til slut blef likt med alla äfwentyringars, de där utan förutseende endast räkna på lycka och Hof-gunst. Det är owißt, men sannolikt, at denne mannen i *Melanchthons* Skola insupit Calvinistiska tankar; men det är wißt, at han med *Beurreus*, sedan de möttes uti GUSTAFS Hof, gjorde et både uti lära och förehafwande: til tekn hwaraf han äfwen gifte sig med *Beurrei* Swägerska *), at befästa deras wänskap.

ERIK upfostrades för öfrigit, lika som hans Bröder, alfwarsamt och tarfligit; dock til alla Ridderliga öfningar. En Fremling, *Gilis von Taubenheim* förestod hans Hof **). Han wistades med sine Läre-Mästare än på Örebro, än på Kungsör, än på Tynelsö, eller andre af de Kungliga Lust-Slotten, och gjorde dageligen stora framsteg uti Tactik, Mechanik, Naturkunnighet, men i synnerhet Astrologie, som Stjerne Kunskapen den tiden kallades. Man gömer än ibland Rikets Handlingar et utkast til Krigs-Konsten af hans

 hand

*) Se Palmsk. Collect. Mscr. i Upß. Bibl. Han måste således 2 gånger warit gift.

**) Deß Instruction dat. Martini Dag A. 1538.

1560. hand upsatt, som wittnar om hans insigt och arbetsamhet *). Dock säger man at han i ynglings-åren warit mer än måtteligen begifwen på lek; hwilken hog äfwen til någon del in i manna-åldren warade: så at då hans Hofmästare en gång påminte honom, det han borde bätre nytja tiden, om han wille blifwa en stor Konung, har han smäleende swarat: Eriks boll blir en gång förwandlad i Guldäplen för hoffolk och betjente. Han ägde, jemte deßa förmoner, af Naturen och i arf en wältalande tunga, behageligit utseende och angenämt upförande, samt omtalades, när de manliga åren infölló, som en ibland de mäst lysande Prinsar i Europa. Men sinnelaget war nog ombyteligit, mißtänksamt och häftigt, samt understundom, dock mäst i den sednare delen af hans lefnad, besynnerligit: i hwilken måtta han säges hafwa bråts uppå sin Mor.

Man har anledning at tro, det Farfadren *Erik Johansson* Wasa äfwen haft något besynnerligt i sit lynne **). Fadren, Konung Gustaf, älskade icke mycket Eriks Mor, den Saxiska Prinseßan, men hyste däremot mycken kärlek för, bägge de sednare sina Drotningar. Därifrån torde man til en stor del få härleda det företräde, som

*) ERICUM XIV. tantam rerum Mathematicarum cognitionem adeptum esse refert quidam Langvetus, suarum laudum preco, ut sui temporis artificibus merito adnumeraretur; Säger *Gestrin* i præf. til sin Edit. af *Eucl.*

**) Les affaires du Comte de Boduez, l'an 1168. MS. om hwilket mera skal handlas framdeles i Noterne.

som den yngre Sonen Prins JOHAN, såsom född 1560.
af den i synnerhet älskade MARGARETA, altid uti
förtroendet framför ERIK hos honom ägde.

År 1558 fick ERIK Småland och Öland af sin Far i förläning. Han emottog deße Länder efter aflagd Trohets-ed och wißa wilkor, dem han underteknade. Det synes, som hans Fader således wille sjelf i sin lifstid se, huru Sonen skulle skicka sig wid Regementet, och då han fick folk at styra. Under första wistandet inom sit Förstendöme, förehade denne rörige Sonen åtskilliga underhandlingar, af hwilka den gråhärige Fadren började frukta, det torde Sonen wara nog oblyg, at rycka Spiran ur hans darrande hand. Prinsen låt där hylla sig, och tog åfwen, twärt emot löftet, ed af landets inwånare. De förnämste, som swuro honom trohet, woro *Jöran Eriksson*; *Axel Eriksson*, *Carl Gera* tillika med sin bror *Jöran*, jämte andre *). De, som mildare härom wilja döma, föregifwa at GUSTAFS sinne war med åren ganska mißtänksamt, och at de icke uteblefwo, som imellan Fadren och Sonen gerna underblåste en sådan eld; men at ERIK mer af obetänksamhet, i anseende på den annalkande tiden, än i någon swår mening, wille bittida bringa menigheten på sin sida, på det han wid Fadrens dödsstund måtte mindre hafwa at befara af Prins JOHAN, för hwiken han ständigt fruktade **). Dock hade han owedersägeligen, med förlust af all sin arfsrätt til Tronen, måst um-

*) *Sven Elfson* Annal. MS.
**) Se Meßen. Sc. Ill. T. V. p. 114.

1560, umgälla denna sin otidiga omsorg för sit bästa, därest icke JOHAN welat wid det tilfället wisa et prof af ädelmod, då han med knäfall och tårar bragte den uphitsade Fadren ifrån et så alwarsamt beslut.

När ERIK war i Staden Calmar, at där taga besitning af sit Förstendöme, besöktes han af sin Mormor, Änke-Prinseßan *Catharina* ifrån *Saxen-Lauenborg*. Denna Fru bidrog med sina råd och tal, mycket til mißhälligheterna imellan ERIK och hans halfbröder. Hon styrkte honom at wara på sin wagt; emedan han inom Rike icke ägde någon slägt, då de andra Prinsarne, så wäl på Fadrens, som Mödrarnas sida, woro befryndade med de rikaste, ansenligaste och myndigaste landets inwånare, hwilka hwar för sig måtte utan twifwel skatta det för en lysande ära, at få behålla Konunga-glansen inom sit blod. Hon bad honom i tid förese sig med förbindelser, samt giftermål uti något af de mägtigaste Konunga-Husen, på det han måtte kunna bjuda sina Bröder spetsen, därest wid Thronens ledighet, någon af dem skulle wilja betaga honom wägen til den samma. Upfyld med deßa bekymmer, kom ERIK tilbaka til Hufwudstaden: *Beurreus* och *Jöran Pehrsson* emottogo honom med samma föreställningar. Deße föreslogo honom til Gemål Prinseßan ELISABETH i England, HENRIK den Ottondes Dotter med ANNA af Boulen. Hon war med den Swenska Prinsen jämnårig: berömdes öfweralt för stort förstånd och fägring: war desutom lärd uti många wetenskaper och språk, och borde

borde efter Systren MARIA bestiga den Engelska 1560.
Thronen. Egenskaper, som föllo honom i ögonen, samt bragte honom at tro, det han med en sådan Brud, otwifwelaktigt skulle wäxa både i styrka och anseende. Men Calvinisterne hyste jämte detta, inom sig åfwen förborgade affeenden uppå Religionen, och de ändringar, hwilka de uti den samma inom Swea Rike wille företaga. I sådant hopp någo de Prinsen i öronen med täta föreställningar at han på intet bättre sätt skulle göra sig angenäm hos denna Prinsessan, än om han närmade sig til den tro, hwilken hon sjelf hemligen gynnade.

Sådane råd woro efter ERIKS tycke, som bråskade at öpna denna hemligheten för sin Fader. Hela werlden wet med hwad missnöje den långsynte GUSTAF afhörde dessa föreställningar. Honom woro ej obekante de äfwentyrliga omständigheter, uti hwilka Prinsessan ELISABETH sig befant. Han såg alla de hinder och swårigheter, som efter MARIAS död kunde läggas henne i wägen wid Thronens intagande, och huru ej mindre den Skotska Drottningen, såsom äldre förklarad Arfstagare af den Engelska Kronan, än andre, skulle söka at göra henne wägen swår; då man åfwen om lagligheten af hennes börd, många twifwelsmål torde upwäcka. Wid sådana omständigheter skulle Swea Rike igenom denna förbindelse blifwa inblandadt uti alla de inbördes oroligheter, som i England kunde upwäxa, samt nödgas at deltaga i des öden. Desutan wisade Tideböckerne få Riken ifrån hwarandra belägna, hwilka erfarit et lyckeligt Regemen-

te

1560. te under en gemensam Konung: och ELISABETH, som i affeende på de många Religions-partier, hwilka inom hennes Fäderneslând gåste, ännu icke hade funnit rådeligt at låta märka, hwad tankar hon om någondera af dem inom sig alfwarligen hyste, war honom åfwen i det affeendet, mindre behagelig.

Men ERIKS enwisa sinne stod ej at bringa ifrån en föresats, uppå hwilken han trodde sin hela wälfärd bero. Hans mißtänksamma hjerta förde honom fast mera på de tankar, at man mißunnade honom en sådan lycka. Han trodde en tid, at Prins JOHAN ansåg detta giftermål såsom hinderligt i sina affigter. At betaga Brodren en sådan inbilning, begynte denna Prinsen wisa sig på ERIKS sida, och talade wid alla tilfällen om de förmoner, som af detta giftermålet borde förmodas; alt därintil, at Fadren däröfwer understundom wisade sig mißnögd. Efter trägna böner och et enwist öfwerliggande nödgades GUSTAF, at gifwa et twungit bifall til detta widt utseende göromålet; dock med uttryckligaste förbehåll, at alt hwad däruppå kostades, skulle tagas af ERIKS egit fäderneś arf, och således icke lända hans syskon til någon minskning uti de delar, som efter Fadrens död dem tilfölło. Wid begynnelsen af år 1558 afsändes *Beurreus* til England at begynna detta frieriet. Denna war nog ifrig och nitisk wid förrättandet af sin Herres ärende. Han litade på det anseende, som GUSTAF nu i Europa ägde, och det beröm, som den unge Swenske Prinsen öfwer

alt

alt fant för sig; med förmodan, at wid blotta öp- 1560.
nandet af sit ärende, skulle han winna bifall; men
gaf men sit obetänksamma förhastande, så wäl
ELISABETH, som hennes Syster Drotning MARIA,
anledning til mißnöje. Prinseßan uppehölt sig wid
den tiden, twå mil ifrån London, uppå Slottet
Herfield. Hon hade måst söka denna aflägsna
orten, at komma undan den talrika hopen af tilbedjare,
som henne dageligen omgåfwo, så länge hon
wid Hofwet wistades, emedan den regerande Drotningen
tycktes däröfwer wisa sig något afwundsjuk och
bekymrad. PHILIPPUS, Konungen i Spanien, som
war gift med ELISABETHS Syster, den regerande
Engelska Drotningen MARIA, älskade sin Swägerska
ej mindre, än de andra, och tänkte något i
anseende til framtiden. Han hade til prof däraf
kort tilförene bewarat denna Prinseßans lif undan
sin Gemåls mißtänksamma sinne och hotande hand;
men wistades nu i Flandern, uppehållen af sina
stutsiga underdåner. ERIK, som war underrättad
om PHILIPS önskningar, tog fördenskul denna tiden,
såsom den beqwämaste för sig, och hastade med
Beurrei afsändande.

Ryktet om den Swenska Legatens wärf och
resa, war tidigare i London än han sjelf; dock utmärkte
Creditiwet ej annat ärende, än at lyckönska
Drotning MARIA til den härliga seger, hwilken
hon nyligen hade wunnit öfwer Fransoserne wid
Saint Quentin.

Wid sit första besök hos Drotningen, hwilket
honom med al högtidlighet öpnades, nämde han
icke

1560. icke eller något annat än detta, jämte försäkran om sin Konungs uprigtiga wänskap. Men kort därefter reste han hemligen til Herfield, där ELISABETH i sin enslighet wistades. Han gjorde det under sken at upwakta henne såsom Prinsessa af blodet, hwilken höflighet likwäl, andre utländske Sändebud icke plägade sig erindra.

Beurreus blef af Prinsessan med besynnerlig wänlighet emottagen. Han begynte snart, ja uti de första orden, at tala om giftermål, och den besynnerliga högaktning, som den unge Swenska Konungen för henne, framför alla andra Prinsessor hyste; och emedan han, illa underrättad, ej annat wiste, än at Prinsessan hade någon böjelse för Hertigen af Savoyen, tå gjorde han sit bästa at utbreda hwad skilnad det wore emellan en mägtig Konung och en Hertig utan land, emellan en wördad Drotning och en föga lysande Hertiginna. Man må föreställa sig, huru bestört den blygsamma ELISABETH blifwit, wid en så oförmodad och ohyssad föreställning, af en man den hon första gången såg. Hon blef häpen och rådwill huru hon honom borde bemöta. Ehuru Legaten hade förtjent et swar, som stält honom hans owarsamhet under ögon, wille likwäl icke denna sluga Prinsessa synas at med et aldeles kalt sinne anse den äran, som Swea Rikes Konung henne gjorde. Hon tackade Legaten för det besöket, hwilket hon sade sig räkna för besynnerligen hederligit; men hwad det andra målet beträffade, måste han förlåta, at hon sig därom ej yttra kunde, så länge Drotningens

hennes

Hennes Systers behag och wilja henne icke där- 1560.
jämte bibringades. Legaten, som strax förstod, at
han förgåt sig, förebar, det han wid detta tilfäl-
let allenast för egen räkning och som enskild person
sig hos henne infunnit. Det wille icke anstå
Konungen, sade han widare, at förebringa i
Hofwet en sådan begäran, om icke den, på
hwilken det angelägnaste beror, förut deröfwer
förklarat sit wälbehag. Om Prinsessan fördenskul
täktes benåget anse hans Herres hjerteliga
åstundan, så wille han strax wända sig til
Drotningen och föredraga henne ärendet, med
alla wid dylika tilfällen wanliga anständigheter.
Men Elisabeth swarade, at så wäl blodsbandet
imellan Drotningen och henne, som åfwen den högaktning
hon för Systren hyste, och den undergifwenhet
hon war henne skyldig, hade bragt Elisabeth,
at icke emottaga någon giftermåls-förestälning,
om den icke komme skrifteligen ifrån Drotningens
egen Hand med des lof och tilsägelse.

Drotningen Maria kunde sig icke föreställa,
at den Swenska Legaten infunnit sig hos Prinsessan
uti et dylikt ärende. Hon wiste at hans ankomst
til England något sådant torde innebära;
men hon trodde, at om så wore, skulle målet hos
ingen förr, än hos henne anmälas. När fördenskul
Drotningen fick weta hwad på Herfield war
förelupit, uptogs det ganska illa, Beurreus hade
otifwelaktigt fåt förstå hennes misnöje, om ej Senaten
styrkt henne därifrån. Med Prinsessan gifna
swar war han aldeles tilfreds. Hon yttrade

1560. ej allenast i sittande Råd sin särdeles förnöjelse öf-
wer ELISABETHS kloka upförande, men sände äf-
wen Chevalier *Pope* til Herfield, at förklara sin
Syster med hwad erkänsamt sinne hon ansåg de
öma högaktnings-tekn, som Prinsessan wid detta
tilfälle låtit skönjas. *Pope* lade därtil, at Drot-
ningen hade welat skrifwa, och med sin egen Hand
försäkra henne om sin kärlek, men intagen af
glädje, öfwer det förelupna, har hon då i ha-
sten intet warit mägtig därtil, ELISABETH fant
däraf sin skyldighet, och skref sin Syster således til.

Min käraste Syster!

Ehuru stor den onåd warit, uti hwilken jag hos Ed. Maj:t fallit, har jag dock altid räknat den för billig, och i mit sinne erkänt, at den samma ingen annan orsak, än min egen olycka borde tilskrifwas; och änskönt mina plågor skulle hafwa warit tusende gånger större än de warit, så hade de dock aldrig ägt nog förmåga, at plåna ur mit sinne den nit och wördnad, jag altid blifwer E. M. skyldig. Blodsbandet, hwilket oß så nära förenar, förenar äfwen min med Eder wälgång; och de skyldigheter, hwilka mig såsom Eder undersåte och tjenarinna åligga, föda i mit sinne en fulkomlig undergifwenhet under den Kongliga myndighet, Eders Kongl. Maj:t besitter. Det swar, som jag gif wit det Swenska Sändebudet, är fördenskul icke annat, än en werkan af min plikt, emot hwilken jag wißerl. hade felat med et annat upförande. Men den öma tacksägelse, som E. M. igenom *Pope* mig

där-

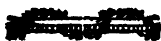
därföre behagat göra, är deremot en frukt af E. 1560.
M. milda hjertelag, och en godhet, som öker min förbindelse. E. M. täcktes fullkomligen tro, at alt ifrån den tid jag lärde känna mig sjef, eller begynte at tänka, har det warit mit oryggeliga beslut, at älska E. M. som en kär Syster, men ej mindre som min Drotning, hwilka tankesätt jag intet förbyter, men räknar de tilfällen för de lyckeligaste af al min lefnad, wid hwilka jag kan yttra, med hwad djup wördnad jag framhärdar E. Maj:ts Syster och tjenarinna.

Herfield d. 26 Febr. 1558.

ELISABETH.

Efter besöket på Herfield, skyndade *Beurreus* at båra ärendet fram för Drotningen. Han fik på anhållan enskild tilträde, och anmälte wid det tilfället, huruledes Konungen hans Herre, mindre af Statsorsaker, än wänskap och högaktning, åstundade at winna Prinsessan til Gemål för sin Son den Swenska Troföljaren; men at hans Herre skattade det äfwen för en förmån, om han således kunde ernå en närmare förening med den Engelska Kronan. MARIA, som för Religionens skul, gärna wille förmäla sin Syster med någon Catholsk Prins, lät icke desto mindre synas, som skulle hon til någon del gilla det föreslagne giftermålet med Sweriges tilkomnade Konung. Hon swarade, det hon med wänskap emottog och ansåg den åtan, som hennes Hof dymedelst skedde, at Konungen welat igenom en så hederlig beskikning, begära hennes Syster til en Swensk Drotning; men emedan

 saken

1560. saken närmast rörde Prinsessan sielf, ty kunde Drotningen sig icke utlåta, förän ELISABETH hade förklarat hwad böjelse hon hos sig härtil kunde finna, hwarom Drotningen försäkrade det hon wille låta sig underrätta: hwilket, då det wore skedt, skulle Legaten undfå Drotningens tydeliga yttrande.

MARIA sände morgonen därefter *Pope* tilbaka til ELISABETH, at föredraga henne Legatens begäran, med försäkran, det Drotningen för ingen del skulle wara emot detta Giftermålet, därest Prinsessan sielf fant hos sig någon hug därföre. ELISABETH swarade: Man wiste det hon, redan i sin Fader tid, hade afslagit många stora tilbud; änskönt sluten inom en liten jorderymd på landet, funno hon sig likwål där så nögd, at hon trodde det föga något annat ställe måtte på jorden finnas, som henne mera kunde behaga. Hwad Legaten berräffade, hade han talt med henne, icke på sin Herres, men på egna wägnar. Han hade dessutan sig därwid så upfört, at hon snart wore färdig at neka honom sit samtal, derest han flere resor wille henne besöka. *Pope*, som tyktes wara på Legatens sida, erindrade, at om Drotningen til til et så anständigt Giftermål gåfwe des bifall, torde Prinsessan låta beweka sig. Hon sade: jag kan icke swara för mina tankar i framtiden; men nu är jag full håaad at lefwa ogift. Hon bad *Pope* försäkra sin Syster, at detta tal härflöt icke af någon sådan blygsamhet, som plägar förbrylla unga fruntimmer, då man förebringar dem dylika saker, men af det oryggeliga beslut hon hade inom sig

tagit.

tagit. Swaret emottog MARIA med största förundran, såsom högst oförmodat. Legaten blef däraf delagtig, dock i så twetydiga ord, at han föga af dem sluta kunde *). 1560.

ERIK wäntade med oro uppå tidningar om denna sakens lopp. I Riket och Hofwen, så wäl de Kongl. som de Förstelige, förehades under denna tiden icke några besynnerliga eller mycket wigtiga ärender. Så wäl den gamle Konung GUSTAF, som Prinsarna wore mycket upmärksamme på de Danskas rörelser, sedan det Hofwet hade icke allenast börjat at bruka de Swenska tre Kronorne i sit wapen, men åfwen at med mycken häftighet förswara denna sin tiltagsenhet. Man hölt fördenskul kunskapare, så wäl utom Riket, uti de fläste Tyske orter, som wid gränsorne, och aktade med högsta flit på denna grannens minsta steg. Men ERIK hade utom detta bekymret, en beständig mißtanka til sin Fader och Bröder, som honom sysselsatte. Han hölt ständige och hemliga spejare uti sin Faders Hof, hwilka hade befallning, at tidigt och flitigt underrätta honom om alt det, som Fadren hade för händer. Deßa brefwäxlingar tollo af en händelse under GUSTAFS ögon, som skickade dem alla til Prins JOHAN, och beklagade sig öfwer sonens mißtänksamma sinne **).

*) Se hela denna handel, Greg. Leti Vie d'Elisabeth, T. I. P. 238 & 350. Burnets Hist. Ref. Angl. T. II. p. m. 325.

**) Se GUSTAFS Bref til Pr. Johan, dat. d. 4 Junii 1560 uti Arch. R.

1560. I London arbetade *Beurréus* på det åftundade Giftermålet, med högsta flit. Denna Legaten blef för Eriks räkning beständigt wistande wid Elisabeths Hof, där han hölt en dyrbar taffel, och upförde sig med al den högtidlighet, som hans görömål fordrade. Han gjorde täta besök, så wäl hos Drotning Maria, som hos Elisabeth, och underlät icke at uptekna och öfwersända så snart något behagligt ord föll af deras mun, ehuru föga betydande det i sig sielf kunde wara; hwarigenom Friarens hetta och ifwer alt mer ökades. At gifwa saken et större anseende, affändes af de ypperligaste Herrar i Riket, til det Engelska Hofwet. *Sten Erikson Leyonhufvud*, *Nils Gyllenstjerna*, *Carl Gera*, *Gustaf Johanson Stenbock*, *Carl de Mornay* blefwo tid efter annan därtil nytjade; men ingen af dem bragte något säkert och pålliteligt besked med sig tilbaka.

Drotning Maria dog änteligen, och den stolta Elisabeth blef uphögd på den Engelska Thronen. Däraf ökades Eriks hopp och ifwer. Man hade hittils skutit skulden på den konstiga Drotningen, och förmodade, at enär det hindret war undanfallit, skulle den unga nya Drotningen, såsom sielfrådig, icke länge besinna sig. På det Prinsen måtte blifwa desto anständigare för henne, sedan hon Regementet emotagit, antog han, med Fadrens tilstädjelse, Konunga-namn *), och begynte åfwen at efter hand

*) Hans Titul war: Wi Erik med Guds nåde, S. G. och W. utwalde Konung etc. Se åtskilliga hans Bref, skrefna denna tiden til sina Bröder.

hand befatta sig med Regement-sakerne. Man började därjämte at tänka på någon ännu mera lysande, och emot ELISABETHS stånd sig paßande beskikning, och talade öfwer alt i Riket, om Prins JOHANS afresa til Engelska Hofwet. Denna Herren hade någon tid uppehållit sig inom sit Förstendöme uti Åbo stad, men ankom til Stockholm uti Julii månad år 1559. Hertigen war högst angelägen, at hos sin Bror utplåna det widriga sinne, hwilket de alt ifrån spåda barndomen för hwarandra hade hyst. ERIK behöfde ej mer än öpna munnen om en Engelsk resa, och JOHAN wiste sig strax färdig til hans tienst. Man undrade af hwad orsak den unge Konungen wille eller wågade anförtro en så angelägen del af sin lycksalighet, uti JOHANS händer. Många inbillade sig, det måtte han därunder hysa någon list; antingen at den förmente medtäflaren således torde på wägen kunna omkomma, eller at ERIK, om saken under Brodrens wård, emot önskan aflopp, således wille för framtiden söka sig orsak at kunna angripa honom; eller at JOHAN, wid Fadrens snart annalkande dödsfall, måtte uppehållas långt ifrån Thronen. Om denna JOHANS resa war beslutet redan fattat, då han ännu i Finland wistades. Fadren wille ogärna gifwa sit bifall til den samma, dels emedan hela saken war honom emot, dels af den orsak, at JOHANS närwarelse hugswalade honom i hans ålderdom. Han gaf likwäl sit samtycke, och befalte uti Junii månad, *Gustaf Olofsson Stenbock* samt *Petter Brun*, det några skepp skulle utan up- 1560.

1560, skof göras färdige til detta behof. Men emedan man skäligen befarade, det torde den Danske Konungen wid farten genom Öresund, något ofogeligit företaga, ty skulle JOHANS resa hållas tyst, och intet annat ord utsläppas i menigheten, än at deße skep woro til Ost-Frisland ämnade. Konungen kungjorde likwäl *Beurreus* om Prinsens ankomst, hwilken hos Drotningen borde anmälas; han skulle därjämte, lika som af sig sielf söka at förmå henne, at låta några Örlogsskep den Swenskan Prinsen til mötes utlöpa; hwarefter JOHAN med en flotta af 20 skepp den 1 Augusti afreste. Uti October månad återkommo de förre Sändebuden, utom *Beurreus*, som i London sig beständigt uppehölt.

JOHAN gjorde sit inträde i London på et sätt, som anstod hans person, och paßade med hans förehafwande. ELISABETH älskade prakt, hwaraf hennes Hof, framför de fläste uti Europa, war lysande. JOHAN, som af naturen ägde dylik böjelse, wiste så mycket bätre at däri skicka sig til Drotningens behag. Han förde dyrbarare Hof, än någon af de andre utländske Prinsar, som där wistades, och utöste, med en frikostig hand, skänker och belöningar til alla dem, hwilka han kunde finna den minsta anledning något föräras. Dymedelst ökades hans anseende både i Hofwet och hos Nationen. Han blef på det förra stället gärna liden, och af folket uphämtade han stundeliga wedermålen af den högaktning de för honom hyste. Men alt detta kunde dock icke bringa ELISABETH

at gifwa ifrån sig något påliteligt swar, hwad gif- 1560.
termål beträffade. Prinsen war som oftast med henne tilsamman uti enskilde samtal; hon sökte merendels at styra orden och ämnet på det sätt, at han icke med beqwämlighet skulle kunna komma fram med sit ärende, och då han någon gång, oaktat all hennes konst, kom därhän, yttrade hon sig, at hon icke ännu wore beredd til giftermål, emedan hon så nyligen hade tagit emot Regeringen; at Erik wore ibland alla, som sig anmälte, henne angenämast; men at hon gärna wille se honom sielf; om han wille hedra hennes Hof med sit besök, skulle hon anse det för en utmärkt ära. Hon trodde således at slippa altsammans, emedan hon omöjeligen kunde sig föreställa, det Prinsen, under det Fadrens dödstima stundeligen wäntades, skulle wåga en så lång resa ur sit Rike. På detta sätt förlopp tiden under tusende höfligheters betygande på ömse sidor, utan utslag.

När den unga Sweriges Konung härom blef underrättad, började han brinna af längtan at få se Elisabeth. Han låg sin Far öfwer med beständiga böner om bifall at få resa til England, hwilken bejakade det han icke önskade. Gustaf såg de många swårigheter och plågsamma påfölgder, som detta Sonens beslut skulle af sig föda. Utom en oerhörd kostnad för Riket, en uppenbar fara för Religionen. Ty så snart Calvinus blef underrättad om denna tilämnade förmälning, insant han sig med bref hos Konung Erik, hwaruti han därtil högeligen styrkte, at Zwinglii lära måste i

1560. Riket införas *). Därtil kom et oundwikligt äfwentyr för den oförsökte Prinsen, och en olidelig nesa, om alt detta utan önskeligit slut skulle aflöpa, hwilket Drotningens egna bref til Konung GUSTAF, tyktes tydeligen förebåda **), där hon i klara ord sade: det hon wille lefwa ogift, och at Konungen skulle faderligen wända sin Sons tankar til något annat ställe. GUSTAF skref Prinsen uti alfwarsammaste måttan til, och ytrade sig ibland andre, uti deße eftertänkelige ord: Wi hafwe altid warit dig för en tro fader, uti de stycken, som mänskelige och möjelige wara kunde; men at göra din barnslige och qwinlige affect tilfyllest uti alla de stycken, som skadelige, omöjelige, och icke uti wår magt äro, dem wele wi hafwa oß förbehållne. Gud förbarme sig däröfwer, at din affect skall wara så stor, at han skall föra både dig, oß alla, och wårt k. Fäderneslanď uti all som största förderf och undergång **). Til Hertigen af Finland skrifwer han: Wi haf-

*) Se Meßen. Sc. III. T. XV. p. 116. 118.

*) Orden i ELISABETHS bref woro: Ut vero concludamus, cum Deus animum nostrum tanta cælibis vitæ voluptate imbuat, ut ab ea nos deduci non libenter patiamur, rogamus Serenitatem V. ut, pro sua prudentia & paterna auctoritate, sic agat cum Filio suo, ill. Princ. D. ERICO, S. G. W. electo Rege, ut uxorem sibi eligendi nec consilium diutius sustentet, nec tempus longius differat.

***) Dat. Gripsholm d. 20 Febr. 1560.

hafwe dock gjort dårtill, så mycket, som oß 1560.
stådt til gjörandes; och dårutinnan, med stor bekostnad, efterfölgt din bröder och din wilja *). Eriks sinne war honom så bekant, at han nu måste, så godt som låmna honom til sit öde. Prinsen beredde sig til denna resan, på det kostsammaste. Han sånde sin klådedrång *Lars Lucasson* til Antwerpen, dår dyrbara sidentyger, jåmte gulbroderier och andra til pragt hörande ting, för en stor penningesumma uphandlades. Han anstaltade om betjeningen, som wid detta tillfålle borde wara talrik, och om flottan, som skulle föra honom öfwer watnen. Under deßa förehafwanden, fick Prinsen ånnu et ömt bref ifrån sin Far; hwaruti Konungen gör det yttersta försöket, at afråda honom ifrån hans farliga upsåt. Fadren anförer dår ibland annat, at Konungen af Dannemark, som icke allenast redan, på flere sått hade ytrat owånligheter emot Swea Rike, men i synnerhet med skela ögon ansåg detta tilåmnade giftermål, torde under farten bemåstra sig Eriks person, Fadren til sorg, Riket til åfwentyr och Sonen til skymf. Men Erik swarade, det han wille förklådd och under diktadt namn gå om bord; en annan, som wore honom lik, skulle föreståla hans person, och således trodde han at hela faran wore förekommen.

Hertigen af Finland återkom ifrån England den 26 April år 1560. Den nyßnämnde Friaren war ej sen, at insinna sig hos sin Bror, först med bref,

*) Dat. den 16 Junii 1560.

1560, bref, hwaruti han utsatte Söderköpings stad til mötesplats, och sedan personligen på det nämde stället. Konung GUSTAF, som då wistades wid Juleta Kloster, sände strax, då han härom fik kunskap, *Sten Erikson* til sina Söner, at lyckönska Hertigen til hans återkomst; men därjämte med hemlig befallning *), at altid wara hos Prinsarna tilstädes, och efter möjeligheten utforska alt hwad de sins imellan handlade. Konung GUSTAF sjuknade kort därefter och sände det andra budet til Prins JOHAN med tilsägelse, at Konungen, så snart krafterna wille tillåta, skulle begifwa sig på resan til Stockholm, då de uti Eskilstuna, efter widare underrättelse, kunde mötas. Detta skedde den 25 Maj om aftonen, hwarifrån de följdes åt til Stockholm, där den gamle Konungen hade låtit sammankalla Rikſens Ständer, at af dem taga et ömt Farwäl, efter en fyratio-årig ärefüll Regering.

Ständerne woro i Stockholm samlade uti Julii månad, där Konung GUSTAF, omgifwen af sina Söner, för den sista gången med dem talade. Wid detta tilfället blef hans Testamente upläst, gilladt och af alla med liflig ed bekräftadt. Sedan Fadren hade, uti et rörande och eftertänkligt tal, tagit afsked af sina undersåtare, och lika som i deras närwaro öfwerantwardat Regementet uti Sonens hand, lät Konung ERIK sammankalla Ständerne uti S. Nicolai Kyrka d. 26 Junii. Han infant sig där uti egen person och nytjade sin wälta-

*) Brefwet til Sten Er. dat. Juleta d. 19 April 1560.

wåltalighet med all konst, at öfwertyga sina un- 1560.
dersåtare om den stora fördel, som honom och Ri-
ket, igenom förbindelsen med England, skulle til-
flyta. Han uptog och wederlade alla de betänklig-
heter därwid kunde anföras, och försäkrade at
Swea Rike således uti Handel och Sjöfart skul-
le winna en besynnerlig förkofran; samt uti de
Westra Hafwen så utbreda sina segel, hwilka in-
til den tiden inom de Östersjöiska Hamnarne wa-
rit, fångslade. Han föredrog nödwändigheten af
sin resa til England, och wigten af de öfwerläg-
ningar, som imellan honom och Drotningen skul-
le förekomma. I den förhopning, at Riksens
Ständer, honom och Drotningen, detta fägnesam-
ma samt på ömse sidor efterlängtade mötet icke wil-
le förneka, hade han redan utsedt sit Bror, Her-
tigen af Finland, til Rikest Föreståndare, därest
den ålderstegne Konungen, under hans bortowaro,
med döden afginge. Men Erik hade därmed så
mycket mindre alfwar, som han i sit sinne redan
afgjordt, at *Swante Sture* därtil skulle brukas. Alt
Eriks bemödande syntes föga hos menigheten wer-
ka, hwilken besinnade omkostningarna. De sam-
mankallades fördenskul en annan dag, då Hertig
Johan förde ordet, och utlade för dem widare
detta ärendet. Han hade nyß warit i England,
ty gjorde hans tal intryck hos menigheten. Han
målade för dem den stora Engelska Drotningens
förträffeliga egenskaper, och erböd åfwen sin tjenst
at förestå Regementet under den tid Konungen ur
Riket wistades. Tredje resan sammankallades
Stän-

1560. Ständerne, då *Sten Eriksson Leyonhufwud*, hwilken åswen uti detta årendet i England warit brukad, uprepade för dem alt hwad Erik och Johan hade talat, då de änteligen til alt sammans, fast icke utan någon wederwilja, gåfwo sit samtycke.

Efter denna minneswårda Riksdagens slut, tog Konung Erik afsked af sin Fader, och afreste uppå en Flotta, som til skeppens antal och utrustning war så stark, at föga kunde synas om hon mera til bröllops, än til örloas skulle anwändas. Skeppen gingo förut igenom Öresund til Elfsborg, dit den unga Konungen landwägen förwäntades; men förrän han hant fram til denna orten, sändes honom den oförmodade tidning, at Konungen war affomnad. Erik, som wid det tilfället ej särdeles litade på de hemmawarande Prinsarne, fant rådeligt at strax wända tilbaka. Men deße lefde i hufwudstaden långt stillare, än han sig förestälde. Johan affärdade wid dödsögnablicket, den ena enspännaren til sin Bror, och den andra til Ärkebiskopen, om sorgeringning öfwer Riket i fjorton dagars tid. Han lagade alt i ordning til den Kongl. Begrafningen, under det Erik sakta igenom Provincerne togade lika som sin Eriksgata.

Uppå sit Tjugusjunde ålders år intog Erik Thronen. Skatt-Kamrarne woro då fulle igenom Fadrens hushollning, och freden som med Rikets Grannar redan i flera år hade warat, födde af sig almän wälmagt. Prinsen war, som nämdt är, hunnen emot Elfsborg, då tidningen hant honom om Konungens död: hwarigenom upsätet hastigt blef förändrat;

och

och återfärden til Hufwudstaden så mycket mera 1560.
nödwändig, som Hertig JOHAN, i denna händelse skulle, under Thronföljarens bortowaro, föra Regementet, men föreföll honom föga upriktig. Strax sändes några pålitelige förut til Stockholm, at taga Staden och Slottet i besittning på den nye Konungens wägnar; som imedlertid tog Hyllning af Menigheterne ehwar han framfor. Efter *Svante Stures* och *Sven Pehrson Bagges* råd tillät han åtskillige af de mäst betydande ibland Adelen, at emot lösen igenbekomma monga Gods, hwilka under den afledne Konungens tid blifwit Kronan tilerkände, hwarmedelst han snart want deras wänskap.

Den 30 Nov. hölt Konungen sorgklädd sit inridande i Stockholm, då Bröderne JOHAN och MAGNUS kommo honom til mötes. Fadrens begrafning blef hans första omsorg: hwars Lik jemte de twänne Drotningarnas fördes til Upsala, der de uti Wasa-Slägtens Graf med högtidelighet nedsattes. Men emedan Konungen emot förmodan hade måst afbryta resan til England, der hans ankomst blifwit anmäld, ty skickades utan upskof Riks-Cantzleren *Nils Gyllenstjerna* jemte *Beurreus*, *) at der gifwa wid handen så wäl hans uphöjelse på Thronen, som af hwad orsak han uteblifwit, med mycket mera, hwartil omständigheterna deßa Hofwen emellan den tiden föranläto. Prinseßan af Ost-Frisland reste, sedan hon ur sin barnsäng upkommit, uti et talrikt sällskap ur Riket. Hon

*) D. 14 Dec. 1560.

1560. Hon mötte sin Herre, Grefwen af Ost-Frisland, uti Fredeburg, och giorde Intoget i Aurich d. 15 April.

Denne olyckelige Konungens Regemente, som således tog sin början, blef en kådja af besynnerliga händelser, för Riket ej mindre än honom sielf, dels ärerike dels högstbeklagelige. Man finner hans styrelse af många lastas, och hans Namn, med föga skäl ibland de wärsta tyranners antecknas. Olyckelige mißhälligheter inom Konunga-Huset woro dertil wållande, hwilka om de kunnat undwikas, och Erik således, ledig ifrån omtankan om egen säkerhet, fått endast hafwa sit Rike i ögnasigte, hade han efter all liknelse blifwit en stor och ärerik Kunung; emedan hjerta för Riket felade honom icke; ej eller många af de egenskaper, som höja en Kronas glans. Händelserna, då de utan fördom och efter förloppen, sammanbundne med sina orsaker, anföras, skola i denna Historia alrasäkrast wisa, i hwad mer eller mindre mohn han kan hafwa förtjent de mörka skuggor med hwilka hans minne belastas.

Det Swenska Hofwet bestod, af Änke-Drotning Catharina, som efter sin Herres död, utan at blanda sig i de allmänna göromålen, måst lefde inom lifgedinget på Castnelholms Slott; Hertigen i Finland Prins Johan, en Herre om Tjugufyra års ålder, wäl upfostrad och i Wettenskaer mycket öfwad: Magnus Hertig til Westanstång, Grefwe til Dal och Waßbo, uppå deß Adertonde år, swagsint: Carl Hertig til Södermanland

och

och Nerike, den yngste af Konung GUSTAFS Sö- 1560.
ner, men raskast af deß närmaste efterträdare. CATHARINA, älst af Konung ERIKS Half-Systrar, war redan i Ost-Frisland förmäld. CECILIA en ung och skön Prinsessa, ANNA MARIA, ELISABETH och SOPHIA, hwilka efter handen med Tyska Förstar blefwo gifte, hwarom framdeles skal berättas. MAGNUS, en ung Hertig af Saxen Lauenburg, Konungens Syskona-Barn, wistades äfwen denna tiden i det Swenska Hofwet. Så snart Konung ERIK hade antagit styrelsen, inrättade han en Hof-Ordning, för hela det Kongliga Huset, och nämde *Sten Erikson Lejonhufwud* at såsom Prinsessornas Öfwerste Råd och Förmyndare styra inom Hofwet, ej mindre om deras upfostran än alt annat hwad dem angå kunde *).

Ridders-Män, hwilka med det Kongliga Huset räknade när förwantskap, utgjorde den Kongliga Senaten. *Svante Sture* ägde af namnet et stort anseende inom Riket, såsom Afkomling af Landets forna och älskade Föreståndare. Medelst gifte med Drottning MARGARETAS Syster, war han blefwen den afledne Konungens Swåger och de Kongl. Barnens Morbror. Han hade twänne gånger wägrat at emottaga den Swenska Kronan, wid de tilfällen då Konung GUSTAFS Regering mißhagade Lybeckarne; men höls icke desto mindre såsom en hemlig Wasa-Slägtens medtäflare til den samma; i synnerhet i Utlänningars ögon, ibland hwilka

*) Fullmagten dat. d. 16. Jan. 1561.

1560. monga ansågo *Sturarne* som lidarde då GUSTAF Wasa upsteg på Thronen. *Pehr Brahe* war Konung GUSTAF Systerson af *Margareta Wasa* och således den Unga Konungens Syskonebarn, en ej mindre lärd än mycket erfaren Man. Han blef år 1544 i Rådet intagen; och emedan han hade förstått konsten at winna förtroende, ty giorde Konungen ERIK honom strax til sit Hemliga Råd. *Gustaf Johansson Roos*, Sonson af *Thure Jönsson*, hwilken under Konung GUSTAFS Regemente giorde mycket buller, war en slug Man, och *Svante Stures* Halfbror. *Gustaf Olofsson Stenbock*, Änke-Drotningens Fader, tillika med sin Son *Erik Gustafsson*. *Sten Eriksson Lejonhufvud*, Brodren til Konung GUSTAFS andra Drotning, och de Kongl. Prinßarnas Morborder. Til deße kommo *Birger Nilsson Grip*, *Gabriel Christersson Oxenstjerna*, *Lars Flemming*, *Carl Holgersson Gera*, *Johan Holgersson Gera*, *Clas Christersson Horn*. Ibland dem hyste Konung ERIK, wid begynnelsen af sin Regements-tid, det mästa förtroendet för *Pehr Brahe* och *Sten Eriksson*, efter hwilkas råd de fläste saker deßa åren bedrefwos. At winna mera ljus, och redighet uti Historien, böra wi härjemte i så ord nämna de Europeiske Rikens tilstånd wid den tid; då denne Konungen Regements-tömen emottog.

Danemark war, likasom Swea Rike, sysselsatt med ändring i Regementet och Kyrko-wäsendet, icke allena CHRISTJERN den Andra, men äfwen CHRISTJERN den Tredje afgick ifrån werlden år 1559 och lemnade Thronen ledig för FRIE-

DRICH

drich den Andre. Änskönt denne Prins undslap 1560.
alla de beswärligheter, dem hans Fader måste erfara af den gamle Konung Christjern och hans Mågar, mötte honom i det stället strax et obeqwämt Krig med de trotsige Ditmarsch-Boerne, då han, uphitsad af sin Bror den stridbare Hertig Adolph wille tillika med andre Holstenske Prinsar, företaga sig, at bringa dem under oket. Wid samma tid yppades de Lifländske bullren, och Ryske Stor-Förstens härjande i de Orter, til hwilka det Danska Hofwet förebar en uråldrig rättighet. Imellan Swea och Danmarks-Rike war uti de förre Konungars tid, wid Brömsebro en fred på femtio år besluten; med hwilken Danmarks Konung hade mera skäl at åtnöjas, än Swerges Krona; emedan den Gamle Konung Gustaf, då han i sin höga ålderdom, och efter många utståndne beswärligheter, sökte ro, tycktes mera hafwa wid det tilfälle efter gifwit än man sedermera önskade. Konung ERIK hade fördenskul ifrån den Danska sidan intet at befrukta, så länge han wille tåla alla Grannens tiltagsenheter.

I Frankrike war Franciscus II. nyligen död, och Carl IX. en elfwa årig Prins, uphöjdes på Thronen, under den listiga Catharina af Medicis otroliga Förmynderskap. Detta Riket söndrades denna tiden uti monga partier. Guisernas och Hugenotternas woro de farligaste, til hwilka Calwenister och Catholiker lånte anseendet. Imellan Franciscus och Gustaf war en förmonlig Handels-Tractat afsluten, om hwars bestånd Ko-

1560. nuna ERIK anhölt, när han til Franska Hofwet återsände S. Michaels orden som Fadren burit, och hwilken såsom wänskaps wedermäle åfwen Sonen öfwerlemnades *).

England hade efter MARIAS död, nog möda at bibehålla ELISABETH på Tronen. Den gamla stammen af det widsträkta Catholska bandet missnöjdes med denna Drotning, emedan hon hyste hemlig böjelse för deß utrotande. Desse understöddes deremot dels af den Franska Dauphin, som gjorde anspråk på hennas Krona, dels af PHILIPH, Konung i Spanien, som ifrån en förtrolig wän, då hon war Prinsessa, förwändes til hätsk fiende så snart hon spiran emottog; och tänkte på intet mindre, än at med sin så kallade oöfwerwinnerliga flotta krossa ELISABETH i et slag.

Det Tyska Keisare-dömet styrdes af FERDINANDUS I, hwilken, som de andre, nyligen hade tilträdt Regementet; och fant wid deß begynnelse söndringar så i Församlingen som det Politiska wäsendet, dem han swårligen förmådde dämpa; men förde icke desto mindre sakerna derhän, at Sonen MAXIMILIANUS til Romersk Konung nämdes och Kröntes. De ännu oförenade Nederländerne betungas under Spanskt ok; suckade efter frihet, och begynte småningom at bemanna sig emot tyranniet, samt lade wid denna tiden grund til den sjelfrådighet, som de sedermera med mandom sig sjelfwe togo, samt lyckeligen under Nassauske Prinsars anförande behöllo.

*) *Carl de Mornay* sändes til Frankrike med S. Michaels Orden, men fick den tilbaka.

I Ryßland regerade IVAN *Vasilivitz* II, 1560
Sedan han med Casan och Astrakan hade lagt under sig en stor del af den Östra Werlden, företog han nu Liflands underkufwande: at således skaffa sig en öppen wäg til Östersjön; hwartil detta olyckeliga Landets Inwånare med inbördes oroligheter gåfwo honom ånledning, och förorsakade, at denna Prowinsen icke longt derefter för Ryske, Polske och Swenske Wapen wåndes uti en ohyggelig tumleplats.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS bar den Polska Kronan. Et Rike som intil den tiden föga eller intet med Swerige hade haft at skaffa; men blef dedan efter i monga afseenden wärdt deß upmärksamhet. Uti en sådan sakernas almänna ställning, såg Konung ERIK sig för Utlänskt wåld, wid sin Regerings början, nog säker; men fant desto flere åmnen inom Riket, som kunde wäcka hans bekymmer. Hwad Religionen angick, uppehöllo sig så wäl i Klostren som ibland Rikets förnämare och ringare Inwånare, en mer än talrik hop af den Romerska Kyrkans wänner. Dessas nit uplifwades, då, straxt efter GUSTAFS död, en Påfwelig Nuncius wid namn, *Johannes Fransiscus*, Biskop af Zazyntho, en Venetianer, i Riket anlände. Han hade ifrån Lybeck sändt bud för sig til Danmark, at anmäla ditkomsten; men fådt igenom budet korta swar tilbaka. Af sådan orsak reste han utan förebud til Swerige. Ärendet war, at bringa den Unge Konungen ifrån det Protestantiska samfundet. Hans wistande wid detta Hof blef kort och fruktlöst.

1560, löst. *Beurreus* och *Jöran Pehrson* hade redan i några år sökt at i Riket fortplanta Calwini lära, för hwilken Konung ERIK sielf tycktes hysa böjelse. Däremot wisade sig Ärke-Biskopen *Laurentius Petri* oförfärad i gapet för den Ewangeliska samningen. Dock war af altsammans det gamla grollet imellan Konungen och hans Bröder för honom och Riket det efwentyrligaste. Han började sin regering med mycken mildhet; och emedan han emottog rika Skatkamrar, ty kunde han undgå at plåga sina Undersåtare med stränga Pålagor. Sålledes förbant han sig strart mongas hjertan, under det han widtog åtskillige kloke anstalter til Rikets bästa, så i hushollning som annat. Däraf hände at alla nu stötte til hans lysande Hof. Man har icke desto mindre anledning at tro, det större delen af de förnämsta Slägter, hwilka stodo i närmare blodsförbindelse med Prinsarna af Konung Gustafs senare och inländska Giften, för Konung ERIC, lika som för hans Mor, hyste en hemlig falsinnighet: samt at deras hjertan lågo mera åt Halfbrödernas sida. Åtminstone bar han sielf inom sig en sådan plågsam tanke: hwilken, at den icke aldeles warit grundlös, tiden åfwen tyckes bestyrka.

Den största olycka som kan träffa et Rike är, då mißförstånd upwäxer imellan Konunga-barnen. Däraf födas partier, förföljelser, osäkerhet i sakernas almänna lopp, och ofta gemensam undergång. Skulle man räkna något den eljest store Konung Gustaf til fel, så wore det den synbara förmånsrätt han gaf Prins Johan framför Thron-

föl-

följaren Prins ERIK, til sin Kärlek. Deraf rota- 1560.
des alt ifrån barna-åren dem imellan en afwoghet,
som om den just icke strax wisade sig uti uppen-
bart hat, likwäl så mycket wärkade, at de för hwar-
andra lefde med farhåga och upmärksamhet. Efter
Fadrens död började föreställningarne med al konst.
JOHAN tyckte sig af Brodrens steg böra sluta det
högsta waksamhet woro för honom af nöden: lika
så Konungen: så at de med sina försigtigheter öka-
de hwarandras mißtankar på ömse sidor. *Sturen*
tillika med *Brahe* och några andre af Rådet, gin-
go i öfwerläggning med Konungen, huru han sig
emot Bröderne såkrast skulle skicka; och stadnade i
det slut, at de icke borde så uppehålla sig tilsam-
mans. JOHAN ansågs som den farligaste: de andre
dels unge, dels swage, kunde ännu föga uträtta. Dock
skulle den äldre Brodrens ständiga tal och ingif-
welser wärka på deras sinnen om de wistades til-
hopa. Man beslöt fördenskul at Prinsarne, så snart
Kröningen gått förbi, skulle resa til sina Län, och
der lefwa skränkte inom wissa gränsor. Konungen
oroade sig deßutom deröfwer, det torde Inbyggar-
ne uti deras Hertigedömen, i synnerhet i Finland,
såsom det största och mäst aflägsna, låta inbilla sig,
at de sine Hertigar på något närmare sätt woro
förpliktade, samt mera än honom sielf, och trodde
i anseende dertil, det de med ny och enskild Ed bor-
de förbinda sig til den skyldighet, som dem emot
deras Lag-krönte Arf-Konung ålåg. I sådant affe-
ende sändes *Lars Torstenson* til Finland. Denna
skulle, utom deß och underhand, utröna hwad Fol-

1560, ket på den Orten tänkte, och huru Hertig Johan sig der upförde. Men Prinsen som derom fick tidig underrättelse, lät igenom Natt och Dag sin Ståthollare på Åbo Slott, samt andre Tjenstemän innom Förstendömet förstå, det han wiste hurusedes Konungen et sådant wärk förehade, med tilsäjelse, at de som trogne tjenare icke borde låta twinga af sig någon ny och owanlig Ed. De skulle derjemte wara upmärksamme på alt, hwad som föréhades, samt noga upteckna deras namn, hwilka til den krafde edgången låto sig öfwertala.

Desse ock flere owänligheter, til hwilka, som synes, Hertig Johan sjelf alt mer och mera gaf anledning, öfwerhöljdes likwäl ännu och på ömse sidor med monga kärleks-betygelser. Men emedan Johan lätteligen kunde finna, at det icke länge skulle blifwa derwid; och den dag någon gång komma, då täckelset måste afdragas, ty fant han nödigt at i tid förse sig med mägtiga Förwantskaper; samt påskyndade fördenskul det frieri wid Polska Hofwet, som redan i Fadrens tid något påtänktes; för hwilket äfwen Konung ERIK, men mera med förställning än alfwar, hade wisat sig benägen. Detta blef för Hertigen så mycket angelägnare, som mißnöjet imellan det Swenska och Polska Hofwet stundeligen wärte, och måste i anseende til Lifländske saker, innan kort uti uppenbart Krig förwärlas.

Lifland är beläget imellan det stora Ryska Kejsaredömet, samt Lithauen och Samogetien på den Polska sidan. Det skulle i anseende til deß widd och fruktbarhet ensamt kunna utgöra et mägtigt

tigt Konunga-Rike. De Tyske Swärds-Herrar innehade detta Landet länge under sitt beskydd; der deras Stor-Mästare wistades. Här-Mästare, som han kallades, war den närmaste Öfwerhet, hwilken bodde i Rewel. Desse Här-mästare regerade merändels med oinskränkt wälde; och bragte sig tid efter annan så longt, at de i magt och rikedom omsider icke weko för de Europeiske Konungar och Kejsare. WALTHER PLETTENBERG innehade wid början af Femtonhundrade talet denna wärdigheten. Han räknas än ibland de största Generaler, som werlden haft at upte, och bragte sig tillika med Landet uhdan de Preussiske Stormästares öfwerwälde, då han giorde sig sielf til Enwolds-Herre, sedan han, efter några lyckeliga Feltslag emot Ryssarna hade af dem twingat en Femtio-årig fred. Han började äfwen at inom Lifland aflysa den Catholska läran; men dog kort derefter år 1535, sörgd af sine undersåtare, samt högt aktad af alla dem som hedra wett och mandom. Denne Hieltens Bröstbild stod på murarna i Riga, då Konung CARL XII. befalte at denna Festning skulle upbyggaas efter nyare ritning; wid hwilket tilfälle Konungen, af aktning för PLETTENBERGS Minne, lät den delen af de gamla murarna som en heligdom blifwa orubbad, på hwilken hans Bild hwilade *).

Men rikedom och lycka föda ofta ofärd och undergång, när de ej med hof och wett nyttjas.

 Efter

*) Descr. de la Livon. p. 95.

1560. Efter PLETTENBERS död förgåto Lifländarne sin fordna mandom; lefde i öfwerflöd och kiwades sins imellan. IVAN II., en af de största Styresmän Ryßland ägt, tog tiden, och gagnade sig af deras oförstånd; dels at hämnas de monga Feldtslag, hwilka Ryssarna emot dem under PLETTENBERGS anförande förlorat, dels at öka sina gränsor med en så härlig Provins, samt öpna sig wägen til Östersjön, der han wille utwidga sin Handel och tukta sina Grannar. Så snart fördenskul som IVAN tagit Casan och Astrakan, wände han wapnen emot Lifland; hwilket nu, wekligit och modfält, bäfwade wid hans första ögnakast. Krigsfolket saknade öfning och anförarne lydnad. Landets Cassor woro uttömde til yppigheter, och Dretzlen bortröfwades merendels til delnings för de mundigaste af Folket, under en almän förwirring. Sjelfswoldet uplifwade äfwen owänskaper, som länge hade warit imellan de största husen; hwaraf täta förföljelser och upor på bane bragtes. FURSTENBERG, hwilken wid denna tiden war Härmästare, angrep med wåld Biskoparne i Riga och Kockenhusen. Desse, af hwilka den förre war Mar-Grefwe af Brandenburg, den sednare en Hertig af Mechlenburg, bägge nära anhörige af de Preusiske och Polske Hofwen, retade sine Slägtingar at taga del i lidandet. SIGISMUND, Konung i Polen, sände en blottad Sabel til FURSTENBERG, och sade det han snart wille med en dylik Nyckel öpna fängelset för sina Anförwanter: hwilket äfwen hade skedt, om ej Prinsarne strax blifwit frigifne. Sådant war

til-

tilståndet i det beklaganswårda Lifland, när den 1560.
Femtio-åra freden, som PLETTENBERG med Ryßland hade uprättadt, lopp til ända; och IVAN med en talrik Krigs-Magt sig inom deß gränsor utbredde. Brydde och rådwille wid detta anfall, samlade sig Lifländske Ständer i Dorpt. Ämnet för rådplägningen blef, til hwilken af Grannarne de om biständ emot en så mägtig fiende sig wända skulle. Många nämde Polen i anseende til förra tiders fredsfördrager. De flästa föllo med sina tankar på Swerige eller Danmark, i anseende til belägenheten, men då ingendera sidan wille foga sig, skildes Sammankomsten utan utslag. FURSTENBERG lemnade befälet af wanmagt; och GOTTARD KETLER antog det samma med mera mod, men lika olycka. Af egit bewåg, och utan samråd med Ständer, gjorde han i Danmark föreställning om biständ; men CHRISTIAN, trött af år och mätt af buller, afspisade Sändebuden med en liten skänk och goda önskningar, utan at widare wilja befatta sig med Lifländarnes öde. Det andra försöket gjordes af honom på lika grund hos Hertigen i Finland, hwilken då nyligen i Åbo hade tagit sit säte. Därstädes anhölt han om et penningelån af trehundrade tusende Riksdaler jemte Folk och annat; och hade wunnit sin åstundan, om ej den Gamle Konung GUSTAF, drefwen af samma skäl som Danmarks Konung med sin myndighet imellankommit. Den Lifländska Legaten gick fördenskul ifrån Åbo til Stockholm at dagtinga med Konungen sielf; men kunde, ehuru enträgen, ej län-

gre

1560. gre komma, än at Konungen sade sig wilja för en wiß penninge Summa köpa Städerne Rewel, Sonneborg och Pernau, hwarmed KETLER ej åtnöjdes. Han begärade ytterligare, det måtte Swerges Konung, såsom en mägtig Herre i Östersjön, hindra de Lybske at segla på Narwa med krigsförnödenheter; men GUSTAF afslog äfwen detta, emedan han sig inga fiender wille åsamka. Någon tid därefter och då den djuptänkande Konungen besinnade påfölgderne deraf, om Lifländarna kastade sig antingen uti någon af grannarnas wåld, eller underkufwades af Ryssar, sände han något före sin död, en Legation til Estland och Rewel, med stark förmaning at de skulle förblifwa trogne emot sin Härmästare, således icke gifwa sig under främmande wålde, i hwilket fall Swerges Konung ej wille lemna honom utan beskydd. Men GUSTAF dog kort derefter.

Under desse fruktlösa förehafwanden, giorde IVAN täta framsteg i Lifland. Mord och brand följde hans spårar. Den Tartariska Prinsen *Sigaley* tog Dorpt, och utöfwade omänskeligheter emot deß Inwånare. Uti Felin fingo Ryssarne den wanmägtige Härmästaren FURSTENBERG til Fånge, samt förde honom uti en neslig Triumph til Muscou. At öka Liflands olyckor, hwilka redan syntes odrägelige, wisade sig oförmodat en ny Medtäflare på dessa Krigsfälten. Så snart Konung FREDRICH II. i Danmark war upstegen i sin ärfda Thron, tänkte han på utwägar at blifwa ensam ägare af Holsten, der Brodren Prins MAGNUS

bor-

borde hafwa andel. At winna detta ändamål, köp- 1560
te FRIEDERICH af Biskopen *Johan Munckhausen* deß twänne Biskopsdömen, Pilten i Curland, jemte Öen Ösel; dem Prelaten häldre på sådant sätt lemnade, än at de en annan gång skulle, som liknelse war, med wåld honom ifråntagas. För dessa Länder tilbytte sig Danmarks Konung Broderns del af Holsten; och MAGNUS anlände, under Krigslågan til sina nya Länder, hwilka secülariserades. Denne Prinsen emotrogs i begynnelsen som en Skyds-Gud med almän tilgifwenhet; men förlorade kort derefter alt deß anseende medelst oförsigtigt upförande. Han war knappast til Curland kommen, då han började at göra anspråk på kringliggande Orter; samt at i anledning däraf gripa omkring sig på alla sidor. Styrd af unge och med honom sjelf lika oförfarne Rådgifware, förslöste han icke destomindre både tid och Cassor uti lustbarheter; hwarmedelst han förlorade al Broderns kärlek, hwilken likasom lemnade honom til sit öde. MAGNUS började då at närma sig intil den Ryska sidan, och KETLER räknade honom ifrån den tiden ibland sina fiender. Denne Här-Mästare hoppades, under alt detta, uppå de tilsäjelser hwilka han af Konung GUSTAF om biständ emot sine upstudsige Undersåtare hade bekommit. Han befalte i anledning däraf sin Legat, som wistades i Polen, *Christopher Konarski*, at straxt gå ifrån Cracow til Stockholm, wid denna Konungens dödsfall; der han hos Sonen och Efterträdaren skulle påminna om de gifne löften. Men ERIC som ansåg

detta

1560. detta härliga Landet med begärligare ögon än Fäderen, wille tilskynda sig förmån af Härmästarens nöd. Han lät uppehålla Legaten med höfliga men twetydiga swar, til deß Lifländarnas uselhet blef så stor, at de aldeles moste kasta sig för hans fötter. Staden Rewel fruktade hwart ögnablick för Ryst belägring: och Dorpts ömkeliga öde låg Inwånarena så lifligen för ögon, at Ivans wälde föll dem olideligare än sielfwa döden.

Rewels-Boarne sände då hufwudstupa sine egne bud til Swerige at dagtinga om penninge lån och hjelp. Rådmannen *Johan Schmedman*, jemte en af Stadens Älsta, *Jost v. Hake*, ankommo i sådant ärende til Stockholm; men emedan de icke straxt wände sig til Konungen, utan först til *Conarski*, som dem war anbefalt; wille ERIC icke inlåta sig med dem uti förtroende. Konungen hade de föreställningar sig bekante, som af *Conarski* wid det Polska Hofwet blifwit giorde, samt hyste i anseende därtil föga godhet för Legaten och deß Herre. Han fick änteligen företräde; men moste nöja sig med korta swar. Man sade at Swea Rike hade redan mycket förlorat på förbunden med de Lifländske Härmästare. Konung Gustaf bragtes A. 1554 medelst deras förwållande, uti et swårt Krig med Ryßland, under hwilket Härmästaren ej upfylde sina löften. ERIC war blefwen wis af Fadrens skada, och stod nu ej mera så lätt at bedraga. Deßutan hade Här-Mästaren owänligen låtit angripa Swenska skepp, hwilka sig til Narwa ämnade: des-

ſe

se moste först gifwas löse, innan man sig yttra kunde. Skedde detta icke innan näst instundande Påsketid, så wille Swerges Konung sielf taga sig rätt m. m. Wid Trettonde-dags tiden reste *Conarski* oförnöjd igenom Finland tilbaka. Derefter lät Konungen kalla för sig de Revelske Sändebuden, med hwilka han wänligare umgick. Penningar sade han sig icke wilja lemna dem som lån; men om Staden Rewel gaf sig under den Swenska Kronan, torde nagot kunna uträttas; med hwilket swar *Schmedman* afreste. Konungen började ifrån den tiden at med alfwar tänka på Rewels intagande. Strax efter Legaternas bortresa, affändes Riks-Rådet *Clas Christerson Horn*, och *Hans Larsson Björnram* jemte *Herman Bursner*, en Tysk, som under Fadrens regering til Secreterare blifwit antagen och uti de Lifländske saker nyttjad, til Rewel. At gifwa göromålen eftertryck, befaltes *Hans Kyle* jemte flere, som med en färdig Skeps-Flotta lågo på den Finska redden, det de skulle wid den första wink, som dem ifrån Rewel blef gifwen, affegla til den Ort man dem derifrån föreskref. *Anders Pehrson Liljehök* afgick med Skepp och Galejor, 3 Fennickor Knektar, och otta Murbräckor til samma behof. 1561.

Så snart *Horn* til Orten war anländ, sände han Här-Mästaren KETLER skrifteliga erindringar om de Swenske Skeppens skyndesamma frigifwade, men fick intet swar. I Rewel sammanrädde Inwånarne, at besinna de wilkor, som Swerges Konung dem hade föreslagit. Den förnäm-

1561. nämsta Harriske Adel ... gick med Stadsboarne tilhopa, och fattade det beslut, at antaga den Swenska Kronans beskydd, om KETLER dem icke kunde förswara. De afsände en stor Legation til Här-Mästaren med berättelse om deras beslut. Härmästaren harmades i sin wanmagt, öfwer denna tidning. Han uppehölt Buden med hwad ord han kunde, och afsände derunder et hemligt bud til det Polska Hofwet, samt utwärkade at en Kejserlig Legat, *Valentin Saurman,* skyndsamt til Rewel anlände. Denne tröstade Staden för en handwänning med hopp om hjelp; men altsammans bestod uti några sent omsider anländande trotzige Polakar, dem Staden för deras liderlighet skul strax sände tilbaka.

Det Harriske och Wyhriske Ridderskapet jemte Staden Rewel, skickade fördenskull, utan widare upskof, *Reinholt Lode* och *Johan Winter* til Mitau der KETLER sig uppehölt, at upsäja honom deras ed, jemte tilkänna gifwande, det de med wälberätt mod hade gifwit sig under Swenskt beskydd sedan de all hjelp ifrån sin Härmästare sakna moste. KETLER sände wäl sin Cantzler *Johan Fischer,* med twänne andre hufwudstupa til Rewel at hindra företagandet; men när deße förnummo det Hyllningen redan war för sig gången, reste de mißlynte tilbaka. Lifland styckades således imellan flere Herrar. KETLER antog Polskt beskydd, som Hertig af Curland. Den Ryske Segerwinnaren innehadde redan många Orter. Prins MAGNUS grep omkring sig så godt han kunde, ERIC fick nu

en

den förnämsta delen af Estland på sin lott. Af en sådan styckning föddes owänskap alle deße Herrar imellan; när hwarje af dem hölt den andra för sig hinderlig i det enahanda ändamål de gemensamt hyste, at en gång ernå altsammans. 1561.

Oaktadt Rewle-Boarnas affall, hölt KETLERS Befallningshafwande, *Casper v. Oldenbock* Slottet och Festningen sin Herre tilhanda. Den Swenske Felt-Herren *Horn* belade det Sex weckors tid, förän den käcke innehafwaren stod at kufwa. Midsommars-dagen, eller d. 24 Julii År 1561 moste han likwäl öfwerlemna det til swenskt besättning. ERIK lät strax förse Rewel med all nödtorft. Han satte Riks-Rådet *Lars Flemming* der til Ståthållare, och upförde sig til alla delar på det sätt, at Estlänningarne åtnöjdes med sin förändring. *Flemming* dog kort derefter af pest, tillika med mycket Manskap, så at nytt Krigsfolk moste ditsändas. *Svante Sture* sattes i hans ställe; dock på det sätt, at Öfwerbefälet öfwer Krigs-wäsendet derstädes blef under den käcka Felt-Herren *Clas Horns* anförande. Kort derefter togs Padis jemte en god del af Estland.

Således tyktes all ting wid begynnelsen af Konung ERIKS regering förebåda en lyckosam framtid: och han i akttog wid alla tilfällen sin Kronas heder. Under det hans Wapn segrade i Lifland, beredde han inom Riket sin Kröning. Han lät dertil anstalta longt högtideligare än i Swea Rike tilförena warit wanligit. Uti Antwerpen förfärdigades en prägtig Krona, jemte dyrbara wäfnader, med mycket annat. Han uppehölt

1561. sig under all denna tiden i Residenset, der Ministrar ifrån många orter sig infunno, hwilke denna festen skulle biwista. Konungen i Danmark war buden, men förebar hinder. Utom åtskillige Tyske Förstar, kommo ifrån Staden Rewel Borgmästaren *Johan Peperseck* tillika med twänne Rådmän *Johan Schmedman* och *Joachim Belholdt* til trohets=edens afläggande. ERIK afsände wid samma tid sina bud til Rysland, med hwilket fred redan i Konung GUSTAFS tid blef slutad. Men emedan Sonen fruktade, det torde den trotzige IVAN anse honom som en farlig medtäflare i Lifland, och af sådan anledning nu mera hysa mindre wänliga tankar för det Swenska Hofwet, ty wille han med en talrik beskickning ställa honom tilfreds. Härtil utsågos Biskopen i Linköping *M. Erik Falk*, hwilken hos Konungen stod i synnerligen nåd, *Nils Krumme* til Örbyholm, *Johan Pehrson* til Fituna, *Nils Ryning* til Töresö, jemte Secreteraren *Olof Larsson* och Tolken *Bertel Jöransson*, *) hwilke uti Maij månad afreste. Dem war anbefalt at påyrka det freden motte äga bestånd; och emedan den högdragne IVAN in til den tiden hade räknat sin heder förnär at omedelbarligen handla med Sweriges Krona uti de mål, hwilka imellan deße Hofwen före föllo, då de Swenske Sändebuden aldrig fingo längre komma, än til Stora Nowogorod, der Ståthollaren dem emottog och afskedade, ty skulle Legaterne föreställa oanständigheten deraf, samt huruledes bägge Rikens Höghet fordrade än-dring

*) Alla dessas Instructioner äro dat. Stockh. d. 17 Maij 1561.

dring uti en så obillig sedwana. De skulle åfwen 1561.
klaga åfwer något intrång, som af de Ryske wid grensen war Konungens Undersåtare förorsakat; men i synnerhet gifwa Czaren wid handen de skål, hwilka hade twungit Sweriges Konung, at med wåpnad hand ansalla den Lifländske Här-Måstaren.

Det beswärligaste göromål, som Konung ERIK före Kröningen hade at afgöra, war Arfsdelningen imellan honom och hans Bröder. Til måklare uti dessa traßliga werf brukade han sin forna Lärremåstare *Jöran Pehrsson*, och understundom *Svante Sture*. Den största swårigheten härrörde af de stora omkostningar, hwilka skedt uppå den Angelska Giftermåls-Handelen. Konung ERIK hade under Fadrens lifstid bifallit det skulle hela den betydeliga Summa framdeles så kortas af hans arfslott; men wille nu mera sådant icke minnas. Häraf yppades swåra samtal Bröderna imellan, hwarmedelst deras förut swala hjertan på ömse sidor aldeles kallnade: men Konungen brukade därwid sin Myndighet. Deras Förstendömen blefwo dem wäl efter Fadrens Testamente tilärkände; men hwad Arfwe-Godsen beträffade, föregaf Konungen, at de samma af forna Sweriges Konungar blifwit til Kyrkan förärade, hwarifrån Fadren Konung GUSTAF hade med rätta tagit dem tilbaka, men med orätta sig sielf som Arfwe-Gods tilägnat, emedan de borde Riket tilfalla *).

ERIK wille utom deß hafwa Sine Bröder wissa grensor inom deras Förstendömen föreskrefne,

*) *Messen*, Sc. III. T. VI. p. 2.

1561. ne, hwarom han stundeligen påmintes af den sjelfrådighet, som Hertigen af Finland i deß Län lät synas. Då man med billiga ögon, och utan fördom, betraktar den belägenhet, uti hwilken denne Konungen sig befant, bör man ej undra om han med mågon farhåga ansåg det Hertige-wälde som efter Fadrens förordnande å nyo i Riket skulle införas. Han såg uti de äldre tiders Handlingar, de många och blodiga Rikets och Konunga Thronens skakningar, som deraf fordom blifwit förorsakade. BIRGER *Jarls* Barn lågo honom i minnet, hwilken, sedan den älste Sonen wart wald til Konung, styckade landet i Hertigedömen imellan de öfrige. Så snart MAGNUS fått Södermanland såsom Hertig, inrättade han i Nyköping et Hof, som uti prakt Konungens wida öfwergick, och drog til sig alt anseendet så utom som inom Landet. De förnämste slägter wandes efter handen at tilbedja honom; och han fick änteligen nog tiltagsenhet, at med Dansk hjelp kasta Brodren ur Thronen. Hans efterdöme följde Sönerne ERIK och WALDEMAR; hwilkas Hof blef så lysande, och antalet af deras Hof-Män så talrikt, at däraf ej annat än största afwund hos Brodren Konung BIRGER kunde wäckas, honom och dem til undergång. Sådane efterdömen förefölle ERIK mer än eftertänkelige, och han tykte sig redan se sit öde likna sina företrädares, deräst han icke strax wid början af Regementet sökte at få denna inweklade saken utredd, och gränsorna imellan de Konungslige och Förstelige rättigheter med tydelig Lag utstakade. Fadren

hade

hade uti deß Testamente allenast med almänna ord yttrat sig i detta ärendet, hwaraf det förnämsta deri bestod: 1561.

1) At Hertigarne skulle emottaga sina Hertigedömen såsom Lån af den Regerande, och wid hwarje Konunga ombyte med ny Ed sig til trohet förbinda.

2) At de fingo upbära alla Krono-Utskylder inom sine Hertigedömen; såsom Tull-inkomster, sakören, m. m., Högmålsbrott undantagne.

3) At de ingen ny skatt utan Konungs och Ständers wettenskap och bifall sina Undersåtare pålägga skulle.

4) At de ingen del ifrån Förstendömet medelst föräringar skulle afsöndra.

5) At de alla Ämbeten, inom sine Förstendömen kunde föregifwa.

6) At de skulle hålla och besolda det mästa Manskap som de förmådde, hwilka dock af ingen annan än Konungen til Rikets förswar kunde befallas och brukas.

1561. Så korta och otydeliga Lagar syntes Konungen fast otilräckelige. Han gick i detta granlaga ämnet til råds med sina wänner; igenom såg Fadrens Testamente, jemfört med Konunga-Balken, och utstakade wissa råmärken för Hertigarne. Riks-Rådet *Pehr Brahe* war honom i synnerhet deruti til hjelp. De Artiklar wid hwilka Konungen i synnerhet ömmade, och dem han wille inskränka, woro;

(1) Om den Ed som Inwånarne uti Förstendömen borde aflägga.

Man besinnade derwid, huruledes Prowinser, då de gjordes til Hertigedömen, dymedelst icke ifrån Riket afsöndrades, samt at deß Inwånare icke destomindre förblefwo Swea Konungs Undersåtare; hwaraf följde, det de med Ed ingen annan, än sin Lagkrönte Konung sig borde förbinda; uti hwilken Ed alt hwad Förstarnes rätt skäligen krafde kunde intagas. De farliga påföljder det hafwa skulle, om Hertigar någon ny Ed efter sina tycken fingo sina Undersåtare föreskrifwa, gjorde denna inskränkning oumgängelig, deräst Konung och Rike en någorlunda trygghet för framtiden äga wille.

(2) Hwad Hertigarnes Hofhållning angick besinnades, at så anständigt det woro at desse Herrar höllo et hedersamt Hof, så föga tjenligit och nyttigt kunde det blifwa, derest de uti talrikhet af Betjening, Wakt och annat wille täfla med sjelfwa

wa Landets Herre. De forna Konungar hade, 1561.
sådant at förekomma, most redan i deras tid skrifwa Hertigar wissa Lagar före, samt utstaka huru stort följe dem skulle wara lofligit at utan mißtankar taga med sig, då de, antingen kallade, eller eljest infunno sig wid Konungens Hof. Detta med mera, blef innefattat uti följande Artiklar.

1) Om Arfsrätten til Riket. När Konungen hafwer flere Söner, är altid den Älste Arftagare til Kronan, samt deß Manlige Bröstarfwingar så länge de finnas; men då de äro utgångne, den näste efter i ålderen, med sine afkomlingar, och så widare. Prinsessorna böra med Brudskatt försörjas.

2) Om denna arfrättens förbrytande. Den som i otid och wåldsamligen emot denna Lagen wil bringa sig til Regementet, förwerkar dymedelst så wäl all sin rättighet för sig och sina Afkomlingar därtil: som åfwen det Förstendöme han innehafwer.

3) Huru Förstarne sine Lån anamma böra. Prinsarne börä alla tider, eller wid hwarje ny Krönings-Act som förefaller, emottaga sina Lån af hwarje Swериges Konung, med samma Ed och Ceremonier.

 som

1561. som wid Konung ERIK XIV. Kröning blefwo i akttagne: eho som detta wägrar, skal sasom den sig ifrån Riket wil afsöndra, Hertigdömet icke njuta, til deß han denna Lagen sig undergifwer.

4) Om den Ed som Hertigarnes Undersåtare och Tjenare göra bör. Inwånarena uti Hertigedömen, skola alla wara undergifne den almänna Eds förpligtelse, som menige Riksens Stånder aflägga, och i kraft af den samma, til lydnad emot Hertigarne förbundne, så wäl wid skattens utgörande som alt annat hwad deras Herrar til gagn, men Konungen och Riket icke til skada lända kan. Och må af ingen annan, än Hertigarnes egne Hofsjenare, och Cantsliförwanter, ny eller enskild Ed tagas: emedan eho af Adel och deras eller Krono Godsens Innehafware, hwilken annorlunda swär, skal straffas til lif och gods.

5) Om dem i Förstendömet, som sig emot Konungen förse. Den som inom Förstendömet emot Konungen i någon måtto sig förbryter, skal af Hertigen strapt öfwerantwardas uti Konungens Befallnings-hafwans

wandes händer; så framt Konungen eller 1561.
deß Tjänare icke sielfwe hafwa beqwämlig lägenhet en sådan at angripa.

6) Om Förstarnas Krigsfolk och deras pligt. Hwarje Hertig bör af sit Län utgöra så stort antal bewäpnadt och wäl utrustadt Krigsfolk, som behöfwas kan; och det til Konungens tjänst när och hwaräst det åstundas, wid befallning lata afkomma, wid det straff, som Konunga-Balken i det 18 Cap. förmåler.

7) Om Wapnesyn. Det Krigsfolk, som Förstarne således utrusta, skal årligen sig infinna med hästar, wärjor och annan mondering, på den ort som lägligast aktas, at sig af Konungens Mönster-Herre mönstra lata.

8) Om Mönster-Herrens förplägning. Konungens Mönster-Herrar skola wid deß Mönstringar, som inom Hertigedömen förehafwas, af Hertigarne med deras nödtorfter underhållas.

9) Om annan Hertigarnes Tjenstfärdighet. Wid anstötande Utrikes eller Inrikes farlig-

1561. ligheter, skola Hertigarne wara redo, at at efter aldrayttersta förmåga bidraga til Konungens, deß Efterkommandes och Rikets bästa, wid det straff som Konunga-Balken utnämner. Därest krig längre påstode, än at Förstarne mägtade sit utrustade Krigsfolk efter skyldigheten underhålla, skall samma Krigsfolk träda utan genstråfwoghet under Konungens besoldning.

10) Om Krigsfolkets tjenst i fält. Alt det Krigsfolk, som af Hertigarne ur deras Hertigedömen utgöres, och i fält til Konungens nytta af dem underhålles, skal, så snart de draga åstad, ärkänna Konungens Fält-Herrar och Öfwerstar för sine befälhafware och lyda deras befallningar.

11) Om Krigs-artiklarna. Den Krigsrätt och Artiklar som Konungen för sit Krigsfolk utsätter, skal åfwen desse wara undergifne.

12) Huru starke Förstarne må draga til Konungen. Icke må Hertigarne starkare än med 100 Man draga til Konungens Hof, Fruntimret undantagit. Alla de, som detta antal öfwerskrida, skola af Konungens

Hof-

Hofmåstare tilbaka wisas, om ej Konungens tillåtelse imellankommer, wid det straff som Konungens gårds-Rätt och Hof-Artiklar förmåla. 1561.

13) Medan Förstarne äro stadde uti Konungens Hof, äro alla deras Tjenare Konungens gårdsrätt undergifne.

14) Ej må Hertigarne någon tid sammankalla menige Man uti sina Förstendömen, utan Konungens samtycke, eller om så wore, at Konungen dem därom icke kunde förståndiga.

15) Ej må Hertigarne något krig, fred, förbund eller annan underhandling med fremmande magter utan Konungens samtycke företaga: giftermål och andra Förstarnas egna saker, de där Konungen icke angå, undantagna. (Hwilket förbehåll, utan twifwel, Hertig JOHAN, i affeende til sit förewarande Frieri uti Pålen, påyrkade.)

16) Wid de tilfällen då allmänna gärder til Konungens och Rikets behof utlysas, skola Förstarnes Undersåtare icke ifrån dem befriade wara; men utgöra lika skatt med

Ko-

1561. Konungens egne; icke högre. Icke eller må Hertigen Konungen otilsport, pålägga sine underdåner några nya eller synnerliga skatter.

17) Alla Kongliga påbud, som röra det gemena bästa; ware sig Religion, Handel, Åkerbruk eller annan hushållning, skola i Hertigedömen gälla och obråtsligen wid straff efterkommas; hwaröfwer Konungens Befallningshafwande åga at hafwa inseende.

18) Hertigarne måga intet af sine Hertigedömen förskingra, eller någon skatt til ewärdelig ågo eftergifwa; hwilket, om det sker, skal det gifna strax under Kronan förfallit wara.

19) Inga Främmande skola i Hertigedömen til Ämbeten antagas, eller uti Slott och Län insättas; icke eller måga Rikfens hemliga Handlingar för dem uppenbaras.

20) Icke måga Hertigarne, utan Konungens wilja, köpa eller sig tilbyta några Skatte- Krone- Kyrke- Kloster- Biskops- eller Prebende-Gods och dem under-arfs

gods

godsen förlägga; hwar de det göra, skal dubbelt så mycket af Arfgodsen tagas och under Kronan förläggas. Men med deras arf och egne måga de efter behag handla. 1560.

21) Konungen äge fritt, at efter behag gifwa Frälse af alla Skatte-gods, som så wäl inom som utom Hertigedömet äro belägna, dock så, at Hertigarnes årliga ränta däraf icke förminskas. Äge och Hertigarne frihet, at emot wederlag af deras Arfwegods sig tilbyta sådane inom Hertigedömet belägne platser, hwilka til Slotts-bygnad eller Säterier kunna dem behagelige falla.

22) Alla Kyrko- och Krono-gods som til Arfgodsen blifwit lagde, skola til Kronan och Kyrkan återlemnas; likaledes skola alla de Gods som Adelen ifråntagna blifwit, men ej lagligen förswaras kunna, återgifwas.

23) Sköld och Hjelm må Konungen ensam utdela, men ej Hertigarne, jemte andre Privilegier och härligheter, så utom som inom Hertigedömen; dock utan minskning af Hertigarnes inkomster.

1561. 24) Alla de Privilegier, som Hertigarne af egit bewåg utdela ware kraftlöse, om Konungen dem ej stadfästa wil.

25) Det Mynt, som inom Hertigedömen slagit warder, bör til skrot och korn aldeles med Konungens wara lika, samt på den ena sidan med Konungens bild stämplat. Ho annorlunda mynta låter, ware sin myntningsrätt förlustig.

26) Tull-intågten ware Hertigarne tilhörig: likaledes alla Bergwärk, så fundna som ofundna, inom Hertigedömet.

27) Fogdarne skola göra Hertigarne räkning för upbörden; dock så, at Konungens Kammar-Råd hwart siunde år äga at efterse räkenskaperna, samt huru med Kronogodsen hushållat warder.

28) Biskopar eller Ordinarios äga Hertigarne ej rätt at i Länet tilsätta.

29) Til Biskoparnes underhållande skal Konungen af Hertigedömen behålla tionden; men Taxan ware Hertigarne tilhörig.

30) Alla Prästegäld skola af Biskoparna

be-

besättas; utom de Regale gälden, om 1561.
hwilka Hertigarne efter behag måga bestyra.

31) Lagmån tilsätter Konungen; men Hertigarne Häradshöfdingar, dock så, at icke flera Häradshöfdinge, Dómen tilsammans man läggas.

32) Om Appellation. Med Rättegången i Hertigedómen skal så tilgå, at ifrån Häradshöfdingen bör wädjas icke til Lagmannen, som annorstädes i Riket sker, utan til Hertigen: men ifrån Hertigen til Konungens Nämd eller Konungen sielf.

33) Böra Förstarne ingen hindra eller wägra, at söka Konungen med klagomål, det ware emot Förstarne sielfwe eller detas Tjenare.

34) Alla Konungens sakören skola wara Förstarne tilhöriga; och böra Hertigarne därpå akt hafwa, at alla saker efter Swerigés Lag ransakade och dömde warda. Dock må de straff som Crimina læsæ Magistatis åtfölja wara Konungens ensaker.

35) Konungens Nämnd som kring Riket resandes warder, skola åfwen uti Hertige-

tige-

1561. gedömen blifwa emottagne och af Hertigarne förplågade; då inga saker för den samma måga undandöljas.

36) När Konungen wil draga igenom Hertigedömen, skola Hertigarne så laga, at Konungen och hans Hof, med gårder och skjuts-färder blifwer förfordrad. Lika sa Konungens bud, och andra hans Mån af Rådet eller Adel, så ofta de til Konungen blifwa kallade.

37) Slott och Fästen måga Hertigarne efter behag inom sina Förstendömen upbygga på hwad Orter dem bäst synes.

38) Alla inom Hertigedömen belägna Slott och Fästen skola för Konungen och dem som hans Fullmagt wisa, stå fria och öpna, wid alla de tilfällen då Konungen sig af dem wil betjena: dock skall sådant ske på Konungens egen omkostnad.

39) Slotslofwen måga Hertigarne efter behag, förordna, af sådane mån, som Konungen och Riket sin trohet swurit; hwilka utom deß igenom synnerlig ed förpligta, at de samma Slott och Fästen icke skola hålla

Hålla Konungen och hans Fullmägtige undan eller emot. 1561.

40) All Adel som inom Hertigdömet boende är, stände fritt at gifwa sig i Konungens tjänst.

41) Öfwer den besutne Adelen och Konungens Råd, äga Hertigarne ingen jurisdiction.

42) Icke må Hertigarne lämna beskydd åt mißgärningsmän, eller dem, som emot Konungen sig i någon måtto förse.

43) Hertigarne skola lefwa under Swäriges Lag, dessa Artiklar och Testaments-ordningen: och ingen annorstädes anten med klagan eller Appellation, utan hos Swäriges Konung sig insinna.

Ehuru Konung ERIC uti deße Artickler synes nog hafwa kringskurit sina Bröders magt, torde dock uti dem föga obillighet finnas. Man må besinna det Hertigarne dock woro Undersåtare; samt at Konung med Ständer wißerligen kunde tildela dem, efter omständigheter, flere eller ferre af de Konungsliga rättigheter, emedan de den högsta Magten egenteligen tilhöra. ERIC lät samankalla Ständerne jämte sine Bröder til Arboga, der deße Artiklar dem skulle föreläsas. År 1561

E den

1561. den 14 April började Riksdagen. Sedan Arf-delningen, efter mångå ordwäxlingar, wart slutad, företogs den swåra frågan om de Förstelige Rättigheter. De åfwanförmälde Artiklar blefwo af Ständerne gillade, sedan *Pehr Brahe*, *Sturen* och *Sten Eriksson Lejonhufvud* nyttjat all sin talegåfwa at för menigheten utreda denna saken. Prinsarne JOHAN och MAGNUS måste dem, fast ogärna, underteckna; men i synnerhet kokade detta i Hertigens af Finland bröst, emedan han egenteligen derwid påsystades. Konungen låt åfwen igenom *Brahe* förestålla, huruledes Swea Rike, som tilförena och enligt Lagen hade warit et Walrike, nu mera medelst de beswurne Arfföreningar war til et Arfrike förwandladt, samt i anseende dertil Konunga Balken förändrad. *Brahe* upgaf en ej mindre wigtig fråga, huruwida Rikets Arf-Förstar uti Rådet borde intagas. Detta ämne förorsakade longa öfwerlägningar. Förstarne wägrade sådant, emedan de med skäl ansågo sig öfwer Rådet: men Konungen wille således påminna dem derom: at de woro han Undersåtare. *Brahe*, hwilken wid detta tilfället wille med högsta flit göra sig förtient af Konungens wälbehag, framletade alt hwad til detta åndamålet tjena kunde, och talade länge för Menigheten. I samma affigt beslöt åfwen Konungen, at uphöja de äldre Adelige Slägter uti högre Aroständ; hwarigenom de skulle lyftas närmare intil Hertigarne, och förbindelsen imellan Arf-Konungarne, samt de Undersåtare som sådane ärftelige wärdigheter bekommit, dymedelst befästas *). Man lemnar derhån hu-

*) *Messen*. Sc. ill. T. VI. p. 2.

ru-

huwida Konungens tanke i denna delen paßade emot ändamålet, och om icke deße befordringar så snart kunde wärka twärt deremot. Det märker man, at Konungen wid alla tilfällen gärna sammanblandade Hertigarne med Undersåtare; hwilket aldratydeligast synes af de förordningar, som wid begynnelsen af hans Regements tid utfärdades, merändels med denna märkeliga ingång; Wi ERIK den Fjortonde med Guds Nåde S. G. och W. Konung, tilbjude eder, oß älskelige wåre trogne Undersåter, Furstar, Grefwar, Friherrar, Friborne Frelses-Mån, Prest-Mån, Kjöpstads-Mån, så ock wåre och Kronones Skattskyldige Bönder, och alle andra som bygga och bo uti menige Sweriges Rike, wår synnerliga gunst och nåde tilförene. Härtil kom den unge Konungens naturliga böjelse för pragt, som födde af sig det begär, at gärna se sit Hof lysande, samt at uphöja sig sjelf i det han regerade öfwer höge Undersåtare: at förtiga det affeende han dermed kunde hafwa uppå den länge tilärnade Angelska resan; då hans Följe borde, uti ELISABETHS Hof, prunka med icke ringare äretitlar, än dem de buro, som omkring hänne wistades. Jag tror at de taga miste, som inbilla sig, det Konung ERIK med de ärftelige Grefwe och Friherlige Ståndens införande i Riket, har med flit welat kasta frö til agg och afwund imellan sina Undersåtare, i tanka at dymedelst stärka sit wälde *) 1561

*) *Puffend.* Histor. Sv, och efter honom *Vassor* Hist. Sec. XIII. Lib. II. p. 250.

1561. Ibland Frelset hade intil den tiden ingen annan skilnad uti Stånd och Höghet funnits, än den som Tjenster och Ämbeten medförde. Uti de äldre tider nämnas Jarlar, Hertigar, Hersar, hwilka titlar likwäl merà torde wara at anse såsom Tjenstenamn; emedan de icke woro ärftelige. På denna Riksdag blef allmänneligen kungjordt, det Konungen wille, wid deß instundande Kröning, införa i Riket Grefwe och Friherre wärdigheter, efter andre Konungars lofliga bruk. Detta wart af en Kongelig Härhold och under trumpete klang utropat uti följande ord: Efter ty Swea Rikes Thron och Konunga-Säte under ärftelig rätt och rättighet stadgadt är; så wore höfligit, at ärfteliga härligheter också måga wid Hofwet införas. Ty är Hans Kongl Majestet til sinnes Grefwe-Stånd inrätta, och det med särskild förmon före de andre stånden i Riket bepryda: hwartil Kongl. Maj:t har tänkt Herr *Svante Sture* til Hörningsholm, Herr *Pehr Brahe* til Ridboholm, Herr *Gustaf Johansson* til Haga uphöja; och under sin Kröning med Grefweligit Skölde-Märke begåfwa: det Gud gifwe lycko til.

Konung ERIK hade icke förändrat sit upsåt at besöka ELISABETH, änskönt resan blef afbruten. Monga saker skulle likwäl förut ställas i ordning, emedan utsigterne woro nu longt annorlunda beskaffade än nyß tilförena. Kröningen borde först för sig gå: Ständerne på nytt om resan antydas, och författning tagas om Rikets styrelse under Ko-

num-

Konungens bortowaro. Under det Riksdagen i Arboga påstod, och wid wårens begynnelse återkom *Beurreus* allena ifrån London. Han medbragte ELISABETHS skrifwelser, hwilka ehuru stälde uti de aldrawänligaste utlåtelser, intet något pålitligit innehöllo, hwad husfwud-frågan angick; *) men gåfwo likwäl den hete Friaren nog anledning at fullfölja sina upsåt. Tilförena och under Fadrens lifstid, war Konungen twungen at bifalla det Hertigen i Finland skulle föra Riksstyrelsen, medan han utom Riket wistades. Nu mera ägde ERIK sig sjelf: och som han skäligen befruktade, det torde denne Prinsen nyttja Brodrens bortowarelse sig til förmon, hwaraf åtskillige beswärligheter i tiden kunde födas, om icke Konungens återfärd til sit Arf-Rike til åfwentyrs göras osäker; fördenskul walde han, medan han ännu i Arböga wistades, några af sina trognaste, dem han satte til Ståthållare i hwarje Landsända, och gaf dem ur sit Cantzlie den betjening de behöfde, at bewaka så hans som Rikets bästa. Konungen bortgaf wid samma tilfälle åtskilliga Ämbeten; och befordrade, utom andra, *Jöran Pehrsson* til Vice Cantzler, samt lade dymedelst grunden både til sin och hans olycka. 1561.

Konungen reste til Upsala, der Sweriges Regenter af ålder låtit sig Kröna. Honom mötte hela det Kungliga Huset, jemte många fremmande Herskaper och Sändebud. Den 29 Jun. upträdde ERIK uti Dom-Kyrkan, där Ärke-Biskopen

*) Lit. EL. R. ad R. ER. dat. d. 4. Maij 1561.

1561. Kopen *Laurentius Petri* satte Kronan på hans huswud. Wid detta tillfälle utkastades Krönings-Penningar ibland Menigheten. Myntet wisar at Konung ERIK då redan hade uptagit S. Salvators eller den gamla Seraphiner Orden, hwilken, som man menar, Kouung MAGNUS *Smek* inrättade *) Han har äfwen warit den första Swenske Konung som blifwit Krönt med tilsluten Krona. Efter Kröningen uprädde Konungen i sin Thron, då de tre Råds-Herrar framkallades, hwilka til Grefwelig wärdighet skulle uphöjas. De woro klädde i sida hwita Damask-kåpor. Härholden bant Swerd wid deras sida, och hängde dem på axlarna långa Silkes-Kappor, Derefter föllo de på knä för Konungen. Han satte sielf Grefliga Kronor på deras huswuden; rörde hwarje af dem med Riks-Swärdet wid wänstra axelen, och sade; Strider Manliga för Konung och Fäderneslandb. Sedan de hade aflagt Eden samt kyst Konungens hand, ropade Härholden; Nu äro desse ärlige Herrar Grefwar wordne **) Derefter, och när Grefwarne afträdt, ropade åter Härholden, det Konungen af synnerlig nåd wille til några af Frälset utdela Fri-Herre namn och härlighet. Desse woro *Gustaf Eriksson Stenbock* til Torpa, *Sten Eriksson Lejonhufwud* til Gräfsnäs, *Birger Nilsson Griip* til Winäs, *Gabriel Christersson O-*

xen-

*) *Brenn.* Thes. Num. p. 75.

**) *Svante Sture* fick til Grefskap, Slottet Stegeholm, Staden Westerwik. *Pehr Brahe* fick Wisingsborg. Grefwe-Brefwet dat. d. 9 Julii 1561. *Gustaf Rosa* fick Bogesund.

xenstjerna til Mörby, *Lars Flemming* til Sunds- 1561
holm, *Carl Holgersson Gera* til Björkwik, *Georg Holgersson Gera* til Ållonö *), *Clas Christersson Horn* til Åminne, och *Eric Gustafsson Stenbock* til Torpa **). Men emedan icke alle desse woro tilstädes, ty framkallades de närwarande, och af dem först *Sten Eriksson*. Honom tiltalade Vice Cantzleren *Jöran Phersson* i dessa ord: För den trohet I wisat Hans Kongliga Majestets Herr Fader, samt Furstanom, så wäl som i affseende uppå den nit I hädanefter wisen, Herr *Sten*, wil Kongl. Maj:t uphöja Eder uti Friherre-Stånd. Derwid kastade sig *Sten Eriksson* på et knä för Thronen, men stod strax up igen; afklädde sig sielf kläderna, och drog hastigt på sig en med blomwärk utsirad Silkes-Tröja; hwarefter Härholden bandt honom Swärd wid sidan, och hängde på hans axlar den Fri-Herrliga Kåpan. Wid hwarje af Ceremonierne, uprepade Vice Cantzleren dessa ord; på det i måtte weta, Herr *Sten*, det I äre en Fri-Herre worden, wil Kongl. Maj:t at I med en sådana drägt skal beprydd warda. I detta skick fälde Fri-Herren sig til Konungens fötter, som satte en liten Krona eller Hatt på hans hufwud, rörde wid axlen med sin hand, och sade, Statt up Herr *Sten* Fri-Herre. På lika sätt fortfors med de öfrige, då eden sedermera dem samtelige af Vice Cantzleren föreskafwades: Men Herholden afslöt denna högtideligheten med

*) *Carl* och *Georg* woro Bröder.
**) *Gustaf Olofssons* Son.

1561. med detta märkeliga utrop: Det ware allom kunnigt, at en Konung är i Swea och Götha Rike, hwilken Gud oß gifwit och wi för ögon se; Den Stormägtigste Furste och Herre, ERICUS den Fjortonde; och änskönt flere Kronor blänka för edra ögon, må ingen det så taga, som skulle flere än en Konungslig Krona finnas; J ty at efter loflig sed, har Kongl. Maj:t welat låta hwarse Stånd, så wäl Hertigar som Grefwar och Friherrar, blifwa benådade med sine Äre-Tecken. En är S. G. och W. Konung och ej flere. Derefter följde Riddare slaget, då jemte 20 Swenska Män *) 2:ne Utlänningar, nemligen Legaterne ifrån Pomern, *Henric Herman von Tibvitz* och *Jöran Godevits von Koffen* det fingo. Riddaren föll på knä för Konungen, som slog honom med Swerd öfwer skuldran sägandes: Först war du en Hedning, sedan en Christ, nu äst du en Riddare worden. Efter återkomsten i Slottet ökade Konungen detta antal med *Måns Svensson*, *Knut Haralsson*, den Danske Legaten *Arv d Ugerup*, Syndicus uti Staden Lybeck *Johan Audelius*, och Dantzigske Bur-Grefwen *Johan Praut*. De twånne sistnämde wille wägra at emottaga en heder, hwilken de trodde

*) Desse woro, *Jöran Eriksson*, *Thure Phersson* *Nils Gyllenstjerna*, *Dionysius Beurreus*, *Nils Bose*, *Arwid Trolle*, *Erik Carlsson*, *Hogskild Nilsson*, *Claes Åkesson*, *Clas Flemming*, *Knut Knutsson*, *Erik Månsson*, *Sigge Larsson*, *Jöns Bonde*, *Bengt Gylta*, *Hans Kyle*, *Gustaf Finke*, *Jöran Finke*, *Nils Krumme*, *Ivar Ivarsson*.

de ej tilhöra sit stånd som Borgersmän; men då 1561.
Konungen sjelf för dem förklarade, at förtjenst och skickelighet, ehwar den funnos, kunde och borde med Ridderligit namn utmärkas, såto de sig därtil beqwäma. At öpna de påföljande Lustbarheterna, dansade Konungen, Hertigarne och Prinsessorna med Facklor för sig. Den Unge och muntre Konungen gaf sjelf efterdöme af förnöjelse, och wisade sig mild emot alla. I synnerhet utmärkte han de Hansiske Legater med ynnest, hwilka fingo löfte om Priwilegiernas bestånd; men de Rewelske öfwerhopades dock framför andra. Deras gamla Priwilegier blefwo genast stadfästade. Konungen lemnade dem utom deß full försäkran, det skulle deras Handel med Rysland som en rund tid warit tilstängd, åter öpnas; och emedan han nu innehade de Länder, hwilka Här-Mästaren, eller nya Hertigen af Curland, Ketler, hos dem pansatt för en Penninge-försträckning af 30000 Riksdaler, so låt han, emot al deras förmodan, hela detta Capital dem frikostigt öfwerlemna; samt anmanade Swea Rikes Handlande, at til Rewel flitigt öfwerföra alt hwad Staden kunde behörfwa *)

Den sjette dagen efter Kröningen reste Konungen med hela det höga Samqwämet ifrån Upsala. Wid Flötsunds färja skilde han sig derifrån, för at wistas på sine Arfwe-Gods, som i Mälaren woro belägne, til den 12 Julii, då han klockan 5 eftermiddagen gjorde intoget i Hufwudstaden.

 Sol-

*) *Mess.* Scond. ill. T. VI. p. 4.

1561. Soldater woro upsatta på bågge sidor om gatan der han framred. Alla Utländske Ministrar redo främst, twå och twå uti 14 leder. 1. De ifrån Sundet. 2. Rostock. 3. Lybeck. 4. Alla Förstelige Mansfäldske, Preusiske, Badiske, Pomerske. Näst för Konungen tio Drabanter; sedan Konungen: efter honom hans tre Bröder tillika med Hertig MAGNUS af Saxen, och sluteligen hela Hof-Betjeningen med 300 Hästar. ERIK war wid det tilfället klädd uti en blå Sammets drägt, rik af Gull och Perlor. Han red på en hwit Häst med höga fiedrar i hufwudet, omgifwen af 6 Pager klädde i rött Sammet, samt 14 Drabanter klädde i rödt kläde, med Sammets brem och snören. Hertigen af Finland wisade sig klädd i Gyllenduk. Hans Häst war gulbrun, omgifwen af 4 Pager: MAGNUS i swart och CARL i rödt Sammet, med 5 Drabanter. Så snart Konungen war anländ mit på bron, kommo fyra Adelsmän och drogo en Himmel öfwer honom, den de buro alt up til Slottet. Dagen därefter och de följande tilbragtes i Lustbarheter; hwarunder äfwen Riddareslag förrättades; då *Hans Classon Bjelkenstjerna*, *Henrick-Classon Horn*, *Hans Björnsson Lejon*, och en Lifländare *Clas Mechs* det emottogo.

Wid intoget i Hufwudstaden fant Konungen för sig en förnäm Polsk Herre, Grefwe JOHAN af *Teczin*, Palatin af Lublin; hwilken af en beswärlig resa blifwit hindrad uti deß upsåt at bewista Kröningen. Konungen i Polen, SIGISMUND AUGUST, som med afwogt öga betraktade de Swenska wapnens

nens framgång i Lifland, i synnerhet sedan Ket- 1561.
ler den största delen af Landet til den Polska Kronan hade affstått; skickade denne Herren til det Swenska Hofwet, at försöka om ej Konung ERIK ifrån sit upsåt kunde stå at afwända. Grefwen föreslog imellan dessa Hofwen förbindelse emot det Ryska; men med det wilkor, at Sweriges Konung skulle til hans Herre öfwerlämna så wäl Rewel, som hwad mera han i Lifland hade intagit: samt deßutom biståå Polen under Kriget med et Penninge-lån af Trehundrade Tusende Riksdaler. Den nära wänskap som således dem imellan börjades, skulle dymedelst befästas, när Hertigen af Finland, efter deß länge yttrade åstundan, med Sigismundi Syster Catharina blefwe förmäld. Men ERIK ansåg en sådan wänskap såsom alt för dyrt köpt; samt at den woro, i anseende til tidens omständigheter, mindre naturlig; hwarföre den ej eller kunde blifwa waraktig. Han swarade det han til fred icke skulle finnas obenägen; men ej emot affstående af sine Lifländske fördelar: emedan Sigismund ingen bättre rätt til dessa Länder, än Swerges Krona kunde förebära. Ketler hade skänkt Sigismund hwad han sielf icke ägde; och deß utom retat emot sig de Swenska Wapnen: i anseende hwartil ERIK nu innehade dessa Orter både såsom Segerwinnare och Skyds-Herre. Men med de Slott och Länder, hwilka Sigismund sig bemägtigat, lofwade Konungen at han sig icke skulle befatta. Han wille äfwen biståå med Penningar, om Dynamynde, Wolmar och Wenden blefwo deremot til underpant lemnade. Om för-

för-

1561. troendet på dessa grunder byggdes, så skulle åfwen Konungen med nöje se fortgången af den förbindelse som imellan hans Broder och den Polska Prinsessan påyrkades. Grefwen började sjelf en kärleks-handel med Prinsessan CECILIA, och tyckes af henne hafwa fådt goda swar, efter han wågade at låta slå en Skåde-Penning, på hwilken hans och hennes Bild finnas präglade; som likwäl skedde mycket för tidigt; i synnerhet emedan han af Konungen ännu ej hade bekommit annan utlåtelse derom, än uti almänna ord. Man wil säja at Stor-Försten i Rußland åfwen skulle hafwa haft tanke för denna Prinsessan *)

Ifrån England war, som redan är sagt, *Beurreus* återkommen. Den sluga ELISABETH nyttjade så denne Friaren som de öfriga til befrämjande af sina Politiska affigter. Mon om ERIKS wänskap, gaf hon sina afslag i sådana ord som altid innehöllo något hopp, ehuru föga det kunde wara. Brefwet som *Beurreus* med sig förde innehöll denna twetydiga mening; Hon bekände, det hon af Konungens beständiga tilgifwenhet fant sig högst förbunden: at han förden skull icke hade fäst sit sinne wid en otacksam; men at hon af ärkänsla kastade sig i et fast wänskaps-band; hwilket woro alt hwad af en Prinsessa kunde begäras. Under samma tid infunno sig wid hennes Hof flere Friare: dem hon merendels på lika sätt bemötte. CARL Arke-Hertig af Österrike: En Hertig af Hollsten: Grefwen af Ar-

*) *Messen.* Sc. ill. T. XV. p. 119.

Arran, Hertigen af Chatelerauts Son, och, efter MARIA, närmaste Arftagaren til den Skotska Kronan; titlar hwilka tycktes hafwa bort lysa i hännes ögon. Til desse kommo åtskillige af hennes Undersåtare; hwilka då de ej wågade at uppenbarligen förklara sin mening, nöjde sig med at gifwa henne anledning til gißningar. Den ene tröstade på sin börd; en annan på sin förtjenst; den tredje på sin gestalt. Grefwen af Arundel war något til åren, men af gammalt blod, och räknade sig ibland hennes Hofmän wärdigast en sådan lycka. *Villjam Pickering* hade rönt en eller annan ynnest, och trodde sig kunna gå längre. Men af alla tycktes dock *Robbert Dudley*, Hertigens Son af Northumberland, hafwa företrädet. Änskönt Far-Fadren under Konung HENRIC VII. lifstid undergått en hänlig död, fant icke destomindre Sonen tilfälle at bringa sig upp til det högsta anseende i Riket. ELISABETH säges gerna hafwa walt til Ministrar de fagraste och skickeligaste hon fant ibland sina Undersåtare. Dessa egenskaper träffades hos *Dudley*, jemte mycken dristighet och muntert upförande. Så snart denna Drotningen intog Thronen, flyttade hon honom ifrån det ena höga Ämbetet til det andra, til deß han omsider blef Hertig af Leycester. *Dudley* erfor under alt detta et särdeles förtroende, så at han sielf kunde se, det Drottningen för honom hyste en mer än wanligt nådig böjelse. Hans företräde framför all Adelen i hela Riket; alle regeringsärenderna, som lades i hans hand, och de 1561.

mån-

1561. många upwaktningar, hwilka i följe deraf dageligen hos honom gjordes, ökade wäl hans anseende, men ådrog honom derjemte et nästan almänt hat, som åfwen sträkte sig inom ERIKS Hof. Konungens Bref til *Gyllenstjerna*, skrefne wid denna tiden, äro wedermålen deraf. Åtskillige Ängelsmän nyttjade detta tilfället at inställa sig wid det Swenska Hofwet, samt at upfylla Konungens öron med beständiga berättelser, dels sanna dels osanna, om hwad hos deras Drottning förehades. Ibland deße war i synnerhet en wid namn *Johan Demöck*, hwilken wid början af året med åtskilliga Klenodier anlände. Denne paßade uppå detta tilfället, at få göra en god handel, hwilket honom lyckades. Han angaf sig såsom utsänd af Drottningen at betyga hännas goda tankar för Konungen, samt den böjelse alla hans Landsmän hyste för det tilämnade Giftermålet; och ERIK som sådant gärna hörde, war mer än lättrogen derwid. Bedragaren fick hwad han begärde för sina waror, och sändes strax tilbaka, at bära dem såsom föräring up til ELISABETH, jemte Konungens Conterfey och Bref. *) Men denne bodbäraren blef i det Ängelska Hofwet icke wälkommen. Han kastades i fängelse, såsom den der mißbrukat Drottningens namn. Hon skref åfwen Konungen någon wänlig förebråelse, för det han hade gifwit sig i förtroende med en så obehörig Person: **) gaf honom nog wanhopp

*) Dat. d. 11 April. 1561.

**) ELISABETHS Bref är dat. d. 22 Junii 1561. Om *Demöck* säger hon: Iste *Johan Demock* in infe-

hopp i hans åstundan, och styrkte honom aldeles ifrån at åfwentyra-sig på en så long resa som det woro, om han skulle besöka hänna i hännas Land. Wid samma tid fårdades den unge Grefwe *Nils Sture* med nya befallningar til *Gyllenstjerna*. Konungen kände den kalsinnighet som war imellan Drottning ELISABETH och deß anförwandt Änke-Drottning MARIA af Skotland, som wistades i Frankrike wid den tid, då *Mornay* ditkom med S. Michaels Orden. Han wiste det hon icke gärna skulle se någon underhandling imellan Swerge och Skottland företagas, hwartil så mycket mera liknelse kunde wara, som hon hade sig Guisernas stämplingar bekanta: de der woro den Skotska Drotningens nära Anhörige, och winlade sig med 1561.

hög-

feriori Germania natus est. Olim propter usum aliquem lingvæ Teutonicæ, tempore Principum f. m HENRICI Octavi Patris mei, & EDVARDI VI. Fratris nostri carissimi, aliquando horum Regum jussu comitabatur eorum Commissarios in Germaniam, ut illo interprete uterentur, in conducendo Germano milite. Hoc modo, & ad hanc solummodo operam tamquam famulus horum Regum habebatur. Defunctis illis, nec tempore MARIÆ Sororis nostræ ch. nec a nobis unquam ad aliquem usum adhibitus est; sed vixit Sibi privatim tanquam homo tenuioris loci inter mercatores Londinenses. Circiter proximas Superiores Kal. Januarii Suppliciter a nobis petiit, ut copiam illi faceremus transjiciendi mare, quo res illius preciosas commodius posset divendere. Hanc illius petitionem non denegavimus. Aliter de eo nihil nunquam vel auditione accepimus, nedum cum illo collocuti sumus, aut cum illo colloqui quemqam curavimus. &c.

1561. högsta bekymmer at förkorta Elisabets wälde. Man har äfwen anledning dertil, det deße på longt håll låtit inkasta uti Konung ERIKS sinne några utsigter åt den sidan *). *Sturen* och *Gyllenstjerna* skulle fördenskull qwäfwa alla sådana mißtankar innom Elisabeths Hof. Hwad *Dudley* angick, på hwilken Konungen war högst förtörnad, föll ERIK under kärleks-tankarna, och glömska af sit Rikes höghet, i den sällsamma swaghet at utmana honom til enwige **); en slags dårskap, hwilken då war öfweralt gängse. Jemte alt detta, och emedan Konungen alt fort beredde sig til den Angelska resan, som snart skulle företagas, ty war han mon om at få et säkert Leide-Bref från det Angelska Hofwet. Han hade tilförene derom anhollit, och et sådant bekommit. Men wissa ord deruti föreföllo honom twätydiga. Den meningen, ne aliqua Specie belli Angliam appetere prætendamus, wille han aldeles hafwa ändrad, quod nihil hostiliter contra Anglos agere vel tentare velimus; emedan orden aliqua Specie kunde efter behag förtydas. I synnerhet som Konungen fant hwarken anständigt eller säkert, at begifwa sig på en dylik resa utan Krigs-Skepp och tilräckelig Besättning, Man skulle äfwen wid det Skotska Hofwet förorda om säkerhet wid deß hamnar och stränder i fall af owäder, eller andre oförmodade omständigheter. Men därest dessa underhandlingar emot önskan aflupo, borde *Gyllenstjerna* låta Drotning Elisabeth förstå, det Swe-

riges

*) *Hume* Hist. de M. de Tudor T. IV. p. m. 178.

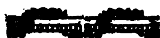
** Dat. d. 29 Martii 1562. Sw. Fat. B. P. I. n. 10. p 73.

ges Konung wiste huru et dylikt förakt kunde be= 1561.
mötas. Huruwida denna ändring uti Leide=Bref=
wet skedde, är obekant; men uti September må=
nad *) begaf Konungen sig, i sällskap med sina
Bröder, MAGNUS och CARL samt Hertig MAGNUS af Saxen, jemte Grefwe *Pehr Brahe*, ifrån Elfsborg til siös, uppå en flotta af 14 wäl tilrustade Orlogs=Skeps, i mening at stadna uti hamnen af London. Et swårt motwäder dref honom på tredje dagen derefter ifrån Skagern til Elfsborg tilbaka. Konungen war därunder i stor lifsfara. Prinsarne MAGNUS, CARL och MAGNUS af Saxen, hwilka icke woro på samma skepp med Konungen, drefwos, jemte en stor del af flottan, wida omkring watnen, och man sökte dem fåfängt, tils de ändteligen, så snart wädret stillat sig, oskadde i hamnen anlände. Om alt detta underrättade ERIK Drotningen. **) Af owana wid sjölefnaden

F

*) Den 3 Sept. 1561.

**) Lit. ERICI ad R. ELISAB. d. 12 Nov. 1561. Konungen beskrifwer där händelsen således: Proh! dolor, non omnibus quod sperant evenit. Nam cum duodecim circiter miliaria confecimus, & ad littus Danicum quod Schagen appellatur pervenissemus, illico permutatus est ventus ex orientali in occidentalem, atque tempestate suborta, visus est nos ad littus protrudere velle. Tum exclamant Gubernatores &c. dicentes non esse possibile transgredi Schagen, si nos, classemque nostram salvam esse volumus; nesessario igitur svadent revertendum. Ego autem non uni credens, sed jam hos nunc illos scjscitans quid facto opus esset, nullus tamen in-

1561. den, walde han sedermera landwägen igenom Danmark och Tyskland. Ministrarna i Köpenhamn *Gustaf Stenbock* och *Thure Bjelke* fingo fördensskul befalning, at wid det Hofwet utwärka för Konungen en säker resa, samt med begäran det motte ellofwa Personer af den Danske Adel, dem han sielf utnämde, komma, och som gißlan, förblifwa på Swenskt Botten, medan Konungen togade igenom det Danska Riket *). Han lät äfwen hos de Tyske Förstar om en dylik säkerhet anhålla. På det förra stället blef legden utan gißlan, bewil-

inventus est qui aliquam spem continuandi itineris daret, excepto uno, cui soli credere nulli visum consultum esse. Igitur signo dato sociis, cogimur vela vertere, atque illa nocte consumta & dimidium sequentis diei, in portum cum potiori parte navium revertor, magis dolens de frustrato itinere, quam gaudens de evaso periculo. At duo Fratres mei Dux MAGNUS in Westanstång & Dux CAROLUS in Sudermannia, cum Consobrino meo Duce MAGNO Saxoniæ, qui comites itineris erant, cum seorsim in navi sejuncti essent, non sunt reversi, sed undique per mare palantes, una cum aliis septem meis navibus, nesciverant quorsum ad littus deberent appellere. Nec multum abfuit quin ad idem littus Schagense, ubi multæ naves quotannis pereunt, ob ingentem vim tempestatis, fuissent impulsi, nisi singularis Dei gratia eos incolumes servasset. Quos cum desiderassem anxius, undique naves emisi qui eos quærerent. Quæsitos vero in primis non-invenerunt; tandem sunt post triduum, sedatis ventis, inventi, & in portum Elsburgensem communi cum gaudio reducuntur, unica saltem navi amissa, quæ onerata fuit, de qua mihi nihil compertum est &c.

*) *Resenii* Hist. FRID. II.

wiljad; men med det öfriga gick senfärdigare. Dy- 1561.
medelst förhalades resan ifrån den ena tiden til den den andra, och de Bref som under denna wäntan ifrån Ångland ankommo, försiwagade alt mer och mer hans hopp om werkets framgång. Drotningen hyste likwäl för honom beständig högaktning; så at hennes Hofmän, då de ådragit sig onåd, ofta flydde til ERIKS imellankommande förord. Ibland dem war äfwen den olyckelige Grefwen af Herford *), som för det han hade Drotningen owetande, gift sig med en hennes Anförwant, wäntade sin dödsdom.

Konungen företog sig derefter at anstalta om Riket och deß hushollning. Hwad Religions-wärket beträffar, hade redan wid Riksdagen, som före hans Kröning hölts i Arboga, åtskilligt derom blifwit stadgat. Monge af de onödige och widskepelige den Romerska Kyrkans Ceremonier, hwilka för Menighetens skul måste qwarbehollas, då Reformationen uti Konung Gustaf den Förstes tid för sig gick, blefwo der widare skärskådade och afskaffade: såsom Sacramentets uphöjande wid Mässan, Belätens mißbruk m. m. Nu införskrefwos åtskillige Prester ifrån Tyskland **) Han wårdade Läro-Wärken i Riket; men ibland dem i synnerhet Academien i Upsala, som försågs med et nytt Lärohus; och war angelägen derom, at skickelige ämnen för Riket så Andelige som werldslige

*) Dat. d. 14 Dec. 1561.
**) Lit. Reg. Er. ad Simon Waldern, d. 19 Febr. 1561.

1561. Ämbeten, motte efter handen beredas. Igenom *Beurreus* införskaffades månge Konstnärer och Handtwärkare, Tapetmakare, Jubilerare, Målare, Smeder med flere *). Och emedan under Religions förföljelserna, i synnerhet i Frankrike, tusendetals Människor mißnöjdes med deras egne Fädernesland, angelägne at finna andra hemwister; tillfällen som kloka Regenter icke försuma at wända sig til nytta; ty lät Konung ERIK igenom sina Ministrar allestädes kungöra, det alla de, hwilka wille sätta sig neder, på hwad orter dem hälst behagade innom hans Rike, skulle derstädes bliswa emottagne med all wänskap, under lika säkerhet och beskydd med Landets egna Barn; och för sig sjelfwe äga Religions-frihet **). Man finner monga Utländska Släg-

*) Dat. d. 12 Jan. 5, 8, 19, Febr. 5 Martii, 9, 12, 27 Julii A. 1561.

**) Dat. d. 18 Febr. 1561. ERiCUS hujus nominis Decimus quartus Dei gratia Svecorum Gothorum Wandalorumque Rex & heres universis has nostras patentes literas inspecturis salutem. Cum multoties nobis a plerisque viris bonis & honestis verum etiam a nostris servis & subditis alienas terras & regiones peragrantibus significatum sit & demonstratum, multos esse, qui cum ob pietatis & veritatis studium ex naturali sua regione peregrinari & in alias terras divagari cogantur, lubenter si certas sedes, in quibus tranquille & pie & secundum Dei Evangelium & puram religionem eis vivere permitteretur, possent invenire; eo maxime cuperent se recipere. Hos igitur ipsorum miseratione commoti, & ut illorum saluti, afflictioni & necessitati succuratur, piisque aliquo modo consuleretur, ut ali-

Slägter, som i anledning deraf inkommit, icke utan Landets stora förmon, så i anseende til Folkförökning, som Penningar och Konster. At be- 1561.

alicubi solamen & refugium aliquod invenientes post hac incertis ita sedibus non cogantur divagari, ex nostra singulari gratia universis et singulis personis cujusvis conditionis, status & qualitatis fuerint, qui se in regni ac ditionis nostræ terras ubicunque locorum fuerit, eisque commodius videbitur, voluerint recipere, notum facimus, nos ipsis liberum ingressum & mansionem in his nostris terris permittere & concedere, nosque lubenter ipsos in nostram tutelam, defensionem & protectionem sicuti nostros proprios subditos & vasallos velle suscipere: dummodo ipsi e converso nostris ac regni nostri legibus ac juri seipsos submittere velint, atque seipsos ut Christianos decet, gerere, omnemque nobis & regno nostro fidem & fidelitatem servare; Et ut ne quis forsan existimet nos aliqua alia onera aut tributa graviora quam nostris velle imponere, certas conditiones & articulos dilecto nostro viro ac in Angliam legato *Dionisio Burrheo* misimus, sub quibus omnibus ipsis præfatis licebit tute, tranquille & pacifice vivere, iisdemque privilegiis, jure præeminenti uti qualibus nostris propriis penatibus subditis & Vasallis uti fas est & licitum. In cujus rei majorem fidem, nos has nostras patentes nostra syngrapha subscriptas nostro sigillo mandavimus muniri. Datum in arce nostra Holmensi Decima octava die Februarii Anno Domini 1561. Regni vero nostri primo.

Ipsi Articuli.

Primo, quod doctrinam Evangelicam & Christianam pure, sincere et constanter profitebuntur, scilicet quod in libris tam veteris qvam novi Testamenti continetur & declaratur.

Se-

1561. främja Handelen, samt skaffa sig wägen fri, derest under Krigstider, Oresund skulle bliswa tillstängd för Swenska Skepp, wille han medelst Canalers öpnande sammanbinda Sjöarna Mälaren och Hjelmarn öfwer Litle-Stigen til Wänern, hwarige

Secundo, quod nullas sectas aut hæreses seminabunt neque religionem, quam Rex & totum regnum profitetur, spernent aut calumniabuntur, quod si de aliqua re ambigant aut sint dubii, Episcopos adhibeant, atque cum illis de hac re modeste tractabunt, ipsis caussas dubitationis declarantes.

Tertio, quod populum religionis nullo novo dogmate, præsertim verbo Dei adversanti instituent, neque alicujus seditionis aut tumultus tam religionis quam alterius cujuspiam rei caussa, autores erunt & promotores.

Quarto, quod Regiam M:tem pro summo vero & legitimo Rege hæreditario Svecorum, Gothorum & Vandalorum, tam pro se quam pro suis futuris hæredibus filiis agnoscent.

Qvinto, quod Regi & Regno omnem fidem & fidelitatem se semper & ubique servaturos, jurent & polliceantur.

Sexto, quod honorem & utilitatem Regis ac Regni totis viribus promovebunt, repellent incommoda amicorum Regis, ac Regni amicos, hostium vero hostes se declarantes ac utrosque eodem loco, quo Rex ac Regum, habentes.

Septimo, quod juri ac legibus patriæ seipsos submittent, tributa, vectigalia, & alia subsidia, more incolarum Regni, Regi persolventes..

Octavo, quod qvandoquidem mos sit Regionis milites subsidiarios cibo & potu alere, secundum cujusvis personæ divitias aut paupertatem, sin minus centesimum denarium quotannis Regi persolvere, in illorum arbitrio erit horum utrum malint eligere.

igenom man kunde undwika de Danskas twång uti Sundet, och på Götha-Elf med lätthet gå in i stora Hafwet. Detta war en ibland orsakerna hwarföre Elfsborg befästes; emedan det ämnades til en Stapel- och nederlags-ort för den Swenska handelen. Hans befallningar derom til Inwånarena i Wester-Göthland, Dal och Wermeland *), hwilka det i synnerhet ålades, at med arbete dertil bidraga, wisa huru skyndsamt han hade welat hafwa detta nyttiga wärk fulbordat; det hade äfwen otwifwelaktigt skedt, om ej många inwärtes beswärligheter imellankommit, som gjorde Konungen dels ledsen, dels förwillad. Under det han friade i England, förgat han icke at nyttja Drotning ELISABETHS wänskap til sit Rikes förmon. Ministrarna fingo, jemte andra befalningar, äfwen den, at uti London köpa et Hus för Swenska Nederlags-waror. Därmed wille Konungen i någon måtto sätta sina Undersåtare ur det twång, i hwilket Hanse-Städerna dem höllo, som den tiden ensamme styrde hela den Nordiska Handelen efter deras behag. Uti detta Hus skulle Swenska Waror uppläggas, at försäljas til högsta pris, samt Rikets behof af Ängelska waror upköpas när de funnos i fallande, och til Fäderneslandet öfwerskickas. At denne Konung hyste sunda tankar om upodlingen af Rikets egne afwel, som af fremmande oarbetadt i Riket köptes, men sedermera förädlat det samma påfördes, kan, utom åtskilligt annat, inhämtas af de anstalter han lät fo- 1561.

*) Dat. d. 8 Martii 1561.

1561. ga med Pelteries inrätning i Finland, och de förbud han däremot utfärdade, när Ryska Köpmän i Öster- och Westerbotn slogo under sig Skinwaror, som ur skogarna til stor myckenhet samlades samt tilskyndade sig winsten af de arbetslöner, hwilka Swenska händer, Naturen mera likmätigt, af fremmande borde förtjena. Han tog, jemte alt detta, många författningar til Berg-Wärkens uphjelpande: Myntets qwarhållande: Gästgifweriernas förbättring: Åker-Brukets drift: Boskaps skötslens och Fetaliers tilwäxt; och lemnade snart sagt ingen del opåtänkt, af hwad som kunde tjena at föra fram sit Rike i wälmåga.

Den sak för hwilken denne olyckelige Konung som mäst plågar swärtas, ehuru han, uti owäldigas tankar, torde derföre förtjena beröm, är den anstalt han gjorde med Justitiä-wäsendet i sit Rike. Han inrättade kort efter sin Regements begynnelse, en Konglig Nämnd, såsom den högste Domstolen; af hwilken en hälft skulle wissa tider om året resa omkring Landet at eftersé hurn Lag och stadgar handhafdes; men den andra delen blifwa i Hufwud-Staden. Der borde alla Under-Domares fälde Utslag på Konungens wägnar pröfwas, och Högmåls-saker afdömas. Denna Domstol blef försedd med monga bisittare *) dem Konungen

*) Uti de första åren finnas uti Dom-Boken, följande hafwa warit Bisittare i Konungens Nämnd: *Gustaf Hindriksson. Lars Olofsson. Erik Pedersson* på Malma. *Lars Jespersson* til Arby. *Jöns Ingemarsson*

Kungen sjelf utnämde af de Lagfarnaste Män som 1561.
funnos: men förstärktes af Ledamöter från Krigs-Rätterna, så ofta mål förekommo af dylik beskaffenhet: samt med wißt antal Ridderskap och Biskopar då Adelsmän för Högmålsbrott anklagades. Desse förbundo sig, wid anträdet af deras answariga Ämbete, med en sträng Ed, hwars alfwarsamma innehåll wisar, det Konung ERIK med inrättningen intet annat, än sina Undersåtares säkerhet har påsyftat; ehuru hans owänner sedermera hafwa deruppå welat sätta en annan och högst obillig förtydning **). Til Konungens ur-

 skul-

marsson. Jacob Teit. Clement Hansson. Blasius Olofsson. Pehr Andersson. Frans Pehrsson. Pehr Simonsson, som ifrån Söderköping A. 1565 dertil kallades.

**) Denna Ed är ur Dom-Boken införd uti Stockh. Hist. Biblioth. p. 264 och lyder som följer. Jag N. N. lofwar och swär på GUDh Alsmechtig Hans Helighe ordh och Ewangelium, och beplichter migh här med på altt thet godhe, som migh uti thette timlighe, så ock thet ewighe och oförgångheliighe liffwedt någon tidh schall till godhe wedherfares, att jagh efther mitt yttersta förstånd, sinne och förnufth, som GUDh Alsmechtig migh gifwett haffwer, uthan all wrångwijßhet will ransake och döme alle the fall ärendher, som mig tilbetrodhe wardhe, råttwijseligen och efther Sweriges beskrefne Lägh, och the Hof-Artichler, som then Stormechtighe Högborne Furste och Herre, Herr ERIK then Fjortendhe S. G. och W. &c. &c. Konungh, med Hans Kongl. Maj:t min Allernådigste Herres och Rigesens Råds-

Råd

1561. skuldande i denna delen, bör den alfwarsamma förmaning icke förtigas, som han sielf, wid tilfälle af egen närwaro, gaf desse Domare, at i lifs-saker icke lösligen gå tilwäga, eller grunda Utslagen på blotta skrifteliga betyg, emedan så ömma ting på intet annat, än lefwande Witnens egne utsagor borde ankomma *). Den Kungliga Rätten

Råd och Höghe betänckande uti sit Konungslighe Hof hafwer ställe lathedh, och hwarken för Rådhughe heller udhaff öfwerdådughet, wåld eller wålle, wånskap eller ilwilje, schyldskap eller frändhsämije, muter, gifth heller gåfftwer skyldh tillståndhe någens rätt så mygett mig sthår tillgörendes till förkränkes heller udhi någhon måtte förminskes, uthen så wål then höghe som then låghe, thenn fattige som then rijke förhjelpe til rätt och rättwise. Jagh schall icke heller några saker upskufe och differere när som jagh the bewijs hafwer hördt förnummet, såsom noogsampt fultt göra till saken efther såsom och Swueriges Laagh therum förmåler. Så santt såsom thet GUDh skapst hafwer udhi Himmelen och på Jordhene mig någhen tijd schal komme till godhe anthen til lijf eller själl. Af alt detta synes med hwad oskäl monga, hwilka skrifwit om denna tidens Handlingar, likna Konung ERIKS Nämnd wid den tyranniska Domstol (le Conseil de Troubles) som Hertigen af Alba i Nederländerna inrättade. Se *Weberi* Anectata ad Hist. Er. XIV. der denne Konungens Historia efter *Puffend. Loccenius* och andre ganska orät och förwänt göres.

*) I Dom-Boken p. 39. Då Konungen d. 10 Febr. 1563 war sielf i Nemnden närwarande, förmäler Protocollet; Samma tid gaf Kongl. Maj:t sin mening

ten satte sig första gången den 11 Febr. år 1562 1561.
och fortfor med deß arbete under hela Konungens Regements-tid. Man finner af den Dombok, hwars hufwudskrift ännu ibland Rikets Handlingar förwaras, det ärenderna derstädes icke utan granskning hanterades *). Men denne Domstolens olycka war, at i de ganska äfwentyrliga tider, som under denne Konungens regering förefölло, monge förnäme Män för den samma blefwo stälde, och derstädes dömde; af hwilken orsak han i den derpäföljande Regements-wänningen fick et lika anseende med de öfrige denna Konungs göromål. Det skyndade äfwen *Jöran Pehrssons* fall, at han wid alla sådana tilfällen, såsom Konungens högsta Ombudsman, och på deß wägnar moste föra talan.

Intil denna tiden woro ännu Tjenste-wärken i Riket, igenom hwilka Styrelsen skulle föras, icke i den redighet och sammanhang som wederborde. Den gamle Konung GUSTAF lade wäl derwid någon

ning tilkänna om Högmåls-saker, och de saker som lif och ära angingo, at Hans Kongl. Maj:t icke woro til sinnes på dem Dom eller Sententz affäja efter skrifteliga wittnesbyrd, så framt om de såsom sådane witznesbyrd gifwit hafwa eljest woro i lifwet, utan wille at sielfwa lefwandes wittnen skulle wara tilstädes, förmante och rådde fördenskull de ärlige gode Män uti sin Kongl. Nämnd, at de det samma göra skulle, ock icke så lätteligen handla med lifssaker, som af en part andre gemenligen ske plägar.

*) Protocollen gå ifrån d. 11 Febr. 1562 til slutet af A. 1567.

1561. någon hand, men lemnade dock det måsta til Eftertrådarens omsorg. Senatens Ledamöter wistades minsta delen af året i Hufwud-Staden och omkring Konungen; plågade sammankallas ifrån deras Sätes-Gårdar når angelägenheten fordrade. ERIK stälde så detta som annat, hwad til sakernas beqwämare gång tjena kunde, i redigare ordning. Rikssens Råd gjordes Tolf til antal; af hwilka Sex dageligen skulle wara i Råd-Kammaren tilstädes. Fyra af desse buro namn af Hemlige Råd; nemligen Öfwerste-Hofmästaren eller Riks-Kantzleren *), R.ks-Marsken **), Öfwerste-Kammarherren ***), Öfwerste-Räntmästaren ****). Öfwerste-Hofmästaren blef Hufwud-Man för Konungens Cantzlie, hwilket bestod af Fem Swenske, Fyra Tyske och en Latinsk Secreterare †), förutan den som Böneskrifterna emottog ††) och Riks-Historie-Skrifwaren †††) En af desse Secreterare wårdade alla Skrifter som hörde til Cantzliet; och hade sig utom deß den skyldigheten ålagd, at alla eftermiddagar fråga Konungen hwad han den följande dagen wille låta föredraga i Råd-Kammaren, samt efter Rådplågningen, jemte en Råds-Her-

*) *Gyllenstjerna.*

**) Först *Olof Gustafsson Stenbock*, sedermera *Svante Sture.*

***) *Sten Eriksson Lejonhufvud.*

****) *Dionysius Beurreus.*

†) Magister *Martinus Olai.*

††) Kallades Magister *Suplicationum.*

†††) En Frantsman *Petrus Marcillus*

Herre, inför Konungen göra berättelse om hwad 1561.
som den dagen gjort blifwit. Öfwerste-Räntemästaren swarade för all Rikets Drätzel, och fick under sit befäl twå Penninge-Mästare, en för uppbörd och en för utgift, samt twå Jordboks-Skrifware *) Hela Krigs-Wäsendet stäldes under Riks-Marskens, och Flottan under Öfwerste Ammiralens inseende, hwilket Ämbete ännu war obesatt. Dennas närmaste underhafwande woro Ammiralerne, ibland hwilka *Jacob Bagge* denna tiden måst betydde. För alla desse höge Ämbets-Män blefwo enskilde Hof-Artiklar inrättade, uti hwilka hwarjes skyldigheter beskrefwos, såsom en gällande lag, hwarefter de i fall af öfwerträdelse skulle inför Konungens Nämnd dömas.

Sitt Hof inrättade han, med en särskild Hof-Ordning, på et långt mera lysande sätt, än man tilförene warit wan at se i Norden. Öfwerste-Kammarherren gjorde det samma Ämbete, som Riks-Marskalken nu företräder. Under deß upsigt sattes Nio Kammar-Junkare eller Kammar-Herrar, walde ibland de yppersta Adelige Slägter, hwilka ständigt upwaktade uti det rum der Konungen gaf tilträde til sin Person: gingo för honom då han wistades ute, och följde honom beväpnade ej mindre i felt än på resor. Skänken **) swarade för alt hwad til Konungens bord hörde, och hade Bissaren eller Kocken, Källerswennerne samt Småswen-

*) *Rasmus Ludvigsson* och *Hans Eriksson.*
**) *Pehr Ribbing.*

1561. nerne eller Pagerna under upsigt. Drabante-Hofwitsmannen förordnade om den Dageliga Wakten, och Hof-Furererna om Konungens resor. Utom desse woro Kammar-Swenner, för Kläd-Kammaren, Dörr-Swenner eller Stånd-Drabanter som waktade wid ingången af hans egne rum. Uti alle desse mer och mindre betydande inrättningar igenkännes en tänkande och arbetsam Konung.

Men det lugn uti hwilket Konungen med Riket hittils lefwat, syntes snart förswinna, och stormen upblåstes ifrån alla sidor. Legaterna som til Ryßland det förra året afginao, kommo åter med föga behagelige tidningar. De hade funnit Ivan nog twär och owänlig i anseende til de Swenska Wapnens framgång uti Lifland, der han gerna wille spela ensam Mästare. Men emedan Kriget med Polen wid denna tiden låg honom som tyngst uppå, ty måste han likwist twinga sig at icke låta wreden emot Swerige utbryta. Fred wille han icke gifwa, men allenast et stillestånd på twänne år i anseende til Swerige och Finland, hwarunder Lifland icke fick begripas. Imidlertid skulle hans Befanlingshafwande wid grensen förses med Fullmagter, at ingå i underhandling med Swenske Commissarier, om alt hwad til Fredens bibehollande kunde tjena. Konung ERIK sökte sig dock utwägar, medelst hwilka han icke allenast afhölt denne farlige grannen ifrån fienteligheter, men bragte sig äfwen efter handen uti deß förtroende.

Imellan Swerige och Danmark tiltog owänligheten dag ifrån dag. Twå Konungar, bägge i

deras

deras raskaste år, hade swårt wid at wika för hwar- 1561.
annan: och FRIDRICH som ej förebar mindre rät-
tighet, än til den Swenska Kronan, kunde omöje-
ligen lida, det denne Medteflaren igenom nya in-
kräktningar och utwidgandet af sit Rikes grensor,
skulle öka sit anseende. Hanse-Städerne, det Pol-
ska Hofwet och den nye Hertigen af Ösel Prins
MAGNUS, blåste uppå denna elden med al förmå-
ga. En ny händelse inföll utom deß och til en stor
mon ökade mißsämjan. MAGNUS hade, som en sin
tilhörighet under Ösel, fordrat Reswel af Konun-
gen i Swerige; och då et sådant påstående derstå-
des icke aktades, hade han wändt sig til sin Bror,
Konungen i Danmark, med anhollan om deß bi-
stånd; emedan han med Härsmagt wille utföra sit
wärk. Derstädes bemöttes han, emot förmodan,
med kallsinnighet i anseende til sina släta egenska-
per; hwilket tilfälle Konung ERIK wille nyttja.
MAGNUS blef för den skul, ifrån den Swenska si-
dan under hand försökt, om han wille ingå i nå-
gon sig förmånlig afhandling med Sweriges Ko-
nung; och för framtiden lemna denna Kronan Arfs-
rättighet til sina Lifländska Länder; han skulle der-
emot befredas för både Rysskt och Polskt öfwer-
wäld *). Dessa föreställningar wunno intet rum;
men då de i Danmark blefwo bekanta, påskynda-
des således detta Hofwets beslut, at antaga
denne Prinsens sak. Man upkokade åter den
oafgjorda frågan om Sweriges Wapn Tre Kro-
nor

*) *Resenii* Hist. FRID. II. p. 52, och Declar. Leg. in Conv. Rost. A. 1564. M:scr.

1561. nor, som Konungarna i Danmark icke longt förut hade begynt at bruka; och då Konung ERIK tykte sig med lika rätt, samt såsom en wedergärd kunna nyttja det Danske och Norske, steg kallsinnigheten ännu mera. Under alt detta förefölle likwäl täta rådplägningar imellan dessa Hofwen angående fredens bibehollande; med lika alswar på bägge sidor; endast at således winna rum för Krigs-rustningar. Igenom *Gustaf Stenbock* och *Thure Bjelke*, hwilke tilförene uti dylike ärender i Danmark sig infunnit, war föga uträttadt. Man åberopade sig å ömse sidor den Brömsebroiska freden, såsom en grund til alla öfwerläggningar, men bägge mißnöjdes derunder med den samma. För Konung FRIDRICHS utsigter tyktes den tiden som af femtio år återstod alt för long; och Konung ERIK kunde icke gärna lida den eftergifwenhet, hwilken hans Far wid det tilfället uti många delar wisat. Riks-Rådet och Öfwerste-Kammar-Herren *Sten Eriksson Lejonhufwud* och *Bengt Gylta* med Secreteraren *Lars Knutsson* affärdades med nya föreskrifter til Köpenhamn *). Konung FRIDRICH wistades då hos sin Mor uti Colding på Jutland. Efter någon wäntan fingo de likwäl företräde; men funno honom mera konstig än benägen til pålitelig wänskap. Samtalen stadnade uti mißnöjens förklaringar på ömse sidor, så at ej något utslag deraf kunde göras. Ifrån den Danska sidan påstods at Brömsebroiske fredsfördraget woro tillräckeligit, och ingen annan fred af nöden; ifrån den Swenska åter det borde tider-

*) De anlände uti Januarii Månad År 1562.

tidernas förändrade omständigheter betraktas, och 1561.
detta Freds-Instrumentet, jemte förnyad stadfästelse, efter dem lämpas. Änteligen, sedan man länge, och fruktlöst tåflat, frambrast den Danske Konungens rätta mening. ERIK, sade han, borde sielf undanrödja hindren för en stadgad fred. Han skulle låta underrätta sig derom, huruledes den Danske Kronan ägde en så uråldig som ostridig rätt til alla de orter, hwilka han i Lifland hade intagit. Curland ägde ifrån Hedenhös både Inwånare och Priwilegier ifrån Danmark, til minne hwaraf Rewel ännu förde de Danske tre Lejon i Wapn. Hwad de Preusiske Swerds-Riddare i mellantiden med wold derstädes uträttat, kunde icke betaga Danmarks Konung deß rätt: hwars Bror Hertig MAGNUS icke förgäfwes bar namn af Förestandare af Ösel och Curland samt Administrator i Rewel: en titul som war af betydelse, och borde göras wärkelig. Freden med Danmark kunde fördenskul skäligen anses såsom bruten af Swerges Konung, när Rewel intogs. Man matte icke eller räkna för wänskaps prof, at denne Konung begynt nyttja Danmarks och Norjes Wapn. Wille Grannen, fortfor man, afstå så med det ena som det andra, då först blefwo tid at handla om fred m. m.

Lejonhufvud med de öfriga Swenska Legater, hade wederläggning snart tilhands. Rewel Boarne, swarade de, anmälte sig redan i bägge

1561. de afledne Konungarnas tid om beskydd emot Ryskt öfwerwold än i Danmark än i Swerige: då Danmarks Konung lemnade dem hjelplöse och til deras öde: de hade uti en sådan belägenhet otwungne begärt och wunnit bistånd af den Swenska Kronan, som icke med kallsinnighet borde se, huru den Ryska Magten i Öster utwidgade sig, ej mindre til Danmarks än Sweriges osäkerhet; och hwad de föreburne gamla anspraken angick, anfördes de lättare än bewistes. För öfrigit brukade Sweriges Konung med samma skäl de Tre Lejon i Rikets Wapn som Danmarks Konung de Tre Kronor antagit. Man borde komma öfwerens, at afstå ifrån slike otilbörligheter gemensamt: ehuru Tre Lejon åfwen woro Rewels Stads Wapn, hwilket Sweriges Konung kunde nyttja om han wille, sedan denna Staden erkändt hans öfwerwälde. Man kom änteligen så longt, at utkast ifrån bägge sidor giordes til en ny Freds-Tractat ställd uppå tretio års tid: men så snart Artiklarna skulle jemkas och godkännas, föll man åter tilbaka uti twistande. Det enda hwarom man kom gemensamt öfwerens, beträffade Riks-Wapnen; nemligen at frågan om dem icke borde hindra Freds-Wärkets framgång, utan wid en annan beqwämligare tid tagas under skärskådan. Då de Swenske Commissarier i deras utkast förbehollo sin Konung deß talan öppen til Gotland, Skane och Bleking, hwarom det gamla Brömse-Broiske fördragget intet förmälde; och utom deß, änskönt i allmänna ord, för-

te

te bewara hans Lifländska eröfringar *), afbröts underhandlingen. Konungen i Danmark reste i tysthet bort ifrån altsammans, och de Swenske Sändebuden drogo utan afsked sina färde. Kort derefter föreslog man, ifrån den Danska sidan, et Möte i Halmstad, dit *Thure Bjelke* och *Dionysius Beurreus* sig förfogade; men emedan ingen på Konung FRIDRICHS wägnar kom tilstädes, ty moste de wända tilbaka. Et annat berammades sedermera til den 25 Augusti som något lyckeligare aflopp, hwarom framdeles. 1561.

Under alt detta fortfor man med den Ängelska Giftermåls-saken. Riks-Cantzleren *Nils Gyllenstjerna* uppehölt sig ständig i London för denna angelägenheten, och war för deß Person mycket wäl liden uti ELISABETHS Hof, men uträttade intet, oacktat alt sit bemödande, til sin Konungs förmon. Det tyckes likwäl af hans berättelser, som skulle en del af den Ängelska Senaten, och sjelfwa Nationen icke aldeles warit obenägen för en sådan förbindelse emellan deßa Riken, om allenast Drotningen welat låta öfwertala sig dertil. Han nämner Hertigen af Norrfolk, *Tomas Howard*, *My Lord Strong*, *My Lord Gobbarth*, Cantzleren af Lancaster och Grefwen af Arundel, såsom Konung ERIKS synnerliga Wänner, och hwilka gjorde alt hwad de kunde hos sin Drotning för hans bästa. De sände för egen räkning en Engelsk Adelsman, *Johan Käl*, til Konung ERIK, at försäkra honom därom på det al-

*) Declar. Leg. Dan. in Convent Rost. der orden lyda: Omnes ii qui priori clientela relicta ad alterius Fidem & clientelam se cuntulerunt, hac pace fruantur.

1562. aldrahögsta *); dåraf kan man sluta, det hans enträgenhet at fria icke warit utan anledning til hopp. Men *Dudley* fick i hans tanke hela skulden för sakens mindre lyckeliga ställning; och det ringa hopp man hade om behagelig utgång. At Konungens sinne, som af naturen war ganska ifrigt, mycket upretades emot denne mannen, märkes af de befallningar, hwilka han under hettan wid denna tiden til *Gyllenstjerna* låtit afgå; sådane som föga anstodo en Ädelmodig Konung; icke eller borde wärkställas af en dygdig Undersåte **) Men det hände

*) Lit. *Gyllenst.* ab Reg. ERICUM, dat. d. 22 Dec. 1561. „Härifrån förreste i går en Engelsk Herreman benämd *Johan Kål*, hwilken hafwer aktadt sig til E. K. M. at berätta hwad tilförsigt och god underdånlig wilja E. K. M. skal hafwa sig til at förwänta af de Herrar och menige Adel här i Riket, så framt E. K. M. wil hit komma = = = Sammaledes ock E. K. M. til känna gifwa, hwad förtröstningar de förnummit hafwa för handen wara i saken; hwilken af mig begärdt hafwer, at jag wille honom uti min skrifwelse E. K. M. underdånligen recommendera. Hwarföre, allern. Herre och K. efter jag förnimmer at han af några Herrar försickad är, de som saken troligen mena, begärer och beder jag ödmjukeligen at E. K. M. wille honom af synnerlig nåd i sit Land och Konunga=Rike gunsteligen traktera låta. Jag förhoppas såsom jag har kunnat förnimma, at han är en ärlig man, och den som E. K. M. underdånligen och troligen menar; såsom här finnes i Riket både Adel och Odadel, som en synnerlig god wilja hafwa til E. K. M. ändock at de äro så blandade med Milord *Roberrts* partie" rc.

**) Konung ERIKS Bref til *Gyllenstjerna* d. d. 18 Maj.

hände denne Herren som oftast, at han moste wid 1562.
swalare sinne ångra hwad han under et hetare hade gjordt.

Man lägger gemenligen Konung ERIK til last, at han på en och samma gång skal hafwa friat både i England och Skottland; men då tider och göromål, hwilka af de fläste som skrifwit denne Konungens Historia, sammanblandadt och oredigt anföras, warda åtskilde och wederbörligen i akttagne, får denna saken något skickeligare utseende. Man har sig bekant huruledes Guiserna igenom *Morney*, då han kom til Frankrike med S. Michaëlis Orden, hade sielfwe gifwit Konungen anledning at tänka uppå den unga Skotska MARIA STUART, Änka efter FRANCISCUS II, Konung i Frankrike: och rätt Arfwinge til den Ängelska Kronan. Deras mening war utan twifwel, at således hindra hans förbindelse med Drotningen af Ängland deras fiende, samt tilskynda sin Slägting den styrka, med hwilken hon någon gång måtte kunna maka sin Medtäflarinna ELISABETH ur den Ängelska Thronen. Et Gifftermål hwilket ELISABETH fördenskul icke gärna hade tillåtit. Af sådan anledning gick wäl *Olof Andersson* Westgöthe, uti det förledna året til Skotland *), men aldeles icke at fria, ty dessa tankar stadnade ännu inom et blott och omognat förslag, hwilket kunde nyttias der-

G 3

Martii 1562. Uti hwilket han befaller Riks-Cantzleren låta hemligen mörda *Dudley*, af den orsak at denne Mannen skulle hafwa skickat spejare in i Swerige, som stodo efter Konungens lif.

*) Instruction, dat. d. 16 Now. 1561.

1562. deråst omständigheten så fogade. Hans Instruction lydde ej på annat än at skaffa Konungen kunskap om detta Hofwets tilstånd och Landets beskaffenhet. *Beurreus* synes wid samma tid hafwa warit skickad til detta stället, i dylikt ärende; hwaraf man utan twifwel tagit anledning at ursprida, det något frieri åfwen der skulle wara på färde. Konungen, som sjelf hörde et sådant rykte, skref til *Arnold Grothus* det han icke wille tro at *Beurreus* i Skotland något utan sin Instruction; och til skada för den Engelska underhandlingen hade företagit *) ERIK torde likwål med dessa beskikningar hafwa welat i den delen wäcka Drotning Elisabets eftertanka; Af Bref-wäxlingarna med *Gyllenstjerna* under detta året, ses det Konungen wille at han skulle, såsom af sig sielf, i samtalen med Drotningen af England, wål betaga henne alla tankar om någon förewarande Giftermåls-förbindelse med det Skotska Hofwet, men likwål låta henne förstå huru sådant kunde ske, om hon länge förhalade tiden, och icke gåfwo hans Herre et tydeligit swar. At detta mer än mycket har wärkat på den konstiga Elisabeths sinne märker man tydeligen, samt huru gerna hon önskade qwarbehålla Konungen uti sina band af afundsamhet emot Maria; dock utan at sjelf behöfwa wara bunden. **) Den undanflygt, som

*) D. 18 Martii 1561.

**) Derom taler *Gyllenstjerna* i Bref af d. 9. Decemb. 1561. Uti et annat Bref ifrån samma hand och wid samma tid berättar *Gyllenstjerna* hela förloppet af sit samtal med Elisabeth om Giftermålet: Notum S.

som Drotningen i sina samtal med *Gyllenstjerna* 1562.
ständigt brukade, war denna: Hon undrade, sade
S 4 hon

facio V. M. mihi secundo die Aprilis accessum datum ad Reginam, & in Aulam deductum a Comite de *Penbruch*, & nobili quodam Cubiculario Reginæ, satisque humaniter atque benigne exceptum, tum a Regina, quæ mihi obviam venit, quod cæteris Legatis minime facere solet, cum ab omnibus Regni Ordinibus, in cubiculo privatæ cameræ, ut vocant; ibiquæ præmissa salutatione honorifica de more, atque oblatione officii & perpetuæ benevolentiæ V. S. M:tis; denique, quod perplurimis verbi feci, V. S. M:tis Personæ in conjugalis vitæ consvetudinem, litterisque V. M. traditis, quas summo cum desiderio & non quidem sine altis suspiriis legebat, intentus enim in ipsam solam eram, ut animadverterem quonam affectu eas legeret, iisque perlectis, familiariter cœpit loqui mecum seorsim, interrogans de V. S. M. Persona, valetudine, tempore coronationis, solennitate sepulcrali V. S. M. charissimi Parentis, laudabilis ac piæ memoriæ, deque statu Regni, quem satis turbulentum fuisse malevoli quidam hic & in aliis locis perplurimum sparserunt; ad quæ omnia respondi ita ut debebam & tempus & veritas a me exigebat, rogans ut minime vellet his rumoribus confictis fidem adhibere; insuper etiam enixa petens, ut V. M. literas diligenter vellet perpendere atque mihi suum animum erga V. S. M. latius declarare, quam factum sit, & gratum atque certum responsum impertire; qua in re fecerit quod V. S. M. perpetua benevolentia atque incredibilis amor postulat. Esse jam quatuor annos ex quo V. V. M. incepisset eam amare atque in uxorem cupere, ex quo facile posset constanstiam V. M. & denique candidum amorem, qui ex sincero animi affectu proficiscitur, cognoscere;

sub

subnectens ea quæ ad negotium promovendum maxime pertinire videbantur. Ad quæ respondit se Illustrissimo Principi Duci Finlandiæ V. S. M. carissimo Fratri satis significasse animi sui institutum atque propositum, & cæteris V. M. Legatis responsum dedisse semperque atque omni tempore idem scripsisse, nempe se nondum decrevisse nubere. Fateri quidem se nemini Regum plus debere atque magis obstrictam esse, quam V. M.; libenter velle omni genere officii V. S. M. insignem benevolentiam atque animi affectum recompensare, non vero connubio & consensu in matrimonium: animum ad nubendum appellere adhuc non posse. Ad quæ ego: fortassis, inclutiss. regina, illud tempus nunquam futurum? minime, respondit, neque utile esset huic meo Regno. Deus immitet, eo enim vocabulo utebatur, mihi in animum tempus & voluntatem nubendi. Ad quæ subtexui, rationem nobis a Deo datam, quam sequi debemus, volutatemque Domini in verbo suo satis nobis declaratam esse; non debere expectare divinas quasdam revelationes aut tempus, salutem denique Regnorum suorum postulare ut quamprimum de matrimonio agitet; prudentis esse occasiones optimas non negligere, nec esse in tota Europa Regem præterquam V. S. M. cui majori emolumento Regni sui nubere possit; rejectum Hispanum, Filium Imperatoris, Gallum non cupere, Infraneum nolle, cui tum nisi V. M:ti nubere vellet? Ad quæ inquit, si nuptura, nemini nisi V. Regi in eo me plus debere fateor; sed animum nodum ad conjugium advertere possum, ita vita solitaria assveta; nec nubam alicui qvem non viderim antea. Tum ego; videbit clementiss meum Regem, promittet tum V. M. se ei nupturam? Nec ad

måls-artiklarnas afslutande, förr än sa war gif- 1562.
S 5 wit

hoc quidem possum, inquit, certe aliquid responde-re: potest enim fieri quod alter alteri displicebit, tam ego fortassis Vestro Regi, quam ipsius Majestas mihi; quam tamen minime credo, nam ea est forma & pulcritudine Vester Rex ut percepi, ut mihi displicere non possit, ejus tamen M:ti matrimonii fidem dare fortassis non posse. Tum ego; si V. M:tas non vult certum aliquod responsum neque affirmativum, neque negativum reddere, det solummodo aliquam spem fore, ut tandem sit consensura. Itane, inquit, ut ea spe ad ductus Vester Rex huc veniret, & fortassis negotio infecto, iterum discederet, quod minime vellem. Hæc primo colloquio ita uti verbum ad verbum mecum colloquebatur. Illam non minori amore teneri quam V. M:tas dubium non est, quod altis suspiriis satis testata est, quamvis animum ad matrimonium adplicare adhuc non possit: adventum V. M:tis & præsentiam magis animo quam verbis adpetere & desiderare. Nec sola est, sed omnes Status totius Regni Angliæ maximo desiderio V. M:tis adventum exoptant; ita ut timeamr, ne cum venerit V. M aliqui tumultus fiant in Regno si nollet Regina V. S. M. nubere; ita enim omnes erga V. S. M. sunt affecti. Nec possum præterire quin V. M. significem, Reginam plus quam decies non solum objecisse sed potius exprobrasse mihi Reginam Scotiæ, illam pulcram, formosam, bene edoctam & V. S. M. ad eam animum convertisse, nescio quis hæc confinxit & Reginæ falso indicavit; quod quidem egerrime ferre & valde dolere videbatur, & timere ne V. S. M. eo tandem animum conferret. Ego respondi, V. S. M, hæc nunquam cogitasse, nedum alicui mandatum dedisse de eo matrimonio tractare; debere litteris V. S. M:tis fidem adhibere, - - . Verum tamen si nollet tandem in matrimonium consentire, nesessa-

ria

1562. wit; sådant skedde beqwämare efteråt och med wälwillighet ifrån bägge sidor *)

Wid begynnelsen af detta år, 1562 gaf änteligen ELISABETH sit rena utlåtande til afslag, hwarom Konung ERIK strax underrättade *Gyllenstjerna* **) med befallning at begifwa sig ifrån London, der hans wistande efter den tiden war onödigt. Han reste ock wärkeligen hem til Fäderneslandet, fast icke förr än uti Maij månad. Wid denna tiden, och sedan hela den Angelska Giftermåls-saken således war slutad, sände Konung ERIK ***) Grefwe *Pehr Brahe* til det Skottska Hofwet med Giftermåls-föreställningar, men emedan han ännu wille göra det sista försöket hos ELI-

rio esse V. M:ti aliam ducendam; immo, inquit, Reginam Scotiæ; omnino enim suspicatur --- hujus negotii --- maxime suspectos habet; Clariss. enim virum D. *Dionisium* V. M. perpetuum Legatum nonnihil est objurgata ante paucos dies, quasi ipse de matrimonio Scotico aliquid tractasset, quod tamen nunquam cogitavit, ne dum fecisset contra V. M:tis & voluntatem & mandatum, ejusque rei coram Regina satis abunde suam excusationem fecit. Regina non vult suum animum adhuc declarare, nec vult ut V. S. M. aliam ducat, quod sumopere timet. Quod obstat cur adhuc consentire recuset, ipse Soli Deo cognitum esse & nemini mortalium credo &c.

*) Lit. *Gyllest.* ad Reg. ER. dat d. 18 Decemb. 1561.

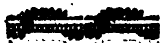
**) ERIKS Bref til *Gyll.* dat. d. 29 Martii 1562.

***) Uti Martii Månad År 1562. Instructiones är dat. d. 16 April 1562.

Elisabeth, ty fick *Gyllenstjerna* före afresan i- från London, befallning, at utforska hurinwida Konungens egen närwaro motte wärka ändring i hennes upsåt. I sådan händelse skulle *Brahe* wid det Edenburgska Hofwet endast för honom utwärka en fri tilgång til de Skotska Hamnar. Om alt detta borde *Gyllenstjerna* brefwäxla så wäl med Konungen sielf som med *Brahe* i Skottland; hwilken icke förr hade at derstädes öpna begäran om Giftermål, än *Gyllenstjerna* dertil genom skrifwelse gifwit honom anledning. Men Elisabeth blef fast i sit beslut; *Gyllenstjerna* kom hem; och den Skottske underhandlingen begyntes i Maij månad. ERIK skref i detta ämnet sielf til Konung Carl i Frankrike *), Drotning Catharina **) och Cardinalen af Lottringen ***), den Skottska Drotningens nära Anförwanter; men wärket slöts utan framgång inom detta år. Hwad sedermera wid det Hofwet förehades, angik Hertig Magnus af Öster-Göthland. 1562.

Det är besynnerligit at se huru Drotningen i England lekte med denne Konungen. När *Gyllenstjerna* begaf sig ifrån London och Giftermåls-underhandlingen uphörde, wisade hon sig dermed mißnöjd: och hade när bragt Konung ERIK at sända honom tilbaka. Et nytt Creditiv tilreddes wärkeligen för Riks-Cantzleren *) som med *Bengt Gylta* före-

*) D. 6 Martii 1562.
**) D. - Mart. 1562.
***) Dat. d. 5 Julii. 1562.
****) Dat. d. 26. Dec. 1562.

1562 ringar til *Mornay* at som upmuntran utdela ibland Soldaterne *). Något förut hade han ifrån Ryßland fåt fägnesamma tidningar, om IVANS goda böjelser för sin Person. *Andakam Federovitz Tussin* och *Tretioff Sviådzeff* kommo til Stockholm **) med hälsning ifrån sin Herre, och försäkran det han ej mißtyckte de Swenska Wapnens framgång i Lifland, och fred blef uti Ärke-Biskopens *Laurentii Petri* närwaro med Korskyßning bekräftad ***). Konungen af Danmark sände uti April Månad til IVAN likaledes sina Ombud om fred: hwilken åfwen wart imellan de Hofwen slutad. Men emedan Czaren såg, at Danmark och Swerige icke länge torde draga öfwerens, och han för sin del med ERIK wille behålla wänskap, i anseende til Polens rörelser, ty blef i det fredsfördraget inrykt, det skulle den ena icke wara förpligtad at hjelpa den andra emot deß fiender ****). Åtskilliga ryckten gingo derefter om wissa löften och närmare förbindelser, med hwilka Konung ERIK förmentes hafwa blidkat den Ryske Stor-Förstens sinne. Man trodde det Giftermål blifwit föreslagne, antingen imellan IVAN sjelf och Prinsessan CECILIA, eller deß Son och Prinsessan ELISABEHT †). Andre inbillade sig at IVAN hos Konung ERIK hemligen anhollit, det wille han låta Hertig JOHANS Gemål falla uti deß

*) Registr. in Arch. Regn. p. 206.
**) D 13 Junii 1562.
***) ERICI R. Lit. ad. Archi Ep. dat. d. 30 Junii 1562.
****) *Resenii* Hist. FRID. II. p. 73.
†) Se en gammal Wisa i Arch. Reg. D. N. n. 24

händer til hämd emot Polackarne för den nesa de honom hade tilfogat *). Men detta senare tyckes så mycket mera strida emot sanning, som underhandlingarna imellan det Swenska och Ryska Hofwet förehades, och freden slutades en rum tid förrän Hertigen af Finland med den Polska Prinsessan blef förmäld; samt då ännu det wärkets framgång war nog owiß. Hwad med säkerhet kan anföras är, at en sådan wänskap och personlig aktning imellan IVAN och ERIK wid denna tiden stadgades, som warade icke allenast under bägges deras regements-tid, men efter den senares fall, åfwen sträkte sig til hans olyckeliga Son. 1562.

Således blefwo twännne starka band emot hwarandra knutne: på den ena sidan de Ryske och Swenske, på den andra de Polske, Danske och Lybske: imellan hwilcke den Hollstenske Prinsen MAGNUS som en boll kastades; men Hertigen af Finland, då han icke wille holla med sin Bror, eller tordes uppenbarligen träda på sin Swågers sida, ådrog sig hat af den förre och medömkan af senare. Det torde på detta stället och för än man går längre uti Historien om denne Konungens så mycket påtalade regering, passa at i allmänhet yttra sig angående hans i Lifland således började rö-

*) Häruppå tyckas de Danske Legater hafwa syftat då de uti den Rostokske Congressen om denna freden imellan IVAN och ERIK sig yttrade: Malumus quoque aliorum quam nostro judicio fieri palam, quibus vinculis conspirationibus que Svethiæ Rex Moschovitico Imperatori se conjunxerit, dum Livoniæ inhiat &c.

1562. rörelser; i synnerhet emedan alla de misznöjde Hertig JOHANS hemlige medhollare, ansågo detta kriget såsom onödigt, Riket skadeligit, samt af Konung ERIK sielf honom och Fäderneslandet ådragit: i anledning hwaraf de föregåfwo, det förbindelse imellan Swerige, Polen och Danmark emot Ryszland hade warit både naturligare och gagneligare. Man bör derwid erindra sig, hurulèdes Konung ERIK tillika med spiran emottog detta wärket efter sin Far, i hwilkens tid grunden dertil på wiszt sätt lades. Beskickningarna imellan Rewelsboarne och denne Konung, om hwilka redan är handlat, wisa det han, deräst lifstiden warat, owedersägeligen hade blifwit twungen til deltagande i dessa rörelser, ehuru owiszt det kan wara til hwilken sida han sig kastat. Konungen i Danmark hade icke då ännu upenbarligen låtit skönja sin lystnad efter de fete Lifländske landen, hwarföre Konung GUSTAF ej eller behöfde rikta sine beslut emot någon annan än den Ryske Stor-Fursten, hwars tilkomst til de Öster-Sjöiske Wattnen han borde föreståνga. Icke eller hade KETLER då ännu antagit Polskt beskydd: omständigheter, hwilka under Konung ERIKS handhafwande af denna sak, den samma mycket förändrade. Ty sedan icke allena IVAN utan äfwen Polen under KETLERS, och Danmark under Prins MAGNI namn i Lifland började synas, och Rewel sielfkratt kastade sig under Konung ERIKS Spira, då han, så i anseende til folk som Rikedommar, såg sig nog mägtig det at beskydda, hade utan twifwel efterlåtenhet, wid en sådan sa-

kernas-ställning, blifwit honom til last räknad. Man 1562.
borde icke wänta det denne Konungens wänskap för Danmark skulle wara upriktig, så länge den Brömsebroiska freden tyngde hans rike, och likasom medgaf denne Grannen et beständigt anspråk på hans Krona: än mindre at han med stillasittande skulle befordra dess affigter i Lifland, samt således sjelf föröka hans styrka. Alle desse affeender, som icke woro onaturlige för en Konung i Swerige, lånkade hans sinne til den Ryska sidan såsom för sig förmonligare, äfwen i den delen, at IVAN, ansatt både af Danmark och Polen, skulle kunne unna honom lycka i Lifland fram för dem hwilka unnade honom intet. Utgången bestyrkte, det ERIK icke bedrog sig i dessa uträkningar; och hans med mycken åra förde krig på denne Östra sidan, må tadlas huru man behagar, så lade han icke destomindre dymedelst den grund på hwilken hans store efterträdare sedan bygde, när igenom den fördelaktiga Stolbowa freden *) Sweriges gränsor sedermera ansenligen utwidgades. Men wi gå åter til Historien.

De allmänna utsigterna, bragte Konung ERIK at sätta sig uti et fulkomligit förswarsstånd. Han kallade Ständerna tilsamman uti Junii månad *), då han gaf dem en afskildring af det då warande tilståndet i Norden, samt kunskap om osäkerheten för Danskt och Lybskt anfall. Riksdagen gick i Stockholm for sig wid samma tid som Hertigen

*) 1617.
**) D. 16 Junii 1562 i Stockholm.

1562. tigen af Finland, litet bekymrad om hwad det förehades, lika som öfwergaf Riket och reste til Polen. Den gamla frågan om Adelens rusttienst, som både i Fadrens och Sonens tider hade warit et oangenämt öfwerläggnings-ämne imellan Konung och Undersåtare, måste åter, i anseende til Rikes trängande behof företagas. Den skyldighet som Rikets Frelse ålåg at rusta wid påkommande behof, war gammal, men hade igenom deß tiltagsenhet, och tidernas besynnerliga omständigheter kommit at, om icke alldeles förgåtas, åtminstone i monga delar afkortas. Det longa fredslugnet under den sista delen af Fadrens regements-tid, hade dertil mycken bidragit: och i anledning af sådant woro alla föreställningar om wärkställigheten deraf Riderskapet mindre behagelige *). Wid Riksdagen i Jönköping påyrkades den samma, men hörsammades icke. Nu och då Fäderneslandets trängande nöd ej tolde utdrägt, moste Konungen antingen med fullt alfwar föreställa Adelen denna pligt, eller i annan händelse se Riket utan förswar. Efter monga beswärliga öfwerläggningar, bragtes den änteligen at ingå uti wißa stadgade Artiklar, hwilka bebrefwades *).

1.) En Adelsman som wille beholla sit Gods fritt och frelst, skulle af hwarje 300 marker örtugers ränta, holla en Karl med deß be-

*) Denna Rustning är grunden til de Rustnings-märker, hwilka ännu wid alla Frelse-egendomar i Riket äro häftade.

**) Den 14 Julii 1562.

behörige Wapn, så wid mönstringar som 1562.
i fält. Och motte.

2.) Hwar Adelsman eller Riddare af sina gårdar hafwa en oberäknad eller derifrån undantagen, hwar Fri-Herre twå, hwar Grefwe tre, men icke flera *).

3.) Den Frelse-Man som icke hade mer än 3 gårdar, skulle utgöra allenast et godt drabbetyg, med alla deß tilhörigheter; men icke flere gårdar sättja sig tilsammans i rustningen, utan hwar gård för sin i mer eller mindre alagde skyldighet answara.

4.) Utaf alla förläningar borde af hwarje twåggebundrade M. Ort. ränta utgå 1 Ryttare med Häst och Wapn.

5.) Andra persedlar af Gårdarnas afkastning skulle til wärdering för Kronans räkning icke uptagas, än Smör, Jern, Spanmål, fordring och gästning.

6.) Emedan prisen på persedlar woro olika, samt stego och föllo efter omständigheter, ty skulle Kronans taxa på hwad för hännas räkning borde upbäras, sätta icke det högsta eller lägsta gångbara, men för hwarje Prowins efter hwad waran gälde i deß närmsta köpstad **).

7.) Hwart år skulle mönstring hollas när, hwar och af hwem som Kongl. Maj:t sjelf godt funno.

8)

*) Detta är grunden til Säteris-friheten i Riket.
**) Grunden til Kronans Markegång.

1562. 8.) Til Mönster-Herrarne skulle Jorde-Böcker hwarje gång på hwars och ens Adelsmans Gods aflemnas, på det deß skyldigheter derur motte kunna synas.

Denna i sig sjelf billiga, och med wederbörandes egna samtycke fogade anstalt, födde icke desto mindre i de följande åren af sig stor oro, samt tjente Konungens owänner til täckelse öfwer deras företagande. En annan påföljd af tilförena gjorde författningar, som äfwen åstadkom bekymmer war den, då de nya tawerner eller Gästgifwerier skulle taga deras begynnelse. Konungen satte i hwarje landsort twenne af Rikses Råd, hwilka wid wärkställigheten deraf skulle med alt eftertryck lägga handen. Almogen hade länge och mycket deröfwer klagat, at de med skjutsning beswärades, sig til tunga och Landtbruket til skada. När nu Konungen dem til lättning hade förordnat, det skulle af hwar skatte-gård twå marker, af hwar frälsegård en mark ortuger utgöras, samt skjutsen dermed beförjas, hördes åter klagan öfwer owanliga och swåra utlagor, under förgätenhet deraf, at Allmogens egne lisa war det ändamål hwilket Konungen dymedelst åsyftade.

Men förswars-wärket uppehölt i synnerhet hans tankar. Festningarne Elfsborg, Rewel, Wiborg och Calmar, såsom nycklar til Riket, sattes i stånd. Han hade äfwen i förslag, ehuru det icke want wärkställighet, at i Westergötland och Waxtofta Härad anlägga en ny Stad med Festning, Odenkulla kallad; dit Borgerskapet ifrån Bogesund skulle flyttas. Skeps-byggerier sattes i gång; må-

ka

Kare som på dem skulle arbeta samt dertil inöfwa 1562.
Swenskt ungdom, inskaffades utifrån: Saltpetter-siuderier anlades: et Gewärs-Factori inrättades i Calmar: Galejor blefwo bygde, hwilka skulle nyttjas til Spanmålsförsel orter imellan: Ting, som intil den tiden i Swerige warit nästan obekante, åtminstone opåtänkte. Och at icke tilgång på förtärings behofwer i nödenes stund motte tryta, utfärdades et strängt förbud emot utförsel af alla sådane waror, som för lifsuppehälle waro oumgängelige. Konungen sträkte, med et enda ord, sin omsorg til alt hwad som kunde tjena at göra honom betruktad då han moste emottaga en fiende *), hwilken intet syntes longt borta.

Stilleståndstiden med Danmark war snart til ända, och dagen instundade, på hwilken mötet i Halmstad skulle för sig gå. Ärkebiskopen *Laurentius Petri*, som uti den Nordiska Historien war wälbewandrad, fick derföre befalning, at af gamla Handlingar fullkomligen utreda den inwiklade frågan om Swerriges Wapen Tre Kronor. Han hade funnit åtskilliga Bref, äldre än Konung Albrechts tid, och således äldre än Calmare Unionen; hwilka med Tre Kronor waro beseglade. Dertil kommer Mynt som utwisade det samma. I anledning deraf förfärdigade Ärke-Biskopen en Bok, der hela detta ämnet afhandlades. Det bewises tydeligen, at Tre Koner hade af ålder, samt longt före Drotning Margaretas tid, warit Swea Rikes Wapen; samt at Danska Konungar.

*) Härom intygar Rigistraturen i RiksArchivet, för år 1562 och 1563.

1562. ge Swågrarna först i Cracau, sedan i Wilna, Hufwudstaden i Lithauen, der Wignings-Acten d. 4 October gick för sig med sådan skyndsamhet, at ingen af anhörige eller kringboende Prinsar derom hunno underrättas *). Danske Sändebud uppehöllo sig wid samma tilfälle hos Konungen i Polen **), och man trodde den tiden öfweralt, at den krigslåga, som sedermera emot Konung ERIK utbröt både ifrån den Danska och Polska sidan, der uptändes. Men de Artiklar, om hwilka SIGISMUND med sin Swåger, den Swenske Hertigen, uti Giftermåls-Contractet öfwerenskommit, hafwa i alla tider warit förborgade. Hemlighets forskare tro sig icke desto mindre weta, det Hertigen, jemte annat, åfwen skal förbundit sig, at wid tid och tilfälle åter införa den Catholska läran uti sit fäderneslånd ***): hwilket, om så skedt, tyktes utwisa longt widsträcktare utsigter, än Hertigen någonsin wågat widkännas. Imedlertid är det wist, at han i Polen icke länge kunde trifwas, och at sinnes oro honom ständigt plågade; hwilket altid åtföljer dristiga tiltag. Han reste med sin Gemål strax igenom Riga til Pernau och Rewel, därstädes röjte han det första wedermålet af sin Brors och Konungs icke utan anledning upeldade sinne. Ståthållaren Gref *Svante Sture* hade fådt i befalning at förklara honom Konungens stora misnöje öfwer hans upförande, samt at i följe deraf emottaga

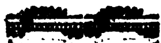
hon-

*) *Menck*. l. c. p. 105.
**) *Resenii* Hist. FRID. II. p. 75.
***) *V. Dalin* S. R. H. T. III. p. 54.

honom med mindre wänlighet. Han moste strax afträda Karkas Slott, som SIGISMUND hos honom pansat, och led derjemte den nöd på lifsmedel för sig samt medföljet, som bestod af Polackar och Jesuiter, at Commendanten af medömkan nödgades gifwa honom försträckning. Uti sådant tilstånd steg han fyra dagar derefter om bord. Han anlände til Hertigdömmet och Residenset Nås den 4 December efter en olustig resa. 1562.

Öfwer- hela sommaren hade Konung ERIK låtit kryssa på de Lifländska wattnen. *Måns Larsson Björntram* til Jonås gick med några Orlogsskeps under Narfwa och uppade alla Hansiske Handels-fartyg, som wille efter wanan gå Rewel förbi, och han upbragte Trettiotwå med rika laddningar försedde skepp. Lybek klagade ofta deröfwer hos Konungen men förgäfwes. Staden wände sig til Keisaren, til hwilken Konung ERIK strax afsände *Nils Gyllenstjerna* *), at gifwa derstädes de orsaker wid handen, som föranlåtit til detta steg, så wål som de öfrige i Lifland förewarande Krigsrörelser. Et Polskt och några Danska små Fartyg anhöllos wid samma tilfälle, af hwilka likwål de senare frikändes. Felt-Herren *Horn* gick för Wittenstein, hwilket af då warande Befälhafwaren *Johan Trolle* manligen förswarades. Efter en swår belägring, wid hwilken den Swenske Knekten wisade besynnerlig mandom, föll det likwål uti Felt-Herrens hand. Konungen sände wid underrättelsen derom femhundrade armband och femtio hals-

*) Instr. dat. d. 1 Nov. 1562.

1562 ringar til *Mornay* at som upmuntran utdela ibland Soldaterne *). Något förut hade han ifrån Ryßland fåt fägnesamma tidningar, om Ivans goda böjelser för sin Person. *Andakam Federovitz Tussin* och *Tretioff Sviädzeff* kommo til Stockholm **) med hälsning ifrån sin Herre, och försäkran det han ej mißtyckte de Swenska Wapnens framgång i Lifland, och fred blef uti Ärke-Biskopens *Laurentii Petri* närwaro med Korskyßning bekräftad ***). Konungen af Danmark sände uti April Månad til Ivan likaledes sina Ombud om fred: hwilken åfwen wart imellan de Hofwen slutad. Men emedan Czaren såg, at Danmark och Swerige icke länge torde draga öfwerens, och han för sin del med ERIK wille behålla wänskap, i anseende til Polens rörelser, ty blef i det fredsfördraget inrykt, det skulle den ena icke wara förpligtad at hjelpa den andra emot deß fiender ****). Åtskilliga rykten gingo derefter om wissa löften och närmare förbindelser, med hwilka Konung ERIK förmentes hafwa blidkat den Ryske Stor-Förstens sinne. Man trodde det Giftermål blifwit föreslagne, antingen imellan Ivan sjelf och Prinsessan Cecilia, eller deß Son och Prinsessan Elisabeht †). Andre inbillade sig at Ivan hos Konung ERIK hemligen anhollit, det wille han låta Hertig Johans Gemål falla uti deß

*) Registr. in Arch. Regn. p. 206.

**) D 13 Junii 1562.

***) Erici R. Lit. ad. Archi Ep. dat. d. 30 Junii 1562.

****) *Resenii* Hist. Frid. II. p. 73.

†) Se en gammal Wisa i Arch. Reg. D. N. n. 24

Hinder til hämd emot Polackarne för den nesa de 1562.
Konom hade tilfogat *). Men detta senare tyckes
så mycket mera strida emot sanning, som under-
handlingarna imellan det Swenska och Ryska Hof-
wet förehades, och freden slutades en rum tid för-
än Hertigen af Finland med den Polska Prinses-
san blef förmäld; samt då ännu det wärkets framgång
war nog owiß. Hwad med säkerhet kan anföras
är, at en sådan wänskap och personlig aktning imel-
lan IVAN och ERIK wid denna tiden stadgades,
som warade icke allenast under bägges deras rege-
ments-tid, men efter den senares fall, åfwen sträk-
te sig til hans olyckeliga Son.

Således blefwo twännne starka band emot
hwarandra knutne: på den ena sidan de Ryske och
Swenske, på den andra de Polske, Danske och
Lybske: imellan hwilcke den Hollstenske Prinsen
MAGNUS som en boll kastades; men Hertigen af
Finland, då han icke wille holla med sin Bror,
eller tordes uppenbarligen träda på sin Swågers
sida, ådrog sig hat af den förre och medömkan af
senare. Det torde på detta stället och för än man
går längre uti Historien om denne Konungens så
mycket påtalade regering, passa at i allmänhet yt-
tra sig angående hans i Lifland således började

*) Häruppå tyckas de Danske Legater hafwa syftat då de uti den Rostokske Congressen om denna freden i-mellan IVAN och ERIK sig yttrade: Malumus quoque aliorum quam nostro judicio fieri palam, quibus vinculis conspirationibus que Svethiæ Rex Moschovitico Imperatori se conjunxerit, dum Livoinæ inhiat &c.

1562. rörelser; i synnerhet emedan alla de misnöjde Hertig JOHANS hemlige medhollare, ansågo detta kriget såsom onödigt, Riket skadeligit, samt af Konung ERIK sielf honom och Fäderneslandet ådragit: i anledning hwaraf de föregåfwo, det förbindelse imellan Swerige, Polen och Danmark emot Ryßland hade warit både naturligare och gagneligare. Man bör derwid erindra sig, huruledes Konung ERIK tillika med spiran emottog detta wärket efter sin Far, i hwilkens tid grunden dertil på wißt sätt lades. Beskickningarna imellan Rewelsboarne och denne Konung, om hwilka redan är handlat, wisa det han, deråst lifstiden warat, owedersägeligen hade blifwit twungen til deltagande i dessa rörelser, ehuru owist det kan wara til hwilken sida han sig kastat. Konungen i Danmark hade icke då ännu upenbarligen låtit skönja sin lystnad efter de fete Lifländske landen, hwarföre Konung GUSTAF ej eller behöfde rikta sine beslut emot någon annan än den Ryske Stor-Fursten, hwars tilkomst til de Öster-Sjöiske Wattnen han borde föreständga. Icke eller hade KETLER då ännu antagit Polskt beskydd: omständigheter, hwilka under Konung ERIKS handhafwande af denna sak, den samma mycket förändrade. Ty sedan icke allena IVAN utan äfwen Polen under KETLERS, och Danmark under Prins MAGNI namn i Lifland började synas, och Rewel sielfkratt kastade sig under Konung ERIKS Spira, då han, så i anseende til folk som Rikedommar, såg sig nog mägtig det at beskydda, hade utan twifwel efterlåtenhet, wid en sådan sa-

kernas ställning, blifwit honom til last räknad. Man 1562.
hörde icke wänta det denne Konungens wänskap
för Danmark skulle wara upriktig, så länge den
Brömsebroiska freden tyngde hans rike, och lika-
som medgaf denne Grannen et beständigt anspråk
på hans Krona: än mindre at han med stillasit-
tande skulle befordra deß afsigter i Lifland, samt
således sielf föröka hans styrka. Alle desse afse-
ender, som icke woro onaturlige för en Konung i
Swerige, länkade hans sinne til den Ryska sidan
såsom för sig förmonligare, äfwen i den delen, at
IVAN, ansatt både af Danmark och Polen, skulle
kunne unna honom lycka i Lifland fram för dem
hwilka unnade honom intet. Utgången bestyrkte, det
ERIK icke bedrog sig i dessa uträkningar; och hans
med mycken ära förde krig på denne Östra sidan,
må tadlas huru man behagar, så lade han icke
destomindre dymedelst den grund på hwilken hans
store efterträdare sedan bygde, när igenom den för-
delaktiga Stolbowa freden *) Sweriges gränsor
sedermera ansenligen utwidgades. Men wi gå åter
til Historien.

De allmänna utsigterna, bragte Konung E-
RIK at sätta sig uti et fulkomligit förswarsstånd.
Han kallade Ständerna tilsamman uti Junii må-
nad *), då han gaf dem en afskildring af det då
warande tilståndet i Norden, samt kunskap om osä-
kerheten för Danskt och Lybskt anfall. Riksdagen
gick i Stockholm for sig wid samma tid som Her-

*) 1617.

*) D. 16 Junii 1562 i Stockholm.

1562. tigen af Finland, litet bekymrad om hwad det förehades, lika som öfwergaf Riket och reste til Polen. Den gamla frågan om Adelens rusttienst, som både i Fadrens och Sonens tider hade warit et oangenämt öfwerläggnings-ämne imellan Konung och Undersåtare, måste åter, i anseende til Rikes trångande behof företagas. Den skyldighet som Rikets Frelse ålåg at rusta wid påkommande behof, war gammal, men hade igenom deß tiltagsenhet, och tidernas besynnerliga omständigheter kommit at, om icke alldeles förgätas, åtminstone i monga delar affortas. Det longa fredslugnet under den sista delen af Fadrens regements-tid, hade dertil mycken bidragit; och i anledning af sådant woro alla föreställningar om wärkställigheten deraf Riderskapet mindre behagelige *). Wid Riksdagen i Jönköping påyrkades den samma, men hörsammades icke. Nu och då Fäderneslandets trångande nöd ej tolde utdrägt, moste Konungen antingen med fullt alfwar föreställa Adelen denna pligt, eller i annan händelse se Riket utan förswar. Efter monga beswärliga öfwerläggningar, bragtes den änteligen at ingå uti wißa stadgade Artiklar, hwilka bebrefwades **).

1.) En Adelsman som wille beholla sit Gods fritt och frelst, skulle af hwarje 300 marker örtugers ränta, holla en Karl med deß be-

*) Denna Rustning är grunden til de Rustnings-märker, hwilka ännu wid alla Frelse-egendomar i Riket äro häftade.

**) Den 14 Julii 1562.

behörige Wapn, så wid mönstringar som i fält. Och motte. 1562.

2.) Hwar Adelsman eller Riddare af sina gårdar hafwa en oberäknad eller derifrån undantagen, hwar Fri-Herre twå, hwar Grefwe tre, men icke flera *).

3.) Den Frelse-Man som icke hade mer än 3 gårdar, skulle utgöra allenast et godt drabbetyg, med alla deß tilhörigheter; men icke flere gårdar sättja sig tilsammans i rustningen, utan hwar gård för sin i mer eller mindre alagde skyldighet answara.

4.) Utaf alla förläningar borde af hwarje twåggebun[illegible]tade M. Ort. ränta utgå 1 Ryttare med Häst och Wapn.

5.) Andra persedlar af Gårdarnas afkastning skulle til wärdering för Kronans räkning icke uptagas, än Smör, Jern, Spanmål, fordring och gästning.

6.) Emedan prisen på persedlar woro olika, samt stego och föllo efter omständigheter, ty skulle Kronans taxa på hwad för hännas räkning borde upbäras, sätta icke det högsta eller lägsta gångbara, men för hwarje Prowins efter hwad waran gälde i deß närmsta köpstad **).

7.) Hwart år skulle mönstring hollas när, hwar och af hwem som Kongl. Maj:t sjelf godt funno.

8)

*) Detta är grunden til Säteris-friheten i Riket.

**) Grunden til Kronans Markegång.

1562. 8.) Til Mönster-Herrarne skulle Jorde-Böcker hwarje gång på hwars och ens Adelsmans Gods aflemnas, på det deß skyldigheter derur motte kunna synas.

Denna i sig sielf billiga, och med wederbörandes egna samtycke fogade anstalt, födde icke desto mindre i de följande åren af sig stor oro, samt tjente Konungens owänner til täckelse öfwer deras företagande. En annan påföljd af tilförena gjorde författningar, som äfwen åstadkom bekymmer war den, då de nya tawerner eller Gästgifwerier skulle taga deras begynnelse. Konungen satte i hwarje landsort twenne af Rikets Råd, hwilka wid wärkställigheten deraf skulle med alt eftertryck lägga handen. Almogen hade länge och mycket deröfwer klagat, at de med skjutsning beswärades, sig til tunga och Landtbruket til skada. När nu Konungen dem til lättning hade förordnat, det skulle af hwar skatte-gård twå marker, af hwar frälsegård en mark ortuger utgöras, samt skjutsen dermed beförjas, hördes åter klagan öfwer owanliga och swåra utlagor, under förgätenhet deraf, at Allmogens egne lisa war det ändamål hwilket Konungen dymedelst åsyftade.

Men förswars-wärket uppehölt i synnerhet hans tankar. Festningarne Elfsborg, Rewel, Wiborg och Calmar, såsom nycklar til Riket, sattes i stånd. Han hade äfwen i förslag, ehuru det icke want wärkställighet, at i Westergötland och Warkosta Härad anlägga en ny Stad med Festning, Odenkulla kallad; dit Borgerskapet ifrån Bogesund skulle flyttas. Skeps-byggerier sattes i gång; må-

ska-

kare som på dem skulle arbeta samt dertil inöfwa 1562.
Swensk ungdom, inskaffades utifrån: Saltpetter-siuderier anlades: et Gewärs-Factori inrättades i Calmar: Galeior blefwo bygde, hwilka skulle nyttjas til Spanmålsförsel orter imellan: Ting, som intil den tiden i Swerige warit nästan obekante, åtminstone opåtänkte. Och at icke tilgång på förtärings behofwer i nödenes stund motte tryta, utfärdades et strängt förbud emot utförsel af alla sådane waror, som för lifsuppehälle woro oumgängelige. Konungen sträkte, med et enda ord, sin omsorg til alt hwad som kunde tjena at göra honom betruktad då han moste emottaga en fiende *), hwilken intet syntes longt borta.

Stilleståndstiden med Danmark war snart til ända, och dagen instundade, på hwilken mötet i Halmstad skulle för sig gå. Arkebiskopen *Laurentius Petri*, som uti den Nordiska Historien war wälbewandrad, fick derföre befalning, at af gamla Handlingar fullkomligen utreda den inwiklade frågan om Sweriges Wapen Tre Kronor. Han hade funnit åtskilliga Bref, äldre än Konung ALBRECHTS tid, och således äldre än Calmare Unionen; hwilka med Tre Kronor woro beseglade. Dertil kommer Mynt som utwisade det samma. I anledning deraf förfärdigade Arke-Biskopen en Bok, der hela detta ämnet afhandlades. Det bewises tydeligen, at Tre Koner hade af ålder, samt longt före Drotning MARGARETAS tid, warit Swea Rikes Wapen; samt at Danska Konungar.

*) Härom intygar Rigistraturen i RiksArchivet, för år 1562 och 1563.

1562. gar icke wid andre tilfällen det brukat, än då Dänmark med Swerige haft gemensam Konung. Men pennan är just icke de mägtige imellan något betydande förswarsmedel, om ej swärdet ger henne styrka. ERIK sände sin Härhold Secreteraren *Knut Larsson* til det Danska Hofwet, at lägga Konung FRIDRICH alla dessa solklara sanningar under ögon; men uträttade dermed intet. De Swenske Ministrar *Thure Bjelke* och *Dionysius Beurreus* reste derföre til Halmstad, der Fredshandlingen efter aftal skulle företagas; men när de icke der funno någre Danske Ombud fortsatte de resan til Köpenhamn *). Man företog derstädes en undersökning om alla twister, som imellan dessa Riken en rum tid förefallit, och jemkade sakerne så godt man kunde i alt annat; men hwad det Swenska Wapnet angick, föreföll den frågan de Danske ömmare än alt det öfriga, och moste upskjutas til nogare öfwerläggning **) Dock skulle Konung FRIDRICH med det första igenom tydelig och skriftelig utlåtelse för Sweriges Konung förklara, det han icke brukade de Tre Kronor at dymedelst bewara för sig eller Efterträdare någon rätt til Swea Rike, men allenast såsom et minne af den tid, då alla tre de Nordiske Riken af en Dansk Konung Regerades. Hertig MAGNUS af Ösel blef med det förbeholl i denna fred intagen, at han, utan widare inkräktnin-

*) Således felar *Tegel* p. 67 och efter honom *Dahlin* p. 543. *Resenius* har detta redigare p. 68. De Swenske Legaternas Instructioner wore ställda på Halmstad.

**) *Scheff.* de Insign. R. S. p. 216.

ningar, skulle orubbad besitta de Länder han i Lif-land innehade. Freden utsattes til en tid af Tretio år, med 100000 R. D. wite å ömse sidor för den som honom rubbade, samt kungjordes under trumpete-klang d. 26 Now. uti alla Swériges Städer *): men war som knappast sluten, förr än den bröts uppå den Danska sidan. Kort efter denna Congressen, och sedan de Swenske Ministrar från Köpenhamn afrest, anlände Polske Legater til det Danska Hofwet, med hwilka FRIDRICH dagtingade om et gemensamt krig emot Swea Rike. 1562.

Åtskillige Prinsar wände sina ögon på det lysande Swenska Hofwet och Konung ERIKS Systrar. Pfals-Grefwen GEORG JOHAN af Weldens, som igenom sine Bud redan hade friat hos Prinsessan ANNA, infant sig i Stockholm wid detta årets slut, der deras förmälning firades *). ERIK böd wid det tilfället sin granne Konungen af Danmark til Gäst, at wisa det bewågenheten til wänskap på dess sida war upriktig **). Wid samma tid anlände äfwen i dylike affikter Prins CHRISTOPHER af Mecklenburg, hwilken nyss förut af Konungen i Polen war utnämd til Coadjutor i Riga. Den derwarande Arke-Biskopen Hertig WILHELM lutade til Grafwen, och den nye Coadjutorn wille til alla delar förwissas om eftertrådandet. Han hade anmält sig hos Kejsaren; men ej blifwit bemött til sit

*) *Tegel* l. c. p. 66. *Resenius* l. c. p. 68.
**) Den 20 Dec. 1562.
***) Brefwet dat. d. 16 Oct. 1562.

1562. sit nöje. Polen syntes honom för wanmägtigt at kunna befordra hans sak; ty wände han sig til Konung ERIK, så mycket mera säker om biträde, som detta aldeles lopp in uti denne Konungens Interesse. Han friade til ELISABETH, den yngsta af de Swenska Prinsessorna, och want äfwen deruti bifall, änskönt förmälningen icke förr än aderton år derefter kunde fullbordas. Denne olyckelige Prins erfor det öde, uti hwilket unge och förmätne sinnen oftast stupa. Han gick wid slutet af detta år tilbaka til Lifland. I Rewel skulle han uppehålla sig under förtäkt anseende, at undwika det Polska Hofwets upmärksamhet; men blef igenkänd. Kort derefter sammankallade Konung SIGISMUND de Polske Ständer til Petricow, dit äfwen de Lifländske Herrar, som Polske Vasaller, förwäntades. Men CHRISTOPHER uteblef. SIGISMUND tilbödd honom at emot samma wilkor som den förre Ärke-Biskopen, nemligen under Polskt beskydd, emottaga Stiftet. Men Prinsen wille wända det uti et sjelfständigt Hertigdöme. Han fick äfwen Swenskt hielp til utförande af sit upsåt. *Mornay* gick med Krigsfolk och satte honom in uti landet: men när KETLER och en Polsk General kommo antogandes ifrån Lithauen, lemnade *Mornay* honom til sit öde. Hans Slott, som innehade en ganska swag besätning, kringrändes: och då han en morgon obetänksamt lopp ut på jagt, blef han sjelf af de Polske grepen samt uti et ej mindre swårt än longsamt fängelse kastad *). Uti Slottet funno de Polske 100000 R. D. Swenske Penningar **) Ge-

*) *Menck.* l. c. p. 313. **) *Kelch* Hist. Liv. p. 267.

Sedan Giftermåls-handlingarna i England 1563.
woro med afslag til ända bragte och Ministrarne dädankallade, hwarom redan är förmält, wände Konung ERIK sina tankar om giftermål annorstädes, at således kunna glömma den förgäfwes älskade ELISABETH. Det gamla Hessiska Huset war ibland de Tyske Förstelige högt ansedt: ägde rikedom och förwantskaper, samt föga godhet för det Danska Hofwet. Der fans en ung och skön Prinsessa, Landet-Grefwe PHILIPS Doter CHRISTINA, som wäl hade passat til Brud för Sweriges Konung, om tid och omständigheter så hade welat foga; och förbindelsen imellan desse Husen ej fallit det Danska Hofwet så obehagelig, at alla möjeliga hinder ifrån den sidan emot den samma moste nyttias. ERIK affände til en början sin Kammar-Junkare *Clas Collard*, jemte *Dionysius Beurreus*, til Cassel at höra huru en sådan föreställning derstädes skulle anses. Man wil föregifwa at anbudet blifwit strax antagit, och bebrefwat *); hwilket tyckes hafwa gått nog fort, samt strida emot sannolikhet, emedan wid det nästföljande årets begynnelse icke ännu någon trolofning dem imellan war skedd. Uti Februarii Månad år 1563 skickade Konungen *Sten Eriksson Lejonhufwud* jemte flere med Förlofnings Ringen til Hessen **), men han qwarhölts i Köpenhamn. Riks-Cantzleren *Gyllenstjerna* hade nyligen förut rest igenom Danmark til Tyskland. Den nya be-

J

*) At, som *Resenius* p. 75 säger, Giftermåls-Contractet blifwit tecknat d. 16 Oct. 1562. är mindre sannolikt.

**) D. 15 Febr. 1563.

1563. bestickning, hwilken så kort derefter ifrån Swerige til samma orter gjordes, wäkte den Danska Konungens upmärksamhet. Fridric som för någon tid reste ur sit Residentz, hade af någon anledning gifwit befalning til sin Cantzler *Johan Frijs*, at anholla alla Swenske, hwilka imidlertid derstädes sig wisade. När fördenskul *Leyonhufwud*, med deß sällskap, anlände til Köpenhamn, blef honom wänligen tilsagt, det han derstädes måste dröja til Konungens återkomst, hwilken med flit förhalades. När efter mycken wäntan tiden för den Swenske Legaten blef alt för long, började han at desto enständigare yrka på en obehindrad resa. *Frijs* skref til sin Konung. *Lejonhufwud* hade med sig twenne Betjenter, hwilka til Swerige skulle återsändas. Cantzleren styrkte til deras frigifwande, på det at icke et swårt rykte uti Swerige motte utbredas om de Swenske Legaternas anhållning; i synnerhet som, oaktadt hwad anstalt man hälst gjorde, *Lejonhufwud* utan möda kunde öfwer grensen skaffa sit Hof hwad kunskaper han behagade *). Han lade dertil, at Konungen på det åtal måtte undwikas, torde finna bäst at låta Legaterne resa efter åstundan, emedan de icke destomindre, såsom oförpassade, uti Wardingsborg moste bida. Men detta rådet blef ei emottagit. Imedlertid och som *Ulfeld* war deras wän, blef honom anförtrodt det skulle han under beständigt umgånge söka utleta hwad man i Swerige förehade **). När *Lejonhufwud* långe och

*) Se *Frijs* Bref til Konung Fridr. i Danske Magaz. H. 43. p. 210.

**) L. C.

och förgäfwes wäntat Konungens återkomst, sände 1563.
han sielf sina Bud til Konungen med anhollan om
lejd. Han förmälde huru hans resa icke war ställd
längre än til Saxen, der Landt=Grefwen och Gref-
wen af Ost=Frisland skulle wara honom til mötes.
Men emedan han icke desto mindre moste wänta,
tog han det beslut, at låta sit öfriga sällskap dra-
ga tilbaka til Swerige, och sielf göra sig wägen
öppen. Då Cantzleren förnam detta dristiga up-
såt, tilsades Borgmästaren *Anders Götske* om an-
stalt wid Stadsporten. Legaten lät en dag sadla
sin Häst, och red med sine Swenner gatan upåt.
Då han kom närmare Porten, sändes några förut
at förnimma om hinder förspordes; hwilket när
han förnam, gaf han Hästen sporarna och red häf-
tigt på Wagten, som emottog honom med fäl-
da spjut; at han harmsen måste wända tilbaka;
hwarefter följde et långwarigt fängelse, ej mindre
för de öfrige än honom sielf. Dem förmentes i
förstone at talas wid, hwilket sedermera tilläts
med förbud af al brefwäxling. *Lejonhufwud* bru-
kade icke desto mindre hemligen en Tysk Prest wid
namn *Osias*, som länge betjenade honom i den de-
len; men denne blef grepen *). At alt detta tras-
sel icke til en ringa mon ökade kölden imellan Ko-
nungarne, kan man sig lätt föreställa. FRIDRICH
påstod alt fort at *Lejonhufwud* såsom woldswärka-
re war hans rättmätiga Fånge; ERIK däremot
det hans Legater, dem han uti angelägna mål af-
färdat, hade emot folk=rätten blifwit uppehollne och

 grep-

*) Dansk. Magaz. H. 24. p. 217.

1563. grepne; samt at *Lejonhufwuds* brott då han wille sielf taga sig lös, icke warit så betydande, at ju Swågerlag och wänskap bort högre räknas. Men Legaternas fångenskap warade icke destomindre i flera år; och Konung Fridrich fans så mycket mera obenägen wid alla föreställningar, som han alt fort rustade til krig. Efter denna tid blefwo monga Swenske under hwarjehanda förewänningar i Danmark fängslade.

Fredswärket imellan Swerige och Polen förehades med lika alfwar. Sigismund, swag och oförmögen, fant sig icke wuxen at träda i fält emot Konung ERIK som ägde både mod, drift och styrka. Han sökte fred, men under samma tid upretade han snart sagt alle Tyske Förstar och fria Städer emot sin Bunds-förwant. Sigismundi Bref til Hertigen af Preusen, innehöllo denna tiden fredsförslager imellan Swerige och Polen, dem han wille at Hertigarne af Preussen och Pommern jemte Konungen i Danmark skulle föreslå utan at han sielf deruti syntes *). En annan gång kort derefter rådgjorde han med samma Hof om Krigsrustningar emot Swerige. Han befarade sade han, den stora Swenska Sjömagten, emot hwilken han tilkänna gaf sin oförmögenhet; och förmodade det flere Potentater borde förena sig om en Flot-

*) 5 April 1563. *Menck.* l. c. p, 178. der orden lyda: Unum videndum, ne quid nostro nomine in hoc genere agatur, neve persona nostra aut mandati nostri Species ulla immisceatur per Legatos Seren. V. in hoc negocio.

Flotta, utan hwilken den Swenska flaggan ej kunde hindras ifrån Herrawäldet uti Östersjön. Til en början hade han gifwit sin stad Dantzig befalning at utfärda så många Kapare som kunde åstadkommas, hwarmedelst den Swenska Handelen motte ofredas *). Åter yttrade han sig en annan gång med tacksägelse til samma Hertig och andre Förstar, för det biträde de lofwat emot Swerige, ehuru han det ej ännu kunde nytja, emedan hans belägenhet fordrade längre utrymme innan han tordes wisa sig i dagen. Olik sin Medtäflare uti Wapnes styrka, trodde han för sig wara gagneligast at öfwer alt utbreda et rop om denne unge och raske Konungens widsträkta affigter, huru de ej syftade til mindre ändamål, än at uprätta en Monarchi uti Norden: hwaremot alle Östersjöiske Magter borde i tid waka. Swerigеs Konung, sade han, har beslutit at bode til sjö och Land antasta de Polska Länder. Hans affigt woro at bemästra sig hela Östersjön: dernest wille han taga Lifland; sedermera wända sina Wapen emot alle deromkring boende Tyske Förstar; undertrycka deras frihet och sköfla deras hemwister **). Konungen i Danmark samt Hertigarne i Preussen, Pomern och Mechlenburg hade han uplyst i dessa hemligheter. Men af et hans swar til Staden Dantzig tyktes det som wille den samma sätta föga tro til slike föreställningar ***). Han lät i dylika 1563.

 åren-

*) *Menck.* l. c. p. 178. dat. d. 19 April 1563.
**) 19 Apr. 1561. *Menck.* l. c.
***) Vilnæ d. 3 Junii 1563. *Menck.* l. c.

1563. ärender en Legat gå til Hertigen af Brandenburg *). Den Swenske Konungen, skulle denne säga, har utöst en del af sina Rikedomar at winna en sammansättning med den Ryske Tyrannen; det öfriga förmenas han wilja anwända til nästgränsande Konungars och Förstars utrotande: och emedan han icke ser sig kunna uträtta alt med egne streck, ty här han budit til at befrynda sig med swågerlag uti Tyske Förstelige Hus; samt sändt stora Penninge-Summor in uti det Tyska Riket, at der wärfwa en ansenlig Krigsmagt. Den Legat som sändes til det Pomerska Hofwet, yrkade mäst uppå nödwändigheten af en Flotta. Ehuru, sade denne, Eder Försteliga Nådes Länder tyckas belägne longt ifrån Lifland, motte dock E. F. N. tänka det en Konung i Polen intet til Sjös kan uträtta, der Sweriges Konung är mycket mägtig. E. F. N. bör fördenskul tilse, at på Watnen icke något må förehafwas, som til gemensam skada lända kan: men låta sina Flaggmän tidigt waka, om ej Konungen i Swerige skal winna Herrawäldet i Hafwet **). Wid det möte som de Neder-Saxiske Ständer samma tid i Braunswig förehade, lät SIGISMUND alla dessa leror äfwen uprepas. Han uträttade dermed så mycket, at de Förstar, hwilke bebodde Hafsstranderna togo skrämsel til sig, och började samrådas.

Me-

*) Af Instructionen hos *Menck.* l. c. p. 207.
**) L. c. p. 213.

Medan detta utomlands förehades, utbrast lågan inom Riket imellan Konung ERIK och hans Broder. Hertigen i Finland, som efter återkomsten ifrån Polen, med sin Gemål uppehölt sig i Åbo, kungjorde Konungen sin hemkomst och förmälning. Han sökte at ursägta huru han bäst kunde, så det ena som andra af sina nog mißtänkta göromål; i synnerhet hwad den försträckning angick, hwilken Konungen i Polen af honom bekommit. Men hans upförande hade hela tiden warit så twetydigt, at man redan öfwer alt derom talade. Konungens fiender, i synnerhet de Danske, började at anse honom för et tjenligit redskap i sina assigter. En Wisa som den tiden utkom, skrefwen och tryckt utom Riket af någon Danmarks owän, bestyrker sådant. Der säger FRIDRICH til sit Råd under öfwerläggning om kriget emot Swerige; Wi hafwa på wår sida Konungen i Polen, Hertigen i Findland, monge Tyske Förstar *). Detta talet gick så wida, at de hwilkas barn woro i Hertigens tjenst, togo dem derifrån af rädd håga för Konungens onåd. Gref *Svante Sture*, hwars Son den unge *Erik Sture* war Hertigens Hof-Junkare, förmanade Sonen uti et ömt Bref **), at 1563.

*) Wisan är skrefwen på Plattyska och finnes i Riks-Archivo.
Tituln är: Ein lustige Historie tho lesen &c.
Wi villen bedencken unse gelegenheit.
Wo idt nu thar sydt mitt dem Schweden teit;
Wy hebben den Polen undt Hertogen uth Finlandt
DeLybeckschen mit velen andern tho unser handt &c.

**) Dat. Refwel d. 15 Maj 1563.

1563. ledes kunna bispringa det usla Fäderneslandet. För den orsaken lede så wäl han som Hertig MAGNUS förföljelse, oansedt altsammans war skedt med Konungens samtycke. Nu nyligen hade Konungen låtit sammankalla Riksdag, der några usle Bönder skulle blifwa Hertigens Domare. ERIK som föraktade och mißtrodde sit Råd, hade kastat sig uti unge och oförsökte gunstlingars händer, de der förstörde med honom Riket och sig sielfwe. Ännu war icke Brudskatten betalad til de gifta Prinseßorna: med mycket mera. Han lät framtaga Konung GUTAFS Testamente och gick det puncte-wis igenom, at wisa huruledes större delen af deß inneholl blifwit ur akt lemnat. Konungen, fortfor han, hade på Riksdagen i Arboga aftwungit Hertigen och deß Bröder en obillig ed, den de icke funno sig skyldige at holla; emedan de upråttade Artiklar om Förstarnas rättigheter woro orättwisa, och utom mycket annat, tillade Konungen rättighet at inom Förstendömmen uptaga gärder, och efter behag tilsätta Biskoppar. JOHAN anförde wid det tilfället ibland annat såsom orsak til denna oreda, at Konungen sielf friat i Polen, samt at han öfwer afslag i den saken blifwit högeligen förbittrad *). Ingen utom en enda Dansk Skribent, nämner något dylikt **), hwarom äfwen alla wåra egna Handlingar äro tysta. Det tyckes at om

*) Hela denna saken är hämtad ur en Relation derom uti Coll. *Palmsköld.* i Upf. Bibl.

**) *Holbergs* D. Hist. T. II. p. 435.

om så warit, hade wäl något teckn deraf wisat sig 1563.
i de täta bref=wäxlingar, hwilka angående de Polske saker förefölle.

Hertigen afslöt detta märkeliga Mötet med upmuntran til Finnarne at stå wid hans sida. Jag är sinnad, sade han widare, at med lif och blod förswara mit Förstendöme. ERIK har på Stockholms Slott latit tilreda en usel Kamare mig til tienst: men jag har satt Kronan på hans hufwud; jag torde ock förmå at flytta henne deraf. Jag har tilbudit honom at med penningar lata lösa mig ifrån hela mit Förstendöme, da jag wil resa ur detta usla Riket. Mine Tjenare fängslas; mig nekas lejd: wold är börjat, och moste med wold styras *) Sådane föreställningar gjorde det intryck på de närwarande, at alla med lislig ed förbundo sig til Hertigens tienst. Man må icke undra om desse och flere omständigheter, hwilka kunna lägas Hertig JOHAN til last, och i stor mohn urskulda det mißtroende som Konungen för honom hyste, hafwa efter möjeligheten blifwit nedgrafne undan Allmänhetens kännedom, då man besinnar, det Hertigen efter sin Bror besteg Sweriges Tron, och kunde gifwa sakerna hwad utseende han sjelf wille; men de Höga må gömma sig huru de behaga, så tiger likwäl icke Historien sedan de förswunnit.

ERIK förekom alla deßa Brodrens förtwiflansfulla anstalter. Så snart Hertigens upförande blef bekant, fasttogos så monge af deß Tjenare som

*) *Palmsch.* l. c.

1563. som kunde ertappas, och ställtes för Konungens Nemnd, der *Jöran Pehrson* dem anklagade. Deße bekände under pinliga förhör åtskilligt til sin Herres last och afstraffades. In för Ständerne blef åfwen Hertigens egna upförande sk. skädat, der han anklagades för det han.

1) Hade rubbat sin Faders Testamente.

2) Brutit sin gifna försäkran af d. 14 Apr. A. 1561.

3) Fört afwog sköld emot Riket, och befrämjat fiendernas rådslag ej mindre med råd än penningar.

I anseende til så beswärande mål, dem han med egne upförandet nyligen hade bestyrkt, dömdes Hertigen ifrån lif, åra och Hertigdöme *). Utan upskof sändes *Hogskild Bjelke* och *Olof Hindriksson* til Åbo med Domen, beledsagade af en Krigsmagt, den *Anders Sigfridsson Rålamb*, *Ivar Månsson Stjernkors* och *Jacob Hindriksson Häftsko* anförde. Deße fingo i befälning at gifwa Hertigen hopp om Nåd och lifwets bibehollande emot wilkor af et ewigt fängelse. Men wid ringaste motstånd borde de taga honom med wold. Wid ankomsten funno de Åbo Slott förskantsat, der Hertigen med sin Förstinna sig inneslutit. Han wäntade Polsk undsättning, och förswarade sig uti twå Månader så godt han kunde; men då hjelpen blef ute, moste Slottet upgifwas **). Man berättar, at då *Bjelken* trädde in uti

*) Konung ERIKS stadfästelse på denna Dom af Jönköping, Michaelis Dag År 1563.

**) 12 Aug. 1563.

uti Hertigens rum, skal en Adelsman wid namn 1563.
Nils Bossen framrykt en dolk undan kläderna i mening at afhända Hertigen lifwet, men Prinsen skal med handen hafwa hästigt skutit honom ifrån sig *). Den olyckeliga Johan moste jemte sin Förstinna, efter några så weckors sammanlefnad stiga om bord under sträng bewakning. Så snart Skeppen anlände til Warholmen, icke longt ifrån Hufwudstaden, infunno sig *Hans Classon Bjelkenstjerna* och *Jöran Pehrson* hos Hertigens; då den senare i flere hundrade personers närwaro förde et longt tal så wål til Hertigen som Menigheten, uti hwilket han uprepade alt hwad imellan Konungen och deß Broder hade förefallit. Kallsinnighet, sade han, dem emellan härledde sig ifrån bågges deras barndom, hwarom man likwäl icke den gången omständeligen tala borde. Under Fadrens lifstid, och då de Lifländske af Stor-Försten i Rysland antastades, hade Hertigen, emot så wäl Fadrens som Brodrens wilja redan begynt at inlåta sig uti enskyldt förtroende med Lifländarne. När Staden *Revel* åstundade Swenskt beskydd förrådde Hertigen uppenbarligen sina tankar, at, om möjeligit woro, förbyta Findlands Hertigdöme med så mycket af Lifland, som deremot swara kunde, på det han motte komma undan Swenskt regering. Den föreställning derom hos Konungen gjordes, blef icke til alla delar ogillad, huru Hertigen sederdermera et sådant byte ej påyrkat. Men hade

an-

*) *Messen*. Scond. ill. T. VI. p. 19.

1563. anledning at tro, det en deß Betjent wid namn *Ezechias Gipfort* föreslagit sin Herre en ginare wäg til detta ändamålets winnande utan Broderens biträde. Der funno man igen orsakerna til Hertigens nära förbindelse med det Polska Hofwet, och de peninge-förskräckningar han det samma gjordt; hwarigenom utsigterne blefwo ännu widsträktare i anseende til Thronföljandet i Polen, hwars Konung saknade Lifs Arfwingar. När ännu ingen anledning til owänskap ifrån det Polska Hofwet war Konungen gifwen, wille Konungen icke heller detta förslaget i förstone aldeles afslå. Men sedan kunskaper ifrån den i Lifland befallande Öfwersten *Clas Christersson Horn* inlupit, det hade Swериges Krona ej annat än bittraste fiendskap af Konung SIGISMUND at förmoda, hwilken började at ställa sina Sändebud mera til Hertigen i Finland än Konungen sielf, sant han sig föranlaten at kärligen warna sin Bror för en sa äfwentyrlig förbindelse, samt föreställa det borde man atminstone låta den på tiden något ankomma, til deß de upstegne molnen förskingrades. Icke en, utan mongfaldiga Konungens skrifwelser til sin Bror i detta öma ämnet skulle kunna i dagen läggas. På det at Hertigen ej motte tro sig förlora något i anseende til hoppet om den Polska Kronan, woro honom en annan Brud och Krona i Skottland föreslagen. Men Hertigen hade funnits döf til alla föreställningar, samt af det Polske Intereßet så intagen, at han äfwen med

med penninge förskräkningar satt denne Konungen wapn i hand emot sin egen Bror. Man hade oaktadt alt detta, wid Hertigens återkomst i Riket, ändå gerna welat jemka sakerna til det bästa, men funnit hans upförande sedan den tiden så besynnerligit, och hans mod så stigande, at alla försök, beskickningar och bemedlingar mera förwärrat än förbättrat belägenheten dem imellan. Tidningarna ifrån Finland woro stundeligen obehageliga. Han hindrade icke allena Konungens Folk at der förrätta deras Ämbeten, men twang åfwen Inbyggarne at gå sig tilhanda med enskild ed. Han befäste Åbo Slott, och wägrade at på kallelse infinna sig wid Konungens Hof. På så fienteliga anstalter kunde icke annat följa, om Konung och Rike skulle bewaras, än at Åbo Slott moste belägras; wid hwilket tilfälle Hertigen blef en beklagelig orsak til blodsutgjutelse och egne Landsmäns förderf. At han fallit i brodrens händer woro Försynens wärk, och den dom som honom öfwergått Konung och Ständer aftwungen; emedan Rikets säkerhet moste anses som ömare än alla blodsband, och omständigheterna mera åskade tidig omhugsan än sinksamt medlidande. Menigheten borde fördenskul icke låta falla sig sällsamt före at se en Förste fångslad, hwilken jemte sin höghet woro Undersåte och sin Konung med ed förbunden; på hwars nåd och mildhet det hädanefter ankommo, uti hwad mon den fälde domen kunde lin- 1563.

1563. lindras *). Man lämnar innehållet af detta *Jöran Perssons* Tal i deß wärde, utan at döma om sanningen deraf; men årindrar allena, det monga den tidens omständigheter tyckas dermed inträffa. Hertigen hölt under sin wärdighet at beswara dessa tilmälen. Han sade derwid med få ord, at domen imellan honom och hans Broder tilkommo folk af mera betydelse än en wanbördig Prästeson; och wisade et öppet och oförfärat anlete. Men så snart anstalterna til deß för handen warande fängelse honom företeddes, brast han i tårar: samt kastade al skulden på *Henric Horn* och *Herman Flemming* i Lifland, som wårit hans spejare och angifware. Den kära Förstinnans ömkanswärda tilstånd bekymrade honom mera än hans egne. Hon upmuntrade sin Herre med en ofalnad kärlek och et ädelmod, hwars minne är wärdt at bewaras. Man föreslog Prinsessan twå wilkor; antingen hon wille lefwa skild ifrån sin Gemål med al Förstelig upwaktning och åra, eller allenast med twänne Pigor följa honom i fängelset, at der njuta inskränktare underholl. Hon började derwid swimma, men tog Wignings-Ringen af fingret och wisade *Jöran Persson* til swar, uti hwilken stodo präglade de orden,

*) Detta *Jöran Pehrsons* Tal finnes ej i den tryckta *Tegels* Historia om K. ERIK; men är hämtat summe-wis ur et Manuskript af den samma p. 85 Seqq. hwilket H. Excell. Herr R. R. Grefwe *Carl Scheffer* äger. Se *Jöran Perssons* berättelse härom uti Bref til K. ERIK dat. d. 31 Aug. 1563 i v. *Stiernmans* noter til *Wervings* Hist. SIGISM. & CAROLI p. 7.

den, Ingen utan döden *). De förnäme Fån- 1563
garne fördes samma dag på en öppen båt igenom
Södersluß in uti Mälaren til Gripsholms Slott:
hwid hwilket tilfälle mycket Folk sammanskockade
sig omkring stranderna at se och beklaga deras öde.
Måns Svensson til Westerby, *Somme*, *Mats Törne*,
Jacob Teit och en Drabant förordnades til wakt-
hollning. Alt umgånge blef Hertigen förment;
men hans Förstinna fick tilstånd, at understundom
förlusta sig i Trägården, dock icke utan bewakning.
Derefter börjades en sträng resst med alle Herti-
gens Tjenare, hwilke för Konungens Nämnd fram-
ställdes. *Clas Andersson* hade haft hånlige utlåtelser
om Konungen, och *Nils Skalm* låtit nyttja sig at
til Hertigens tjenst inskaffa utlänskt Manskap. Den-
ne bekände under förhören, huruledes *Sten Eriksson
Lejonhufwud* i hemlighet warit Hertigen tilgifwen
och ägt deß synnerliga förtroende **). *Lunge Lars-
son* hade warit Hertigens hemliga Rådgifware;
Bertil Eriksson, *Hans Hindricsson*, *Mårten* Mynt-
skrifware, *Henric Thomasson*, *Thure Ulfsson* öf-
wertygades at hafwa wetat Hertigens upsåt, men
det förtegat. Jemte desse framfordrades alle
Hertigens Fogdar och Hingstridare, hwilka med
swerd i hand emottagit Konungens Folk under Å-
bo Slots belägring. En *Christopher Schenk*, Fri-
Herre åf Trautenborg, som deltagit i de hemliga-
ste rådplågningarne, ansattes under swårt och pinsamt
förhör, men låt icke aftwinga sig någon bekännel-

K se

*) V. *Dalins* S. R. Hist. T. III. p. 563.
**) *Tegels* Hist. Er. Mscr.

1563. se *). Kyrkjo-Herden Herr *Mats* i Töfwesall, hade med wåld tagit Konungens förswars Bref af de Herrdags-Män, hwilka från Riksdagen återkommit, och styrkt sina Sockneboar at öfwergifwa Konungen. Alle desse, med flere, wordo efter föregångne ransakningar dömde och aflifwade **).

Konungen war sjelf icke tilstädes i Hufwudstaden när alt detta förehades, emedan det inföll wid den tid, då han redan war förrest til den södra delen af landet, at besörja om Förswars-wärket emot de Danske. Alla Prinsessorna, Hertigens Systrar, infunno sig hos honom med förböner för sin Bror, men fingo afslag ***). Dock tyckes deras åtgärd så mycket hafwa wärkat, at han, hwad Hertigens lif angik, alt fort upsköt med Domens wärkställande, i den måttan mildare än den stora ELISABETH i England, som några år derefter, och för föga bewiste brott, icke drog wid sig at nog skyndsamt låta slå hufwudet af sin nära Anförwant, den olyckeliga Skotska Drotningen MARIA, ehuru hon ej war deß Undersåte.

Då detta i Stockholm förehades, uppehöll sig Hertig MAGNUS af Östanstång i Wadstena. Sedan JOHAN således blifwit dömd, wart denne Prinsen närmaste arftagaren til Sweriges Krona, deräst Konungen utan Bröst-Arfwingar afginge. Et skäl, hwilket Konung ERIK ej förgat at bruka, då Prinsens bifall och namn under Domen åskades.

Ko-

*) *Messen.* Scon. ill. T. VI. p. 19.
**) Dom-Boken i R. Arch. p. 17 Seqq.
***) K. ERIKS Swar til dem dat. d. 1 Now. 1563.

Konungen låt i anseende dertil öka hans Förstelige Stat med egne Råd *), Stallmästare **) och andre förnäma Hof-Betjenter. Wid denna tiden började han äfwen med Giftermåls-handlingar för honom wid det Skotska Hofwet hos Drotning MARIA ***). Magister *Martinus Helsingus* fick dessa ärender om händer; och Prinsen sielf infant sig hos henne med skrifwelser derom †), fast utan önskelig wärkan ††). MAGNUS kunde oaktadt alt detta, med swårighet öfwertalas at underteckna sin Brors dödsdom. *Hogeskild*, *Bjelke*, *Beurreus*, *Olof Larsson* och *Jöran Pehrsson* reste som tätast imellan Stockholm och Wadstena i det ärendet. De twingade honom änteligen dertil; men man will föregifwa, det hans sinnes swaghet skal ifrån den stunden hafwa tagit deß begynnelse; hwilken sedermera ökades och följde honom intil deß död. 1563.

Oacktadt at fred med Danmark nyligen war träffad, handlade man ännu imellan dessa Hofwen om fred; hwilket tydeligen utwisar huru högt mißtroendet på ömse sidor war stigit, samt hwad litet alfwar fans i göromålen. *Ulfeld* och *Brockenhusen* kommo ifrån Köpenhamn med nya föreställningar:

1) At Konungen i Danmark skulle blifwa Medlare imellan ERIK och SIGISMUND.

*) *Jöran Eriksson Gyllenstjerna.*
**) *Nils Bilde.*
***) K. ERIKS Bref til H. MAGNUS d. 9 Apr. 1563.
†) D. 22 Maij 1563. Se *Nettelb.* Schwed. Bibl. T. 2. p. 240.
††) Hennes swar dat. d. 8. Oct. 1563 l. c.

1563. 2) At Konung FRIDRICH ej kunde återwända med nyttjandet af Tre Kronor, men wille i anseende til dem ej göra något anspråk på Sweriges Tron.

3) At Konungarne kunde på någon utsatt tid och ort mötas til widare öfwerläggning.

På så almänna förklaringar swarades af Sweriges Konung i lika almänna ord, och med lika uprîktig mening. Man lefde imedlertid förnöjligt med de Danske Sände-buden dageligen, under skämt och wälplägningar; och då *Brockenhusen* en gång undfägnades, swor han med glas i hand, at de Danske af hjertat woro de Swenskas wänner. Icke longt derefter ertappades den Danske Konungens Patent, som öfwer hela Westergöthland blifwit kringspridt, uti hwilket Adelen derstädes upmanades at taga Wapn emot sin lagkrönte Konung, hwars regemente på det faseligaste utmålades; hwaremot dem tilsades undsätning och beskydd. Desse afgåfwo et dem ganska wärdigt swar: De sade nemligen at Swenskt träldom, om så wore, föll dem ljufligare än Danskt frihet. De mindes ännu för wäl det Stockholmska blodbadet: wördade den ärerike GUSTAF i deß graf, och hyste et tacksammare sinne emot deras Wälgärningsman, än at de kunde förråda hans Son.

ERIK såg alla dessa widsträckta anstalter, som emot honom gjordes, utan at låta märka den minsta rörelse. Men wärfwade hemligen i Tyskland, Skotland och annorstädes mycket Krigsfolk.

I-

Ibland andre blef en Spanior *Antonius a Mora* i 1563.
Riket antagen, at til Konungens tjenst inrätta et litet Manskap af så kallade Spanska Ryttare *). Öfwer hela Riket lät han anstalta om fetaliers anskaffande så wäl för Flottan som Krigsmagten. Han förböd Stapelstäderna at efter wanligheten utsända Skepp i Westersjön; hwilka til Rikets behof emot frakt skulle finnas färdiga då de behöfdes. Skepsbyggerier påskyndades, och Krut-förrådet ökades. Dock alt detta utan buller och så tyst som ske kunde. Han wisade sig sjelf likasom bekymmerslös under altsammans, och lät endast synas sit regemente uti Hushollningsmål. Han reste omkring Riket at se huru Almogen skötte Jorden; och då han förnam det Säden på monga ställen wårdslösades, lät han kungöra förmaningar deremot. Emedan mongastädes en swår mißwäxt på Säd förspordes, hwarigenom åtskilliga Landsorter ledo brist på bröd, ty lät han upköpa Spanmål der den inom Riket kunde ärnås, til sådanas hjelp. Han utgaf förnyade och mycket hälsosamma Förordningar om Politiens wid magthollande; skärpade straffen emot grofwa laster: warnade Domare at wid Rättegångar noga i akttaga Sweriges Lag; med mycket mera, hwarom Handlingarne bära oemotsägeliga witnesbörd. Brefwen utwisa kunskap i åtskilliga stycken, mycken kännedom af Riket, och wälmening för Undersåtare. De Swenske Köpmän som ofta i Lybeck wistades, hade således ej annat til hands, då de tilspordes, hwad deras Konung

 nung

*) Collect. *Palmsk.* in Bibl. Upsal.

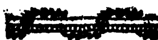
1563. nung gjorde, än at säga det han än reste, än efter wanan lekte Boll med sine Herrar. Hwad som af hans Krigsanstalter syntes, skedde i Lifland. Felt-Herren *Clas Horn* och *Mornay* kallades derifrån; och *Åke Bengtsson Ferla* fick bägges deras rum. Igenom honom lät Konungen ofördrögeligen antasta Hertig Johans Pantegods, Grefwen af Arks, som på dessa Slotten war Hertigens Ståthollare, och ifrån Polen nyligen återkommit, tänkte efter sin Herres fall, at i löndom sälja och förråda dem i Ivans händer; men blef af Konungen hindrad. Denne usling war oäkta Son af någon Tysk Förste: ansågs i wälmagten för en tapper General, men fördes nu til Riga, der han afstraffades med en ganska plågsam död. Slottet Leal gaf sig utan möda. Hapsal blef beskutit och gick öfwer; men wid Lode moste *Ferla* erfara et tapprare motstånd än han kunde uthärda. Han drog för Slottet Sex Cartauer och några Feltslangor; men hade brukat dem såfängt i några dagar, när Ketler sjelf oförsedt kom antogandes med en talrik undsätning af Tyske och Polske Truppar; hwarwid *Färla* rådlös och på det sätt aftogade, at Artilleriet blef Fienden til rof. Ketler kunde sig der sjelf ej länge för hungersnöd uppehålla, emedan honom ifrån Sigismund ingen hjelp lemnades *). Uti återfärden ifrån Lode stadnade Hertigen för Leal der Besätningen af öfwerilning tog fienderna för sina Bröder, och sjelfwe öpnade porten. Men *Ferla* ersatte detta fel han nyß förut

*) Ep. Sigism. ad Duc. Curl. in Coll. *Menck.* p. 468.

ut begått, då han kårt derefter tog detta Slottet åter. Wi gå nu tilbaka til Konungens Hessiska Giftermåls-handel, hwilken gaf den första anledning til fredsbrottet imellan honom och Konungen af Danmark. 1565.

Sedan *Sten Eriksson Lejonhufvud* i Köpenhamn fängslades, sändes andre Legater til det Hessiska Hofwet at påskynda fortgången af Giftermålet. Konungen hade gärna welat, det Bruden skyndesamt blifwit honom tilsänd; men många ursäkter föreburos, och resan upsköts tid efter annan. Änteligen hade Landt-Grefwen, hennes Fader, hos Konungen i Danmark anhollit om leid och säker fart för sin Doter; men fådt afslag, så wäl för henne, som de Legater han i dessa ärender wille til det Swenska Hofwet förpassa *). Ammiralen *Jacob Bagge*, en käck Sjöman, Norsk til börd, som redan wid begynnelsen af Konung GUSTAFS Regementstid antagit Swensk Tjenst, fick derföre befalning at med Tolf wäl rustade Orlogsskepp affegla til Rostock, der *Georg Gera*, *Hans Bielkenstjerna* och *Knut Lilje* skulle möta den tilämnade Drotningen, och föra henne hem med anständighet. Han lopp ut den 24 Maj; men fant wid ankomsten under Bornholm en Dansk Orlogs-Flotta tilreds som honom uppassade. Konungen af Danmark, hwilken wille hindra Grannens förmälning uti det Hessiska Huset, hade därtil tagit denna

*) Konung FRIDR. enskyllan derföre i Bref til Landt-Grefwen finnes i R. Arch. *Messen* Scond. ill. T. 6. p. 123.

1563. na utwäg oaktadt alt det fredliga anseende han för sig har. *Brockenhusen* war Ammiral på de Danska skeppen, och förde i följet 70 Köpmans Fartyg, hwarigenom hans flotta wisade et stort anseende. Knapt hade de kommit hwarandra i ögnasigte, för än *Bröckenhusen* gaf löst på de Swenske Skeppen, och et Sjöslag börjades, som efter fem timars blodigt omtumlande slöts til *Baggens* förmon, då sjelfwe den Danske Ammiralen moste träda i fångenskap jemte flere andre. Man wille för detta fredsbrott ifrån den Danska sidan sedermera urskulda sig så godt man förmådde; men ursäkterna woro swaga, och gerningen uppenbarare, än at han kunde öfwerhöljas. Man förebar nemligen, at *Brockenhusen* warit utgången til betäckning för handelen: at han låtit skjuta Danskt lösen, wid hwilket tilfälle skotten af owarsamhet blifwit emot de Swenske Skeppen riktade, och at *Baggen* för tidigt börjat fienteligheter, innan *Brockenhusen* hunnit wänligen tilkännagifwa de sinas owarsamhet. Imedlertid gjorde den Swenske Amiralen wägen för sig öppen til Rostok, dit han liksom i triumph anlände. Men den Hessiska Bruden war ännu icke resefärdig; och Amiralen moste med oförrättadt ärende draga tilbaka. Man wil säja, at Konung ERIKS Bref til den Engelska Drotningen efter honom blifwit ertappat, och til Hessen öfwersändt, samt wid det tilfället för de Swenske Legaterna upwist, som wärkat uppeholl och kallsinnighet; men sådant öfwerensstämmer icke med tiden *), ej eller

*) Wid det Bref hwilket *Tegel*, *v. Dalin* med andre

ler utwisa de senare brefwärlingar at någon owilja dem emellan warit: men fast mera det Konungen alt fort wäntade Prinsessans ankomst til Riket *). Man behöfwer ej länge leta efter orsaken, hwi Landt-Grefwen af Hessen, Brudens Fader, wille upskuta at leinna sin Doter ifrån sig, då man redan wet det lejd blifwit henne nekad, och hurules des de Öster-Sjöiske Watnen af Sweriges fiender oroades. *Baggen* kom tilbaka d. 24 Junii och blef i Stockholm af sin Konuung med en Triumph hedrad **). 1563.

Såledees war Kriget imellan ERIK och FRIDRICH redan börjat, och et Sjöslag på den förras sida wunnit, änskönt freden skulle hetas äga bestånd. Konung ERIK talade sedan den tiden något högre än tilförena. Han sände *Gyllenstjerna* jemte Secreteraren *Lars Knutsson* til Dänmark med starka erindringar om de Swenske Legaternas frigifwande, och de obefogade hinder som denne Konungen hade lagt i wägen för hans Giftermål. Därest

 fred

dre omröra såsom efter Konung ERIK ertappat, bör märkas at det skrefs den 15 October 1563, och således långt efter denna händelsen.

*) Register af År 1563. P. I. p. 270.

**) Ammiralen gick fremst, prydd med en Gyllene Kådja som hängde honom öfwer axlarna, och ledsagades af twenne Fri-Herrar; efter honom de Officerare som i Sjöslaget blifwit brukade, [a]lla Gullsmidde; dernäst den fångne Ammiralen *Brockenhusen* med sina Landsmän, alla barhufwade, och med hwita käppar i handen, hafwandes framför sig Höf-Narren *Hercules* som spelade på Fiol. Processionen gick ifrån Skeppen öfwer Jern-torget til Slottet.

1563. fred nu mera skulle winnas, och blodsutgjutelse förekommas, borde han på alt sätt hollas skadeslös för hwad man honom tilfogat, och FRIDRICH owägerligen erlägga den böte-summa af 100000 R. D: för fredsbrott, til hwilken han gjort sig förfallen, utom mycket annat. Wid samma tid infunno sig hos honom åtskillige Förstelige Hus, med tilbud af bemedling imellan dessa Hofwen: ibland hwilka äfwen Landt-Grefwen af Hessen nämnes. Man föreslog et möte i Rostock, och utsatte dag dertil, då Legater ifrån alla sidor derstädes skulle infinna sig. Konungen utnämde Gref *Gustaf Stenbock* och *Gyllenstjerna* til detta förehafwande; men de uppassades wid Öland af den Danske Amniralen *Jöns Juel* och *Frans Bilde*, som stäkte deras resa. Alle öfrige infunno sig på stället; och de Swenske Legaternas oskyldiga uteblifwande lades af sielfwe de Danske icke desto mindre det Swenska Hofwet til last. Man uprättade derstädes en ganska ensidig skrift, uti hwilken Konungens förhollande orättwisligen förtyddes, och hans afsigter illa afmålades *). Dock kunde der icke något afslutas.

Den wärkan hade likwäl alt detta, at Konungen af Polen sattes dymedelst i största bekymmer. Han befarade det mera alfwar skulle finnas uti de förewarande fredshandlingarne imellan Swerige och Danmark, än de wärkeligen innehöllo. Det Ombud som han til Mötet i Rostock afsände, gladde honom med den tidning at de Swenske Legaterna uteblifwit. Icke desto mindre lät han före-

*) Vera et brevis narratio eorum &. i R. Arch.

testålla det Danska Hofwet, at deråst fred ånteligen skulle slutas, motte så wål han som Margrefwen af Brandenburg, Hertigarne af Preussen och Curland, men framför alla andra Hertigen af Finland uti den samma warda intagen *). SIGISMUND och FRIDRIC hade derefter och igenom sina Legater sammanträden först i Sund och sedan i Stettin, der det rådlades om Kriget emot Swerige. Och emedan den förre lika så ogårna såg de Danskas som de Swenskas förmon i Lifland, der den Holstenske Prins MAGNUS redan tyktes hafwa beredt wägen för Danmarks Wapn, ty förbehölt han sig först och sist, det skulle hwardera begynna Kriget ifrån egen botn. Hwad Hertigen af Finland angick, borde owänskapen med hans Broder Swerigens Konung icke störa det förtroende som emellan honom och det Danska Hofwet woro begynt, men hans båsta, oaktadt Kriget, i båsta mottan befordras. 1563.

Uti dessa besluten deltogo åfwen Hansestäderna. De woro ifrån monga tider tilbaka måstare öfwer hela den Nordiska Handelen. Konung GUSTAF war den förste som wågade at något röra wid desse stortalige Köpmän: men ganska litet; emedan dels tacksamhet för gjordt biständ emot Konung CHRISTJERN, dels tidernas skick höll honom tilbaka. ERIK hade wid sin Kröning loswat dem fortsåtning af deras widsträkta Priwilegier, men låt dermed mycket på tiden ankomma. Så snart han war fast i Rege-

*) K. SIGISM. Brefwexling med Konungen i Danmark, uti Menck. Coll. Ep. p. 55. 326. 348. Seqq it. 462.

1563. gementet, blef han emot dem något tiltagsnare *). Då de alt fort pockade på sina Priwilegiers stadfåstande, låt han sånda dem utkast til nya. Deruti förbehölt han sig åfwen, det borde de samma ståndse jemkas efter Lagar och Förordningar, som framdeles angående Rikets Handel kunde blifwa utfårdade. Icke eller skulle alla Hansestäder såsom tilförena, men allenast några wissa och utnåmda Orter dem få nyttja. De borde deremot upplåta Konungen et Handels-hus i Lybeck; så wål som åfwen bistå honom med penninge-lån på de tider han dem behöfwa kunde **). Ifrån dessa inskränkningar låt Konungen icke draga sig hwarken med trug eller böner. Sedan han war blefwen Herre öfwer Refwel, förbödos de at efter wanan segla på Narva den förra Staden förbi. Af sådan anledning woro nu et stort antal af deras Skepp i Swenska hamnar liggande, och för priser ansedde. I den sista delen hade de så mycket mindre skål til mißnöje emot Konung ERIK, som alle Nordiske Magter öfwerenskommit, det ingen af dem, under påstående krig med Rysland, omedelbart på den orten segla skulle Norden til en gemensam skada. Wred och rådlös sammanträdde den Lybske Senaten, så snart ryktet bragte dit tidningar om de Polske och Danska tilrustningarna, och beslöt at förena sig med Konung ERIKS fiender. Bud sändes derom til de öfrige medkommar
af

*) Konung ERIKS Remiß til Senaten af den 1 Septemb. 1562.

**) *Willebrands* Hansische Kron. p. 176.

af det Hanssiska förbundet, hwilka likwål undan- 1563.
drogo sig *). Borgmästaren *Lyneburg* med twen-
ne af Rådet, *Tinnapel* och *Knewel*, gingo i tysthet til
Köpenhamn der förbindelsen bekråftades. Konung
ERIK moste således ensam afwakta tre fienders an-
fall på en gång. *Jacob Bagge* fick derföre befal-
ning at wara tilreds med Skeps-Flottan, som låg
fårdig: *Clas Christophersson Horn* at draga en del
af Krigsmagten tilsamman wid grensen i Småland;
och *Gustaf Stenbock* med *Lars Hård* i Öster- och
Westergöthland. Men en håndelse inföll, som så
når hade hindrat både Pohlen och Danmark i Krigs
upsåtet.

ERIK, en Prins af Braunswig Callenberg, ha-
de medelst werfning bragt tilsamman en talrik Krigs-
Magt, för hwilken han gjorde sig sjelf til Anföra-
re, utan at man wiste til hwad ånda. Monga
mente den wara åmnad til Hertigens tjenst i Fin-
land; men sådant war en blott gißning. Konun-
gen i Polen som mißtrodde honom, wille gårna
hindra deß annalkande til Liflands grånsor **).
Han mißtånkte nemligen det Braunswiska Huset
för hemlig wånskap med det Swenska Hofwet ***).
Denne sjelfrådige Felt-Herren utbööd icke desto min-
dre

*) *Willeb.* l. c.

**) *Resenii* Hist. FRIDR. T. II. p. 86.

***) SIGISM. skrifwer til en del af detta Huset: Interim illud illustritatem Vestram celare non potuimus, adferri ad nos Sveciæ Regem niti potissimum consiliis Illustritatis Vestræ, nec fere quidquam publicum in consulta Illustr. Vestra Suscipere solere. *Menck*, Coll. Ep. p. 325.

1563. dre sin tjenst för sold än åt Danmark än åt Polen, men blef ej af någondera emottagen. Han drog sig när in til Holsten och Oldenburg, af egit bewåg, och twang tymedelst Konung Fririch at ständigt på grensen holla en trupp i beredskap til wärn. Sedermera gick han emot Polska-sidan, och wille så godt som med wåld truga Sigismund at släppa honom in i Lifland, samt der antaga hans tjenst. Men bekom til swar, det hade stillestånd imellan Ryßland och Polen bliswit träffadt, samt at man woro redan försedd med alt det Manskap som emot Swerige behöfdes. Sådant afhölt likwäl intet Prins Erik. Han trängde sig fram til Littauen, då Sigismund med en tilbuden Pension af 2000 R. D. årligen, böd til at köpa sig fri ifrån denne obeqwäme och obudne hjelparen. När det icke eller wille taga lag, nödgades Konungen at gripa til Wapn. Änteligen försmälte denna flocken småningom, och Anföraren moste öfwergifwen resa hem. Han gick sedan i tjenst hos de Nederländske, och dog i Pawia.

Nu utbröt krigslågan. Danmark affärdade, efter gammalt bruk, en Härhold til Sweriges Konung, at öfwerlemna honom Manifestet: i hwilkens sälskap en Lybsk Brefdragare sig äfwen instälde. Härholden war en Fransman wid namn *Nicolaus Fontain* *). Han wart wid Hofwet emottagen, men den Lybske förwisades til Stadens Rådhus **.) Den

*) *Messen*, i Sc. ill. T. VI. p. 18.

**) Lybeck lät det följande året utgifwa i tryck sina urskuldnings-skrifter. Eines Erbaren Rahts &c. in 4:to Lyb. 1564. en ganska sälsynt bok.

Den förre klädd uti sin Härholds-drägt, fördes af twänne Adelsmän up til Slottet, der Borggården öfwer alt blänkte af Wapn. Konungen satt i sin Thron, omgifwen af et talrikt Ridderskap då han trädde in för honom *). Wid et sådant ögnamöte bleknade Budbäraren och förlorade sina ord; så at ERIK moste taga sig et mildt anlete och sielf upmuntra honom innan han kunde komma sig före. Uslingen sade ändteligen några stympade meningar wid det han gaf fram Documentet **), hwars inneholl ej må här anföras, emedan det samma af hwad redan förmält blifwit nogsamt kan intagas. Konungen swarade sielf häruppå så rörande och Majestätiskt, at alle närwarande åhörde honom med största förundran, och Sändebudet med häpenhet. Han skref strax härom til Churförsten af Hessen samt andre Förstar at i dagen lägga sin oskuld. 1563.

Den Danska Krigsmagten bestod af 4000 Ryttare och 24000 Fotfolk; mäst främmande manskap, utom några egne Landtsåter, dem FRIDRICH i första hetta icke wille bruka. En Grefwe af Schwartzburg wid namn *Gynther*, ankom med

16000

*) D. 9 Aug. 1563.

**) Manifestet är dat. den 14 Julii 1563. På utanskriften war såsom et skriffel i stället för ordet ERIK der vierzehenden satt Vierzeichenden. Bewis af den tidens plumpa seder, och så mycket oförsyntare, som Konung ERIK aldrig war känd för något sådant fel. Se *Tegels* Hist. ER. Mscr. p. 115. Uti sin Tractat om Kriget med Danmark talar Konungen sielf på et ställe härom. Detta kan ännu ses i Riks-Archivum der Documentet gömes.

1563. 16000 Knektar, och emottog hans sold. Denne Mannen räknades ibland den tidens berömde Generaler, och hade tilförene tjent hos Kejser CARL, FERDINAND, MAXIMILIAN, RUDOLPH, och MATHIAS emot Fransosen och Turken, så wäl som i de Nederländske Krigen. Deßutom skockade sig til det Danska Lägret monge Prinsar, och ibland andre den otaksamma Biskopen af Osnabrug Grefwe JOHAN af Höja, hwilken efter Giftermålet i Swerige med Konung GUSTAFS Syster MARGARETA *Wasa*, blef en af detta Husets häftigaste förföljare. Öfwer hela Landt-Krigsmagten sattes *Helmer v. Munkhausen* til Felt-Herre; men Flottan ställdes under Ammiralen *Peder Skrams* befäl. Denne gamle och mycket hederlige Sjömannen, moste uti deß höga ålderdom gå ur sin stillhet och gifwa sig ibland de stormande hafs böljorna, sedan *Brockenhusen* emot *Jacob Bagge* sin sak så illa hade utfördt *). Flottan bestod af af 33 wålutrustade Orlogs-Skepp, af hwilka Sex woro de Lybske tilhörige. Samma dag som Konung FRIDRICH teknade Krigs-kungörelsen, bröt han up med sin Krigsmagt **). Han togade igenom Engelholm, Laholm och Halmstad den genaste wägen til Elfsborg. Djupa wägar och en swår wäderlek gjorde fårdandet långsamt, så at han ej förr än den 23 Augusti dit anlände. Han fant de Swenske så på deras wakt, at de skärmyßlingar som strax förefölle, af-

*) *Pontopp.* de vita *Petri Skram* in Act. Haff. T. II. p. 127.

**) D. 14 Julii 1563.

afstupo til deras förmon. Konungen war i försto- 1563.
ne icke sinnad i den obeqwäma höstetiden företaga-
någon ordentelig belägring; i synnerhet då han för-
nam hurukedes denna Orten wäl war försedd bå-
de med Besättning och Lifsmedel; då däremot hun-
ger och feltsjuka redan ibland hans folk började
wisa sig. Men den raske Grefwen af Schwartzburg
styrkte honom i et annat sinne. Denne erindrade
det Krigets fortsättning mycket berodde uppå den
munterhet som i början wisades. Upskofwet skulle
af fienden förtydas som rådhåga, och gifwa af sig
et elakt rykte. Han föreställde widare at detta stäl-
let woro en Nyckel til hela Swea Rike; hwar-
före de Swenske så snart det förlorades, utelyktes
ifrån al ut- och ingång i Wester-Hafwet: och be-
lägringen blef företagen.

Elfsborg war en gammal Stad, belägen
wid Wester-Sjön och gränsen emellan Swerige,
Danmark och Norje. De har fordom jemte nya
Lödesö, warit den enda ort som Swerige ägt
til Handelens befrämjande, och hinder för de Dan-
skas inbrott. Konung Gustaf förökade deß anse-
ende, då Nya Lödesös Inwånare dit flyttades.
Deß gamla Wallar, Grafwar och Fästningswärk
blefwo då, men ännu mera af Sonen förbättrade;
så at orten på den tiden räknades ibland de oöf-
werwinnerliga. *Sigward Kruse* war der nu Ståt-
hållare med en god besättning och tilräckeligit för-
råd af krigsförnödenheter. Under det denne med
Konungens lof annorstädes sig uppehöll, blef, kort
för den Danske Armeens ankomst, *Erik Kagg* i

L hans

1563. hans rum dit beståld. Så snart ryktet sade det fienden wore för handen upbrändes förstäderna. Men under det Konung FRIDRICH spelade emot Slottet med Kanoner, inskaffade han sina försäkringar inom murarna, upfylde med löften om folket wille gifwa sig. Antingen detta eller *Kaggens* feghet, wärkade til fiendens förmon. Man må anse som besynnerligit, at en Fästning wäl inrättad, samt försedd med alla tilbehör, efter tretton dagars belägring blef upgifwen *). Men saken uplöstes, när *Kaggen*, som derinne hade befälet, fant sig derefter säkrare i fiendens än i sin Konungs beskydd. I Elfsborg råkade Konung FRIDRICH en stor rikedom; emedan alle däromkring liggande Herskaper der hade sammanpackat sig med alla sina redbarheter. Greiwen af Schwartzburg fick detta som belöning, emedan han warit uphof til göromålet: och *Jörgen Rantzof*, hwilken af FRIDRICH emottog Fästningen, wisade med fyra senikor Knektar, at den i flere år kunde förswaras.

ERIK fant omöjeligen at komma Elfsborg til undsätning, som skyndsamt eröfrades nästan wid samma tid den Danske Herholden med Krigs Manifestet til Stockholm ankom. Han affärdade straxt *Knut Soop* och *Michael Helsing* med några Regementer at bryta in uti Norje, och ämnade sig sjelf med Hufwud-Armeen, som i Jönköping samlades, fienden til mötes. Och emedan det syntes som skulle han någon längre tid nödgas lämna Hufwudstaden, med den Norra delen af sit Rike,

ty

*) D. 4 Sept. 1563.

ty tilsattes en regering, hwilken under Konungens 1563.
bortowaro derstädes borde föra styrelsen. Desse
woro Konungens Secreta Råd: *Hans Classon Bjelkenstjerna*, Kammar-Rådet *Dionysius Beurreus*, Ombudsmannen *Jöran Pehrsson* och Befälhafwaren
för besätningen *Christopher Andersson* *). Hwilka
emottogo twänne Instructioner sig til rättelse wid
regementet **); så märkeliga til Konungens heder
och uplysande om den tidens beskaffenhet, at et eller annat ur dem här förtjenar sit rum.

Sedan Konungen förehollit desse Regements-Råd, deras skyldighet i almänna ord, går han til
särskilde mål, men i synnerhet Religionen och Justitie-Wärket. Hwad den förra delen angår pålägger han dem wid deras samweten, at noga tilse det ingen falsk lärdom eller Secte motte upkomma. I händelse at något sådant wille wisa sig,
då borde Ståthollaren det ofördröjeligen Kongl.
Maj:t tilkänna gifwa, men icke sielf efter godtycko
dermed fortfara. Men i mindre Religions twister
skulle Biskoparne saken afdöma efter Guds Ords
grund. Der handlas om Schole-Inrätningarnas
wid magthollande, Hospitalernas wård, m. m. Men
det märkeligaste finnes i den delen Justitien angår.
Han talar der om den Konungsliga Nemden på
et helt annat sätt, än man sig om den samma i
almänhet inbillar. De Män heter det, som han
hafwer uti sin Kgl. Nämd förordnat, skola draga

 om-

*) Capitanus Militum.

**) Dat. Holo d. 24 Aug. 1563. Se Registr. för År 1563. T. I. p. 278. Seqq. i R. Arch.

1563 omkring uti Riket, och uti de förnämsta Städer der församlingar ske, såsom om Distingen i Upsala, Samtingen i Strångnäs, och Märmässå i Westerås, förhöra och afgöra alla ärender som icke hafwa kunnat slutas för Lagmån, samt affäja dom efter deras bästa förstånd och samwete. Men om så hände, at denna Nämd handlade otroligen eller emot ed och Swериges Lag, då skulle sådant ofördröjeligen gifwas Konungen tilkänna. Nämden skulle med inga saker upskuta, eller sig deras tienst undandraga, då Konungens Ämbetsmän nånågon otrogen underhafwande för den samma wille anklaga. Hwilken som hälst af deß Ledamöter sig så betedde, skulle räknas för en mindre Man; dock så, at ingen mötte twingas affäja dom emot sit samwete. Och emedan monge, som tyckes, lära hafwa förundrat sig öfwer denna dittils okända Domstolen, ty wille Konungen, säger han widare, at Ståthollaren skulle menige man låta förstå, til hwad ända den samma blifwit inrättad; nemligen på det hwar och en må deß bättre wederfaras hwad Lag och rätt medgåfwo; emedan Kgl. Maj:t sielf omöjeligen hunno öfwer alla mål döma; och Swериges Lag i anseende dertil förmäler, at en Konungs Nämd wara borde. Der yrkas icke en utan mongfaldige resor deruppå, at denne Nämd, skulle hwarje och enom låta rätt wederfaras, samt beständigt hafwa Rikets Lagar sig för ögon. Hwad denne Domstolens aflöning angår yttrar sig Konungen eftertänkeligen, at som de wanlige Saköreн, hwilka Domare plågade tilfalla, kunde gifwa

Skäl

skäl til mißtankar emot deras Ämbetes utöfning, 1563.
to borde de på anständigare sätt lönas, men desse sakören i Ränte-Kammaren afslämnas. Han hade förnumit, fortfar han på et annat ställe, at Professerna i Riket togo Stocke-Penningar af dem som i häkte inmanades, samt plågade Fångar med sträng medfart om de en dylik afgift ej betalte; alle sådane oskälige sedwanor wille han skyndsammast hafwa afskaffade, samt ordning och skick uti deras ställe befordrad. Hwad war fördenskul Konung Eriks så mycket klandrade Nämd annat, än en Hof-Rätt, merendels likformig med de Kal. Hof-Rätter som i de senare tider blifwit satte. Då man igenomlöper sjelfwa Dom-Boken, finner man, at *Jöran Pehrsson* ibland förlorat sin talan emot dem han lagfört. De mästa mål som der förekomma, angå tjufwar, mandråp, otrogne Fogdar och late Ämbetsmän; hwilka understundom likwäl blefwo, nog hårdt straffade, understundom med förmaning frigifne. Men wi föras för långt ifrån wårt ämne.

Den 1 Sept. war Konungen kommen til Söderköping, der tidningen honom mötte om Elfsborgs öfwergång. Fienden, Högmodig öfwer en så lyckelig beqwämelse, wille strax derefter öfwersimma hela Westergöthland, men *Gustaf Stenbock* och *Pehr Brahe* gjorde honom wid grensen godt motstånd. I Jönköping mönstrades Krigsmagten, hwilken Konungen skyndsammast hade dragit omkring sig. I förstone tänkte han at med hela styrkan toga emot Elfsborg; men fant beqwämare at besöka Fridrich i deß egna Länder,

 der

1563. der twå Fåstningar för en snart kunde winnas. Han gick til Halland; låt hylla sig af Folket *), och belade Halmstad, dock fruktlöst, emedan det grofwa Artilleriet som der behöfdes, ej til rätta tiden anlände. Han gjorde der samma försök som FRIDRICH wid Elfsborg; men *Manteuffel* och *von Qualen* som i Fåstningen hade befälet, upförde sig fast årligare än *Kagge*, och swarade som de borde **). En förrymd Swensk Adelsman *Lars Bölja* säges hafwa hindrat fortgången af detta försök, samt dräpt en af Stadens Börgmästare, då den samma låt märka sig willig at upgifwa Fåstningen; under hwilken Konung ERIK förlorade mycket folk. Hösten war för handen, och tiden inne, då Knekten längtade efter winterhwila. Al Konungens wältalighet war ej tilräckelig at qwarhålla dem uti Wapnen; och Krigs-befälet gick ännu längre: det nästan nekade honom lydnad om han widare wille i den årstiden föra dem i elden. Han moste förderfsful emot sin böjelse lämna Armeen uti *Clas Horns* och *Mornays* händer; och gick den 6 Now. igenom Halland och Westergöthland; der han sig på Sätesgården Orreholm något uppehöll. Han skref derifrån ***) til Konungen af Danmark om fångaars utbytning: satte *Knut Håkansson* med något Rytteri at betäcka grensen, och tågade sedan til

*) Upsägelse-Brefwet är dat. d. 3 Now. 1563.

**) Om belägringen för Halmstad. Se *Menck.* Coll. Ep. p. 506. 531.

***) Dat. Orreholm d. 21 Now. 1563. Se *Tegels* Hist. Lat. Mscr. p. 131. om Fångarna.

til Stockholm, der han med mycken prakt blef 1563
emottagen.

Jacob Bagge giorde bättre ifrån sig. Wid samma stund hans Konung bröt up ifrån Stockholm, gick han emot *Skram* med Aderton Orlogsskepp. Imellan dem skulle frågan slitas angående Herrawäldet i de Nordiska Wattnen. Han stadnade något under Gotland, som den tiden war Konungen i Danmark tilhörigt, och der en *Jöns Bilde* hade befälet. Icke desto mindre landstea den Swenske Ammiralen på Öen och plundrade den med så hurtigt mod, at han då *Bilde* föll ut ur Wisby, icke träffades. Ölands Norra och Södra uddar skiljde den 11 Sept. imellan bägge de fienteliga Flottorna, hwilka på ömse sidor lagade sig til drabbning. De angrepo hwarandra med stor häftighet, och stridde alt intil skymningen, då ännu ingen särdeles skada på någondera sidan war tilfogad. Emot aftonen wille *Bagge* draga sig öfwer natten in i skären; men då *Skram* satte efter honom lika som segrande, wände han om igen och angrep fienden med eftertryck. Det Danska Amiral-skeppet blef då sönderskutit, at det sedermera icke kunde hålla sjön *). Mycket folk förlorades för dem bägge. Ammiralen *Frans Bilde* föll på de Danskas sida. Flottorne drogo sig änteligen i mörkret ifrån hwarandra, de Swenske til Elfsnabben, den Danska först under Gothland, sedan til Öresund; utan at någondera med skäl kunde skryta af seger. *Bag-*

 ge

*) *Pontopp.* Vita *E. Skram* in Act. Hafn. T. II p. 127.

1563. *ge* wille derefter gifwa sig i Winterlägge; men Konungen förböd honom Stockholms Hamn, och hotade alle Flaggmän med sin onåd, om de så hastigt ledsnade wid wågorna: *) men icke destomindre aflopp detta året utan widare företag.

ERIK befarade at den stora Magten, som honom på alla sidor anstastade, torde sluteligen blifwa honom öfwerlägsen; i synnerhet emedan Hertig JOHANS medhollare, monge til antal och myndige inom Riket, ej sparde at förtyda hans förehafwande, samt alt hwad de kunde wärka traßel uti utförandet af alla saker. Han böriade fördenskull alfwarligen at tänka på freden med SIGISMUND, på det han, åtminstone i Lifland, motte winna någon ro: och sedan med desto mera kraft försxwara sig emot den angelägnaste fienden, som intet syftade efter mindre än hans Krona. I synnerhet blef detta för honom högstangeläget, när han ifrån det Ryska hofwet böriade förnimma nyheter som honom icke behagade. IVAN sades igenom deß Legater i Dannemark, hafwa tilbudit at gifwa Hertig MAGNUS af Ösel en Rysk Prinseßa, och med henne hela Lifland såsom Konungadöme. ERIK gaf sig fördenskul i samtal med Hertigen af Finland, och lofwade honom ledighet ur fängelset, om han i sit namn och såsom af sig sielf wille bemedla fred imellan Swerige och Påland. Hertig Jo-

*) *Baggen* skulle med Fiskarebåtar drifwas tilbaka, om han nalkades Stockholm skären, och alla Flaggmän mista et års lön. Se Registr. i Riks-Arch T. II. p. 63. och Sw. Fateburen T. I. N. 22. p. 164.

JOHAN tråffade gjårna en sådan åfwerenskommelse; 1563.
och afsånde, med sin Broders lof, Secreteraren *Sven Olofsson* i det årendet til det Polska Hofwet: men når denne kom til Curland, blef han anhållen af KETLER, der han en Fyraårig fångenskap moste uthårda.

Uti Swenska Lågret, war efter Konungens bortresa, alt stadnat uti låttja och oordning; då åfwen en stor del af Armeen sjelfswåldigt skingrade sig. Den Danske Konungen, nåra kunnig om detta tilståndet, hölt sig med hela sin styrka ståndse wid grånsen, och låt, at desto mer förkjusa de Swenske, skönja, som skulle han der wilja nyttja årstiden til någon hwila. Men då de Swenske Öfwerstarne woro i begrep at aftoga ifrån Halmstad, kom Konung FRIDRICH med hela sin styrka, i största hast och stillhet, utan trummor dem på hålarne. De Swenske hade upkastat broarne der de framdrogo; men fienden tog timmermån hwar de funnos, som straxt gjorde dem fårdiga. Halfannan mil ifrån Staden, wid Marekårr i Slåtåkra Sockn, fattade de Swenska stånd och stålde sig i slagtordning på et fördelagtigt ställe. De intogo en högd der Artilleriet planterades, och satte Fotfolket wid laggen af et kårr, samt Rytteriet mit emellan. Knapt woro de i ordning brakte förr ån fienden kom dem öfwer. Grefwen af Schwartsburg gick med sine i spetsen och Konungen dernåst. Wid denna åsyn wånde Wåstgötha Adelen ryggen, och låto skråma sig för ån något skott lossades. Desse blefwo eftersatte af de Danske och må-

1563. 16000 Knektar, och emottog hans sold. Denne Mannen räknades ibland den tidens berömde Generaler, och hade tilförene tjent hos Kejser CARL, FERDINAND, MAXIMILIAN, RUDOLPH, och MATHIAS emot Fransosen och Turken, så wäl som i de Nederländske Krigen. Deßutom skockade sig til det Danska Lägret monge Prinsar, och ibland andre den otaksamma Biskopen af Osnabrug Grefwe JOHAN af Höja, hwilken efter Giftermålet i Swerige med Konung GUSTAFS Syster MARGARETA *Wasa*, blef en af detta Husets häftigaste förföljare. Öfwer hela Landt-Krigsmagten sattes *Helmer v. Munkhausen* til Felt-Herre; men Flottan ståldes under Ammiralen *Peder Skrams* befål. Denne gamle och mycket hederlige Sjömannen, moste uti deß höga ålderdom gå ur sin stillhet och gifwa sig ibland de stormande hafs böljorna, sedan *Brockenhusen* emot *Jacob Bagge* sin sak så illa hade utfördt *). Flottan bestod af af 33 wålutrustade Orlogs-Skepp, af hwilka Sex woro de Lybske tilhörige. Samma dag som Konung FRIDRICH teknade Krigs-kungörelsen, bröt han up med sin Krigsmagt **). Han togade igenom Engelholm, Laholm och Halmstad den genaste wägen til Elfsborg. Djupa wägar och en swår wäderlek gjorde fårdandet longsamt, så at han ej förr än den 23 Augusti dit anlände. Han fant de Swenske så på deras wakt, at de skärmyßlingar som strax föreföllo, af-

*) *Pontopp.* de vita *Petri Skram* in Act. Haff. T. II. p. 127.

**) D. 14 Julii 1563.

afstupo till deras förmon. Konungen war i förstone icke sinnad i den obeqwäma höstetiden företaga någon ordentelig belägring; i synnerhet då han förnam hurukedes denna Orten wäl war försedd både med Besättning och Lifsmedel; då däremot hunger och feltsjuka redan ibland hans folk började wisa sig. Men den raske Grefwen af Schwartzburg styrkte honom i et annat sinne. Denne erindrade det Krigets fortsättning mycket berodde uppå den munterhet som i början wisades. Upskofwet skulle af fienden förtydas som rådhäga, och gifwa af sig et elakt rykte. Han föreställde widare at detta stället woro en Nyckel til hela Swea Rike; hwarföre de Swenske så snart det förlorades, utelyktes ifrån al ut- och ingång i Wester-Hafwet: och belägringen blef företagen. 1563.

Elfsborg war en gammal Stad, belägen wid Wester-Sjön och gränsen emellan Swerige, Danmark och Norje. De har fordom jemte nya Lödeß, warit den enda ort som Swerige ägt til Handelens befrämjande, och hinder för de Danskas inbrott. Konung Gustaf förökade deß ansende, då Nya Lödeßs Inwånare dit flyttades. Deß gamla Wallar, Grafwar och Fästningswärk blefwo då, men ännu mera af Sonen förbättrade, så at orten på den tiden räknades ibland de oöfwerwinnerliga. *Sigward Kruse* war der nu Ståthållare med en god besättning och tilräckeligit förråd af krigsförnödenheter. Under det denne med Konungens lof annorstädes sig uppehöll, blef, kort för den Danske Armeens ankomst, *Erik Kagg* i

 hans

1563. hans rum dit bestäld. Så snart ryktet sade det fienden wore för handen upbrändes förstäderna. Men under det Konung FRIDRICH spelade emot Slottet med Kanoner, inskaffade han sina försäkringar inom murarna, upfylde med löften om folket wille gifwa sig. Antingen detta eller *Kaggens* feghet, wärkade til fiendens förmon. Man må anse som besynnerligit, at en Fästning wäl inrättad, samt försedd med alla tilbehör, efter tretton dagars belägring blef upgifwen *). Men saken uplystes, när *Kaggen*, som derinne hade befälet, fant sig derefter säkrare i fiendens än i sin Konungs beskydd. I Elfsborg råkade Konung FRIDRICH en stor rikedom; emedan alle däromkring liggande Herskaper der hade sammanpackat sig med alla sina redbarheter. Greiwen af Schwartzburg fick detta som belöning, emedan han warit uphof til göromålet: och *Jörgen Rantzof*, hwilken af FRIDRICH emottog Fästningen, wisade med fyra fenikor Knektar, at den i flere år kunde förswaras.

ERIK hant omöjeligen at komma Elfsborg til undsätning, som skyndsamt eröfrades nästan wid samma tid den Danske Herholden med Krigs Manifestet til Stockholm ankom. Han affärdade straxt *Knut Soop* och *Michael Helsing* med några Regementer at bryta in uti Norje, och ämnade sig sjelf med Hufwud-Armeen, som i Jönköping samlades, fienden til mötes. Och emedan det syntes som skulle han någon längre tid nödgas lämna Hufwudstaden, med den Norra delen af sit Rike, ty

*) D. 4 Sept. 1563.

ty tilsattes en regering, hwilken under Konungens 1563.
bortowaro derstädes borde föra styrelsen. Desse
woro Konungens Secreta Råd: *Hans Classon Bjelkenstjerna*, Kammar=Rådet *Dionysius Beurreus*, Ombudsmannen *Jöran Pehrsson* och Befälhafwaren för besätningen *Christopher Andersson* *). Hwilka emottogo twänne Instructioner sig til rättelse wid regementet **); så märkeliga til Konungens heder och uplysande om den tidens beskaffenhet, at et eller annat ur dem här förtjenar sit rum.

Sedan Konungen förehollit desse Regements-Råd, deras skyldighet i almänna ord, går han til särskilde mål, men i synnerhet Religionen och Justitie-Wärket. Hwad den förra delen angår pålägger han dem wid deras samweten, at noga tilse det ingen falsk lärdom eller Secte motte upkomma. I händelse at något sådant wille wisa sig, då borde Ståthollaren det ofördröjeligen Kongl. Maj:t tilkänna gifwa, men icke sielf efter godtycko dermed fortfara. Men i mindre Religions twister skulle Biskoparne saken afdöma efter Guds Ords grund. Der handlas om Schole-Inrätningarnas wid magthollande, Hospitalernas wård, m. m. Men det märkeligaste finnes i den delen Justitien angår. Han talar der om den Konungsliga Nemden på et helt annat sätt, än man sig om den samma i almänhet inbillar. De Män heter det, som han hafwer uti sin Kgl. Nämd förordnat, skola draga om-

L 2

*) Capitanus Militum.

**) Dat. Holo d. 24 Aug. 1563. Se Registr. för År 1563. T. I. p. 278. Seqq. i R. Arch.

1563 omkring uti Riket, och uti de förnämsta Städer der församlingar ske, såsom om Distingen i Upsala, Samtingen i Strängnäs, och Märmässa i Westerås, förhöra och afgöra alla ärender som icke hafwa kunnat slutas för Lagmän, samt affäja dom efter deras bästa förstånd och samwete. Men om så hände, at denna Nämd handlade otroligen eller emot ed och Sweriges Lag, då skulle sådant ofördröjeligen gifwas Konungen tilkänna. Nämden skulle med inga saker upskuta, eller sig deras tienst undandraga, då Konungens Ämbetsmän når någon otrogen underhafwande för den samma wille anklaga. Hwilken som hälst af deß Ledamöter sig så betedde, skulle räknas för en mindre Man; dock så, at ingen mötte twingas affäja dom emot sit samwete. Och emedan monge, som tyckes, lära hafwa förundrat sig öfwer denna dittils okända Domstolen, ty wille Konungen, säger han widare, at Ståthollaren skulle menige man låta förstå, til hwad ända den samma blifwit inrättad; nemligen på det hwar och en må deß bättre wederfaras hwad Lag och rätt medgåfwo; emedan Kgl. Maj:t sielf omöjeligen hunno öfwer alla mål döma; och Sweriges Lag i anseende dertil förmäler, at en Konungs Nämd wara borde. Der yrkas icke en utan mongfaldige resor deruppå, at denne Nämd, skulle hwarje och enom låta rätt wederfaras, samt beständigt hafwa Rikets Lagar sig för ögon. Hwad denne Domstolens aflöning angår yttrar sig Konungen eftertänkeligen, at som de wanlige Sakören, hwilka Domare plägade tilfalla, kunde gifwa

skäl

skäl til mißtankar emot deras Ämbetes utöfning, 1563.
ty borde de på anständigare sätt lönas, men desse sakören i Ränte-Kammaren aflämnas. Han hade förnumit, fortfar han på et annat ställe, at Prosesserna i Riket togo Stocke-Penningar af dem som i häkte inmanades, samt plågade Fångar med sträng medfart om de en dylik afgift ej betalte; alle sådane oskälige sedwanor wille han skyndsammast hafwa afskaffade, samt ordning och skick uti deras ställe befordrad. Hwad war fördenskul Konung Eriks så mycket klandrade Nämd annat, än en Hof-Rätt, merendels likformig med de Kal. Hof-Rätter som i de senare tider blifwit satte. Då man igenomlöper sjelfwa Dom-Boken, finner man, at *Jöran Pehrsson* ibland förlorat sin talan emot dem han lagfört. De mästa mål som der förekomma, angå tjufwar, mandråp, otrogne Fogdar och late Ämbetsmän; hwilka understundom likwäl blefwo, nog hårdt straffade, understundom med förmaning frigifne. Men wi föras för longt ifrån wårt ämne.

Den 1 Sept. war Konungen kommen til Söderköping, der tidningen honom mötte om Elfsborgs öfwergång. Fienden, Högmodig öfwer en så lyckelig beaynnelse, wille strart derefter öfwerswimma hela Westergöthland, men *Gustaf Stenbock* och *Pehr Brahe* gjorde honom wid grensen godt motstånd. I Jönköping mönstrades Krigsmagten, hwilken Konungen skyndsammast hade dragit omkring sig. I förstone tänkte han at med hela styrkan toga emot Elfsborg; men fant beqwämare at besöka Fridrich i deß egna Länder,

 der

1563. der twå Fästningar för en snart kunde winnas. Han gick til Halland; lät hylla sig af Folket *), och belade Halmstad, dock fruktlöst, emedan det grofwa Artilleriet som der behöfdes, ej til rätta tiden anlände. Han gjorde der samma försök som FRIDRICH wid Elfsborg; men *Manteuffel* och *von Qualen* som i Fästningen hade befälet, upförde sig fast ärligare än *Kagge*, och swarade som de borde **). En förrymd Swensk Adelsman *Lars Bölja* säges hafwa hindrat fortgången af detta försök, samt dräpt en af Stadens Börgmästare, då den samma lät märka sig willig at upgifwa Fästningen; under hwilken Konung ERIK förlorade mycket folk. Hösten war för handen, och tiden inne, då Knekten längtade efter winterhwila. All Konungens wältalighet war ej tilräckelig at qwarhålla dem uti Wapnen; och Krigs-befälet gick ännu längre: det nästan nekade honom lydnad om han widare wille i den årstiden föra dem i elden. Han moste fördenskul emot sin böjelse lämna Armeen uti *Clas Horns* och *Mornays* händer; och gick den 6 Now. igenom Halland och Westergöthland; der han sig på Sätesgården Orreholm något uppehöll. Han skref derifrån ***) til Konungen af Danmark om fångars utbytning: satte *Knut Håkansson* med något Rytteri at betäcka grensen, och tågade sedan til

*) Upsägelse-Brefwet är dat. d. 3 Now. 1563.

**) Om belägringen för Halmstad. Se *Menck.* Coll. Ep. p. 506. 531.

***) Dat. Orreholm d. 21 Now. 1563. Se *Tegels* Hist. Lat. Msr. p. 131. om Fångarna.

til Stockholm, der han med mycken prakt blef 1563
emottagen.

Jacob Bagge giorde båttre ifrån sig. Wid samma stund hans Konung bröt up ifrån Stockholm, gick han emot *Skram* med Aderton Orlogsskepp. Imellan dem skulle frågan slitas angående Herrawäldet i de Nordiska Wattnen. Han stadnade något under Gotland, som den tiden war Konungen i Danmark tilhörigt, och der en *Jöns Bilde* hade befälet. Icke desto mindre landstega den Swenske Ammiralen på Öen och plundrade den med så hurtigt mod, at han då *Bilde* föll ut ur Wisby, icke träffades. Ölands Norra och Södra uddar skiljde den 11 Sept. imellan bägge de fienteliga Flottorna, hwilka på ömse sidor lagade sig til drabbning. De angrepo hwarandra med stor häftighet, och stridde alt intil skymningen, då ännu ingen särdeles skada på någondera sidan war tilfogad. Emot aftonen wille *Bagge* draga sig öfwer natten in i skåren; men då *Skram* satte efter honom lika som segrande, wände han om igen och angrep fienden med eftertryck. Det Danska Amiral-skeppet blef då sönderskutit, at det sedermera icke kunde holla sjön *). Mycket folk förlorades för dem bägge. Ammiralen *Frans Bilde* föll på de Danskas sida. Flottorne drogo sig äntligen i mörkret ifrån hwarandra, de Swenske til Elfsnabben, den Danska först under Gothland, sedan til Öresund; utan at någondera med skäl kunde skryta af seger. *Bagge*

*) *Pontopp.* Vita *E. Skram* in Act. Hafn. T. II p. 127.

1563. ge wille derefter gifwa sig i Winterlägge; men Konungen förböd honom Stockholms Hamn, och hotade alle Flaggmän med sin onåd, om de så hastigt ledsnade wid wågorna: *) men icke destomindre aflopp detta året utan widare företag.

ERIK befarade at den stora Magten, som honom på alla sidor anstastade, torde sluteligen blifwa honom öfwerlägsen; i synnerhet emedan Hertig JOHANS medhollare, monge til antal och myndige inom Riket, ej sparde at förtyda hans förehafwande, samt alt hwad de kunde wärka traßel uti utförandet af alla saker. Han började fördenskull alfwarligen at tänka på freden med SIGISMUND, på det han, åtminstone i Lifland, motte winna någon ro: och sedan med desto mera kraft förswara sig emot den angelägnaste fienden, som intet syftade efter mindre än hans Krona. I synnerhet blef detta för honom högstangeläget, när han ifrån det Ryska hofwet började förnimma nyheter som honom icke behagade. IVAN sades igenom deß Legater i Dannemark, hafwa tilbudit at gifwa Hertig MAGNUS af Ösel en Rysk Prinseßa, och med henne hela Lifland såsom Konungadöme. ERIK gaf sig fördenskul i samtal med Hertigen af Finland, och lofwade honom ledighet ur fängelset, om han i sit namn och såsom af sig sjelf wille bemedla fred imellan Swerige och Påland. Hertig Jo-

*) *Baggen* skulle med Fiskarebåtar drifwas tilbaka, om han nalkades Stockholm skären, och alla Flaggmän mista et års lön. Se Registr. i Riks-Arch T. II. p. 63. och Sw. Fateburen T. I. N. 22. p. 164.

JOHAN tråffade gjårna en sådan åfwerenskommelse; 1563.
och afsände, med sin Broders lof, Secreteraren *Sven Olofsson* i det årendet til det Polska Hofwet: men når denne kom til Curland, blef han anhållen af KETLER, der han en Fyraårig fångenskap moste uthårda.

Uti Swenska Lågret, war efter Konungens bortresa, alt stadnat uti låttja och oordning; då åfwen en stor del af Armeen sjelfswåldigt skingrade sig. Den Danske Konungen, nåra kunnig om detta tilståndet, hölt sig med hela sin styrka ståndse wid grånsen, och låt, at desto mer förkjusa de Swenske, skönja, som skulle han der wilja nyttja årstiden til någon hwila. Men då de Swenske Öfwerstarne woro i begrep at aftoga ifrån Halmstad, kom Konung FRIDRICH med hela sin styrka, i största hast och stillhet, utan trummor dem på hålarne. De Swenske hade upkastat broarne der de framdrogo; men fienden tog timmermån hwar de funnos, som straxt gjorde dem fårdiga. Halfannan mil ifrån Staden, wid Marekårr i Slåtåkra Sockn, fattade de Swenska stånd och stålde sig i slagtordning på et fördelagtigt stålle. De intogo en högd der Artilleriet planterades, och satte Fotfolket wid laggen af et kårr, samt Rytteriet mit emellan. Knapt woro de i ordning brakte förr ån fienden kom dem öfwer. Grefwen af Schwartsburg gick med sine i spetsen och Konungen dernåst. Wid denna åsyn wånde Wåstgötha Adelen ryggen, och låto skråma sig för ån något skott lossades. Desse blefwo eftersatte af de Danske och må-

1563. måste til en del stupa. Men de öfriga Swenske Knektarne, i synnerhet et Regemente, det Konungen sjelf hade inrättat, förswarade sig med mycken mandom. Wid första drabbningen blef en stor del af det Danska Fotfolket drefne på flygten; men deras Konung ropade dem med hög röst tilbaka, hwaraf de fattade mod och toao til nytt motwärn. Änteligen moste *Horn* och *Mornay*, efter et talrikt nederlag på ömse sidor, draga sig tilbaka och lemna fienden et rikt byte *). De lemnades likwäl oförföljde, som betyder wanmagt på fiendens sida: Han blef få dagar derefter drefwen tilbaka, och några orter återtagne **); hwarmed fientligheterna för detta året stadnade; sedan den Danska Armeen dragit sig in uti Skåne, der den öfwer wintern fördrögde. Ingen dera tycker wid detta tilfället kunna sägas hafwa segrat; men man tilwälde sig likwäl den på bägge sidor; och Konung ERIK gjorde derefter et triumpherande intog i Stockholm, samt lät sjunga Te Deum öfwer hela Riket, men i Tyskland utbrede Konungen i Danmark rykte om sina wapns lyckeliga framgång ***). Hwad Konung ERIK härstädes led, årsattes af Gref *Pehr Brahe* wid den Norske gränsen, då han i samma dagar intog hela Bohuslän. *Knut Haraldson Soop* lade hela Jämtland dertil jämte Herjedalarne, der *Anders Björnson* sattes til Höfwetsman. Under

*) Cfr. *Messen.* Scond. ill. *Resenii* Hist. FRID. II. p. 102. *Loccen.* Hist. Sv. p. m. 359. Seq. 531.

**) *Chytræi* Sax. p. m. 542.

***) *Menck.* Coll. Ep. p. 509. Seqq. 516. 523.

der denna tiden hade några Köpmän stransatt Konungen med leswereringen af Kläde til Armeens behof; han låt derföre igenom Bref til *Jöran Pehrson* befalla, det de strax skulle sändas til Salbergs Grufwa at arbeta *). 1563.

Man wäntade wid denna tiden at den Polske Grefwen af Teczyn skulle infinna sig wid det Swenska Hofwet at fullborda deß Ägtenskaps-handel med Prinseßan CECILIA, om hwilken han under Legationerne i Swerige hade wunnit något hopp. Denne olyckelige Friaren reste åter under Minister namn i detta ärendet til det Swenska Hofwet, der han, efter sin Konungs befallning, därjämte skulle söka at befordra Hertigens af Finland bästa. Detta skedde wäl med SIGISMUNDI minne, men ej efter hans behag; ty ehuru han i anseende til fiendskapen med Swerige, ej fant sig wid denna förmälning, kunde han likwäl icke enligit Polske Riks-Lagarne wara den unge och hitsige Grefwen hinderlig i deß upsåt **). Men Skep-

*) Lit. ad *Georg Petri* d. 27 Sept. 1563. Se Sw. Fatburen T. I. n. 21. p. 165.

**) Cfr. *Menck.* l. c. p. 480. Der SIGISMUND skrifwer til Konungen i Danmark; Sed cum is Comes cupidum se esse Svecicarum nuptiarum nobis ostenderet, nos autem hominem spe jam quasi certa illarum nuptiarum irretitum, a nuptiis, quas nunquam probabamus, vi legum nostrarum, quæ hominibus nobis subjectis libera prorsus esse in omnes partes orbis terratum matrimonia voluerunt, avocare non potuimus, fecimus eo maxime postulante, ut ille legationem hanc, honestandi magis ipsius, quam rebus nostris prospiciendi gratia decerneremus.

1564. pet på hwilket han skulle öfwerföras blef upbragt af Danske Kapare, och *Teczin* tillika med en annan ung Grefwe, under bewakning förd til Köpenhamn, der de bägge qwarhöllos. Konung FRIDRICH fruktade det någon hemlig underhandling emellan det Polska och Swenska Hofwet torde wara på färde. Men så snart ryktet härom kom til Påland, infant sig den Polske Senaten hos sin Konung med förböner för denne Grefwen. De förnämste Adelige husen woro hans anhörige och lågo Konungen ständigt öfwer, det wille han hos Konungen i Danmark så begå, at Grefwen måtte slippa sin fångenskap. Derom brefwäxlades en tid emellan bägge deße Konungar. Hertigen i Preussen kom äfwen dertil med sit arbetande. De hunno ändteligen, efter någon tids omgång, öfwertyga FRIDRICH derom, at den unge Herrens resa endast i deß egne angelägenheter war företagen *). Han blef då lösgifwen; men sjuknade i det samma och dog kort derefter **).

Under alt detta, men isynnerhet efter Hertig JOHANS fångslande, wäxte inom de stora Husen i landet, obehaget för Konung ERIKS regemente. Gref *Svante Sture* affade sig Ståthollarskapet i Rewel, dit *Herman Flemming* flyttades ***). Men man

*) Cfr. *Menck.* l. c. p. 505. Etsi enim ex literis superioribus illustritatis Vestræ ita intelligebamus, necessario nobis suspicionem ex hac comitis lagatione in animo Serenitatis ejus ex ortam, diluendam esse &c.

**) Cfr. *Resenii* Hist. FRID. II. R. V. p. 99.

***) *Teg.* Hist. ER. Mscr. p. 137.

man hwiskade ännu sins imellan om sina bekymmer; och fullgjorde befallningarna med största kalsinnighet. De hitsigare kunde likwäl icke altid hälla tilbaka sin tunga. Ibland dem war *Olof Gustafsson Stenbock* *), en yr och oförsynt Yngling, hwilken flere gånger uti Almogens närwaro, samt i sällskap med Gref *Svante Stures* twå Söner *Sten* och *Erik* hade haft mycket otilbörliga utlåtelser och grofwa hot emot Konungen. Detta skedde synnerhet i anseende til reductionen med wissa Adelens Landt-Gods, som blifwit slagne under Kronan; ibland hwilka Wengarns Gård af *Sturarna* nämdes såsom deras slägt orätwisligen ifråntagen. Han anklagades för alt detta af Ombudsmannen *Jöran Pehrson* inför Konungens Nämnd **), som förstärktes med 25 Adelsmän och 9 Biskopar, hwilka öfwer målet ransakade, och dömde ***) honom efter Hof-Artiklarna samt Sweriges Lag ifrån lifwet †); men han blef sedermera benådad af 1564

*) Son af R. R. *Gustaf Olofsson Stenbock*.
**) D. 31 Juini 1564 i Upsala.
***) Se Konung ERIKS Dom-Bok p. 77.
†) Domen lydersom följer uti Dom-Boken Fol. 79. Hwarföre wi alla samptelige här förenämpde och hwar udi synnerhet här medh för en fulkomligh *Sententie* och doom affsäje. Therudinan wij och både nu och udi tilkommande tidher wele ståndaktighe blifwe, at ofta bemäldn *Olof Gustafsson*, efter Sweriges beskrefne Lagh, efter högstbem. K. M. Hof-Artikler, så ock efter all naturlig skäll och förnuft hafwer förwärket åhre, lijff och gods, och therföre bör straffas såsom en menedigh trolös förrädere

1564. af Konungen och aldeles lösgifwen. Detta utmärkte ännu icke något omildt sinne eller blodgirughet: så mycket mindre som *Sturarna*, ehuru i detta brottet inweklade, unsluppo alt tiltal. Men sådana händelser styrkte likwäl ERIK i de gamle mißtankarna emot deße sine Fränder. *Olof Stenbocks* bittra hat til Konungen wisade sig uppenbarligen efter Konungens olyckeliga fall, och wålde sluteligen hans egit förderf. *)

ERIK gaf sig ej tid at aldeles hwila öfwer winter-månaderna. Han sände wid begynnelsen af år 1564 *Clas Christersson Horn* och Riks-Rådet *Gustaf Olofsson Stenbock* til Wästgöthegränsen, at med fullt alfwar belägra Bohus. Denna Fästning war för Swea Rike af högsta angelägenhet: men ej mindre för Dannemark. Bohus war beläget på en kringfluten Holme uti Götha älf. Deß Fästningswärk hade fordom warit af träd; men Konung CHRISTIERN I. i Dannemark, låt år 1448 förwändat uti sten, och slöt Staden inom fasta murar. Til deßa förrättningar fick *Horn* med sig tilräckeligit Artillerie, för hwilket *Clas Flemming* war Hufwudman. Begynnelsen skulle göras wid Bohus. Armeen war samlad i gamla Lödesö, hwarifrån den öfwer Götha älf på isen til belägrings stället aftogade. Anfallet börjades

dere ägner och bör. Theß, til wiße bleff themme Dom medh alle förenämpde händer underskrifwen och medh theris signeder beseglet.

*) Konung CARL IX. straffade honom med döden för hans upförande emot Konung ERIK.

jades d. 22 Febr. ifrån Fontinsbergen med all mandom och hättighet. Man försökte åfwen med Bref och hotelser at bringa *Jöns Ulfstand*, hwilken derinne förde befälet, til klenmod; och när denne behjertade mannen swarade som han borde, skedde anfallen med fördubblad ifwer. Men wintren, som öfwer wanan wisade sig sträng och obenägen, gjorde alt bemödande fåfängt. *Flemming* sinkade med Artilleriet, som ej i tid framkom; så at *Horn* måste aftoga d. 24 Febr. til deß förra läger sedan 1400 man förgäfwes blifwit, mäst af köld, offrade på de Swenskas och 1000 på de Danskas sida *). Dock hade detta företagandet den nyttan med sig, at fienteliga trouppor, som lågo uti Aagerhus och Hammerhus lån i Norjet, måste ståndigt förblifwa i neiden af Fästningarna; och fördristade sig icke at gå öfwer Fiellryggen neder til Trondelaget, der *Claudius Collart*, **) en ung och oförsökt Fransos, och Konung ERIKS Kammar-Junker, wid samma tid med något Swenskt Krigsfolk war infallen, och nu fick obehindrad gripa omkring sig efter behag. Han tog den Norrske Ståthållaren *Edvard Bilde* med många Officerare til fånga, och lade utan hinder Stenwiksholms Slott med hela Trondhems Lån i en hast under Konung ERIK lydnad. Ibland Tropheerne 1564.

*) Cfr. Götheb. Magazin 1760 N. 36. och Annat. *Nicol. Munk*, som der äro införde.

**) *Resenius* uti Konung FRIDR. II. Historia p. 126. förer denna händelsen til A 1565. *Collard* kallar han *Claudius Belonius*; af hwad anledning wet jag icke.

1563. der twå Fästningar för en snart kunde winnas. Han gick til Halland; låt hylla sig af Folket *), och belade Halmstad, dock fruktlöst, emedan det grofwa Artilleriet som der behöfdes, ej til rätta tiden anlände. Han gjorde der samma försök som FRIDRICH wid Elfsborg; men *Manteuffel* och *von Qualen* som i Fästningen hade befälet, upförde sig fast ärligare än *Kagge*, och swarade som de borde **). En förrymd Swensk Adelsman *Lars Bölja* säges hafwa hindrat fortgången af detta försök, samt dräpt en af Stadens Borgmästare, då den samma lät märka sig willig at upgifwa Fästningen; under hwilken Konung ERIK förlorade mycket folk. Hösten war för handen, och tiden inne, då Knekten längtade efter winterhwila. All Konungens wältalighet war ej tilräckelig at qwarhålla dem uti Wapnen; och Krigs-befälet gick ännu längre: det nästan nekade honom lydnad om han widare wille i den årstiden föra dem i elden. Han moste fördenskul emot sin böjelse lämna Armeen uti *Clas Horns* och *Mornays* händer; och gick den 6 Now. igenom Halland och Westergöthland; der han sig på Sätesgården Orreholm något uppehöll. Han skref derifrån ***) til Konungen af Danmark om fångars utbytning: satte *Knut Håkansson* med något Rytteri at betäcka grensen, och tågade sedan til

*) Upsägelse-Brefwet är dat. d. 3 Now. 1563.

**) Om belägringen för Halmstad. Se *Mench.* Coll. Ep. p. 506. 531.

***) Dat. Orreholm d. 21 Now. 1563. Se *Tegels* Hist. Lat. Msr. p. 131. om Fångarna.

til Stockholm, der han med mycken prakt blef emottagen. 1563

Jacob Bagge gjorde båttre ifrån sig. Wid samma stund hans Konung bröt up ifrån Stockholm, gick han emot *Skram* med Aderton Orlögsskepp. Imellan dem skulle frågan slitas angående Herrawåldet i de Nordiska Wattnen. Han stadnade något under Gotland, som den tiden war Konungen i Danmark tilhörigt, och der en *Jöns Bilde* hade befälet. Icke desto mindre landstega den Swenske Ammiralen på Öen och plundrade den med så hurtigt mod, at han då *Bilde* föll ut ur Wisby, icke tråffades. Ölands Norra och Södra uddar skiljde den 11 Sept. imellan bägge de fienteliga Flottorna, hwilka på ömse sidor lagade sig til drabbning. De angrepo hwarandra med stor håftighet, och stridde alt intil skymningen, då ännu ingen särdeles skada på någondera sidan war tilfogad. Emot aftonen wille *Bagge* draga sig öfwer natten in i skåren; men då *Skram* satte efter honom lika som segrande, wånde han om igen och angrep fienden med eftertryck. Det Danska Amiral-skeppet blef då sönderskutit, at det sedermera icke kunde holla sjön *). Mycket folk förlorades för dem bägge. Ammiralen *Frans Bilde* föll på de Danskas sida. Flottorne drogo sig ändteligen i mörkret ifrån hwarandra, de Swenske til Elfsnabben, den Danska först under Gothland, sedan til Öresund; utan at någondera med skäl kunde skryta af seger. *Bagge*

*) *Pontopp.* Vita *E. Skram* in Act. Hafn. T. II p. 127.

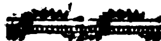
1563. ge wille derefter gifwa sig i Winterlägge; men Konungen förböd honom Stockholms Hamn, och hotade alle Flaggmän med sin onåd, om de så hastigt ledsnade wid wågorna: *) men icke destomindre aflopp detta året utan widare företag.

ERIK befarade at den stora Magten, som honom på alla sidor anstastade, torde sluteligen blifwa honom öfwerlägsen; i synnerhet emedan Hertig Johans medhollare, monge til antal och myndige inom Riket, ej sparde at förtyda hans förehafwande, samt alt hwad de kunde wärka trassel uti utförandet af alla saker. Han började fördenskull alfwarligen at tänka på freden med Sigismund, på det han, åtminstone i Lifland, motte winna någon ro: och sedan med desto mera kraft förswara sig emot den angelägnaste fienden, som intet syftade efter mindre än hans Krona. I synnerhet blef detta för honom högstangeläget, när han ifrån det Ryska hofwet började förnimma nyheter som honom icke behagade. Ivan sades igenom deß Legater i Dannemark, hafwa tilbudit at gifwa Hertig Magnus af Ösel en Ryst Prinseßa, och med henne hela Lifland såsom Konungadöme. ERIK gaf sig fördenskul i samtal med Hertigen af Finland, och loswade honom ledighet ur fängelset, om han i sit namn och såsom af sig sielf wille bemedla fred imellan Swerige och Påland. Hertig Jo-

*) *Baggen* skulle med Fiskarebåtar drifwas tilbaka, om han nalkades Stockholm skären, och alla Flaggmän mista et års lön. Se Registr. i Riks-Arch T. II. p. 63. och Sw. Fateburen T. I. N. 22. p. 164.

Johan träffade gjärna en sådan öfwerenskommelse; 1563.
och afsände, med sin Broders lof, Secreteraren
Sven Olofsson i det ärendet til det Polska Hofwet:
men när denne kom til Curland, blef han anhål-
len af Ketler, der han en Fyraårig fångenskap
moste uthärda.

Uti Swenska Lägret, war efter Konungens
bortresa, alt stadnat uti lättja och oordning; då
åfwen en stor del af Armeen sjelfswåldigt sking-
rade sig. Den Danske Konungen, nära kunnig
om detta tilståndet, hölt sig med hela sin styrka städ-
se wid gränsen, och låt, at desto mer förkjusa de
Swenske, skönja, som skulle han der wilja nyttja
årstiden til någon hwila. Men då de Swenske
Öfwerstarne woro i begrep at aftoga ifrån Halm-
stad, kom Konung Fridrich med hela sin styrka,
i största hast och stillhet, utan trummor dem på
hälarne. De Swenske hade upkastat broarne der
de framdrogo; men fienden tog timmermän hwar
de funnos, som straxt gjorde dem färdiga. Half-
annan mil ifrån Staden, wid Marekärr i Slät-
åkra Sockn, fattade de Swenska stånd och stälde
sig i slagtordning på et fördelagtigt ställe. De in-
togo en högd der Artilleriet planterades, och satte
Fotfolket wid laggen af et kärr, samt Rytteriet
mit emellan. Knapt woro de i ordning brakte förr
än fienden kom dem öfwer. Grefwen af Schwarts-
burg gick med sine i spetsen och Konungen dernäst.
Wid denna åsyn wände Wästgötha Adelen ryg-
gen, och läto skräma sig för än något skott lossa-
des. Desse blefwo eftersatte af de Danske och

1563. måste til en del stupa. Men de öfriga Swenske Knektarne, i synnerhet et Regemente, det Konungen sielf hade inrättat, förswarade sig med mycken mandom. Wid första drabbningen blef en stor del af det Danska Fotfolket drefne på flygten; men deras Konung ropade dem med hög röst tilbaka, hwaraf de fattade mod och toao til nytt motwärn. Änteligen moste *Horn* och *Mornay*, efter et talrikt nederlag på ömse sidor, draga sig tilbaka och lemna fienden et rikt byte *). De lemnades likwäl oförföljde, som betyder wanmagt på fiendens sida: Han blef få dagar derefter drefwen tilbaka, och några orter återtagne **); hwarmed fienteligheterna för detta året stadnade; sedan den Danska Armeen dragit sig in uti Skåne, der den öfwer wintern fördrögde. Ingen dera tycker wid detta tilfället kunna sägas hafwa segrat; men man tilwälde sig likwäl den på bägge sidor; och Konung ERIK gjorde derefter et triumpherande intog i Stockholm, samt låt sjunga Te Deum öfwer hela Riket, men i Tyskland utbrede Konungen i Danmark rykte om sina wapns lyckeliga framgång ***). Hwad Konung ERIK härstädes led, ärsattes af Gref *Pehr Brahe* wid den Norske gränsen, då han i samma dagar intog hela Bohuslän. *Knut Haraldson Soop* lade hela Jämtland dertil jämte Herjedalarne, der *Anders Björnson* sattes til Höfwetsman. Under

*) Cfr. *Messen.* Scond. ill. *Resenii* Hist. FRID. II. p. 102. *Loccen.* Hist. Sv. p. m. 359. Seq. 531.
**) *Chytræi* Sax. p. m. 542.
***) *Menck.* Coll. Ep. p. 509. Seqq. 516. 523.

der denna tiden hade några Köpmän stranfatt Konungen med lefwereringen af Kläde til Armeens behof; han låt derföre igenom Bref til *Jöran Pehrson* befalla, det de strax skulle sändas til Salbergs Grufwa at arbeta *). 1563

Man wäntade wid denna tiden at den Polske Grefwen af Teczyn skulle infinna sig wid det Swenska Hofwet at fullborda deß Agtenskaps-handel med Prinseßan CECILIA, om hwilken han under Legationerne i Swerige hade wunnit något hopp. Denne olyckelige Friaren reste åter under Minister namn i detta ärendet til det Swenska Hofwet, der han, efter sin Konungs befallning, därjämte skulle söka at befordra Hertigens af Finland bästa. Detta skedde wäl med SIGISMUNDI minne, men ej efter hans behag; ty ehuru han i anseende til fiendskapen med Swerige, ej fant sig wid denna förmälning, kunde han likwäl icke enligit Polske Riks-Lagarne wara den unge och hitsige Grefwen hinderlig i deß upsåt **). Men Skep-

*) Lit. ad *Georg. Petri* d. 27 Sept. 1563. Se Sw. Fatburen T. I. n. 21. p. 165.

**) Cfr. *Menck.* l. c. p. 480. Der SIGISMUND skrifwer til Konungen i Danmark: Sed cum is Comes cupidum se esse Svecicarum nuptiarum nobis ostenderet, nos autem hominem spe jam quasi certa illarum nuptiarum irretitum, a nuptiis, quas nunquam probabamus, vi legum nostrarum, quæ hominibus nobis subjectis libera prorsus esse in omnes partes orbis terratum matrimonia voluerunt, avocare non potuimus, fecimus eo maxime postulante, ut ille legationem hanc, honestandi magis ipsius, quam rebus nostris prospiciendi gratia decerneremus.

1564. pet på hwilket han skulle öfwerföras blef upbragt af Danske Kapare, och *Teczin* tillika med en annan ung Grefwe, under bewakning förd til Köpenhamn, der de bägge qwarhöllos. Konung Fridrich fruktade det någon hemlig underhandling emellan det Polska och Swenska Hofwet torde wara på färde. Men så snart ryktet härom kom til Päland, infant sig den Polske Senaten hos sin Konung med förböner för denne Grefwen. De förnämste Adelige husen woro hans anhörige och lågo Konungen ständigt öfwer, det wille han hos Konungen i Danmark så begå, at Grefwen måtte slippa sin fångenskap. Derom brefwäxlades en tid emellan bägge deße Konungar. Hertigen i Preußen kom äfwen dertil med sit arbetande. De hunno ändteligen, efter någon tids omgång, öfwertyga Fridrich derom, at den unge Herrens resa endast i deß egne angelägenheter war företagen *). Han blef då lösgifwen; men sjuknade i det samma och dog kort derefter **).

Under alt detta, men isynnerhet efter Hertig Johans fångslande, wäxte inom de stora Husen i landet, obehaget för Konung ERIKS regemente. Gref *Svante Sture* affade sig Ståthollarskapet i Rewel, dit *Herman Flemming* flyttades ***). Men man

*) Cfr. *Menck.* I. c. p. 505. Etsi enim ex literis superioribus illustritatis Vestræ ita intelligebamus, necessario nobis suspicionem ex hac comitis lagatione in animo Serenitatis ejus ex ortam, diluendam esse &c.

**) Cfr. *Resenii* Hist. Frid. II. R. V. p. 99.

***) *Teg.* Hist. Er. Mscr. p. 137.

man hwiskade ännu sins imellan om sina bekymmer; och fullgjorde befallningarna med största kalsinnighet. De hitsigare kunde likwäl icke altid hålla tilbaka sin tunga. Ibland dem war *Olof Gustafsson Stenbock* *), en yr och oförsynt Yngling, hwilken flere gånger uti Almogens närwaro, samt i sällskap med Gref *Svante Stures* twå Söner *Sten* och *Erik* hade haft mycket otilbörliga utlåtelser och grofwa hot emot Konungen. Detta skedde synnerhet i anseende til reductionen med wissa Adelens Landt-Gods, som blifwit slagne under Kronan; ibland hwilka Wengarns Gård af *Sturarna* nämdes såsom deras slägt orätwisligen ifråntagen. Han anklagades för alt detta af Ombudsmanen *Jöran Pehrson* inför Konungens Nämnd **), som förstärktes med 25 Adelsmän och 9 Biskopar, hwilka öfwer målet ransakade, och dömde ***) honom efter Hof-Artiklarna samt Sweriges Lag ifrån lifwet †); men han blef sedermera benådad af 1564.

*) Son af R. R. *Gustaf Olofsson Stenbock*.

**) D. 31 Juini 1564 i Upsala.

***) Se Konung ERIKS Dom-Bok p. 77.

†) Domen lydersom följer uti Dom-Boken Fol. 79. Hwarföre wi alla samptelige här förenämpde och hwar udi synnerhet här medh för en fulkomligh *Sententie* och doom affsäje. Therudinan wij och både nu och udi tilkommande tidher wele ståndaktighe blifwe, at ofta bemäldn *Olof Gustafsson*, efter Sweriges beskrefne Lagh, efter högstbem. K. M. Hof-Artikler, så ock efter all naturlig skäll och förnuft hafwer förwärket åhre, lijff och gods, och therföre bör straffas såsom en menedigh trolös förrådere

1564. af Konungen och aldeles lösgifwen. Detta utmärkte ännu icke något omildt sinne eller blodgirughet: så mycket mindre som *Sturarna*, ehuru i detta brottet inweklade, unsluppo alt tiltal. Men sådana händelser styrkte likwäl ERIK i de gamle mißtankarna emot deße sine Fränder. *Olof Stenbocks* bittra hat til Konungen wisade sig uppenbarligen efter Konungens olyckeliga fall, och wålde sluteligen hans egit förderf. *)

ERIK gaf sig ej tid at aldeles hwila öfwer winter-månaderna. Han sände wid begynnelsen af år 1564 *Clas Christersson Horn* och Riks-Rådet *Gustaf Olofsson Stenbock* til Wästgöthegränsen, at med fullt alfwar belägra Bohus. Denna Fästning war för Swea Rike af högsta angelägenhet: men ej mindre för Dannemark. Bohus war beläget på en kringfluten Holme uti Götha älf. Deß Fästningswärk hade fordom warit af träd; men Konung CHRISTIERN I. i Dannemark, låt år 1448 förwändat uti sten, och slöt Staden inom fasta murar. Til deßa förrättningar fick *Horn* med sig tilräckeligit Artillerie, för hwilket *Clas Flemming* war Hufwudman. Begynnelsen skulle göras wid Bohus. Armeen war samlad, i gamla Lödesö, hwarifrån den öfwer Götha älf på isen til belägrings stället aftogade. Anfallet börjades

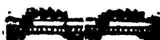
dere ägner och bör. Theß, til wiße bleff thenne Dom medh alle förenämpde händer underskrifwen och medh theris signeder beseglet.

*) Konung CARL IX. straffade honom med döden för hans upförande emot Konung ERIK.

jades d. 22 Febr. ifrån Fontinsbergen med all 1564.
mandom och hättighet. Man försökte åfwen med
Bref och hotelser at bringa *Jöns Ulfstand*, hwilken
derinne förde befälet, til klenmod; och när denne
behjertade mannen swarade som han borde, skedde
anfallen med fördubblad ifwer. Men wintren,
som öfwer wanan wisade sig sträng och obenägen,
gjorde alt bemödande fåfängt. *Flemming* sinkade
med Artilleriet, som ej i tid framkom; så at *Horn*
måste aftoga d. 24 Febr. til deß förra läger sedan
1400 man förgäfwes blifwit, måst af köld,
offrade på de Swenskas och 1000 på de Danskas
sida *). Dock hade detta företagandet den
nyttan med sig, at fienteliga troupper, som lågo
uti Aagerhus och Hammerhus län i Norjet, måste
ständigt förblifwa i nejden af Fästningarna;
och fördristade sig icke at gå öfwer Fiellryggen
neder til Trondelaget, der *Claudius Collart*, **) en
ung och oförsökt Fransos, och Konung ERIKS
Kammar-Junker, wid samma tid med något
Swenskt Krigsfolk war infallen, och nu fick obehindrad
gripa omkring sig efter behag. Han tog
den Norrske Ståthållaren *Edvard Bilde* med många
Officerare til fånga, och lade utan hinder Stenwiksholms
Slott med hela Trondhems Län i en
hast under Konung ERIK lydnad. Ibland Tropheerne

*) Cfr. Götheb. Magazin 1760 N. 36. och Annat. *Nicol. Munk*, som der äro införde.

**) *Resenius* uti Konung FRIDR. II. Historia p. 126. förer denna händelsen til A 1565. *Collard* kallar han *Claudius Belonius*; af hwad anledning wet jag icke.

1564. pheerne. fördes då äfwen *S. Olofs* stålhatt och sporrar ur Trondhems Kyrka, at upsättas i St. Nicolai i Stockholm *). Men deßa förmoner förlorades kort derefter, sedan *Collart*, emot sin Konungs befallning, gifwit *Bilde* lös ur häktet. Denne förgat snart hwad han med ed och skrift hade lofwat, nemligen at under detta kriget ej föra wapn emot Sweriges Rike. Han hastade til Köpenhamn, och kom wid wårens början tilbaka i följe med *Erik Rosencrans*, då Stenwikholms Slott belägrades och återtogs **). *Callart*, hwilken under sin säkerhet hade sändt ifrån sig all hjelp, och fördrif tiden med idel lustbarheter, måste då sjelf träda i fångenskap, och under bewakning gå til Köpenhamn. ERIK sände wäl *Tönne Olofsson*, sin forna Kammartjenare, och *Knut Haralsson Soop* ***), öfwer Dalarne och Wester-Norrland til *Collarts* bistånd; men försent. Något derefter förefölt en träfning på Fröds Bökeskog, twå mil ifrån Halmstad, der *Nils Sture* förde Hufwud-Baneret, som mißlyckades på den Swenska sidan.

Uti det Danska lägret förefölla oroligheter, hwilka hade kunnat komma de Swenske wäl til paß, deräst de wetat dem rätteligen at nyttja. Emellan Grefwen af Schwartsburg och *Fridrich* af Dohna, som war Ryttmästare för den Danska Ko-

*) Cfr. von *Dalins* S. H. T. III. p. 580.

**) D. 22 Maij 1564.

***) *Soop* anklagades inför den Kongl. Nämnden för försummelse i denna saken, men, förswarade sig så godt han kunde. Se Konung ERIKS Dom-Bok *Fol.* 95. 104. 105.

Konungens Lif-Fana, föddes afwund; hwaraf 1564.
hände gensäjelser i Rådslagen och hinder wid utförandet. Hos den förra började modet så at wära med rikedomarne, at han blef trög wid alt det Konungen anförtrodde honom. Konung FRIDRICH war bortrest til Hollsten, och hade under bortowaran lämnat hela Krigslyckan uti Grefwens händer. Men när de Swenske som bäst ströfwade omkring honom uti Halland och Bleking, låg Schwartsburg stilla uti Malmö och skötte sina nöjen. Han lät kalla sin Grefwinna til sig at deltaga uti lustbarheterne; och bekymrade sig endast om huru de skatter han samlat, måtte säkert blifwa öfwerförde til hans egit lilla Land. *Dohna*, som kan hända mißnöjdes öfwer detta upförandet, ådrog sig således hans owänskap, hwarigenom hela werket så när hade stadnat uti oreda, om icke *Daniel Rantzow* ifrån Halmstad, der han wistades, tidigt igenom enspännare underrättat Konungen om tilståndet. Men Schwartsburg lät ej på annat sätt ställa sig tilfreds, än at *Dohna* måste skiljas ifrån Hufwud-Armen, och antaga et enskilt befäl öfwer några få Ryttare, med hwilken han skickades til Halmstad at biträ *Ranzow* emot de Swenskas täta ströfningar *). *Carl de Mornay* som förde befälet öfwer de Swenske, hade med *Ranzow* och *Dohna* **) uti Bleking, Halland och Småland många skärmytslingar af mer och mindre betydenhet,

M

*) *Resenii* Hist. FRID. II. p. 106.

**) Denne drunknade kårt tid derefter på en ferja wid Malmö Se *Resen.* l. c.

1564. tydenhet, samt ömsom lycka. Men ifrån den Danska sidan påstås, at *Mornay* aldeles blifwit slagen, och bragt i den trängsel, at han sielf har måst löpa ifrån sin häst samt stadnat uti moras, der en del af hans folk skal blifwit nedlagt, då de få öfrige förstuckit sig i skogarne *). Dertil läggaes at Konung FRIDRICH skal, sedan han spordt en sådan framgång af sine wapn, hafwa gifwit Grefwen af Schwartsburg befalning, at med full styrka bryta in uti Swea Rike wid Ulfsbeck, ock i grunden förstöra hwad af de Swenske kunde öfrigt finnas, samt sedan igenom Småland begifwa sig under Calmare Fästning som skulle belägras. Men Konung ERIK stäkte snart med sin ankomst alla deßa anstalter.

ERIK war wid slutet af det förflutna året ifrån Elfsborgs belägring med mißnöje återkommen til sit Residents. Der mötte honom Bref ifrån den Romerske Kejsaren och Konungen, tillika med Hertigen af Pommern och flere Förstar, hwilka erbudo sit bemedlande emellan de twenne Nordiske Konungarne. De föreslogo nu åter et möte uti Rostock til den 27 Maij uti detta år, anmodade Konung ERIK at låta Fullmägtige der infinna sig. Men han, som af årfarenheten wiste med hwad alfwar deße förestälningar woro beledsagade, satte icke stor förtröstan dertil; yttrade sig likwäl willig at låta något på deß wägnar wid den utsatta tiden wara tilstädes, på det skulden til hindren i fredswerket icke honom allena måtte tilläggas. Konungen

*) *Resen.* l. c.

gen utnämde åter Grefwe *Pehr Brahe* til denna 1564.
förrättning, och lemnade honom utan upskof den Instruction, efter hwilken han sig rätta borde. Legaten anlände til Helsingör, men fick ej komma längre: ty då Konung ERIK lät i Danmark för honom begära Lejde-Bref och säker resa öfwer watten, förhalades dermed så länge, at den utsatte tiden gick förbi. Lejde-Brefwet befants åfwen, då det ändteligen ankom, så twetydigt, at Konungen sig derwid icke kunde trygga. Bref-wäxlingen emellan Konung FRIDRICH och deß Ammiral *Herlöf Trolle*, synes utmärka mindre uprigtighet uti altsammans *).

Icke desto mindre samlades de andre Legaterne i Rostock wid den utsatte tiden och *Nils Gyllenstjerna*, hwilken i sine egne angelägenheter der wis-

*) Se Danske Mag. H. 30. p. 190. Brefwet är dat. S. Johannis Dag 1564. der står ibland annat: jag hafwer faat E. K. M. Skrifwelse och *copie* af thend Lejde, som E. K. M. hafwer gifwid *Pehr Brahe*, saa will jag mett GUDS hjelp uti alle maade rette mig ther efter. Och jag hafwer förordineret *Claas Skiell* på den Engelske *Ketze*, at han mett tre andre *Jens Beldis* Sacter skall ware hår paa, på detta arwand. Konung ERIKS Bref til *Nils Gyllenstjerna*, som då wistades i Tyskland, af d. 27 Julii 1564 tala så derom: Wi hafwe för någon tid sedan bekommit twenne edre skrifwelser, och utaf des innehoII förnumit om de *Legater*, som både ifrån Kejsaren, den Romerske Konungen, Konungen i Polen och andre Tyske Förstar äro ankomne til *Rostock* til at afhandla och förlika &c. Se original-handlingarne Gr. *Horns* p. 730.

1564 wistades, fick sin Konungs befalning, at hos dem anmäla orsakerne til den Swenskas uteblifwande. Konung ERIK fick i samma dagar bref ifrån sin Moster, den Danske Änke-Drotningen *). Hon årböd sig at i egen Person wilja komma til Stockholm, på det hon med desto mera eftertryck måtte återställa wänskapen emellan Sweriges Konung och sin Son; men derpå följde ingen wärkställighet. ERIK sände *Brahe* til det Pålska Hofwet med Fredswilkor; ibland hwilka åfwen förestältes at Prins CHRISTOPHER af Mechlenburg kunde ur deß fängelse emot Hertig JOHAN af Finland utwäxlas. Men emedan SIGISMUND ständigt enträgnades efter de Orter, hwilka Sweriges Konung i Lifland innehade, ty kunde derstädes intet uträttas. Til Rysland woro för någon tid sedan *Henrik Matsson* och *Swen Andersson* afgångne, at söka förlångande af den ingångne stilleståndstiden. Nu sändes *Isac Nilsson Banér*, *Hans Björnram* och *Frans Jericho* i samma ärende; och emedan IVAN alt mer och mer uti krigen med Påland och Tartariet inweklades, ty want ERIK utan swårighet sin önskan på den sidan **). Dock begärade IVAN wid samma tilfälle af Sweriges Konung, det wille han ej widare inlåta sig i de Lifländske oroligheterne, eller befatta sig med hwad som Konungen i Polen och Här-Mästaren der innehade ***). Hwaraf SIGISMUNDI tilträde til det Hofwet sig nog tydeligen uppenbarade.

Ko-

*) Lit, ERICI R. ad DOROTH. R. D. ad an. 1564.
**) Induc. int. Sv. & Mosc. Dorp. in Sept. 1564.
***) *Tegels* Hist. ER. Mscr. p. 137.

Konungen företog sig derefter med högsta flit 1564.
at fullkomligen utreda Skeps-Flottan til instundande wår. Uti maij månad war alt så tilreds, at Amiralen *Jacob Bagge* med 35 wål beredda Orlogsskep lämnade hamnen. Ibland deße war Amiral-Skeppet Makalös eller Mars Innehafaren det största och märkeligaste, emedan det förde öfwer 200 Metall Canoner, och hade tilförena deß like icke blifwit sedd uti Östersjöiske wattnen *). Hans upsåt war at söka igen den fienteliga Flottan hwar den skulle finnas. Den Danske, som bestod af 28 ej mindre wål tilredde Skep, utgick wid samma tid ifrån Köpenhamn, under *Härlöf Trolles* anförande på Skeppet Fortuna; och sammansogade sig, emellan Gotland och Öland, med den Lybske, hwilken stod under *Fridrich Knebecks* befäl. Den Danska Flottan, ehuru talrik på skep, hade dock på Manskap sådan brist, at Ammiralen i Bref til sin Konung yttrade sig, det han i den delen befant sig swagare än han almänt wille widkännas **). Han fäste sig til begynnelse under Barnholm, och gick sedan in på de Swenske watnen; men då han ännu swängde sig fram och tilbaka under Öland, kom *Baggen* honom öfwer.

M 3 *Herlöf*

*) Huru Makalös warit utrustad, se Dansk. Magaz. H. 31. p. 217.
Under et Kopparstycke öfwer detta Sjöslag som fins i *Resenii* Hist. Fridr. II. beskrifwes detta Skeppet i et distichon således:
Sic Magelesa perit flammis & mergitur undis.
Svecica; mirandæ molis & artis opus.

**) Se Danske Magaz. H. 44. p. 245.

1564. *Herlöf Trolle* satte sig strax i ordning at emottaga eller angripa sin fiende, och upmanade sit Folk til mandom. *Baggen* underlät icke eller på sin sida at göra det samma. Bägge förestäfde sig hwad anstalterne utwisade, nemligen et stort och blodigt omtumlande samt en twetydig seger. Den 30 uti Maji månad nalkades de hwarandra *), men med det olika öde, at *Baggen* dagen förut hade måst utstå en häftig storm; hwarigenom hans skepp blifwit så kringströdde, at ej flera än twänne hos Ammiral-Skeppet Makalös befunnos qwarblefne. Icke destomindre hade *Baggen* nog dristighet at wänta sin fiende. *Herlöf Trolle* tog sig deraf en mycket god aning, och gaf först eld ifrån sit Skepp på det Swenske Ammiral-Skeppet; men blef med sådan hurtighet af *Baggen* beswarad, at *Trolles* Fortuna miste sit styre wid första salwan, och måste strax fälla segel, samt taga betäckning bak om den Lybska Flottan, der det hela den dagen blef liggande. Strax derefter, och wid den tredje drabbningen, blef et af de Lybske Skeppen skutit i sank med Folk och alt, utom några få personer, hwilka uti espingen funno sin räddning. Således hade *Baggen* med sin swaga hielp, hela denna dagen och intil Solen

*) Se Danske Magaz. Hist. 31. p. 213. der hela den Danske Flottan til Skepp och läge beskrifwes. Skeppen woro 25: *Fortuna*, Danske *Christopher*, *Arken*, *David*, *Falk van Aalborgh*, Engelsk *Katten*, *Högken*, *Nordmand*, *Mercurius*, *Löfven*, *Kindt Gaades*, *Jegeren*, *Morian*, *Burnen*, Lybske *Christopher*, *Elephanten*, *Solen*, *Pappegoje*, *Jonas*, *Griffen*, *Geestken*, *S. Jörgen*, *Hertug Oluff*, *Jomfrun*, *Gögen*.

Solens nedergång tappert försvarat sig emot bägge Flottorne. Natten, som med mörkret kom öfwer dem, gjorde slut på detta första anloppet, och bägge nyttjade stunderne at göra sig färdige til nytt möte wid solens snara återkomst. 1564.

Herlöf Trolle lät imedlertid i hast bota sit förskutne Ammiral-Skepp så godt han kunde; och gaf strängaste bud til Befälhafwarne öfwer sine Flottor at de tidigt om morgonen borde finnas färdige til anfall. Under natten hade et eller annat af de förstörde Swenske Skeppen återkommit; dock war denna Flottan ännu ganska swag i jämförelse emot fiendens twänne, hwilka i solbergningen uti deras fulla ordning wisade sig wid den norra udden af Öland. *Baggen* hade upmanat Folket på sine få Skepp at ifrigt göra sig färdige, så snart fienden kommit dem uti ögnasigte. Men hans Arclie-Mästare *Esbjörn* blef, när bullret begyntes, så förbryllad, at han miste alla sina tankar. Denne usle Mannen låg i sin säng långt inpå dagen; då han i förtwiflan rusade up, och antänste sielf en half Cartou, samt lade sig öfwer Krutkammaren, at således hans ångslan måtte taga en ända.

När *Baggen* blef warse sin fiende så när under udden af Öen, wille han försöka at jaga honom in på landet, emedan det syntes som skulle *Trollen* omöjeligen kunna komma honom förbi. Den Swenske Amiralen gaf derföre löst uti full eld; men fienden slog en lof tilbaka igen och bragte sig ur trängslen. Då bägge Flottorne woro komne mit under Öland, begyntes det skarpaste omtumlandet. Wädret som wände sig i

1564 hast i wästnordan, gjorde *Trollen* til mästare af winden, hwarigenom *Baggen* med sine tre Skepp bragtes i förlägenhet. Makalös omringades snart af hela den fienteliga Flottan, och måste förswara sig allena, sedan de twänne andre dess följeslagare, Elephanten och Finske swanen under swåraste lägan funno för sig wara säkrast, at lämna Amiralen til dess öde, och gifwa sig långt til sjös ur et så äfwentyrligt spel. *). Men hät feladés ej mandom på *Baggens* sida. De Danskas Fortuna fick ärfara at hon wågat sig Makalös förnär, och blef aldeles sönderskuten. Det Danska Böse Lejonet ärfor et dylikt öde och måste gifwa sig ur striden. Det ena Lybske Skeppet efter det andra som wille söka sig wäg til Makalös, betalte sin djerfhet med förlust af mast och styre; och *Baggen* hade otwifwelagtigt blifwit mästare af denna dagens täflan, deräst hans twänne Skepp honom mit i faran så swikeligen icke öfwergifwit. Sedan *Baggen* länge inpå dagen manligen förswarat sig, blef änteligen myckenheten honom öfwerlägsen. *Otto Rud* och *Jörgen Brahe*, som förde hwar sit af de Danske Skeppen, fingo tilfälle at nalkas Makelös så när, at de kunde kasta sin dragg öfwer bord och häfta

*) Desse och flere som wid detta tilfället hade ur akt låtit sin skyldighet, blefwo anklagade inför den Kongl. Nämden d. 4. Julii 1564 af Secreteraren *Erik Matsson*, men som de åberopade sådana witnen, hwilka den gången icke kunde komma tilstädes; de dessutan tilförena inför Krigsrätt hade någorlunda förswarat sig, ty blef derwid intet tilgjordt. Se Dom-Boken Fol. 94. 104.

häkta sig fast wid sidan deraf. De följdes således en stund tilsammans. Twänne Lybske skepp kommo dertil, och *Krut* sprang med mycket Folk uppå Makalös. Under denna förwirring, när ingen kunde akta uppå sin gjerning, kom eld uti Krutkammaren. *Baggen* tillika med *Arwid Trolle* och Borgmästaren i Stockholm *Mats Pehrsson*, som då war Öfwerstyrman på Makalös, gingo om bord tillika med den största delen af deras Folk, uppå et af de Lybske Skeppen, at undkomma faran. Men de Danske formade deremot til flera hundrade Man in uppå det Swenska at taga bytte. Desse försökte wäl at dämpa elden som tog öfwerhand, men så snart sjelfwa Kruthuset antändes, brast Makalös i twå delar. Ibland dem som wid detta olyckeliga tilfället omkommo, war äfwen sjelfwa den Lybske Ammiralen *Henric Vedel*, jämte många förnäme af den Danske Adelen, men de Swenske wordo til den största delen räddade *). *Herluf Trolle* kallade detta en seger, emedan *Baggen* måste gifwa sig til Krigs-fånge, och sände man upkof *Peder Munk* til Koning FRIDRICH med skriftelig berättelse derom. **). Koningen drack Ammiralens skål med mycken förnöjelse. Men segren war dock icke större, än at de Lybske derwid förlorade alt sit mod ***). *Baggen* blef imedlertid 1564.

*) Se Danske Magaz. Hift. 31. p. 217. hwad som fans på Makalös då det förlorades.

**) Se Danske Magaz. H. 30. p. 189. Brefwet är dat. d. 1. Junii A. 1564. Item H. 3. p. n. 12. seq.

***) Magaz. H. 33. p. 275. Se *H. Trolles* Bref dat. d. 27 Junii 1564.

1564 öfwerhållit wid den Danska Flottan, och upfylde *Herlöf Trolle* med ödel förskräckelse för Konung ERIKS oöfwerwinnerliga anstalter; men förgat icke at derunder skryta af sig sielf, och huru Sweriges Konung nu med honom hade förlorat all sin kraft *). Folket sjuknade mycket på den Danska Flottan, och började lida brist på underhåld; icke eller wille de Lybske wisa den wördnad som af dem fordrades. Men wid den Swenska Flottan emottog *Clas Flemming* Ammirals-Stafwen, jemte *Nils Grip* och *Pehr Bauer*. Den fångne Swenske Ammiralen tillika med *Arvid Trolle*, *Christopher Anderson* och Borgmästaren *Mats Pährson* sändes til Köpenhamn. Uti bref til Konung ERIK berättar *Bagge* det mycket ohyggeliga öde, som en stor del af de Swenske Fångar, efter detta Sjöslag, moste undergå, såsom wedergäld för hwad de Danske Fångar i Swerige under kriget ledo. Danskarne, skref han, bundo et antal Fångar wid sidan af et Kapfardi-skepp, och satte eld derpå. Man hörde et jemmerligit skriande af deße ußlingar; och hwad af deras kroppar icke upbrännas kunde fylde stranden **). De förskingrade Swenske Skeppen bragtes sedermera tilsamman och Flottan befant sig, utom Makalös, i deß förra goda tilstånd ***). *Flem-*

mingen

*) Se D. Magaz. l. c. H. 33. p. 275.

**) Se *Bagges* Bref dat. d. 22 Julii 1564. Uti D. Magaz. H. 33. 279.

***) Se Danske Magaz. H. 3. p. 220. der *Herlöf Trolle* i bref til sin Konung d. Kasbö d. 15 Julii säger: Jag haffver mist kundskaff therpaa, at de, nemligen Swenske, ere fire och tredinge Skiff.

[illegible]ingen som ännu icke wiste sin Konungs tankar, 1564.
förde henne til Elfsnabben, at der emottaga nya befallningar. Konung ERIK indelade då hela Flottan uti tre delar, för hwilka trenne Amiraler blefwo utnämnde. Deße woro främst *Flemmingen*, som skulle föra Hufwud-märket, *Nils Grip* och *Pehr Banér*. Men då de kommo under seglen, [illegible] hade Amiralerne at sins emellan träta om högsta wärdet; hwarigenom hände, at fienden i ro och stillhet fick ligga wid Bornholm; och at deße kifwande Flagg-Herrarne, måste hålla sig undan honom det mästa de gitte. *Flemmingen* war icke wuxen til detta sit answariga Ämbete. han hade intagit manskap öfwer behofwet; så at prowianten blef otilräckelig; hwaraf sjukdom uppades. Häraf blefwo de allesammans så försagde, at de icke tordes [illegible]wa då de fingo se fienden, utan höllo sig tätt under Öland. Dock hände dem den lyckan, at en ansenlig Flotta af Lybske Köpmans-Skepp, som öfwer wintren legat wid Narwa, under hemresan och okunnige om sjöens beskaffenhet, seglade dem mit i gapet. *Flemmingen* med sine Stallbröder trodde då, det de hade gjort fullt skäl för sig, och tänkte på hemresa, utan at besinna hwad fienden widare kunde företaga; dock dröjde de ännu.

Sedan Konung ERIK hade i Residentset frågat om den inwärtes hushållningen i Riket; och hördt, så wäl hwad wid gräntsen emellan *Carl Mornay* och *Ranzow* war förelupit, som äfwen uti hwad äfwentyrligit tilstånd Flottan sig under de obetänksamme Ami-

1564. Ammiralerne bekant, reste han skyndsamt neder åt landet, at sielf gifwa anstalterna det eftertryck de behöfde. Så snart han ankände til Strömsrum i Småland, sände han Fält-Herren *Clas Horn*, som hittil med Armeen hade legat wid gränsen, igenom natt och dag til at underrätta sig om Flottans tilstånd: men sielf blef Konungen wid Armeen, at se hwad Grefwen af Schwartsburg wille wid Calmar sig företaga. *Horn* war ej förr til Flottan ankommen, än han tog Ammirals-Stafwen af *Flemming* och den otidigt höga anden af alle tre befälhafwande. Strax derefter wisade sig hela den Danske Flottan för honom under fulla segel och bästa wind. Fält-Herren måste då för motwäder draga sig i et ögnablick under Gothland; men så snart det hade kastad sig, ilade han tilbaka at angripa fienden. Detta skedde under Ölands norra udd, der den Danska Flottan wid en hög och kunbar klippa, Blå Jungfrun, fattade stånd. Konung ERIK satt på den Öländske stranden omgifwen med blanke Ryttare, och åskådade bekymmerfull sin tilkommande seger; färdig at emottaga fienden med wärja i handen, deräst slaget olyckeligen skulle aflöpa. Drabbningen blef strax häftig; men trångslen och motwädret war fienden til plåga. *Horn* förlorade i eller efter slaget sit Skepp Elefanten, men *Trollen* förlorade platsen, och måste sedan han lämnat tre Skepp med 600 man gemenne och 5 Adelsmän i sticket, skynda sig ur de Swenske watnen, hwaräst han sig sedermera hela det året icke wisade. Han gick derifrån under den Ty-

ska

Skärredden, och uppehölt sig någon tid, at befrida 1564.
de Hansiske Köpmans Flottorna undan Konung ERIKS kryßare, *Anders Ambjörnson* förde et af desse; en stridbar och oförfärad Sjöman, hwars upförande förtjenar mera förundran än beröm. Ej långt ifrån Rostock blef denne Mannen antastad af hela den Danska Flottan, hwilken, otålig öfwer deß utståndna öde, rusade til at upswälja honom. *Anders Ambjörnson* hade wid et sådan tilfälle och då styrkan befans så olika, utan nesa kunnat taga sit beskydd i Rostockska hamnen; men han wille icke wika för fienden, utan förswarade sig med största mandom, til deß hans Skepp blef aldeles sönderskutit. När de Danske wille komma om bord at lägga bojorna på honom, tände han sielf eld på Krutkammaren, och språng tillika med hella Besättningen i luften.

Konungen i Danmark hade gifwit Grefwen af Schwartsburg tilsäjelse at med hela styrkan bryta in uti Swea Rike samt göra sig wägen öpen til Calmar, som skulle belägras. Detta hindrade Konung ERIKS återresa til Residenset, emedan han uti egen Person wille emottaga den annalkande fienden wid sit Rikes gränsor. Efter Sjöslaget wid Öland, tog Konungen deß första nattläge uti Ryßby Sochn icke långt ifrån Calmar. Han sände strax ifrån sig *Åke Bengtsson Ferla* med något Krigsfolk öfwer gränsen in uti Bleking, at intaga och upbränna den lilla Staden Lyckeby, hwilken war den närmaste af fiendens Fästningar. När *Ferla* wid ankomsten upfordrade Slottet igenom

1564. en Trumpetare, swarade Commendanten *Knut Har-
denberger*, at han wille försöka deras mandom, och
möste *Ferla* med monga Bönder dem han i hast
samlat. Detta skedde på en Bakslog strax under
Slottet. De Swenske blefwo twenne gånger til-
baka drefne, men fingo slutligen jaga fienden ifrån
sig. Dock fann *Ferla* nödigt at begära förstärk-
ning. *Anders Råhamb* och *Bengt Bagge*, afsändes
i ögnablicket honom til hjelp, hwarefter fienden ej
länge behöll fältet, och Lyckeby Fästning tillika med
Befälhafwaren föllo uti Konung ERIKS händer,
som wille nyttja tiden at häldre förekomma än före-
kommas. Han drog i hast tilsamman all styrkan.
Mornay blef ifrån Jönköping kallad hufwud Arme-
en til förstärkning; och Konungen gick utan hin-
der til Lyckeby med hela sin magt. Man förmoda-
de at Blekingsboerne sjelfwilligt skulle falla honom
til, och innehöll derföre i förstone med all fientlighet;
men när sådant ej skedde, brukades alfwar. Rotneby
togs med storm. Derefter gick Konungen tilbaka
til Calmar; men lemnade *Clas Christersson Horn*
och *Mornay* efter sig, hwilka brandskattade widt om-
kring uti Halland och Bleking, samt dragte änte-
ligen de sistnämde at hylla Sweriges Konung.

Framgången af de Swenske Wapnen befor-
drades mycket af den oreda, som inom det Dan-
ske lägret uppwäxte. Grefwen af Schwartzburg
war blefwen antingen mätt af rikedomar, eller miß-
nöjd. Han tillika med alt det Tyska Manskapet
mumlade upror, tils de ändteligen började at up-
penbarligen ropa på slutråkning öfwer sin sold samt
begära afsked. Den olyckan hade tilstått, at pen-
ningar

ningar som til deras aflöning warit ämnade, til en 1564.
del af Mornay, då han låg wid Jönköping, blif-
wit upsnappade. Grefwen grep för egen räkning
omkring sig på alla sidor, och drog med sit folk
wålsamwåldigt til det gamla lägret imellan Engelholm
och Helsingborg. Derifrån upsade han Konung
FRIDRICH sin tienst *). Man wil säja, det Ko-
nung ERIK skal wid denna tiden hafwa försökt at
draga denna Grefwen til sin sida emot fördelakti-
ga wilkor **); men at han ej welat. Det tyckes
som ingendera igenom denne Mannens mistning
något synnerligit förlorade.

Wid denna tiden började den Calwinistiska
lågan, som länge legat gömd, at uppenbarligen ut-
bryta: och hade swårligen blifwit dämpad, om ej
den behiertade Ärke-Biskopen Laurentius Petri,
efter sin wana, stält sig i gapet för den Ewange-
liska sanningen. Många af den så kallade Re-
formerta Kyrkans anhängare, woro i Riket inkom-
ne i anledning af den Religions-frihet som dem
lemnad blifwit, för hwilka Beurreus gjorde sig til
Hufwud-Man. Desse kunde icke hålla sig stilla,
men lågo i beständig ordwäxling angående Religions-
mål med det Swenska Presterskapet, hwarigenom
de enfaldige förwillades. Af sådan orsak drogtes
Ärke-Biskopen at utgifwa en Bok, uti hwilken
han under förestält samtal uptog och wederlade Cal-
winisternas, eller de så kallade Sacramentariers,
tankar

*) Resenii I. c. p. 102.
**) Se Weberi Anecd. ad Hist. Er. XIV. och v.
Stjernm. not. til K. Er. Hist.

1544 tankar om Jesu Lekamens och Blods wäsenteliga närwarelse uti med och under det helgade brödet och winet. *Beurreus* stälde däremot en naman skrift såsom bref til Biskopen i Westerås *Johan Ofeg.* Detta Mannen, hwilken war kånd af et orolig sinne, *) stälde sin Religion efter tiderna; war mon om Hof-gunst, och wille fördenskul också i dessa delar tänka lika med *Beurreus*: åtminstone icke med alfwar synas ifrån honom skiljaktig. Ärke-Biskopen swarade åfwen häruppå med sin wanliga styrka **). Men emedan Konungen tycktes gynna den Calwinistiska sidan, började *Beurreus* med de öfrige at utan förbeholl både skrifwa och tala i desza ömtoliga ämnen. Derunder hände at Win saknades i Riket, til behof wid den Heliga Nattwardens begående. Konung FRIDRICH kunde utan swårighet betaga Swea Rike tilförsten ifrån fremmande hamnar, sedan Elfsborg fallit honom i händer: emedan alla Skepp sedermera måste smyga sig, Köpenhamn förbi, igenom Öresund. Utom desz woro de orter, hwarifrån Mässe-winet hämtades, nemligen Spanien och Nederländerne, på det Danska Hofwets wägnar Konung ERIKS hemlige owänner, och de Lybske, igenom hwilka handelen den tiden i norden idkades, hans uppenbare fiender. Häraf skedde, at menigheten i Riket mångastädes icke fick tilgång til Nattwarden, samt at Mässefall som tätast timade. Den dyra tiden, jemte swåra sjukdomar och andre krig åtföljande be-

*) Se *Hallman* om Pharfarne p. 124.
**) *Baazii* Inv. Eccl. Sv. p. 299.

beswärligheter, bragte Almogen til oro och missnö- 1564.
je; så at Konungen ifrån alla orter sporde obeha-
gelige underrättelser. Detta tilfället nyttjade *Beur-
reus*, och kastade den tanke in uti Konungens råd-
willa sinne, at församlingen, utan brott emot in-
sticktelsen, kunde, då Win felades, i deß ställe
bruka Mjölk eller Wattn; hwarmedelst han wille
småningom wäna både Konung och menighet, at
anse Elementerna i denna Heliga förrätning såsom
blotta betydande teckn.

Konungen kallade Ärke-Biskopen til Stock-
holm jemte Biskoparne i Strengnäs och Wester-
ås, at öfwerlägga i detta ämnet. Sammanträ-
det skedde på Slottet och i Konungens öfwerwa-
ro *); der *Beurreus* öpnade öfwerläggningen. Bi-
skopen i Westerås *Johan Ofeeg* wände sig til
Beurrei sida. Denne Mannen war **) mon om Hof-
gunst, och paßade gärna sin Religion derefter ***).
Laurentius Petri förfäktade wid detta angelägna tilfäl-
le, med wanlig nit och styrka, den Ewangeliska sanningens
rätt; och wisade det ingen menniskio magt funnos, som

 borde

*) Den 12 Martii 1564.

**) Man har allmänt trodt at Ofeeg warit Skotte til börd; men han war född i Lindsberg i Weßmanland, som ses af Bisk. Joh. Rudbecks Memoriali quotidiano Mscr. i Biskop Herweghrs Bibliothek. Han kallade sig än Ofeeg än Athanatos, som betyder ofeeg på Swenska. Uti Athanasii Op. i Biblioth. Arosiensi finnes hans namn således skrifwit: Johannes Athanatos me possidet Athanasium.

***) Se *Hallman* om Phasarnas lefwerne p. 124. *Ofeeg* war en mycket orolig Man: och kallades deraf skämtewis *Ofreed*.

1564. borde drista sig förwandla en helig inrätning, hwilken Frelsaren sielf uti så tydelige och befallande ord hade gjordt. *Ofeeg* anförde deremot, at emedan wår Frelsare war stadd på en sådan ort den stund Nattwarden inrättades, der Win war en almän drick, ty blef det derwid brukadt; utan twifwel i den mening, at detta efter hwarje Lands beskaffenhet kunde lämpas, om ej Naturens ordning skulle blifwa nådenes ordning til hinder. Hwartil Ärke-Biskopen swarade det denna wilfarelse icke woro ny. Man fant redan i de äldre tider en Sect under namn af Hydrostatister eller Aqvatier omtalas, hwilken förfäktade samma tanka. Han yrkade beständigt befallningens qwillkorliga inneholl, på hwilken den Ausburgiska bekännelsen sig grundade; och lade dertil huruledes i alla nödfall det andeliga åtandet woro tilräkeligit och tilfyllest görande. Sådan, sade han, har Församlingens lära warit i alla tider, hwilket af Kyrko-Fädernas margfaldiga witnesbörder kunde bestyrkas; och i sådan renhet bör den åfwen inom Swea Rikes församlingar förblifwa.

Ofeeg måste tystna; och en skrift upsattes af Ärke-Biskopen, hwilken så wäl han sielf som *Ofeeg* och Biskopen i Strengnäs underteknade. Men *Ofeeg* war ej förr til sit Stift återkommen, än han utfärdade et almänt förordnande öfwer hela sit Biskopsdöme *), uti hwilket han förmälde, huruledes han tillika med Ärke-Biskopen och Biskopen i Strengnäs warit kallade inför Konungen, at öf-

wer-

*) Monum. Pol. Eccl. p. 61. dat. d. 27 Martii 1564.

öfwerlägga om den stora brist på Win som i Ri- 1564.
ket befunnos; samt beslutat, det kunde i detta nöd-
fall någon annan dryck, Watten eller Miöd, wid
den Heliga Nattwardens begående utan förargel-
se nyttjas. Sådant skule alt Presterskapet taga sig
til efterrättelse; och icke, i affaknad Win, låta nå-
gon Söndag utan mässa gå förbi, så kärt dem wo-
ro at undwika Konungens onåd. Detta bref för-
orsakade en stor wilrådighet ibland så wäl Prester-
skapet som Menigheten: men så snart *Laurentius Petri* härom fick kunskap, halp han dem ur denna won-
dan med en annan kungörelse, uti hwilken Bisko-
pens ogrundade befalning wederlades *). Konung
ERIK släpte likwäl icke detta ur sina tankar, men
brefwäxlade derom med åtskillige Tyske Theologer,
såsom *Ebertus*, *Chytræus* och andre **). Calwini-
sterna, hwilka i Riket sig nedsatt, fattade häraf
lust, och kunde på intet annat sätt stillas, än at
Konungen sielf moste befalla dem tiga ***). De
ingåfwo i anledning deraf sin Tros-bekännelse til
honom skrifteligen ****.

ERIK gifte wid denna tiden sin Syster Ce-
cilia med Margrefwe Christopher af Baden
et lika par i anseende til bägges deras flygtiga sin-
ne. Denna Prinsessans äfwentyr under Fadrens lifs-
tid äro ibland den tidens händelser omtalade. Hon

 war

*) Mon. Pol. p. Eccl. 65.
**) Lit. dat: d. 21 Junii och 25 Dec. A. 1564.
***) Brefwet dat: d. 4 Dec. och 18 Apr. A. 1565.
****) Confessio fidei Gallorum in Svecia degentium
d. Maij A. 1564.

1564 war något beläsen och wärlade bref med Drottningen af England, i hwars Rike han gerna hade welat sätta sig neder. ELISABETH hyste för hänne wänskap, samt skref derom til Konung ERIK, som dertil icke lärer hafwa welat lämna bifall *). Margretwen

*) CECILIAS Bref til ELISABETH A. 1562, samt Drottningens til Konung ERIK d. 25 Febr. 1563. Sjelfwa brefwen torde förtjena at anföras af originalet. Det förra lyder således: "Serenissimae atque Potentissimae Principi, D. Elisabethae, A. F. & Hib. Reginae, Defensori fidei, Sorori ac Consanguineae suae charissimae, Cecilia, S. G. W. Princeps, Salvam valetudinem optimam, Regnorum suorum felicem statum & incrementum, nec non prosperarum rerum omnium fortunam cumulatissimam, & si quid praeterea amplius in rebus mortalibus beata V. Mtas exoptare possit, cupidissime & officiosissime precatur. Inclitissima Regina, Domina Soror & Consanguinea charissima, quamvis ineunte aetate Nobili cuidam Regni nostri, nomine N. cum hinc discederet negotium dedimus, ut nostro nomine S. M. V. salutaret, atque simul nostra obsequia, studia amica & perbenignam voluntatem offerret, ipsique literis traditis, ejus in fidem facientibus, addito quoque exiguo quodam munusculo in testificationem & evidentius testimonium propensissimi & obsequiosissimi nostri animi, & studii cupidissimi erga S. V. M. Nihilominus tamen iterum perscribendum duximus S. M. V. ex eo, quod nullum responsum ad priores nostras literas datas accepimus, simul & ignoramus an praedictus Nobilis, uti promisit, voluntatem nostram executus sit. Quamobrem primo, ut debemus, S. R. Domina Soror & Consanguinea charissima, nostram personam & omnia quae obsequentissimae voluntatis ergo a nobis praestari poterint

gefwen hade länge felat; men blifwit uppehollen 1564
utan swar; förmodeligen i anseende til den nära
N 3 wän-

rint in gratiam S. V. M:tis commendamus, cum amica petitione, ut S. V. M. non gravetur nos & propensissimam nostram voluntatem in suum favorem suscipere: quod nobis argumento & certo indicio erit, si S. V. M. ad nostras literas nobis responderit, qua in re nobis fecerit rem acceptissimam et gratissimam neo in minimo loco fortunæ nostræ ponendam, S. V. M:tis gratiam & mutuam benevolentiam erga nos ex literis vestris cognitam hahere. Deinde S. R. Soror & Consanguinea charissima, silentio præterire non possumus, quod a nonnullis nobis indicatum sit; prænominatum nobilem in offensionem S. V. M. incidisse, atque in vincula conjectum. Quamobrem obnixe S. V. M:tem rogatam volumus, si quid nostra intercessio & preces valeant apud V. Illustr. Ser. quod nobis plane pollicemur, ut nostra causa delicti, si in aliquo peccaverit, gratiam facere dignetur, atque in pristinam suam clementiam eum recipere, quod nobis non minus gratum futurum, quam reliqua S. V. M:tis gratiæ & favoris indicia, quæ nos omnibus obsequiis, studiis & favoris indicia, quæ nos omnibus obsequiis, studiis & benignissima semper voluntate recompensabimus; eam spem semper foventes, fore, Deo adjuvante, ut antequam naturæ ordine in fata concedamus, S. V. M:tem & videamus & coram nostra obsequia offeramus."

Innehållet af det senare är detta: "Auditione accepimus quam præclaris virtutum ornamentis exculta sit Nobilis Vestra Soror D. *Cecilia*. Accepimus una magno ipsam & amore erga nos flagrare, & desiderio itidem teneri, non solum veniendi in hoc nostrum regnum, sed etiam commorandi in hac nostra

1564 wänskap som denna Prinsessan altid hyste för Hertigen af Finland. Så snart wigslen war förbi, moste hon af samma orsak med sin Gemål strax begifwa sig ur Riket. De sluppo med möda igenom Rewel, Ståthållaren, efter Konungens befallning, wägrade dem at wistas på Slotet. Dock reste de obehindrade igenom Curland, öfwer Danzig, Lybeck och Bremen til Nederland: men flöto sedan omkring uti det Tyska Riket. CECILIA, som war yr och nyfiken, wille se werlden, och förslöste hela sin Brudskatt på idel resor. I England blef hon af Drotningen wäl emottagen, hwilken äfwen stod

nostra aula, si reliquæ omnes & oportunitates & facultates, cum Vestra bona gratia & nostro consensu huic ejus voto respondeant. Pro nostra quidem parte, ut ejus virtutes amplexamur, sic amores illius tam amabiles libenter & mutuo redamamus. Et propterea si facultas a V. Serenitate cum hac ejus voluntate congruerit, per nos quidem non stabit, quo minus illa voti sui, ut volet, & quam primum volet, compos fiat. Et quia per his belli temporibus sive mari sive terra infestum periculosumque esse possit, scripsimus ad S. R. Daniæ, ab eoque postulamus, ut Literæ publicæ fidei liberque commeatus Sorori Vestræ ejusque comitatui per ejus ditiones concedatur. Quas literas ur per caduciatorem aliquem, cum res ferat, vestrum ad eum opportune perferantur, una cum earundem exemplari cum his literis nostris conjunximus. Apud nos autem cum ipsa fuerit, nos ipsam quidem videbimus ut ea ejus ratio habeatur, quam tum præclaræ virtutes, tum præcipuus erga nos amor & tantæ fœminæ conditio, locus & dignitas merito postulat."

[...]d Fadder för en deß Son som der föddes. Men hon fördjupade sig så i gäld, at Margrefwen moste hemligen rymma derifrån. Ändtligen gick hon öfwer til den Romerska Kyrkan, och dog efter 87 års ålder. 1564.

Med den Giftermåls-Handel som Konung ERIK för des egen Person i Heßen förehade, förhalades. Antingen woro de ofredelige tiderne dertil wollande, eller hemlige underhandlingar, som deremot ifrån Danmark gjordes. En sådan Landtgrefwens kallsinnighet gjorde at Konungen började slå hela detta wärket ur hogen, så fort han mer och mer erfor, hwad insteg hans fiender hos denne förmodade Swär-Fadren wunno. Således föllo de gamle Ängelske griller i hans sinne tilbaka. Han sände då det sista och olyckeliga Brefwet til Drotningen ELISABETH, som gömdes i en käpp, men ertappades icke desto mindre af Konungen i Danmark, och sändes til Landt-Grefwen, som gjorde det kring hela Europa almänt *); hwarigenom Konungen

*) Se *Gyllenstjernas* Bref til K. ER. dat. d. 7 Maj 1564. ::: Kan jag E. K. M. icke förhålla at Landt-Grefwen hafwer skrifwit största parten af de förnämsta Tyska Förstar til, så ock de Hertiger här i Pommern, och dem tilskickat alla Heyrats-Handlingarne ifrån begynnelsen, intil wår sista expedition, samt en copie af et bref, som skal wara Drotningen i England tilskrifwit; och beklagar sig mycket; med hwilket den gamla gode Herren blifwer af många illa uttydd, och at han förklenar därmed mera sin Person än han förolämpar E. K. M. hos främmande Förstar och Pontentater etc.

1564. ning ERIKS rykte mycket-skadades; och hwarifrån berättelserna om denne Herrens besynnerliga frierier, sig utan twifwel hänleda *). Nu mera war så wäl denna som den Hesziske Giftermålshandlingen merändels öfwerända; och Konungens tankar tycktes wilrådige hwar de sig fästa skulle. Riks-Cancelleren *Nils Gyllenstjerna*, hwilken wid denna tiden i Tyskland sig uppehöll, gaf honom monga förslag; samt ibland andra, at han med förmon torde kunna wända sig til någon af Keisarens Döttrar. Konungen swarade **), det han ej kunde inlåta sig i något frieri på annat ställe, förän Land-Grefwen, hwilken tycktes ännu lika som holla wid sig, och afbida krigslyckan, hade gifwit des sista utlåtande. En sådan wäntan föll dock Konungen för long. Fördenskul borde *Gyllenstjerna* gemensamt med Margrefwen af Baden, hwilken sig sådant hade åtagit, resa til Cassel och fordra på slut. När Riks-Cancelleren icke desto mindre yrkade samma mening ***), gaf ERIK honom änteligen lof at hemligen öfwersända målningar af de Keiserliga Prinsessorna, men bannade honom derjemte för hans monga förslager, hwilka mera til oreda än gagn tjenade ****). *Gyllenstjerna* fick derjemte befalning at gå til det Lotringske Hofwet, men icke uti Gifter-

termåls

*) Dat. d. 15 October 1563 Detta Bref läses i Ad. Lit. Svec. och veberi Anecd. ad Hist. Er. XIV. p. 12.

**) Dat. 9 Maij 1564. --- Item d. 16 Junii 1564. --- Item d. 27 Julii. 1564.

***) D. 2 Oct. 1564.

****) D. 1 Dec. 1564.

ermåls-ärender. Hertigen af Lothringen war en 1564
naturlig fiende til det då warande Danska Konunga Huset, och således en beqwäm budsförwant för Konung ERIK. I anseende dertil erböd Sweriges Konung honom sin wänskap, samt at förbund dem imellan emot deras gemensame owän motte uprättas. Längre sträkte sig icke de föreställningar, hwilka derstädes skulle göras; icke eller har jag funnit några bref af den tiden som utmärka mera *). Riks-Cancelleren förehade i detta året flere dylika underhandlingar wid åtskilliga af de Tyska Förstеliga Hofwen; emedan hans Konung winlade sig i högsta måtta at stifta förbindelser, ju flera des bättre emot sin enträgna medtäflare. I synnerhet befarade han, det skulle den nya Chur-Försten af Saxen Augustus biträda sin Swåger, Konungen i Danmark med hjelp. Men han wiste därjämte, det icke allena Hertigen af Lothringen, utan äfwen den affatte Chur-Förstens Johannis Magnanimi Söner, Hertigarna af Saxen-Gotha och Weimar, i anseende både til Fadrens och deras öde, skulle blifwa tjenliga medel at hålla Augustus ifrån

*) Instruction. dat. d. 24 Maij 1564. Man finner ännu Konung ERIKS utkast til detta förbud, hwilket i ganska almänna ord är författat, och på longt når icke åf sådant inneholl som *Resenius* föregifwer; icke eller förrådes något sådant at *Gyllenstjerna* i des bref til Hertigen af Lothringen, dat. d. 16 Decemb. 1564 då Negotiationen ännu icke war öpnad; emedan, säger Legaten uti förflutne sommar åtskilligt förefallit, som ändrat ställningen af de almänna saker, så at han nu måste afwakta nya befalningar ifrån sit Hof.

1565. et sådant upsåt. Af sådan orsak sändes *Gyllenstjerna* med lika lydande föreställningar til bägge deße Herrar *). Den senares wanmagt förorsakade utan twifwel, at intet dermed uträttades; ty den förra förklarades kort derefter i Act och fängslades.

Året 1565 blef äreriket för Konung ERIKS Wapn och Flotta. De Lifländske orter, hwilka dit intil blifwit bragte under Sweriges Krona, woro Revel, Pernau, Wittenstein, Korkhus, Hapsal, Lode, Leal och Padis. *Henric Classon Horn* gjordes wid begynnelsen af året til Ståthollare öfwer alt detta och *Clas Christerson Horn* emottog befälet öfwer den Krigsmagt som emot de Danske sattes. Men de Lifländske sakerne måste stå tilbaka för hwad som närmare rörde Konungen och Riket, nemligen kriget med Danmark. *Clas Horn* plundrade och upbrände de Skånske Städer alt intil Helsingborg, men drog sig sedermera tilbaka icke utan stort byte. *Ferla* nederlade wid Bohus, som han dock förgäfwes belägrade, många Danske Regementer. Den Småländske grensen betäcktes af *Nils Silfwersparre*, en dristig parti-gängare, hwilken redan i Konung GUSTAF tid hade förtient sig namn af stridbarhet. Förrätningen wid Bohus, togs ifrån *Ferla* och sattes i *Pehr Brahes* hand. Sedermera, och när det icke eller för honom bättre lyckades, blef belägringen *Carl de Mornay*

*) Original-Instruction dat. d. 16 Maj 1564 nästan af lika lydelse med den förra. Härom handlar äfwen et Konung ERIKS Bref til *Gyllenstjerna*, dat. d. 6 Maj 1564.

mar updragen, som då bar namn af Krigsråd, och 1565.
hade fäst sig i Riket medelst gifte med en Fröken
af *Trolle* Slägten. Men de täta ombyten af be-
fälhafware wärkade intet til godo.

Mit under det brinnande kriget, kom den i
Danmark anhölne Legaten Friherre *Sten Eriksson
Lejonhufwud* pförmodat til Stockholm. Konung
ERIK hade som oftast föreslagit fienden utbyte af
Fångar, men man finner ej denne Friherren nå-
gonsin antecknad ibland dem han återfordrade: hwil-
ket tyckes wisa, at man wid det Swenska Hof-
wet war föga angelägen om hans person, såsom
en Hertigen af Finland och dess wänner tilgifwen
tjenare. Ledsen och hemsjuk begärte han i Dan-
mark och fick lof, at emot förskrifning, på någon
kort tid besöka sine Anhörige. Fridrich säges haf-
wa warnat Friherren ifrån hemresan. Han hade i
Danmark monga wänner och således desto mindre
antal i Swerige, men minst ibland dem som wo-
ro omkring Konungen. Wid ankomsten til Stock-
holm blef han af dessa orsakar strax bewakad i sit
Hus; utan at få wisa sig wid Hofwet eller tala
med Anhörige; der han satt merendels under hela
Konungens regementstid. Alla böneskrifter wora
utan wärkan. En dag sände han sin lilla Son,
Axel, up til Slottet. Han hade låtit Pilten utan-
til öfwerläsa et ömt författat tal, samt satt honom
en Böneskrift i handen, jämte Förlofnings-Ringen
som warit ämnad den Hessiska Prinsessan, i me-
ning at så kunna röra Konungens sinne. När
den unge Friherren kom i Konungens förmak, och
han

1565. han derom underrättades, sände han *Christiern Pehrson*, *Jöran Pehrssons* Bror, at emottaga päperet; men då den lilla Legaten swarade, at deß Far förbudit honom lemna det til någon annan än Konungen sielf, steg Konungen derwid i dören; förde Barnet med sig in i Kamaren; afhörde med tolamod hela talet; tog Ringen, den han några ögnablick betraktade under skämt om sina frierier, och skänkte honom åt *Jöran Pehrson* som stod wid sidan; men afwisade pilten utan swar *).

Nu war den Heßiske Giftermåls-Handelen aldeles uphäfwen, och man tog, på Riksdagen i Upsala, frågan under öfwerläggning om något annat ställe der Konungen kunde anmäla sig. Då först nämdes det Lotringske Huset såsom dertil anständigt. Hertigens Caroli Syster Prinseßan Renata, Konung Christiern den Andras Dotter-Dotter, ägde förment anspråk på den Danska Kronan, hwilket kunde tjena såsom en wedergärd för Grannens påstående om den Swenska. Något in uppå Sommaren affändes fördenskul *Hans Classon Bjelkenstjerna*; *Knut Knutsson Lilje* och Secreteraren *Lars Knutsson* at härom handla **). De föreskrifter deße fingo, nemligen at underrätta sig om denna Prinseßans så sinnes som krops egenskaper, utmärka Konungens granlagenhet och besynnerliga tycke. Men hans fiender lågo så här som annorstädes honom til hinder. Man finner intet något widare, som kan tjena til uplysning i denna

*) Coll. *Palmsk.* i Upf. Biblioth.
**) Instr. d. d. 14 Julii 1565.

hennas underhandling. Landt-Grefwens af Hessen 1565.
och Konungens i Danmark kringspridde rykten,
tyckas därtil hafwa gjort det mästa, at äfwen den
hafwat slöts och misslyckades. Denna Prinsessa
gifte sig sedermera med Hertigen af Bejern; och
Konung ERIK, hwilken hade lika som aning
deraf, at äfwen detta tilbudet skulle misslyckas, skaf-
fade sig på samma Riksdag Ständernas samtycke,
at i sådan händelse få gifta sig inom Riket med
hwem han hälst behagade. ERIK torde då redan
hafwa fallit uti de besynnerliga tankar han seder-
mera til sin olycka fullbordade; ty efter den tiden
och sedan giftermål icke eller i Lotringen wille lyc-
kas, märker man intet utom Riket något i dylike
ärender wara förehaft.

Til Krigens fortsättandet nödgades Konungen
at å nyo röra wid den ömtoliga saken om Rust-
tjensten. Hwarken förmaningar eller hot hade hos
Rikets Adel kunna wärka lydnad hwad Rusttjen-
sten angick; ty lät Konungen nu skrida til alfwar.
Han lät Konungs Nämnden sätta sig i Upsala *),
at företaga desse widlyftige ransakningar. En gan-
ska stor del af Adelen miste då sine Frälse-rättighe-
ter. Grefwarne *Swante Sture*, *Pehr Brahe* och
Gustaf Stenbock, blefwo benådade med wilkor, an-
dre likaledes, i anseende til trogne tjenster dem de
wid tilfällen hade gjordt Fäderneslandet. Men
icke destomindre, och oaktadt en så lindrig medfart,
ökades härigenom owiljan för Konung ERIKS per-
son til en stor mon; och tjente äfwen denna rätt

Hen-

*) In Mayo A. 1565. Se Dom-Boken p. 128 Seqq.

1565. Hertigen af Finland framdeles som täckelse, då han wille taga sin hämd.

I Lifland föreföll et betydeligit upror. Konungen hade der låtit afdanka det Tyska Manskapet i Pernau såsom mindre pålitelig. Befälhafwaren derstädes *Carolus Liljehök* befant sig således icke allenast nog swag at bewara Staden, men lefde derjemte säker och obekymrad med det ringa antal han ägde. Den afdankade hopen, derom underrättad, samt mißnöjd med sit öde, företog sig at hämnas. Deß twänne Ryttmästare *von der Harts* och *Brandes* tillika med *Claus von Ende* ifrån Curland, anförde förräderiet. Under förewändning at taga afsked af sine Wänner, anstäldes en aftonmåltid hos Rådmannen *Clas von Zinten*, som hade Stadens Nycklar i förwar. Man drack in på aftonen. Sedan Wärden wälplägad war gången til sängs, smög en af de förenämde sig in i Kammaren och tog Nycklarna, dem Mannen hade gömt under hufwudgärdet. Wid midnatt öpnades portarna, då Curländske Ryttare til en stor mängd trängde sig in i Staden, fångslade *Liljehök*, samt mördade så monge Swenske som träffades. Af bulret wäktes ändteligen de öfrige ur sömnen. Man började förswara sig, och *von Ende* moste derwid sätta sit lif til; men Staden gick icke destomindre öfwer. Rewel hade så när fåt samma öde. Hertigen af Curland nyttjade detta tillfället at, om möjeligit hade warit, åter i Lifland uplifwa det gamla Ordens-Regementet. Han brukade dertil en Öfwerste *Casper v. Oldenbrock*, som förut tjent

Ko-

Konungen af Swerige, men sedermera tagit Curländsk besoldning. Medelst dennes smickrande förestälningar bragtes monga på den Curländska sidan. Öfwersten gick för Rewel *) med en stark Krigsmagt; men *Henric Horn* dref honom tilbaka, tog byte, och bewarade Staden. Han hade nyligen ifrån Swerige fåt en förstärkning af 600 Man, dem han wid deße tilfällen med fördel nyttjade. *Horn* gick kort derefter för Pernau, der monge Lifländske Adelmän dels fångslades, dels stupade; ibland hwilke sistnämde äfwen *Oldenbrook* igenfans. Han moste likwäl lemna Staden tils widare, och angrep i harmen Prins Magnus på Ösel, som fick plikta för det han deltagit med de uproriske. 1563.

I Belten utbreddes den Swenska Flottan til 50 Orlogsskepp. Friherre *Clas Christersson Horn* flyttades ifrån Landt-Armeen at emottaga öfwerbefälet derstädes. Han hade tilförena i Lifland förtjent mycket beröm, så wäl som nyligast i Skåne. Wid Junii månads begynnelse blef den Danska tilreds under *Herlöf Trolles* befäl. Men tilredningen gick der något longsamare, så at *Horn* tidigare fick wisa sig. Til den Danska stötte den Lybska imellan Rostock och Femern. Man har skäl at twifla, om någonsin tilförena de Nordiska Wattnen med ansenligare Flottor warit betäkte. Såsom förebud af tilstundande seger, förstörde *Horn* under Rygen några fiendens Skepp, hwilka blifwit utsände dels at kunskapa, dels at hindra tilförslen til

*) D. 11 Aug. 1563.

1563. til Swenska hamnar, samt uppassa *Gyllenstjerna*; på hwars återkomst ifrån Tyskland Konung ERIK stundeligen wäntade *). Fienden trängdes in i en wik; satte sit Manskap på den Pomerska wallen, och upbrände til slut häldre sina Skepp, än at de skulle blifwa *Horn* til rof. *Horn* hade warit sinnad at landstiga och anfalla fienden, hwilken satte sig i ordning; men Hertigen af Pommern lade sig emellan. Han begärte, i det ingen orolighet motte inom dess Land wäckas. Lika så hände det åfwen med 4 andre fientelige Skepp på redden af Greipswald, dem Hertigen sielf lät der gripa, och lemna til de Swenske häldre, än at hans strömmar eller land i någon motto skulle ofredas. Swenske Riks-Cancelleren kom således lyckeligen undan snaran; sedan likwäl hans saker 2 mil ifrån Brunswig, blifwit honom ifrånröfwade.

Horn, som full af mod efter en lyckelig begynnelse, sökte den Danska Flottan, gick dristigt ända in i Öresund, och förorsakade mycken oro i Köpenhamn, der Folket öfwerswimmade torg och och gator med rop och buller. Det war på en Söndag då den Swenske Ammiralen dit anlände. Konung FRIDRICH bekom tidningen under det han biwistade Gudstjensten. Han sprang ur Kyrkan up i Slottet rådlös och tårögd; så mycket mera, som han icke då ännu fant sig aldeles färdig at emottaga fienden. Konungen upmuntrade sit folk; for med en liten båt til de Lybske, och beswor dem at

ej

*) Se Danske Magaz. H. 33 p. 286. *Herl. Trolles* Bref dat. d. 1 Sept. 1564.

ej släppa den Swenska Flottan längre in i sundet. Monga skutor, lastade med fetalier, lupo mit i elden af okunnighet, och blefwo af *Horn* emottagne. En Hollenskt Köpmans-Flotta af 250 Skepp, lastad med Spanmål, hade samma öde. Af deße tog den Swenske Ammiralen allenast tull, och lemnade dem sedan wägen öppen. Han behölt dock 4 Dansiker och et Danskt Skepp såsom priser, mit under de Danskas ögon: och gick derifrån på redden af Lybeck, der han likwäl icke mycket uträttade. 1565.

Den 4 Junii möttes bägge Flottorne imellan Fermern och Wismar; der sjöslaget börjades med ifwer ifrån ömse sidor. *Trolle* kom med Ammiral-Skeppet Jeg-Mästaren in uti den Swenska Flottan, och angrep Skeppen Swanen och Troilius, det ena efter det andra. Men deße werjde sig manligen, så at den Danske Jegmästaren icke kunde komma dem när. *Trollen* steg uti bakstammen af sit Skepp; lät stöta i Trumpet, och ropade öfwermodigt til de Swenske, at de skulle gifwa sig; men blef i samma ögnableck illa skuten. Han lät sig dock icke märka så länge drabningen warade; men förde befälet under smärta alt in til aftonen, då mörkret giorde slut på den dagens täflan. Den följande medförde föga märkeligit, emedan hafwet war stilla och obeqwämt. Men om morgonen derefter skyndade sig *Trolle* med hela den fientelige Flottan tilbaka til Öresund. Han förlorade på wägen mycket Manskap, emedan han af *Horn* under ständig eld häftigt eftersattes. Orsaker

1564. ning ERIKS rykte mycket skadades; och hwarifrån berättelserna om denne Herrens besynnerliga frierier, sig utan twifwel härleda *). Nu mera war så wäl denna som den Hesiske Giftermålshandlingen merändels öfwerända; och Konungens tankar tyktes wilrådige hwar de sig fästa skulle. Riks-Canceleren *Nils Gyllenstjerna*, hwilken wid denna tiden i Tyskland sig uppehöll, gaf honom monga förslag; samt ibland andra, at han med förmon torde kunna wända sig til någon af Kejsarens Döttrar. Konungen swarade **), det han ej kunde inlåta sig i något frieri på annat ställe, förän Land-Grefwen, hwilken tyktes ännu lika som holla wid sig, och afbida krigslyckan, hade gifwit des sista utlåtande. En sådan wäntan föll dock Konungen för long. Fördenskul borde *Gyllenstjerna* gemensamt med Margrefwen af Baden, hwilken sig sådant hade åtagit, resa til Cassel och fordra på slut. När Riks-Canceleren icke desto mindre yrkade samma mening ***), gaf ERIK honom änteligen lof at hemligen öfwersända målningar af de Kejserliga Prinsessorna, men bannade honom derjemte för hans monga förslager, hwilka mera til oreda än gagn tjenade ****). *Gyllenstjerna* fick derjemte befalning at gå til det Lotringske Hofwet, men icke uti Giftermåls

*) Dat. d. 15 October 1563 Detta Bref läses i Ad. Lit. Svec. och veberi Anecd. ad Hist. Er. XIV. p. 12.

**). Dat. 9 Maij 1564. - - - Item d. 26 Junii 1564. - - - Item d. 27 Julii. 1564.

***) D. 2 Oct. 1564.

****) D. 1 Dec. 1564.

termåls-ärender. Hertigen af Lothringen war en naturlig fiende til det då warande Danska Konunga Huset, och såledces en beqwäm budsförwant för Konung ERIK. I anseende dertil erböd Swerigcs Konung hönom sin wänskap, samt at förbund dem imellan emot deras gemensame owän motte upråttas. Längre sträkte sig icke de föreställningar, hwilka derstädes skulle göras; icke eller har jag funnit några bref af den tiden som utmärka mera *). Riks-Cancelleren förehade i detta året flere dylika underhandlingar wid åtskilliga af de Tyska Förstcliga Hofwen; emedan hans Konung winlade sig i högsta måtta at stifta förbindelser, ju flera des bättre emot sin enträgna medtäflare. I synnerhet befarade han, det skulle den nya Chur-Försten af Saxen Augustus biträda sin Swåger, Konungen i Danmark med hjelp. Men han wiste därjämte, det icke allena Hertigen af Lothringen, utan åfwen den affatte Chur-Förstens Johannis Magnanimi Söner, Hertigarna af Saxen-Gotha och Weimar, i anseende både til Fadrens och deras öde, skulle blifwa tjenliga medel at hålla Augustus ifrån 1564

*) Instruction. dat. d. 24 Maij 1564. Man finner ännu Konung ERIKS utkast til detta förbud, hwilket i ganska almänna ord är författat, och på longt när icke af sådant inneholl som *Resenius* föregifwer; icke eller förrådes något sådant at *Gyllenstjerna* i des bref til Hertigen af Lothringen, dat. d. 16 Decemb. 1564 då Negotiationen ännu icke war öpnad; emedan, säger Legaten uti förflutne sommar åtskilligt förefallit, som ändrat ställningen af de almänna saker, så at han nu måste afwakta nya befalningar ifrån sit Hof.

1565. et sådant upsåt. Af sådan orsak sändes *Gyllenstjerna* med lika lydande föreställningar til bägge deße Herrar *). Den senares wanmagt förorsakade utan twifwel, at intet dermed uträttades; ty den förra förklarades kort derefter i Act och fängslades.

Året 1565 blef ärerikt för Konung ERIKS Wapn och Flotta. De Lifländiske orter, hwilka dit intil blifwit bragte under Sweriges Krona, woro Revel, Pernau, Wittenstein, Korkhus, Hapsal, Lode, Leal och Padis. *Henric Classon Horn* gjordes wid begynnelsen af året til Ståthållare öfwer alt detta och *Clas Christerson Horn* emottog befälet öfwer den Krigsmagt som emot de Danske sattes. Men de Lifländske sakerne måste stå tilbaka för hwad som närmare rörde Konungen och Riket, nemligen kriget med Danmark. *Clas Horn* plundrade och upbrände de Skånske Städer alt intil Helsingborg, men drog sig sedermera tilbaka icke utan stort byte. *Ferla* nederlade wid Bohus, som han dock förgäfwes belägrade, många Danske Regementer. Den Småländske grensen betäcktes af *Nils Silfwersparre*, en dristig parti-gångare, hwilken redan i Konung GUSTAF tid hade förtient sig namn af stridbarhet. Förrätningen wid Bohus, togs ifrån *Ferla* och sattes i *Pehr Brahes* hand. Sedermera, och när det icke eller för honom bättre lyckades, blef belägringen *Carl de Mornay*

*) Original-Instruction dat. d. 16 Maj 1564 näßtan af lika lydelse med den förra. Härom handlar äfwen et Konung ERIKS Bref til *Gyllenstjerna*, dat. d. 6 Maj 1564.

nay updragen, som då bar namn af Krigsråd, och 1565.
hade fäst sig i Riket medelst gifte med en Fröken
af *Trolle* Slägten. Men de täta ombyten af befälhafware wårkade intet til godo.

Mit under det brinnande kriget, kom den i Danmark anholne Legaten Friherre *Sten Eriksson Lejonhufwud* oförmodat til Stockholm. Konung ERIK hade som oftast föreslagit fienden utbyte af Fångar, men man finner ej denne Friherren någonsin antecknad ibland dem han återfordrade: hwilket tyckes wisa, at man wid det Swenska Hofwet war föga angelägen om hans person, såsom en Hertigen af Finland och dess wänner tilgifwen tjenare. Ledsen och hemsjuk begärte han i Danmark och fick lof, at emot förskrifning, på någon kort tid besöka sine Anhörige. FRIDRICH säges hafwa warnat Friherren ifrån hemresan. Han hade i Danmark monga wänner och således desto mindre antal i Swerige, men minst ibland dem som woro omkring Konungen. Wid ankomsten til Stockholm blef han af dessa orsakar strax bewakad i sit Hus; utan at få wisa sig wid Hofwet eller tala med Anhörige; der han satt merendels under hela Konungens regementstid. Alla böneskrifter woro utan wårkan. En dag sände han sin lilla Son, *Axel*, up til Slottet. Han hade låtit Pilten utantil öfwerläsa et ömt författat tal, samt satt honom en Böneskrift i handen, jämte Förlofnings-Ringen som warit ämnad den Hessiska Prinsessan, i mening at så kunna röra Konungens sinne. När den unge Friherren kom i Konungens förmak, och

1565. han derom underrättades, sände han *Christiern Pehrson*, *Jöran Pehrssons* Bror, at emottaga paperet; men då den unga Legaten swarade, at deß Far förbudit honom lemna det til någon annan än Konungen sielf, steg Konungen derwid i dören, förde Barnet med sig in i Kamaren; afhörde med tålamod hela talet; tog Ringen, den han några ögnablick betraktade under skämt om sina frierier, och skänkte honom åt *Jöran Pehrson* som stod wid sidan; men afwisade pilten utan swar *).

Nu war den Heßiske Giftermåls-Handelen aldeles upháfwen, och man tog, på Riksdagen i Upsala, frågan under öfwerläggning om något annat ställe der Konungen kunde anmäla sig. Då först nämdes det Lotringske Huset såsom dertil anständigt. Hertigens CAROLI Syster Prinseßan RENATA, Konung CHRISTIERN den Andras Dotter-Dotter, ägde förment anspråk på den Danska Kronan, hwilket kunde tjena såsom en wedergärd för Grannens påstående om den Swenska. Något in uppå Sommaren afsändes fördenskul *Hans Classon Bjelkenstjerna*; *Knut Knutsson Lilje* och Secreteraren *Lars Knutsson* at härom handla **). De föreskrifter deße fingo, nemligen at underrätta sig om denna Prinseßans så sinnes som krops egenskaper, utmärka Konungens granlagenhet och besynnerliga tycke. Men hans fiender lågo så här som annorstädes honom til hinder. Man finner intet något widare, som kan tjena til uplysning i denna

*) Coll. *Palmsk.* i Upf. Biblioth.
**) Instr. d. d. 14 Julii 1565.

tyng underhandling. Landt-Grefwens af Hessen 1565
och Konungens i Danmark kringspridde rykten, tyckas därtil hafwa gjort det mästa, at äfwen den hastigt slöts och misslyckades. Denna Prinsessa gifte sig sedermera med Hertigen af Bejern: och Konung ERIK, hwilken hade lika som aning deraf, at äfwen detta tilbudet skulle misslyckas, skaffade sig på samma Riksdag Ständernas samtycke, at i sådan händelse få gifta sig inom Riket med hwem han hälst behagade. ERIK torde då redan hafwa fallit uti de besynnerliga tankar han sedermera til sin olycka fullbordade; ty efter den tiden och sedan giftermål icke eller i Lotringen wille lyckas, märker man intet utom Riket något i dylike ärender wara förehaft.

Til Krigens fortsättandet nödgades Konungen at å nyo wara wid den ömtoliga saken om Rustetiensten. Hwarken förmaningar eller hot hade hos Rikets Adel kunna wärka lydnad hwad Rusttiensten angick; ty lät Konungen nu skrida til alfwar. Han lät Konungs Nämden sätta sig i Upsala *), at företaga desse widlyftige ransakningar. En ganska stor del af Adelen miste då sine Frälse-rättigheter. Grefwarne *Swante Sture*, *Pehr Brahe* och *Gustaf Stenbock*, blefwo benådade med wilkor, andre likaledes, i anseende til trogne tjenster dem de wid tilfällen hade gjordt Fäderneslandet. Men icke destomindre, och oaktadt en så lindrig medfart, ökades härigenom owiljan för Konung ERIKS person til en stor mon; och tjente äfwen denna räfst

Her-

*) In Mayo A. 1565. Se Dom-Boken p. 128 Seqq.

1565. Hertigen af Finland framdeles som säkerhet, då han wille taga sin hämd.

I Lifland förefåll et betydeligit uppror. Konungen hade der låtit afdanka det Tyska Manskapet i Pernau såsom mindre pålitelig. Befälhafwaren derstädes *Carolus Liljehök* befant sig således icke allenast nog swag at bewara Staden, men lefde derjemte säker och obekymrad med det ringa antal han ägde. Den afdankade hopen, derom underrättad, samt missnöjd med sit öde, företog sig at hämnas. Dess twänne Ryttmästare *von der Harts* och *Brandes* tillika med *Claus von Ende* ifrån Curland, anförde förrädeliet. Under förewändning at taga afsked af sine Wänner, anstäldes en aftonmåltid hos Rådmannen *Clas von Zinten*, som hade Stadens Nycklar i förwar. Man drack in på aftonen. Sedan Wärden wälpläägad war gången til sängs, smög en af de förenämde sig in i Kammaren och tog Nycklarna, dem Mannen hade gömt under hufwudgärdet. Wid midnatt öpnades portarna, då Curländske Ryttare til en stor mängd trängde sig in i Staden, fängslade *Liljehök*, samt mördade så mange Swenske som träffades. Af bulret wäktes åndteligen de öfrige ur sömnen. Man började förswara sig, och *von Ende* moste derwid sätta sit lif til; men Staden gick icke desto mindre öfwer. Rewel hade så när fåt samma öde. Hertigen af Curland nyttjade detta tillfället at, om möjeligit hade warit, åter i Lifland uplifwa det gamla Ordens-Regementet. Han brukade dertil en Öfwerste *Casper v. Oldenbrock*, som förut tjent

Ko-

Konungen af Swerige, men sedermera tagit Cur- 1563.
ländsk besoldning. Medelst dennes smickrande före-
ställningar bragtes många på den Curländska si-
dan. Öfwersten gick för Rewel *) med en stark
Krigsmagt; men *Henric Horn* dref honom tilbaka,
tog byte, och bewarade Staden. Han hade nyli-
gen ifrån Swerige fått en förstärkning af 600
Man, dem han wid deße tilfällen med fördel nytt-
jade. *Horn* gick kort derefter för Pernau, der
monge Lifländske Adelmän dels fångslades, dels stu-
pade; ibland hwilke sistnämde äfwen *Oldenbrock*
igenfans. Han moste likwäl lemna Staden til
widare, och angrep i harmen Prins MAGNUS på
Ösel, som fick plikta för det han deltagit med de
uproriske.

I Belten utbreddes den Swenska Flottan
til 50 Orlogsskepp. Friherre *Clas Christersson Horn* flyttades ifrån Landt-Armeen at emottaga öf-
werbefälet derstädes. Han hade tilförena i Lifland
förtjent mycket beröm, så wäl som nyligast i Skå-
ne. Wid Junii månads begynnelse blef den Dan-
ska tilreds under *Herlöf Trolles* befäl. Men til-
redningen gick der något longsamare, så at *Horn*
tidigare fick wisa sig. Til den Danska stötte den
Lybska imellan Rostock och Femern. Man har
skäl at twifla, om någonsin tilförena de Nordiska
Wattnen med ansenligare Flottor warit betäckte.
Såsom förebud af tilkommande seger, förstörde *Horn*
under Rygen några fiendens Skepp, hwilka blifwit
utsände dels at kunskapa, dels at hindra tilförslen
til

*) D. 13 Aug. 1563.

1564. til Swenska hamnar, samt uppassa *Gyllenstjerna*; på hwars återkomst ifrån Tyskland Konung ERIK stundeligen wäntade *). Fienden trängdes in i en wik; satte sit Manskap på den Pomerska wallen, och upbrände til slut hälre sina Skepp, än at de skulle blifwa *Horn* til rof. *Horn* hade warit sinnad at landstiga och anfalla fienden, hwilken satte sig i ordning; men Hertigen af Pommern lade sig emellan. Han begärte, i det ingen orolighet motte inom dess Land wäckas. Lika så hände det äfwen med 4 andre fientelige Skepp på redden af Greipswald, dem Hertigen sielf låt der gripa, och lemna til de Swenske hällre, än at hans strömmar eller land i någon motto skulle ofredas. Swenske Riks-Cancelleren kom således lyckeligen undan snaran; sedan likwäl hans saker 2 mil ifrån Brunswig, blifwit honom ifrånröfwade.

Horn, som full af mod efter en lyckelig begynnelse, sökte den Danska Flottan, gick dristigt ända in i Öresund, och förorsakade mycken oro i Köpenhamn, der Folket öfwerswimmade torg och och gator med rop och buller. Det war på en Söndag då den Swenske Ammiralen dit anlände. Konung FRIDRICH bekom tidningen under det han biwistade Gudstjensten. Han sprang ur Kyrkan up i Slottet rådlös och tårögd; så mycket mera, som han icke då ännu fant sig aldeles färdig at emottaga fienden. Konungen upmuntrade sit folk; for med en liten båt til de Lybske, och beswor dem at

ej

*) Se Danske Magaz. H. 33 p. 286. *Herl. Trolles* Bref dat. d. 1 Sept. 1564.

ej släppa den Swenska Flottan längre in i sundet. Monga skutor, lastade med fetalier, lupo mit i elden af okunnighet, och blefwo af *Horn* emottagne. En Hollenst Köpmans-Flotta af 250 Skepp, lastad med Spanmål, hade samma öde. Af deße tog den Swenske Ammiralen allenast tull, och lemnade dem sedan wägen öppen. Han behölt dock 4 Dansiker och et Danskt Skepp såsom priser, mit under de Danskas ögon: och gick derifrån på redden af Lybeck, der han likwäl icke mycket uträttade. 1565.

Den 4 Junii möttes bägge Flottorne imellan Fermern och Wismar; der sjöslaget börjades med ifwer ifrån ömse sidor. *Trolle* kom med Ammiral-Skeppet Jeg-Måstaren in uti den Swenska Flottan, och angrep Skeppen Swanen och Troilius, det ena efter det andra. Men deße werjde sig manligen, så at den Danske Jegmåstaren icke kunde komma dem när. *Trollen* steg uti bakstammen af sit Skepp; låt stöta i Trumpet, och ropade öfwermodigt til de Swenske, at de skulle gifwa sig; men blef i samma ögnableck illa skuten. Han lät sig dock icke märka så länge drabningen warade; men förde befälet under smärta alt in til aftonen, då mörkret giorde slut på den dagens täflan. Den följande medförde föga märkeligit, emedan hafwet war stilla och obeqwämt. Men om morgonen derefter skyndade sig *Trolle* med hela den fientelige Flottan tilbaka til Öresund. Han förlorade på wägen mycket Manskap, emedan han af *Horn* under ständig eld häftigt eftersattes. Orsaker

1565. til denna fiendens hastiga flygt, woro Ammiralens tiltagande mattighet, samt den skada som de fläste Skeppen af hans flotta under sjöslaget lidit. *Herlöf Trolles* egen berättelse derom är det ojefaktigaste witnesbörd, hwilket man i denna sak sig kan åberopa *). Han skal hafwa samlat alle sine Flaggmän omkring sig, samt lemnat Flottan i deras händer; och då ibland dem ingen funnits som wågat stiga i hans rum, har han most taga detta beslutet. Sjelf dog han någon kort tid derefter, saknad och sörgd af Konung och Medborgare, såsom en tapper och förståndig Man **).

Imedlertid dref den Swenska Flottan af och an uti Belten, och wäntade på fienden. Än wisade hon sig i Öresund, än på andre ställen under den Danska redden, samt landsteg och plundrade då och då der beqwämligheten medgaf. Änteligen och sedan Danmarks Konung hade bestyrt om Skeppens åter iståndsättande, samt i *Trolles* ställe utnämt *Otto Rud* til Ammiral, och *Nils Trolle* til Vice Ammiral, lopp hans Flotta ut d. 7 Julii; då *Horn* och *Rud* möttes imellan Bornholm och Rugen: der sjöslaget med dubbel ifwer förnyades. De Skepp hwilka nämnas såsom mäst syslesatte i denna heta drabbning woro, på Swenska sidan, Ammiral-Seppet S. Erik, Finske Svanen, Jungfrun, Hector, David, Troilius, Gamle Gripen, Flygande Draken och S. Jöran; på den Danske, Ammiral-Skeppen Jegmästaren och Christopher, Lybske Ammiral-Skep-

*) Dat. d. 6 Junii 1565. Se Danska Magaz. H. 33. p. 287.
**) Se *Resenii* Hist. Frid. II. p. 245.

Skeppet Josua, Böse Lejonet, m. fl. Wid anfallet stötte Jegmästaren och S. Erik, Christopher och Jungfrun, Josua och Hector tilsamman; Troilius och Svanen woro icke eller utan ansägtning. Efter flere timars manliga omtumlande, slöts änteligen slaget denna gången således, at det Danska Ammiral-Skeppet Jegmästaren tillika med *Otto Rud* och Sex andra Skepp jemte monga fångar, föllo i *Horns* händer. Deremot bran för de Swenske det Gyllene Lejonet, Gamle Gripen sank, och S. Jöran togs af fienden. Man will ifrån den Danska sidan föregifwa, det *Rud* wid detta tilfället blifwit Mästare af 7 Swenska Skepp, hwilka han låtit wråka för wind och wåg, emedan han icke ägt folk til deras besättande *). Den olyckeliga händelsen föreföll äfwen härunder, då Skeppet S. Jöran af de Danske öfwermannades, at den unge *Sten Sture, Svantes* Son, och Riks-Föreståndaren *Sten Stures* Son-Son, tillika med en *Baner*, utom flere moste tilsätta sine unga lif. Om de fallnas antal är man, ibland monga olika uptekningar owiß. Man kan dock med all säkerhet säja, at förlusten warit stor på de Danskas, och denna segren dyrbar på de Swenskas sida. Icke destomindre hade den samma en så kraftig wärkan, at Konung Fridrichs Flotta, hwilken strax derefter drog sig under Köpenhamn, hela detta året ej wisade sig på hafwen. 1565.

Den segrande Ammiralen *Horn* blef af sin Konung emottagen med största ärebetygelse, wid deß ankomst til Hufwud-Staden. ERIK lät för honom

 bereda

*) *Resenii* Hist. Frid. II. p. 146.

1565. bereda en Triumph, lika som tilförena war skedt för Ammiralen *Bagge*; dock med några ännu större högtideligheter, at utmärka deß anseende framför den förre. En Arcus Triumphalis uprestes efter *Beurræi* ritning; och många dyrbara Gåfwor blefwo, så wäl til de Befälhafwande, som Knecktarne utdelade. Dock framlyste äfwen uti deße anstalterne et och annat infall, som tilkänna gaf, denne Konungens besynnerliga sinne. I Upsala lät han med högtidelighet begrafwa de twenne unge Hjeltarne *Sture* och *Baner*, samt mödade sig at sjelf skrifwa deras Äreminnen *).

Under det krigsoroligheterna som mäst bullrade, talade man om fred; men med föga alfwar på bägge sidor. I synnerhet hade Danmarks Konung derunder tids utdrägt och rådrum at hämta krafter, mera för ändamål än annat. Konungen i Poland låg honom deßutan ständigt öfwer med afstyrkande föreställningar; emedan han kunde förutse, det Konung ERIK, fri ifrån de Danske Felttogen, skulle blifwa för honom en desto mägtigare medtäflare i Lifland. Sändebud ifrån åtskillige Utländske Förstar infunno sig i Stockholm som medlare imellan de Nordiske Hofwen. Ibland andre äfwen et ifrån Konung CARL IX i Frankrike; hwilken alt sedan GUSTAF den Förstes tid hade stått i nära förbund och wänskap med detta Riket. Grunden til bemedlandet togs af den Trecißka freden,

*) Så säger *v. Dalin*, men *Teg.* Hist. Er. Mscr. p. 187. säger at *Beurreus* på Konungens befalning deße Epitaphier upsatt som är troligare.

den, som året förut war sluten imellan Frankrike 1565.
och England, der bägge deße Nordiske Grannar
blifwit intagne *). *Carl Danée* hade uppehollit sig i
Köpenhamn under den tid nyß omtalade Sjöslagen
förefölls; och wid det Hofwet så låtit smitta sig af
deß Interesse, at Konung ERIK, för honom icke
kunde hysa något rätt förtroende, när han til Swerige
anlände: ty uträttade han icke eller det något besynnerligit. Föreställningar och förslager gjordes
wäl på ömse sidor til fred; men Konungarnas påstående woro sådane, at ingendera wille dem antaga. ERIKS woro följande **).

1) En Fred på 30 år skulle uprättas.
2) Halland, Jemtland och Herredalarne tilhöra Sweriges Krona.
3) Blekingen, Sölfwesborg och Trondölagen til Danmark återgifwas; men
4) Sweriges anspråk på Norjet, Gotland och Skåne stå öppet.
5) Konungen i Danmark skulle afsäja sig al rätt til den delen af Lifland som de Swenske innehade.
6) Elfsborgs Festning med alt deß tilbehör Swerige återställas.
7) De Swenske och Danske skulle på bägge sidor uphöra at bruka hwarandras Wapn.
8) Alt hwad på ömse sidor blifwit eröfrat af

*) A. 1564. Cfr. *Rymers Fœd.* T. 6. p. 4. p. 123.
**) Upsatte i Arboga d. 12 Julii 1565. Se *Tegels* Hist. Er. p. 184. der hela Instrumentet är infört.

1565. af Gods, Wapn och Tropheer af hwarsdera behollas; men alla Fångar lösgifwas.

9) De Gods som Danske och Norske Adelsmån kunde åga i Swerige tilfalla samma Rike, men ej twert emot.

10) Ingendera hjelpa den andras fiender; och rymmare på ömse sidor wid anfordran utlämnas.

11) Med alt försmådande så i tal som skrift borde man gemensamt uphöra.

12) Konung CHRISTIERN II. och deß Arfswingar skulle anses såsom bägge deße Rikens fiender.

13 Bägge Rikens Undersåtare gifwas frihet at utan lejd resa hwart de wille: likaledes deras Krigsfolk.

14) De Swenske Örlogs-skeppen skulle utan segelstrykning gå igenom Öresund.

15) Handelen skulle för bägge i alle hamnar och Städer stå öppen utan Tull, dock at för öfrigit hwarje lands enskilde författningar borde i akttagas.

16) Alt strandat Gods blifwa wid deß rätte ägare, som dermed efter egit godtycko finge förfara.

17) Grensorne imellan Norje, Wiken, Herredalen och Jemtland, skulle med Råmärken utan drögsmål utstakas, samt derwid sedan städse förblifwa.

18) Alla twister Undersåtare imellan genom

lika

lika monga Compromissarier ifrån bägge si- 1565.
dor, på någon dertil utsatt ort afgöras.

19) Dylike Compromissarier skulle äfwen döma Konungarne imellan, om något emot denna fred på endera sidan handlades; då den, hwilken af deße dömdes brotslig, owägerligen til den andre skulle betala 100000 R. Daler.

Et sådant Fredsförslag kunde icke behaga Danmarks Konung: ty swarade han deruppå, med et häftigt utfal ur Elfsborg in uti Westergöthland. Fiendens framfart på deße olyckelige orter beskrifwes såsom omänskelig; om tro dertil kan sättas: hwarigenom Sweriges Konung blef twungen at tilreda et nytt fälttog, ehuru hösten instundade. Han gaf Ammiralen *Horn* befalning *), at å nyo gå til sjös med Flottan; och antog sjelf befälet öfwer Landt-Armeerne. På det Fienden destomera skulle sysselsättas, och medelst inbrott i deß land på flere ställen wid grensen, twingas at skingra sin styrka, sändes *Mats Törne* med manskap ur Helsingland, Norland, Dal och Wermeland, igenom den så kallade Hedemarken til Opslo och Aggerhus **). Sjelf bröt han redan d. 3 Julii up ifrån Stockholm, at toga til Westergötlands undsätning. Han uppehölt sig någon kort tid i Skara, der Krigs-rådplägning anstäldes. Frågan blef om Konungen skulle med hela Magten gå under Elfsborg, at gifwa fienden

*) Höjentorp d. 8 Aug. 1565.
**) Hofwa d. 26 Julii 1565. Se *Teg.* Hist. ER. p. 207. Mscr.

1565. fienden et feltslag; eller om rådeligare woro at angripa Wardberg. Men emedan tidningar inlupo, det hade fienden wid ryktet om Konungens annalkande dragit sig ifrån Elfsborg in uti Halland; ty stadnade beslutet derwid, at han der borde sökas. Hertig Carl af Södermanland, Konungens Broder, war wid denne tiden på deß Femtonde år, och begynte at efter handen bruka sig uti de almänne göromålen. Konungen utnämde honom til Öfwerste-Befälhafware öfwer Artilleriet, som i detta felttog nyttjas skulle. Gref *Nils Sture* och *Anders Sigfridsson Rålamb*, blefwo utsedde at wistas honom wid handen: och som wägarne in i hösten woro swåre, ty måste alle deße tilbehören med long omgång, igenom Wartofta Härad in åt Kind förskaffas til Wardberg, som skulle belägras.

Man lät inkasta bref uti Staden, uti hwilka Inwånarena tilsades ro och beskydd, deräst de gåfwo sig under Sweriges Krona: men utan wårkan. Imedlertid nalkades Konungen med hela sin Krigsmagt den Danske grensen. Konung Fridrich fattade det beslut, at icke uti egen Person denna gången biwista Felttoget, hwars utförande anförtroddes *Daniel Rantzow*, en ung Adelsman, hwars Förfäder hade med utmärkt heder förtjent sine Konungars och Landsmäns aktning, och han sjelf nyß förut uti det Ditmarska Kriget inlagt ej mindre beröm. Det Swenska Generalitetet nyttjade detta tilfället, at åfwen ensamme så styra, på deras sida. De erindrade Konungen huruledes Rikets höghet fordrade, det icke eller han borde wara närwarande

de wid den tiltänkta belägringen, eller personligen 1569.
wisa sig på fiendens botn. ERIK, som under denna oförwäntade föreställning påminte sig sine Öfwerstars dylika upförande efter Elfsborgs fruktlösa belägring; samt huru angelägne de åfwen då woro at slippa hans öfwerwaro, harmades härwid ganska mycket; men emedan de hade brukat den förfigtighet, at förut winna Soldaterne på sin sida, ty moste han dölja misnöjet; och draga tilbaka til Orreholm, sedan *Henric Boje* blifwit af honom utnämd til Feltmarskalk, samt *Jacob Henricsson*, *Ivar Månsson Stjernkors* och *Tönne Olofsson* til Öfwerstar, den förre för Rytteriet, de senare för Fotfolket. Den Swenska Krigsmagten rykte för Wardberg, som belades. Hertig CARL anlände i det samma med Artilleriet, och hade Hertigen MAGNUS af Saxen Lauenburg, i sit sällskap. Wardbergs intagande blef således den unge Prinsens första lärospån uti Krigs-Konsten, och förstlingen af hans Mandom. Han förde Artilleriet an med sådan hurtighet, och gaf så stark samt ständig eld, under et gynnande medwäder, at Krigs-Folket för än de hade tänkt, fick tränga sig närmare under Staden. Ifrån murarne nedhäfdes ymnigt hwad bränna och mörka kunde; men emot de stormandes ilhärdighet war alt förgäfwes; och Wardbergs Stad blef intagen d. 28 uti Aug. månad, men Slottet d. 15 Sept. til ersättning för Elfsborg. Wid detta tilfälle utmärkte sig *Ivar Månsson Stjernkors* och *Staffen Pehrson* med besynnerlig tapperhet *). Man

 fant

*) *Tegels* Hist. ER. Mscr p. 214.

1565. fant derstädes et rikt byte, emedan alle Herrskaper deromkring, hade wid annalkandet af den Swenska Krigsmagten, med alla sina redbarheter dragit sig innom murarna at winna betäckning. Utom fjorton Qwinnor och Barn, hwilka i den första hettan blefwo ihjälslagne, skonades alle sådane *). Et stort antal Tyskar och Skottar, som låtit nyttja sig uti Dansk sold, togs til fångar. Men det märkeligaste och mäst anseliga af detta bytet war *Pontus De la Gardie*, en Fransk Man af gammal Adelig börd **), som sedermera gick uti Konung ERIKS tjenst, och blef en lyckelig stam-Fader för flere store Män, hwilka under wåra CARLAR och GUSTAFVER, ej mindre i Felt än wid Råds-Bordet förwärfwat sig minne uti Swea Rike.

Hwad Festningen hade lidit under denna belägring blef botadt med största skyndsamhet, och Staden aldeles förstörd. *Mornay* sattes derstädes til Slots-Herre jemte fyra Fennikor Fotfolk, wäl försedd, med alla behof. *Rantzow* gjorde wäl några försök at återwinna denna orten, men de aflupo utan annan wärkan, än den förlust han derwid sjelf led af mycket Manskap. Den Swenske Armeen, som stod under *Bojes* befäl, hade efter Wardbergs lyckeliga öfwergång, af sjelfrådighet och mongwälde, som wärre än päst förderfwar rege-

*) Mscr. i Coll. Ant. n. 46.

**) *Delagardiske* Slägten bodde ännu wid början af detta Seculum på grensen imellan Provence och Avignon; så at deras Gods til större delen woro belägne innom det Påwelige. Se *Burgmans* Bref af Zweibr. d. 18 Dec. 1718 uti Coll. *Palmsk*.

regementer, begynt afsmälta. Soldaterne drogo 1565.
flockketals hwar sina wägar til deras hemorter, samt
emottogo de befallandes wilja, ofta med gny och
pock. Konungen moste derföre wisa stränghet och
alswarsam åtgärd, förän han hant at i hast drif-
wa dem tilbaka. Den större delen mötte honom
likwäl wid Risa Herregård uti Småland; der han
hela Krigsmagten sielf mönstrade, samt alswarligen
hwar och en deß skyldighet emot Konung och Ri-
ke förehöll: i synnerhet som en ny drabbning snart
syntes förestå, uppå hwars utgång Fäderneslandets
öde för framtiden skulle bero. Det woro icke alt
beskält, sade han, med en Fästnings eröfrande.
Med Wardbergs öfwergång, woro wäl Wester-
göthland någorlunda bewarat, men en enda wun-
nen seger på de Danskas sida, kunde icke desto-
mindre hafwa den obyggeliga påfölgd, at man snart
nog skulle se hela Riket öfwerswimmat af plun-
drande fiender, samt al Swegiges hittils wundne
åra på en gång plötsligen förspild. Sådant bor-
de de betänka; och ej lika otamde Hästar, bryta
sig i betslet. Lydnaden war själen af hela Krigs-
wäsendet, och prydde hwarje underhafwande lika
så mycket, som den gladde de befallande; samt moste
blifwa återställd antingen med lämpor eller twång,
om andre medel icke gåfwos. Knektarne wisade
sig muntre wid deße sin Konungs föreställningar; men
det oaktadt förebodade dock denna willerwallan ho-
nom icke mycket godt.

Boye hade uti de nyß förelupne äfwentyrer,
wisat både wett och mandom; icke desto mindre up-

drogs

1565. updrogs nu befälet til *Erik Stenbock*, och under honom *Jacob Hinricson Hestsko* som Öfwerste: utan twifwel af den ordsak, at den förre icke tycktes äga nog aktning hos Soldaten. Men *Hestsko* war deremot en mera behiertad än förfaren Krigsman, och *Rantzow* för ingen del wuxen. Konungen sielf tog sit wistande i Jönköping, at der afwänta utgången af en snart förestående slagtning. Slaget wid Swartrå förtjenar at kännas.

Den käcka *Rantzow* hade hastat, som sagt är, med sin styrka ifrån Elfsborg til Wardbergs undsättning. När han förnam at de kringströdde Swenske åter drogos tilsamman, hwilka honom i styrka af antal til hälften öfwergingo och belägringen för Wardberg icke wille gå efter önskan, befarade han med skäl, at under Staden blifwa kringränd af sin fiende, i synnerhet som han befant sig stängd af twänne åar imellan Wardberg och Falkenberg. Han ömsade fördenskul läger, och drog sig in uti Swartrå Sockn *) til Axtorna by, der han på Wardbergs hed fant tilräckeligare utrymme, och beqwämligare plats. Det dröjde icke länge förän den Swenska Krigsmagten sig der infant, som skedde d. 20 Oct. Bägge härarne intogo fördelaktige ställen, hwilka ingendera först wille öfwergifwa. *Rantzow* slog, efter tidens sed, utom deß omkring sine en borg af wagnar med kädjor sammanfogade och i jorden fäste wid pålar, samt Feltstycken imellan. När de en stund hade töfwat

*) Är Annexe Församling til Skome Moder-Kyrka i Halland.

tösfwat på hwarandra, tog modet så den Swenske 1565.
anföraren, at han emot stål och de klokares råd,
först bröt up ur fördelen at angripa den förtwiflande
fienden. *Rantzow* sände en Öfwerste *Pehr Gyllen-stjerna* at kunskapa om *Hestskos* förehafwande, och
då de tidningar återbragtes, at han woro i fullt an-
togande lät Felt-Herren rödja platzen ren för ste-
nar och alt sådant, som under drabningen kunde
blifwa til hinders. Han drog sig derefter tilbaka
in uti sit läger, der hela Hären honom omgaf,
då han uti öma ord förestälde dem den dagens
wigt, och hwad deras gemensamma fäderneslord af
dem fordrade. De Swenske ägde nog förmäten-
het, sade han, at söka dem i deras egne land. Der-
af borde de upmanas til desto större ifwer, at icke
förr hwila, än han woro antingen tilbaka drefwen
eller med sin blod hade betalt en slik djerfhet. Sin
anförare skulle de altid finna framför sig der lågan
häftigast flammade; allenast de wille följa honom
at inlägga beröm, och winna sin Konungs kärlek.
Hela Armeen föll efter hans exempel, på knä och
gjorde sin bön til Gud; hwilket när *Hestsko* blef
warse, som i det samma fick fienden i ögnasigte,
tog han detta för en feghet på deras sida, och ro-
pade öfwerljudt at segren woro redan wunnen. *Rant-zow* som war mindre hitsig, wäntade på anfallet
med upmärksamhet. *Hestsko* trängde sig med Fot-
folket in i wagnborgen: dref i förstone med hurtig-
het en del af fiendens Manskap för sig; tog Ka-
nonerne som i wägen funnos, och wille rusa wi-
dare fram, då hans Tyska Ryttare, antingen af

för-

1565: förräderi eller öfwerilning tog flygten och gaf *Rantzow* tilfälle at falla det Swenska Fotfolket i sidan. Efter et skarpt fägtande nalkades natten, då *Rantzow* med de sine befant sig qwarstående på walplatsen, men de Swenske, hwilka något föga hade gifwit wika, drogo sig i god ordning samt under flygande Fanor in i deras läger tilbaka. Det war således icke brist af mod, men anförarens owarsamhet och föga redlighet hos det fremmande manskapet som tilskyndade de Swenske deras olycka. Om den på ömse sidor ledne skadan berättar man olika. Uppå en Skådepenning, som i Danmark öfwer denna Konungs FRIDRICHS så oförmodade som twetydige seger, blef slagen, nämnas 5000 Man Swenske såsom slagne. Skribenter säga 6000 *). Wåre däremot tro sig med sanning påstå, det hela antalet på ömse sidor, icke utgiorde den summan; men at allenast 1700 på *Hestskos* sida wid mönstringen efter slaget blifwit saknade. På tropheer blef dock *Rantzow* rikare: ty utom Fanor och annat fick han 30 Feltstycken. Men sjelfwa den Jutländska Adels-Fanan föll deremot, jemte mycket byte, samt et stort antal Fångar, i den Swenske befälhafwarens händer: och Konung ERIK höll fördenskul i Stockholm et ej mindre triumpherande intog, än hans fiende i Köpenhamn. Denne seger ansågs af sjelfwe de Danske icke större, än at de efter den befunnos dufne, emedan hon wor dyrare än deras förmåga medgaf. ERIK lät samma år

*) Janus Coldingensis in Descr. *Dan.* p. 130.

år utgifwa i Tryck en Latinsk berättelse om Wardbergs öfwergång med alla des påföljder *). 1565.

De Tyske Regementer som under en *Ahlefelds* anförande, så wid Swarterå, som sedermera i Westergöthland emot *Rantzow* nyttjades, woro icke allena otrogne under drabbningarne, så at hela hopar af dem rymde öfwer til fienden; men foro utom deß med wold och grymhet fram emot Almogen derstädes, hwaröfwer ständige klagomål til Konungen inlupo. Deras myteri war hönom longt förut bekant, hwarom han tidigt underrättade *Nils Sture*, hwilken på stället wistades, med warning at se sig före; samt at, i händelse deße oförwägne och trolöse utlänningar befunnos wilja gå öfwer, strax falla dem an, och hällre således göra dem sig qwitt, än låta dem förstärka fiendens läger. Skulle några af Westgöthe menigheten af deße bedragane, falla i samma fel, så fingo de äfwen med dem dela samma öde. Men alt detta blef utan märkställighet, och Tyskarne fortforo ständigt i sin oro. Un-

*) Rätta Auctor war Konungens Secreterare *Martinus Olai Helsingus*, född i Ljusdals Socken i Helsingland; och brukad i Legationer, redan af Konung GUSTAF I. til England och Frisland samt af Konung ERIK til Frankrike. Han war et stark stöd uti Reformations-Wärket och lärd Man. Hade äfwen för händer en Wederläggnings-skrift emot *Petrus Parvus Rosefontanus*, den han ej hant sluta. Cfr. *Messen. Retor.* p. 164. Bör ej sammanblandas med en annan af lika namn Cfr. *Ahlroth* diss. de Gestr. P. 2. p. 19. Fick af Konung ERIK Långebro Gård uti Bren-Kyrka Socken i Södermland. Se Gåfwo-Brefwet dat. d. 12. Apr. 1567. men dog A. 1568.

1565. Under det alt detta til lands timade, hade *Horn* med den Swenska Flottan i Siön sökt sin Fiende; hwilken icke welat wisa sig: hwarföre ej eller något synnerligit denna tiden förefölt. Han dref ifrån Bornholm 12 Lybske Orlogsskepp, hwilka der lågo at uppassa alla Köpmans Fartyg, som ämnade sig til Swenska hamnar. Et Danskt och 8 Holländske skepp, lastade med Fetalier och Spanmål, föllo åfwen i hans wold: och emedan intet widare förekom som hanom sysselsätta kunde, eller war wärdt hans upmärksamhet, ty gick han med Flottan tilbaka in uti Stockholms hamn, men lemnade likwäl några små Fartyg efter sig at gifwa akt uppå hwad i watnen förehades.

Efter slaget wid Swarträ inbillade sig Danmarks Konung det Grannen torde nu finnas i den förlägenhet, at han moste emottaga deß lagar: och wille i sin ordning försöka det samma, som Konung ERIK giorde efter det sista af honom wundne siöslaget. Han låt fördenskul igenom *Dancée* öfwerlemna Sweriges Konung deßa olidelige freds-wilkor.

1) Sweriges Konung skulle til Konungen af Danmark upläta Elfsborgs Slott och län i Westergötland, samt Werendsland uti Småland för ewerdeliga tider.

2) Alt hwad Sweriges Konung under detta krig, så Land som Skepp och annat Krigstilbehör wunit, skulle strax til Konung FRIDRICH återlemnas.

3) At hwad i Lifland woro intagit skulle Prins MAGNUS af Ösel tilställas. 1569

4) Alle Danske Undersåtare som swurit Konung ERIK trohets-ed, skulle göras ifrån den samma löse, men ej twert emot.

5) Konungen i Swerige skulle afstå at bruka Danmarks och Norjets Wapn; men Konungen i Danmark fortfara at bruka det Swenska Riks-Wapnet 3 Kronor tilwidare.

6) Sweriges Konung skulle äga magt at utom Danska Konungens wilja ingå i Freds-handlingar med andre Hof; men den senare, intet twång wara underkastad.

7) Alle Swenske hwilka Danmarks Konung hade i häkte låtit inmana, skulle anses såsom rätta Fångar, änskönt de under kriget icke tagne blifwit.

8) Swerige skulle betala all den kostnad som Danmark på detta krig anwändt m. m.

Med deße för Sweriges Konung wanhederlige tilbud, gaf Konung FRIEDRICH tydeligen tilkänna, det hans affeende war mindre at winna fred, än at reta sin fiende. Således skulle icke allenast Rikets gränsor ansenligen hafwa blifwit stympade, men äfwen hela deß handel återbragt under det gamla Hansestädernas ok, hwilket Konung GUSTAF I. och Sonen ERIK hade begynt at af sig skudda. Konungen lät igenom *Jöran Pehrsson* meddela

1566. dela Ständerne de honom tilsände Freds-wilkoren *), och fick **) ifrån dem det swar tilbaka, at de för ingen del tilstyrkte deras antagande, emedan de med al magt wille gripa sig an til Rikets förswar; samt at göra deß urgamla Rättigheter til de Skånske Prowincier efter möjeligheten gällande. I anledning deraf fick den Franske Legaten intet annat swar; än at om Konungen af Danmark wore til fred alswarsamt benägen, kunde et möte, efter förra öfwerenskommelser, i Falkenberg anställas, dock så, at Polen och Lybeck derifrån blefwo uteslutne ***).

I anledning häraf beredde sig Konung ERIK at med året 1566, öpna nya krigsrörelser til Sjö och Land. Båtsmän präßades öfwer hela Riket: Krigsförnödenheter af krut, wapn, gewär, med mera, upköptes på fremmande orter, och flottan, jämte Landt-Armeen sattes i stånd at med förnyad wärkan wisa sig. Han lät inrätta Sjukhus uti Wästergöthland och Småland för sårade och förlamade Krigsmän †): gjorde anstalt om tilförsel ifrån utrikes orter af alla förnödenheter: satte myntet i ordning, och förgat intet af alla de ting som en klok Regent wid dylika tilfällen bör i akttaga. Refsle Stad hade låtit weta, det Swerige för detta året icke hade til sjös något biträde derifrån at förwänta, men efterlät Konungen däremot at låta, om honom

*) D. 2 Febr. 1566. Cfr. Diar. ERICI Ad. A. 1566. in Mon. Pol. Eccles. p. 225.
**) D. 15. Martii. Ib.
***) Cfr. Mon. Pol. Eccl. Ex. Arch. *Palmsk.* p. 225.
†) Se Diar. ER. ad. A. 1566. i Mon. Pol. Eccl. p. 223.

honom så syntes, främmande tilswidare få segla 1566.
på Narwa. Detta tilfället nyttjade han således, at Fransre Köpmän fingo segla på den hamnen med så mycket waror som de i wärde förde salt til Swerige *). Deße och dylike flere anstalter woro så mycket nödigare, som den Romerske Kejsaren, på Konung Friedrichs wägnar och deß förnyade begäran, hade öfwer hela det Tyska Riket förbudit al seglation til Swenske Hamnar **). Men Konungen tog deremot de försigtige steg, at oaktadt alt detta det nödwändigaste honom icke felade.

Wid begynnelsen af detta år sände han gamle *Nils Boje*, som wid Wardbergs belägring så lyckeligen warit nyttjad, at göra nya försök wid Bohus fästning. Den unge Grefwe *Nils Sture*, *Svantes* Son, *Erick Gustafsson Stenbock* och *Anders Sigfridson Rålamb* skulle derwid åfwen brukas; men *Boje* klagade i bref til Konungen ***), det deße Herrar woro mera til hinders än nytta. *Boje* låg således för Bohus öfwer hela wintren alt in til Maij Månad, utan at något wäsenteligt hafwa uträttat. Til slut började hunger och sjukdom wisa sig i hans läger, hwaraf ledsnad och orklöshet föddes. Han upgaf af sådane orsaker belägringen, icke utan Konunges stora mißnöje som kallade honom tilbaka til redogörelse ****), och updrog *Mornay*, Befälhafwaren på Wardberg, såsom sig aldeles

 til-

*) Cfr. I, p. 225.
**) Se Diar. ERICI i Monum Pol. Eccl. p. 226.
***) Af d. 4 Martii 1566. Se Mon. Pol. Eccl. p. 224.
****) Brefwet dat. Svartsjö d. 28 Maij 1566.

1566. tilgifwen, förrättningen i deß ställe. Men dermed uträttades icke deß mera.

Konungen befalte at *Boje*, *Rålamb*, och *Nils Sture* skulle ställas til answar för sakernas släta förlopp under det förra årets felttog i Wester-Göthland. *Boje* want snart tilgift i anseende så til sina trogna tjenster, som derföre at han tidigt om sammanhangen hade gifwit underrättelse. Likaledes *Rålamb*: men den Unge *Sturen* icke så. Konungen, som tykte sig wara öfwertygad om hans brott, tog honom först ensam för sig, och föreslog Grefwen twänne hwilkor; antingen at, då han sjelf erkände sin skuld, med bibehållande af åra och lif undergå hwad straf som Konungen godt funne, eller lagligen anklagas, öfwertygas och efter lagens stränghet dömmas. *Sturen* walde det sednare; och warde derföre af *Jöran Person* ordenteligen anklagad infför Konungens Nämd *). Brotten innehöllos i synnerhet i tremne puncter:

1) Hade han tilstatt de Tyske Ryttare at fördärfwa Kongl. Maj:ts Undersåtare uti hela Werster-Göthland.

2) Hade han lemnat samma Ryttare rådrum, sedan de all otidighet och motwilja bedrifwit, at begifwa sig til rikets fiender, änskönt han hade fått befallning, det skulle han dem nederlägga så snart de befunnos sådant företaga.

3)

*) Den 13 och 14. Junii 1566. Se den oftanämde Konung ERIKS Dom-Bok p. 109 Seqq.

3) At Fästnings arbetet wid Wardberg igenom hans försummelse blifwit eftersatt. 1566.

Den unge Grefwen böd til at förswara sig så godt han kunde, men Instructionen war tydelig, och så wäl Konungens som *Jöran Persons* åtskilliga skrifwelser framlades, uti hwilka han fyra månader förut befans wara tilsagd om hwad som sedermera hände, samt derföre warnad. I anseende dertil dömdes han, enligit Hof-Artiklarna, ifrån ära och lif, däråst Kongl. Maj:t honom icke wille benåda; *) hwilket så til wida skedde, at den unge *Sturen* med en halmkrona på hufwudet fördes omkring Stockholms gator. Igenom *Hestskos* bemedlande, som kort derefter ifrån Armeen anlände, blef han sedermera til nåd uptagen; hwar efter han fick wisa sig wid hofwet, ock kunde brukas i Rikets tjenst. Et sådant godtycke uti bestraffande, som afwek ifrån Lagen, samt det hastiga omwärlande, ifrån onåd til nåd, bägge tecken af denne Herrens underliga sinne, hade icke god wärkan hwarken i *Sturens* eller hans medundersåtares sinnen: emedan det

*) Domens lydelse är i bokstafwen denna: Hwarföre hafwe wi fattige Män uti Konungens Nämnpd tilförordnade, samtt medh Krigs-Nämpden, efter en nogsampt ransakning och långsampt öfwerwägende, icke kunnedt frije förbemälte Herr *Nils Svantesons* lijf och lefwerne, uthan at han thet förwärkadt hafwer, efter Högstb. Kgl. Maj:ts Hof-Articlar um then som försummer Rikets omliggende och nödtorftige saker: Så ock efter hans egen förplichtelse icke heller kunne förschone hans åhre och redeligheet, medh mindre än Högbem. Kgl. Maj:t af synnerligh gunst och nådhe will honom benådhe.

1566 det utmärkte et swagt regemente, som mera fördes efter Regentens nycker, än Lag och ordning. På det Konungen skulle blifwa honom qwitt, sändes han til Lotringen, der Legaterne ännu wistades, som hade at handla om Konungens Giftermål. Den Tyske Öfwersten *Ahlefeldt* tillika med alle dem som stodo under deß befäl, blef icke förgäten. Han framfordrades för Konungens Nämd, men moste med wold hämtas ifrån sine sammansworne Knektar, hwilka honom nästan med werja i handen wille förswara. Til Konungs=Nämden fogades en Krigs-Rätt då öfwer deße ransakades och dömdes. Monga af dem miste lifwet; de öfrige dref wos ur Riket *).

*) Nämden satt wid deßa tilfällen dels i Upsala i Apr. Månad, dels i Wadstena d. 20 Novemb. A. 1566. Se Konung ERIKS Dom-Bok p. 175. och 149.

Andra Boken.

1566.

Uti det föregående har man sökt at beskrifwa den bättre delen af denne Konungens styrelse-tid. Med åren ökades hans sinnes förwirrelse af de stämplingar som emot honom gjordes så innom som utom Riket; hwilka, ehuru hemligen de höllos, likwäl understundom framlyste, och dem han alt mer och mer fant sig för swag at kunna mota. Hans befallningar började at förlora deras kraft, och de som dem skulle utföra, tycktes icke sällan med flit förderfwa sakerna, på det at så medelst mißnöjet destomera motte ökas; och gladdes i mjugg så ofta Konungen gjorde något som hade bordt underlåtas.

Efter de mißlyckade Giftermåls försöken i England, Heßen, Skottland och Lotringen, hade Konung ERIK fattat de besynnerliga och föga Kungliga tankar, at gifta sig med en ringa Person som länge underhållit hans kärlek. Det war CATHARINA, hwars Fader *Magnus*, en Bonde Son ifrån Medelpad, war blefwen Capitain wid Besättningen på Stockholms Slott. Denna Flickan, dejelig och ung, hade en gång wid förbigående så intagit Konungens sinne, at han strax lät uptaga hänne ibland sin Systers Prinseßan ELISABETHS Hof-Fruntimmer, der hon fick en god upfostran, och blef snart skickeligare i upförande, än hännes stånd fordrade, och war derföre almänt afhollen *).

P 4 Ko-

*) Hon war född A. 1549. *Örnhjelm* i Vita Ponti p. 16. säger om CATHARINA. Erat hæc, si fordes na-

1566. Konungen war uti sin tilgifwenhet til denna Qwinnan ganska häftig; hwaraf det ryktet gick, som skulle hon med någon kärleks-dryck hafwa upwärmt hans sinne; samt dymedelst äfwen förorsakat dess yrsel. Och ehuru *Jöran Pherson* war Konungens gunstling, kunde han likwäl icke sielf afböja en hånlig dom som öfwergick hans Hustru *), för det hon befans hafwa kringspridt detta tal; men måste dertil nyttja CATHARINAS bemedlande förbön. Hos Ständerne, hwilka wid början af detta år woro församlade, giorde Konungen utom andre och redan omrörde saker, igenom *Jöran Pehrson*, förestälning, det honom motte stå fritt, derest andra Giftermåls-Handlingar slogs felt at innom Landet gifta sig efter behag med adel eller oadel, hög eller låg. Man kunde wäl se hwarthän han syftade; men emedan alla kände hans häftiga sinne, ty räknades för rådligast at icke neka **), på det han ej uti annan motto under öfwerslning mera skulle skada det allmänna. Tiderne woro då ännu ej så nogräknade, och saken i sig sielf icke besynnerligare, än at man i de oss närmare åren sedt personer af sådan

natalium exceperis &c. Och *Brenner* i Thes. Num. p. 74. Erat puella venusta &. Hännas Brors-Doter war gift med *Hans Eriksson* Konung ERIKS Secreterare, som sedan blef Lagman öfwer Helsingland och Medelpad, hwars Söner *Henric* och *Rolamb Hansson* höllo med SIGISMUND emot Hertig CARL. Se Uplysningar i Sw. H. p. 3. p. 94. af dem är *Alftaniske* slägten i Finland.

*) D. 23 Julii 1567.

**) Diar. ERICI A. 1566. Cfr. Mon. Pol. Eccl. p. 225. De connubio responsum est &c.

sådan börd, ej allenast upstiga til samma höghet, 1566.
men åfwen med wärdighet styra Riken. Under dylike kärleks-bekymmer försummade likwäl icke Konung ERIK at besörja om Krigs-rörelsen.

Felt-Öfwersten *Jocob Hestsko* ersatte wid denna tiden, hwad han året förut wid Swarträ hade förlorat. Han plundrade snart sagt hela Skåne; brandskattade alt intil Malmö, och gjorde wägen til Småland för fienden så obrukbar, at detta Landskapet sedermera blef friat ifrån deß besök. Men deremot gick den raske *Rantzow* in uti Westgöthland; brände Konungs-Gårdarna Orreholm och Leckö, samt, förutan monga Adelens Gods, åtskillige Städer.

Detta skedde medan Konung ERIK något långsamt med Rikssens Råd öfwerlade om hwilken han til Anförare för Landt-Armeen sätta skulle. Honom sielf afstyrkte man efter wanligheten at efwentyra sin Person wid så farliga göromål, men råd de dertil at befälet motte updragas Hertig Carl af Södermanland, hwars käckhet redan under Wardbergs belägring hade blifwit almänt kunnig. Men Konungen wille i den belägenhet han sig befant, icke gerna se sin Halfbror framför någon Krigsmagt, och sökte med hwad ursägt han kunde at afböja et så farligit förslag. Han hyste misstroende til alla 3 sina Halfbröder, och hade gerna flyttat denne Hertigen til Lifland genom utbyte emot des Hertigdöme. Medelst den föreställning som derom blifwit gjord war kallsinnigheten dem imellan

1566. ökad *). Men i hela Generalitet, hade han likwål efter sin tanka swårt wid at finna någon så skickelig Felt-Marskalk som siden fordrade. Uti et Bref til *Jöran Pehrson* **), förrådde han sina tankar om dem alle. Gref *Svante Sture* war för wällustig, samt monare om sina nöjen än Rikets tjenst. *Gustaf Olofsson Stenbock* enfaldig och ägde ej den aktning ibland Krigsfolket som borde wärka lydnad. *Mornay* orklös sedan han blifwit gift; samt kunde ej umbära sin Hustrus sällskap. *Jakob Hestsko* hade wid Swarträ förlorat sit anseende. *Åke Benktson Ferla* hade Utomlands skaffat sig stor erfarenhet, samt monge gånger ersatte den olycka honom hände wid Elfsborg, ägde mycket förstånd jemte förtjenst af Riket, och war således den bästa at föra Hufwudwärket, men oumbärlig i Wardberg; en angelägnare ort, än at den kunde förtros uti någon annans händer: *Ivar Månsson Stjernkors* åfwen tjenlig; men hastig och mindre behaglig i wäsende. *Hogskild Bjelke* hade på alla ställen gjordt wäl ifrån sig; ägde kunskap och skulle fördenskul utföra Kriget wid den Danska grensen, samt få *Jacob Henrik Hestsko* och *Ivar Månson* til sine Krigs-Råd. In i Norjet wille Konungen sända *Thure Olofsson* til Kiula med *Mats Törne* och *Johan Siggesson*, hwilka derstädes tilförene hade giordt lyckeliga infall; men i Lifland skule *Henrik Classon Horn* och *Jacob Thuresson Rosengren* föra befälet ***). Den förtretlig-

*) *Tegels* Hist. Er. Mscr. p. 239.

**) Dat. d. 4 Junii 1566. Se Sw. Fateburen p. I. n. 11. p. 83.

***) *Tegels* Hist ER. Mscr. p. 240. Seqq.

ligheten tilstötte utomdeß, at åtskillige af dem som 1566.
Konungen wille utnämna, undanbudo sig så farliga förtroenden*).

Under deße sinksamme öfwerläggningar kom tidningen om *Rantzows* oförmodade infall öfwer grensen, och deß swåra framfarande uti Westergöthland, hwarmedelst alle anstalterne gjordes om intet. Rådwill om hwad utwägar han i en sådan broska taga borde, då alla drogo axlarna undan bördan, updrog Konung ERIK sin Frende, Hertigen af Saxen Lauenburg Prins MAGNUS, den æfwentyrlige förrätningen at drifwa fienden ur Westergjötland och återtaga Bohus **). Hwilken af alla til et så stort wärk war den oskickeligaste. Han friade til Prinseßan SOPHIA, och hade nyß förut wunnit hännes bifall; ägde utom deß Konungens förtroende, emedan han brukades såsom spejare på deß Bröder; och gick honom tilhanda med åtskillige underrättelser om deras hemliga förehafwande***): MAGNUS blef dertil et så mycket beqwämare redskap, som Prinseßan SOPHIAS wänskap för sin Broder Hertigen af Finland af honom derwid kunde nyttjas.

Denne Saxiske Prinsen sändes hufwudstupa förut til Westergöthland; *Mornay* fick befalning at biträda honom. De skulle, tränga sig imellan grensen och fienden, som nu wistades mit i Landet, at

*) Se Diar. ER. cit. in Mon. Pol. Eccl. p. 230.

**) Se. Diar ER. ad A. 1566. in Mon. Pol. Eccl. p. 229.

***) Se Di ER. ad A. 1566. in Mon. Pol. Eccl. p. 230.

1566. at således betaga den samma all undanflygt. Men Hertig MAGNUS war rådwill, och gick långsammare tilwäga än tiden fordrade. Konungen sände honom Bref på Bref, med hot och alfwarsamme tilsägelser at han skulle skynda; men bekom altid sådane swar som utmärkte tröghet, rådlöshet och oförstånd *). Konungen bröt fördenskul sielf up ifrån Stockholm d. 29 Julii, at medelst egen närwaro gifwa sakerne eftertryck; men i anseende til pesten, som började wisa sig, gick resan så longsamt, at han ej förän d. 8. Aug. til Örebro anlände. Prins MAGNUS fick strax befallning at infinna sig wid Hofwet och *Mornay* at jemte *Jacob Henrikson Hestsko* gå *Rantzow* emot med den styrka som de för handen hade. Så snart *Mornay* blef allena gingo anstalterne i sin ordning. Skogar och wägar upfyldes med brotar at hindra fienden deß återgång, och *Mornay* kom på Skogen wid Allingsås *Rantzow* på ryggen när han der igenom trengslen sökte wägen til Elfsborg tilbaka. Det war d. 9. Aug. då *Carl Mornay* derstädes fienden angrep; och det så hurtigt, ändskönt med litet Manskap, at *Rantzow* med Werjan i handen, moste bryta sig igenom. Femtonhundrade Danskar föllo wid detta tilfället, och 600 Wagnar, fylde med alt det byte som fienden i Westergöthland samlat, blefwo återtagne **). *Mornay* förfölide fienden alt in til nesden af Elfsborg, der *Rantzow* slog sit läger på Gullbergs ängar. De träffade

då

*) Diar. ER. ad. A. 1566. in Mon. Pol. Eccl. 231. Seqq.
**) *Resenii* Vita FRID p. 156.

då och då tillsamman, men utan betydelse. Påst 1566
gjorde skada i bägge lägren, samt medtog dageligen mycket manskap. Wid slutet af Aug. månad, tänkte *Mornay* och den hitzige *Jacob Hestsko* at en morgonstund hemligen bese fienden i deß läger. De gingo ut med 300 Hästar och satte sig imellan twänne berg, der de trodde sig wara gömde. Men en Dansk Krigsman wid namn *Brockenhusen*, hwilken samma morgon uti något ärende ifrån *Rantzows* läger blifwit utsänd, fick derom underrättelse: wek på sidan med sit Manskap, samt tog i hast *Mornay* och *Hestsko* til Fångar. En så oförmodad händelse satte Konung ERIK i bestörtning. Efter fulländadt sjötog, war den Swenske Ammiralen *Clas Christerson Horn* nyß förut hemkommen; honom updrog Konungen befälet öfwer Krigsfolket i Westergötland i de fångnas ställe; men denne käcka Ammiralen och Helt-Herren, som uti de nyß förflutne åren hade skaffat den Swenska Flaggan så stort anseende i de Nordiske wattnen, slöt under ditresan sit ärerika lif til Rikets stora affaknad. Sedan flere hade wägrat at stiga i hans ställe, lät änteligen *Bo Grip* öfwertala sig dertil. Han drog efter något wistande för Halmstad, derifrån utan wärkan, emedan de af sjelfswold intagne Soldaterne icke wille lyda befalning. På återfarten härjade han likwäl wida omkring i Halland, och tilskyndade sig et rikt byte, hwarmed Landkriget för detta år ändades, sedan begge Armeerne sökt sine winterläger.

Större

1566. Större framgång hade den nyßnämde Ammiralen *Horn* til sjös efter sin wane erfarit. Uti April Månad gick han med en Flotta af 68 Skepp ur Stockholms hamn. Efter Konungens befallning skulle den samma så fördelas, at *Pehr Larsson* med 8 Skepp hölls sig wid den Tyska redden der fribytare kunde ertappas och tilförslen til Swerige betäckas: *Erik Philipsson* med 7 i samma afseende wistas på de Narwiske wattnen: och *Hans Larsson Björnram* med 6 wisa sig wid Wardberg och Bohus, at betäcka det förra, men betaga det sednare al tilförsel ifrån Norje och Danmark. Under det *Horn* med hela Flottan swäfwade omkring än wid Öland än wid Bornholm, upbragte han åtskillige Köpmans-Fartyg med rika laddningar, hwilka ersatte den bristande tilförsel, som Danmarks Konung medelst det Keiserliga förbudet welat åstadkomma. Men det rikaste bytet gjorde han i Öresund och i fiendens åsyn, der den Danska och Lybska Flottan woro liggande, och bägges deras Ammiraler sins emellan om befälet kifwade; men 400 fremmande Skepp, lastade med Salt och annat af dem betäktes. Wid annalkandet wäkte han en stor förskräckelse i den Danske Hufwudstaden. Han tog allenast tull af alla Öster- och Wäster-Sjöfarare; men skickade sig så försicktigt och med den upmärksamhet, at af den nyßnämde Köpmans-Flottan 200 Skepp föllo i hans wold, hwarigenom i synnerhet saltpriset i Riket mycket nedsattes. Sedan han beledsagat deße rike priser in uti Swenske hamnar skyndade han åter ut med hela Flottan, och

och fant ändteligen sin fiende, hwilken han länge för- 1566.
gäfwes sökt. Den Danska Flottan bestående af 36 Skepp mötte honom d. 26 Julii wid Ölands Norra udd; der en skarp drabbning förefäll; nästan med lika förlust på bägge sidor, dock drägeligare för de Swenske. De förenade Flottorne hade den owarsamheten at wika under Gotland, der hamnen war osäker; och en hästig storm, som i det samma upwäxte, förstörde i en hast alla deras Skepp, hwarwid flere tusende lif omkommo. När *Horn* således med lika beröm och lycka som tilförena hade fulländat deßa sjötog, och efter den öfwerkomne stormen ingen widare förlägenhet ifrån den Danska sidan på deße ställen befarades, blef Ammiralen hemkallad at äfwen uppå Landtsidan tjena Riket med sin mandom. Men hans lifstid, blef, som noß förmält är, efter detta ganska kårt.

De Lifländske saker woro under denna tiden lika som förgätne: och styrkan derstädes så ringa, at de intagne orter som knappast kunde bewaras. Pernau belägrades wäl, men utan framgång. Det enda märkeliga hwilket i anseende til Lifland förefäll, war en Underhandling med det Ryska Hofwet. Ivan, förbittrad emot Konungen i Päland, sedan frieriet icke der lyckades, unnade nu Konung ERIKS wapn al framgång. Han hade låtit Sweriges Konung detta förstå, och af honom begärt det måtte Hertiginnan af Finland blifwa til Rußland öfwerskickad det Polska Hofwet til skymf *). I samma

*) Diar. ER. in Mon. Pol. Eccl. p. 228. d. 11 Julii A. 1566.

1566. ma ärende anlände deß Brefbärare *Zoufac Savilie* *) wid detta årets slut, med fulla försäkringar om fred och wänskap. Något förut woro Swenska Legater till detta Hofwet affärdade, dem Herr *Nils Gyllenstjerna* anförde. Deras göromål skulle wara at höfligt ursäkta det deras Konung, då Hertigen af Findland ännu lefde, icke kunde efterkomma deß åstundan at öfwersända Förstinnan, emedan sådant woro stridande emot Guds och Werldslig Lag. De borde i det stället föreslå förmälning imellan Stor-Förstens Son och Konung ERIKS älsta Dotter **) VIRGINIA ***); men för all ting så laga, at IVAN bibehöls i den wänlighet, hwilken han emot Konung ERIK hade begynt at wisa, och i sådant afseende undfalla så mycket de kunde, samt uppehålla honom med hopp, om ej annan utwäg gåfwos. Denna Beskickning wärkade efter önskan en fred, hwilken innan kort med wanlig Kors-kyßning stadfästes. Den Ryske Monarken erkände wid det tilfället Konung ERIK såsom rättmätig ägare af de Lifländske eröfringarne samt utfäste sig at mera bidraga til utwidgandet, än inkränkning deraf.

Imellan Swerige och Danmark loßade man återigen at tala om fred, mit under krigslågan. Konung ERIKS Moster, den Danska Änke-Drottningen, gjorde dertil hwad hon kunde. *Dancé* talade

**) Cfr. Diar. ER. in Mon. Pol. Eccl. p. 251.

***) Diar ER. in Mon. Pol. Eccl. p. 251.

****) Född af *Agda Pehrs*-Dotter, således war det ej Dottren *Sigrid*, som *v. Dalin* menar S. R. H. T. III. p. 644, hwilken i samma dagar föddes.

lade än med höflighet än med hot på det Danska 1567.
Hofwets wägnar; och Keisar MAXIMILIANUS skref
til bägge Hofwen om et möte i Stralsund, der
han igenom sine ombud dem imellan wille bilägga.
Detta förslaa antogs af de Danske och Lybske;
men Sweriges Konung, som såg at han der skulle falla uti ganska wäldige Domares händer, afslog sådant. Han biföll et möte, men wid någon
af de krigande Magternas egen gränse ort, der de
under mindre twång och med mera wärdighet kunde rådpläga. Icke destomindre sände Konungen
af Danmark *Henrik Rantzow* til Stralsund, der
denne för de samlade Tyske Förstar icke sparde at
utbreda sin Herres oskuld, och berömma deß fredliga sinne. Något derefter beramades et annat
möte i Falkenberg på wiß utsatt tid; och Konung
ERIK öfwertalade Grefwe *Svante Sture* at på sin
Konungs wägnar sig der infinna. Men då det
inföll, funnos der inga Legater ifrån någondera sidan. Man rustade snarare til nya felttog; och det
följande året blef icke utan oroligheter både til Lands- och Watn.

Under den förledne tiden hade Konung ERIK
så litet fått sköta de Lifländske angelägenheterne,
at Folket derstädes började sjelfswäldas och mysterier wisa sig. Felt-Herren *Henrik Horn* förswarade Landet, med ringa hjelp, men mycken
mandom, och förtjente sig wid hemkomsten en
Triumph efter Konungens wana. Gick sedermera
tilbaka til Lifland i sellskap med *Clas Kursell*, som
tilförene warit brukad emot de Danske i Skåne,

 men

1567. men då gjordes til Öfwerste under *Horns* befäl. En Syndicus i Refwel *Jost Clodt*, bidrog i synnerhet til owäsendet derstädes, emedan han war Konungen i Poland hemligen tilgifwen, samt dersemte en ganska rörig Man. Konung ERIK skref derföre ibland annat *Kursell* til *), at han skulle låta om lifwet bringa denne orolige Mannen. Denne besynnerliga befallning war han senfärdig at wärkställa, emedan han wiste at den efteråt af Konungen åter ångrades. *Clodt* stack sig undan faran, och tog tjenst wid det Polska Hofwet **). Men *Kursels* egne förehafwande misslyckades honom. Han förlorade wid Lemsel i Riga Stift en slagtning emot de Polske, der 2000 Swenske stupade ***).

Sakerne, så innom som utom Riket, fingo efter denna tiden mindre fördelaktigt utseende. Konungens bäste Generaler woro dels fångne, dels döde; och han sielf af twedrägten imellan honom och hans Bröder mycket tankspridd. Denna willerwallan förökades alt mer och mer, samt twang honom at, åtminstone i det utwärtes anseendet, något jemka sig med Hertigen af Finland. Han sände sin Hof-Predikant til Brodren i deß Fängelse med föreställningar om förening; och gaf äfwen Hertigen lof at sända eget Sändebud til sin Swåger, Konungen i Poland, om Fridshandling, hwaremot

*) Se Sw. Fateb. p. I. n. 22. p. 174 Brefwet dat. d. 10. Apr. 1567.

**) Se Sw. Fateb. T. II. n. 6. p. 44. Han dog i Riga A. 1572.

***) D. 3 Febr. 1567.

emot Hertigen skulle ur deß bojor lösgifwas. Men 1567.
de Lifländske Orterne woro SIGISMUND mera om hjertat än Swågrens olycka; ty uträttades dermed intet. Med det Sturiska Huset hade Konungen efter utseendet förlikt sig; men aftal äro sällan pålitelige imellan försonade owänner: och öka ofta mißtroendet snarare än förminska det samma.

Sedan *Rantzow* med den Danska Magten hade öfwergifwit Bohus, och sökt sit winterläger i Skåne, sände Konungen *Tönne Olofsson* neder til Westergöthland at åter försöka en ny belägring för Bohus; en så mycket angelägnare ort, som hela Prowincens säkerhet på deß eröfring berodde. Men emedan Besätningen derstädes sig lika manligen som tilförene förswarade, och der intet uträttades, ty fick han befallning at draga in uti det Norska Riket, hwarest Konungen inbillade sig at stora ting skulle kunna företagas. En Norsk och okänd Adelsman wid namn *Ernst Brandrök* hade anländt och inställt sig wid det Swenska Hofwet, samt upfylt Konungens hjerna med allahanda förslager om det Rikets eröfring. Han föregaf hurusedes hela Landet woro mißnöjt med den Danske Konungens styrelse, och färdigt at wid första wink gifwa sig under Sweriges Krona: samt sade sig wara hemligen utsänd ifrån de myndigaste i Landet, at gifwa Konung ERIK sådant tilkänna; med försäkran, det skulle, innan instundande midsommar, alla Festningar tillika med deras Befallningsmän, wara lemnade i Konungens händer. Han namngaf i synnerhet såsom sine Hufwudmän, på

1567. hwilka litas kunde, *Erik Orm* til Wattne, *Anmund Larsson* til Fittje, *Jon Gudeson, Jon* Biskop i Skafanger, *Torbjörn Olofsson* på Sandwågen, *Olof Bagge* til Welen; *Peder Simonson* Canonicus i Bern, och *Torbjörn Gudtson* *). Utan at widare undersöka saken eller denne Fremlingens fregd och upsåt, antog Konung ERIK, hwilken war ömsom mißtrogen och låttrogen sig til skada, alla deß förslager; och sände strax *Johan Siggesson* **) framför en Krigsmagt in i Norjet. *Brandrök* skulle blifwa både deras wägwisare och rådgifware under hela detta felttog. Anfallet borde göras wid Åkershus och Bernsthus Festningar, der fördenskull hela Krigshären borde sammanstöta. Imedlertid fick *Erik Nilsson* på Holma befallning, at med det Manskap som blef i Riket, lägga sig wid grensen til Smålands och Östergöthlands betäckning. Under toget til Norje tog *Johan Siggesson* mycket byte; i synnerhet uti Hammarhus Slott som bestormades; der en ansenlig penninge summa låg, hwilken til Danmark hade skolat öfwerföras. Hela Hammarhus Lån hyllade Sweriges Konung; hwarföre en allmän Tacksäielse dag öfwer hela Riket firades. Men wid Åkerhus giordes motstånd. Ståthollaren *Christer Munk* swarade med spotska ord: icke eller bemödade sig den Swenske Anföraren, at mycket oroa honom, änskönt Besättningen war swag, och omaket hade warit ringa. *Johan Siggesson* beswärade sig icke ens med någon belägring, men

*) *Tegels* Hist ERICI Mscr p. 249.
**) Född af *Bure*-slägten uti Medelpad.

men gick derifrån, och lade sig in i Landet; der han riktade sig med at sälja fredsteckn, eller märken, wid hwilkas upwisande innehafwaren befriades ifrån fientelig medfart. *Tönne Olofsson*, som på Konungens befallning hade lemnat Bohus och gifwit sig in uti Norjet den förra til undsättning, företog kort derefter belägringen för detta Slottet. Han skärmytzlade en och annan gång med *Frans Brockenhusen* som kom *Munk* til hjelp; men Festningen blef icke destomindre ointagen. Man ledsnade omsider wid detta fruktlösa arbetet, upbrände Hammarhus, sköflade Landet och gick derifrån. De befälhafwandes efterlåtenhet och oförstånd war til alt detta wollande; och man sade almänt at om *Collard* warit tilstädes, hade saken fått et helt annat utseende. 1567.

Den Swenska Sjömagten war utan hufwud sedan den käcka *Clas Horn* lemnade det jordiska: och Konung ERIK stod i förlägenhet at finna någon som kunde fylla hans ställe. Den käcke och gamle *Jacob Bagge* satt i fångenskap. Men Sjöwäsendet war länge liksom ärfteligt inom denna slägten. Af *Baggarna* funnos ännu twänne i Riket, Söner af Ståthollaren på Calmar Festning *Holstan Bagge*, nemligen *Benct* och *Petrus*, bägge kände Sjömän samt Konungen mycket tilgifne, det de i den påföljande tiden fingo umgälla. *Benct* fick någon del af flottan, med hwilken han utlopp ifrån Calmar, endast i affigt at hålla Östersjön ren från fribytare. En wid namn *Hans Abel* stod närmast under hans befäl. Men i

 brist

1567. i brist af egne Flaggmän moste Konungen lemna Otta Skepp, för at gå på Narwiska Wattnen, til en fremmande Man *Michael von Gem.* En Norrsk Adelsman *Lage Urne*, som nyß förut togs fånge wid Hammarhus, sattes til befälhafware öfwer et af deße Skeppen, men fick en Swensk wid sidan. At en Norrman under brinnande krig med Danmark antog Swensk tjenst, tyckes wisa det *Brandröks* angifwelser icke aldeles warit ogrundade, ehuru saken förderfwades. *Pehr Bagge* emottog sedermera hela Flottan; lopp ut, men möttes af storm, och moste strax gifwa sig tilbaka.

Händelserne närmade sig efter denna tiden til undergång; och Konungen, som olyckeligen hade begynt sit regemente under mißtankar, sänktes, som gärna plågar hända, alt djupare uti dem. Det sker, at den som länge mißänker, ofta således sjelf woller, at hwad förr warit föga alfwar, blifwer omsider på bane bragt. Redeligheten kan hos monga likasom trötna, när intet upförande wil wara tilräckeligt at bewitna deras dygd, och hjelpa dem undan upmärksamheter; då mongen, som tilförene aldrig warit illa sinnad, föres i twekan. ERIK höll spejare så utom som inom Riket: ja snart sagt i hwart hus *). Olyckelig utwäg, och neslig tienstfärdighet. Denne Herren föll omsider så djupt uti mißtroende, när hans öron ifrån alla sidor med dels sanna, dels osanna berättelser upfyldes, at hwart steg

*) Die 22 Julii ordinavi exploratores domesticos Holmiæ. Se Diar. ER. R. A. 1566. Mon. Pol. Eccl. p. 232.

steg man gick, hwar upsyn, hwart ord och hwar åtbörd plågade hans eldiga inbillning med obehageliga föreställningar. Han åt och drack med rädd-hoga, och gaf sin Lif-Medicus *Benedictus Olai* befalning at noga tilse det ingen, icke ens af hans egne Hof-Betjening, hwarken i Apotheket eller Kö-ken motte insläppas, utom dem som derstädes woro oumgängelige. Man fick icke tala sakta i hans närwaro, eller hafwa någon annan ehuru oskyldig åtbörd, emedan han räknade alt ske sig til förakt. Snygga kläder tolde han ej gerna på Hof-Betjeningen, af inbillningen at man dymedelst wille behaga, hans älskade *Catharina*. Hon war, förän hon blef uptagen til Hofwet, förlofwad med en Knekt wid namn *Maximilian*, som, sedan den förtretligheten honom hände at han miste sin Fest-mö, wille lemna Riket. En dag gick denne uslingen up i Slottet at se hänne för sista gången; och paßade den tid, då Konungen, efter wana, roade sig på Rännarebanen med sine Hof-Män. Kammartjenaren, som blef denne Mannen warse i Konungens rum, der *Catharina Månsdotter* war inne, tog honom strax fängslig. Han ställdes för rätta, kastades i Tornet och pinades på en sträckbänk, på det någon bekännelse motte honom aftwingas; hwilken snarare hade bort förtigas. Natten derefter fan man honom bakbunden flyta uti Norrström, ehuru något icke hade kunnat bewisas *). En an- 1567.

 nan

*) Se en Wisa uti Riks-Arch. D. 2. n. 24.
En middag klockan wär slagen tolf
Hade de honom på Rådstugu gålf;

Han

1567. nan gång hände at *Svante Stures* Dräng bar på gatan sin Herres bößa, hwilken skulle lagas, hwarwid Konungen kom gåendes. Strax förefölló honom de tankar, som torde denne blifwit utstånd uti mordiskt upsåt. Betjenten inkastades, pintes, dömdes och straffades. Deße och dylike händelser mißhagade Almänheten, som i enrum och tysthet mycket tänker; och obehaget för Konungens åtskilliga gerningar hade redan gått så longt, at Stockholms Styresmän i förstone wägrade gifwa den trohetsed, hwilken af dem fordrades, när Konungen det förledna året reste neder åt Landet emot Rikets fiender, hwartil de med monga lämpor moste bringas *).

ERIK war wistande på Swartsjö Slott, då han sammankallade Ständerne til Riksdag i Upsala. Hans upsåt war at der uppenbarligen låta anklaga och döma *Sturarne* tillika med flere sine mißtänkte motståndare. En Pommersk Adelsman wid namn *Josua von Gewitz*, som warit brukad til werfning i Tyskland, hade berättat för en annan Tysk *Petter Sastro*, huruledes man Utomlands mycket talade om en anläggning som i Swerige woro på bane emot Konungen. *Sten Eriksson Lejonhufvud*, *Abraham Gustafsson Stenbock*, *Ivar Ivarsson*, *Sten Baner*, *Pehr Brahe*, *Thure Bjelke*, *Gustaf* och Sonen *Erik Gustafsson Stenbock*, jemte flere,

Han klagades an rätt härde:
Hwem honom hade gjordt så myndig då.
Han torde i Konungens Lön-Kammar gå etc.

*) Diar. ER. R. in Mon. Pol. Eccl. p. 234.

re, sades wara sammansworne med *Nils Sture*, 1567.
hwilken ännu utom Riket wistades, uti detta förräderi. Man lade dertil det de imellan sig och sina wänner brukade hemliga märken i tal och skrifter. Et Bref ifrån *Nils Sture* til *Genvitz* upsnappades, der Harnisk och Gullked nämdes, hwilka ord efter *Genvitz* bekännelse skulle betyda Krigsfolk och Besoldning, hwarom denne anmodades at hemligen föranstalta *). Konungens Lif-Medicus Doctor *Gviljelm Lemnius*, och hans Hof-Organist *Alexander* bestyrkte *Sturens* brott med aflagde witnesmål **). Den förre af deße war en lärd samt utom och inom Riket mycket aktad Man, af hwilken falsk edgång icke skulle wara at förmoda. Den gamle Grefwe *Svante* tillika med Sonen *Erik* blefwo före Riksdagen på Swartsjö Slott i häkte inmanade. *Abraham Stenbock* och *Ivar Ivarsson* erforo samma öde. Men de öfrige fingo tidigt weta hwad som förehades, och upskuto resan både dit och til Riks-dagen. Grefwe *Svantes* Fru, *Merta Lejonhufvud*, emottog tidning om sin Mans fängelse på deß Gård Tullgarn, hwarifrån hon hastade til Swartsjö, men slapp ej igenom Slotsporten. Hon fördes med hemlig bewakning derifrån til Upsala, jemte de fångne Herrar; dit Konungen äfwen sjelf anlände Ständerne til mötes.

Q 5 Fän-

**) *Tegels* Hist. ER. R. Mscr. p. 257.

*) Cfr. *Benedicti Olai* Medici Regii anteckning derom uti Coll. *Palmsk.* in Bibl. Upl. samt *Messenii* Sc. III. T. 6. p. 42.

1567. Fångarne fördes up på Slottet; der det Rum ännu wises, uti hwilket den olyckelige Grefwe *Svante*, under ledsnaden, med en knif gjordt åtskillige inskurne märken på dören, til åminnelse af sin bedröfweliga belägenhet. Det hände åfwen at hans Son *Nils Sture*, okunnig om all ting, wid det samma i Riket utifrån återkom. Den unge Grefwen trädde knapt innom tullporten för än han häftades; och war i Konungens tankar så mycket skyldigare, som han hade haft den oförsigtigheten at wid igenomfarten i Stralsund flera dagar uppehålla sig i samtal med de derstädes samlade Utländske Hofwets männer. R. R. *Sten Eriksson Lejonhufvud*, *Sten Baner*, och *Sivard Kruse* inmanades kort derefter; så at Fångerummen på Upsala Slott inneslöto på en gång snart alle de förnämste af Adelige Husen. Saken blef Ständerne föredragen, och *Nils Sture* dömdes nu andra resan til döden, såsom den der hade stämplat emot Konungen och Riket; hwilken dom af det wid Mötet warande Ridderskapet undertecknades; åfwen af den på sin tid mycket namnkunnige och ansedde *Åke Benctsson Ferla* *).

Sedan Konungen fattade owänlige tankar för de förnämsta af Rådet och Rikets ansenligaste Män, moste han, i synnerhet de siste Regementsåren, kasta sig i armarne på personer af mindre
wärde

*) Detta Documentet finnes nu icke, men saken är hämtad ur den Undersökning som gjordes med *Jöran Pehrson* efter Konung ERIKS fall, hwaraf Originalet gömmes i Riks-Archivo.

wärde, och sådane hwilkas hela lycka såsom af 1567.
honom sielf tillskapad med hans öde war förknippad. Deße woro, utom *Jöran Pehrsson* och deß Broder *Christopher Pehrsson*, som igenom slägtskapen i Hofwet war indragen, *Anders Sigfridsson*, *Olof Larsson*, *Pehr Eriksson*, *Hans Olofsson*, *Hans Schmidt*, *Matthias Botvidsson*, *Erik Matsson*, *Pehr Lydesson*, *Mårten Gabrielsson*, alle okände namn, och af intet annat märkwärdige, än at *Jöran Pehrsson* före sin död angaf dem såsom deltagande i Konungens hemliga Rådplägningar. Hans bägge Läkare Doctor *Guil. Lemnius* och *Benedictus Olai* jemte Kyrkoherden i Kalmare Stad, *Petter Carolk*, som ifrån yngre åren och redan under Konung GUSTAFS lifstid warit wäl känd af honom, ägde dock hans närmaste förtroende.

Den 24 Maij war den så för Konungen som det *Sturiska* Huset olyckeliga dagen, på hwilken det samma fick en ej mindre jemmerfull än oförmodad ändalyckt. Uti Konungens hemliga öfwerläggningar förehade man denna tiden rådplägning, hwad med deße Herrar företagas skulle. Konung ERIK war, ehuru gerna han wille blifwa dem qwit, likwäl hemligen rädd at komma wid deras lif, hwilket hans upförande uti den framfarne tiden nogsamt wisar. Deras anseende i Riket, så wäl som något samwets agg torde alt hit intils hafwa hollit honom tilbaka. Men under det man härom rådsammade, kom et falskt rykte, at Hertigen af Finland hade blifwit släpt ur fängelset, hwaraf monga påföljder befruktades. Konungens ifwer ökades

deraf

1567. deraf och hans tankar förwilladés. Han lopp ut ur sina rum i hast. På gatan mötte honom *Petrus Caroli* jemte några andre af hans tilgifne. Man såg dem talas wid med uprörda sinnen en long stund; hwarefter Konungen sprang med hetsighet ifrån dem up til Slottet; gick in uti *Nils Stures* rum, hwilken i den handwänningen hade tagit en Bok för sig, och kallade honom i första ordet förrådare. Den unge Grefwen kastade sig derwid på knä för hans fötter: då Konungen, hwilken då mera icke war mästare öfwer sit sinne, stötte honom med en Dart igenom armen. *Sturen* wisade wid sista ögnablicket af sin lefnad, en frimodighet som war hans stånd wärdigt. Han drog sjelf darten ur såret, afströk bloden med armen, kyste på den samma och öfwerlemnade honom til Konungen. Et mindre uprört sinne hade af sådan gärning blifwit bewekt och stillat, men Konungen sårade honom andra gången, och lät sin Kammartienare *Pehr Wiljamson* fullborda dråpet. Derifrån gick han, modfält och förwirrad, uti det rum, der den gamle Grefwen *Swante Sture* förwarades. Det swidande samwetet twang honom, at han strax wid inträdet föll på knä och bad sin Frende, som han honom kallade, det han för Guds skul wille förlåta honom et brott hwarom Grefwen ännu icke wiste. Fadren yttrade sig, det han alt gerna wille förlåta, men deräst hans Son någon skada til lif och lifwet woro wederfaren, skulle Konungen derföre hos Gud blifwa honom answarig. Det war som jag tänkte, swarade Konungen, at i mig willen förlåta:

förlåta: Hwarwid han lopp hastigt ut, och gaf be- 1567.
falning til Slotsfogden *Pehr Gadd* at Slottet skul-
le hollas noga tilsluti. Påföljden häraf blef idel
raseri, och dårskap på dårskap. Klädd i Bonde-
kläder sprang han med några Drabanter, utan
sansning och ändamål alt til Flötsund, et ferjeställ-
le, der Fynes-ån löper i Mälaren. Hans gamle
Läsemästare *Dionysius Beurreus*, följde i håpenhet ef-
ter honom, utan twifwel rädd det han uti denna
belägenheten torde göra sig sielf någon skada. När
han hant Konungen wid en By uti Alseke Sockn *),
kastade han sig på knä och bad tårögd, det motte
de öfrige olyckelige blifwa til lifwet förskonade.
Men wärkan af denna förbön blef swår för ho-
nom sielf, och påskyndade de andras öde. Han
hade knapt fått orden af tungan, för än en mor-
disk Drabant efter Konungens befalning stötte ho-
nom neder, och tilsägelse affändes, at Slotsfog-
den *Pehr Gadd* ofördrögeligen skulle anstalta om
de öfrigas afdagatagande. Dagen derefter blefwo
fördenskul den gamle Grefwe *Svante Sture*, med
deß andra Son *Erik* samt *Abraham Stenbock* och
Ivar Ivarson mördade. ERIK hade kort derefter
gerna sedt om alt detta warit ogjordt; men man
blifwer ofta nogare än annars åtlydd, då man be-
faller det som ondt är. Den sistnämde, nemligen
Ivar, en rask och tiltagsen Man, wärjde sig länge.
Twenne af dem som honom öfwerföllo, fälde han
för sina fötter med et wedträd, det han i ångesten
tilgrep

*) *Peringsk.* Mon. Ull. p. 93. Mordet skedde wid en
Källa, som än kallas deraf *Dionysii* Källa.

1567. tilgrep, men blef dock sluteligen af myckenheten öfwermannad.

Så snart Konungen saknades i Upsala, blef han på alla wägar eftersökt. *Catharina Månsdotter* som ägde det mästa wäldet öfwer hans sinne, hastade efter honom, ehuru tung hon war af en snart förestående barnsbörd. Han träffades i Odensala Prestegård, omgifwen af Allmoge och andre, alle häpne och medömksamme. Ur et Penninge-skrin som han med sig hämtadt, utdelade han med egen hand göpnetals til alla och utan åtskilnad penningar, förmodeligen i mening at således swalka deras sinnen, hwilka han nu trodde wara almänt emot sig upretade. På lika sätt skickade han sig under hela wägen til Stockholm, dit han wände sig, men stadnade på Swartsjö Slott, at söka ensligheten, som honom nu mäst behagade. Riks-tömmen föll denne olyckelige Konungen aldeles ur handen. *Pehr Brahe* och *Sten Erikson Lejonhufvud* förde imedlertid Regementet, och *Sven Olofsson*, hwilken nyligen ur deß Lifländska fångenskap war återkommen, antogs wid pennan under detta besynnerliga Interregnum. Ärke-Biskopen infant sig wid detta tilfället med et ganska märkwärdigt och oförskräkt Bref hos sin Konung, uti hwilket han förestälde honom deß upförande *). Det ena med det andra som sammanstötte, gjorde Konung ERIK så tankspridd och modfält, at han understundom icke kunde öfwertygas derom, at han ännu war Konung.

*) Detta Bref finnes infört uti *Hallmans* Historia om Phasarna.

nung. Hwarföre han åfwen når Regerings-Herrarne sånde *Jöran Gera* til Swartsjö med begåran, det wille Hans Kongl. Maj:t icke öfwergifwa deß höga Kall, nekade enståndigt dertil. Efter handen minskades likwål denna sinnes oro, så fort han mårkte det icke hela Riket, som han hade ment, sig emot honom upreste. At blidka Ridderskapet förökade han deras Priwilegier i några delar, såsom tillågg til hwad dem år 1562 förunnades. Han blef åfwen högst angelågen at försona de olyckeligas Anhöriga; i hwilka Underhandlingar mongas bitråde nyttjades. Det swåraste war med Grefwe *Svantes* Hus-Fru Grefwinnan *Mårta Lejonhufvud*, som hade mist både Man och Söner. Hon fans nåstan otröstelig och oblidkelig. Konungen brukade Änke-Drotningen CATHARINA *Stenbock*, ehuru hånnas Bror *Abraham* wid detta tilfållet åfwen war omkommen, der uti som Medlare. Under sorgen öfwer sin Bror bragtes hon til medlidande af Konungens tårar. Han erböd at för *Sturarnas* lif gifwa Änke-Grefwinnan alt hwad hon sielf åstunda wille; men emedan en sådan mistning icke af något kunde upwågas, ty begårade hon allenast det motte de förklaras oskyldige och Kropparna enligit ståndet begrafwas. Detta skedde med al högtidelighet uti Upsala Dom-Kyrka, der den unge *Nils Stures* klåder, dem han wid olyckan burit, ånnu wisas. Wid samma sorgeliga tilfålle utropades af en Hårhold på torg och gator; at alle deße Herrar warit oskyldige och af Fåderneslandet wålförtjente Mån, oaktadt den dom som *Nils Sture* 1567.

twånne

1567. twänne resor tilförena öfwergått. Emot detta skulle alt wara förgätit och eftergifwit; men en aftwingad försoning warar sällan längre än tilfälle til hämd felar. *Beurrei* Barn, mindre granlaga, låto för femton marker Gull köpa af sig en skriftelig försäkran, det wille de glömma sin Faders öde *).

Regerings-Herrarne jemte de dödas Anhörige, lågo Konungen ständigt öfwer, det motte *Jöran Pehrsön* med deß Broder *Christopher*, såsom drifjedrar til det onda, hwilket i Riket skedde, blifwa anklagad och dömd. ERIK war i detta tilståndet icke sig så mägtig, at han kunde gifwa dem beskydd. De fängslades, och fördes på Stockholms Rådhus för 48 Dommare. Man fann då med honom monga fel, och ibland andra, at hans Hustru welat förgifwa *Catharina Månsdoter*, hwarmedelst man trode det Konungens wrede emot honom skulle kunna tändas. Han bar wid alla tilmålen för sig sin Konungs befalningar til hwad som i Riket skedt woro; men tiden war icke bequäm för enskylningar. Bägge Bröderne dömdes ifrån lif och ära; dock upsköts domen igenom Konungens förhalande dag ifrån dag, til deß tiden sig i någon mohn ombytte.

Konung ERIK återtog wäl Riksstyrelsen, sedan förlikningen imellan honom och de förolämpade Husen war för sig gången; men alla hans gamla wänner, med hwilka han warit wan at umgås

*) Han ligger med sin Hus-Fru och Barn begrafwen uti Eckerö Kyrka på Swartsjölandet.

umgås och rådslå, woro motfälte, så at de knapt tordes wisa sig. Deremot fan han sin Person stundeligen omgifwen med folk, dem han i alla tider mißtänkt, och ansåg sig ibland dem som en fånge, den der i alt moste följa deras föreskrifter. Med sin Broder, Hertigen af Finland, wille han hafwa kommit til tals om deß lösgifwande emot wißa wilkor; men emedan de som omkring honom woro icke kunde weta huru et sådant sammanträde torde aflöpa, ty styrdes derhän, at underhandlingen åtminstone skulle börjas igenom Fullmägtige. På sådan tilstyrkan sände Konungen sin Halfbroder den unge Hertigen af Södermanland jemte Prins MAGNUS af Saxen til Gripsholm, med förlikningsförslaget; men skref sielf et besynnerligit bref, i hwilket han nog tydeligen gaf teckn af sit förwirrade tilstånd *), och föreställde sig, med yttrande af sådan mening, som woro han fångslig hollen på Swartsjö Slott. Hans sinne oroades ständigt med den tanke, det man hemligen hade för händer at betaga honom Konunga-högheten, samt at wärkställa det man, efter hans aningar, länge åsyftat. Hofwet i Muscau föreföll honom som den enda påliteliga tilflygt han i så trångande nöd kunde äga. IVAN hade igenom Sändebud hos Konungen anhollit, det skulle den Polske Prinseßan, Hertigens af Finland Gemål, honom öfwerlemnas och til Rysland borthämtas; en anhollan, hwilken ERIK intil denna tiden icke hade tords hwarken bejaka eller neka, det förra i anseende til sielfwa 1567.

 saken

*) Dat. Svartsjö d. 26 Aug. 1567.

1567\. saken som föreföll oerhörd, det senare i betraktande af den Ryske Regentens otama sinne, som emot honom torde utbryta i fall af afslag. Under det hans utskickade handlade med Hertigen om befrielse, beslöt han sjelf inom sig med några få gamla männer, det den öfwer Prinsen fälde dödsdomen skulle sättas i fullbordan, och Prinsessan derefter til IVAN öfwerlemnas, på det han således motte förbindas at göra bistånd när det påträngde. Et beslut som Konungen likwäl icke war mägtig at fullborda. Hemlige Underhandlare blefwo imedlertid utnämde, hwilka med de Ryske Sändebuden skulle gå i öfwerläggning *). Men detta höls icke tystare, än at Änke-Drottningen derom fick kundskap, hwarmedelst hela snaran sönderslets.

Sedan Hertigarne af Södermanland och Saxen hade bibragt JOHAN kunskapen om dess annalkande befrielse, reste *Sten Eriksson Lejonhufvud* och *Pehr Brahe* til Gripsholm at hämta Hertigen med dess Förstinna derifrån. På Wentholmen, en liten Konungs-Gård när wid Swartsjö Slott, möttes Bröderne **). När JOHAN steg af slupen, lopp Konung ERIK emot honom, föll på knä och helsade honom för Konung. Hertigen kastade sig åfwen på knä hwarwid monge besynnerliga åtbörder och sällsamma höfligheter dem imellan föreföllo, under de omkringstående tårar. De omfamnade hwarandra omsidor; men Konungen skyndade tilbaka,

*) Tractus inter ER. XIV. & Magn. Duc. Mosc. d. 16 Febr. 1568.

**) D. 8 Octob. 1567.

baka, emedan han fann sig föga wäl i detta säll- 1567.
skap. De öfriga företogo upsättandet af en förliks-
ningsskrift tils widare. Det är nog märkeligit, at
då de nu ägde Konungen lika som i sina händer
och hade kunnat wärkställa alt hwad framdeles skedde,
biföllo de tillika med Hertigen alt det Konungen
af dem fordrade, och de sedermera lade honom
til last. Hertigen förskref sig at anse icke allenast
Brodren för sin rätta Konung, men äfwen *Catharina*
för en tillkommande Swergies Drotning, och
Sonen om så blefwo, hwilken hon snart föda skulle,
för laglig Thronföljare efter arfföreningen. Han
erkände sig af gunst och nåde hafwa blifwit befriad,
och åtog sig at hos Swågren medla en för Riket
hederlig fred med Danmarks och Lybecks uteslutande.
Det följande året blef alt detta, ordenteligen
bebrefwadt, jemte förpliktelse, det skulle Hertigen
aldrig förfölja någon af dem, som under den
förflutna tiden hollit sig til Konungen. Der nämnas
i synnerhet *Henric Horn*, *Herman Flemming*,
Clas Collard, *Clas Flemming*, *Anders Sigfridson*,
Ivar Månsson Stjernkors, *Måns Pehrsson*, ifrån
hwilka icke ens den annars i Hertigens ögon högst
förhatelige *Jöran Pehrson* blef utesluten. Hertigen
af Finland tog derefter och med Konungens bifall
sit säte på Kungsör, som kallades Ulfwesund. *).

Under alla deßa händelser, blef det ännu brinnande
kriget nästan förgätit. Flotran war wäl efter
wanligheten utredd. *Pehr Bagge* förde den samma

R 2

*) D. 10 Jan. 1568. Se von *Stjernm.* R. D. B. T. IV. p. 193.

1567. ma uti Brodren *Bencts* ställe. Men hon kom om hösten tilbaka utan förrättning. Af sådane tilfälligheter wet altid en fiende sig betjena. Konungen i Danmark tänkte at under wintertiden med hela sin styrka falla in i Riket; hwilket åfwen skedt, om ej oroligheten inom deß egne läger til Swetiges lycka hade förefallit. Hans Tyske Regementer wille icke låta styra sig. Dels bristande sold, dels den annalkande årstiden, gjorde dem icke allenast ogine, utan så upstutsige, at Konungen moste låta belägra sit egne folk i Ystad, förr än uploppet kunde dämpas. Den käcka *Rantzow* bröt sedermera up ifrån Lund uti ganska beswärlig wäderlek och djupa wägar. Broar woro upkastade, och skogarne upfylde af brotar, så at han med möda kom fram til Jönköping, hwilket intogs och brändes. Någon anstalt war wäl på gränsen gjord til betäckning. Man stod emot så godt man kunde, och fienden tilfogades ofta skada, men man moste dock snart lemna honom hela Östergöthland öppet. *Rantzow* brände Lindköping, Wadstena och Söderköping, som då war en betydande stad. Hans Folk plågade sig der uti de Handlandes källrar, med Rostocker-Öhl, så at om någon kunnat nyttja lägenheten emot dem, hade, efter denne Felts-Herrens egen bekännelse, alla hans anstalter gådt öfwerända. Konung ERIK wille knapt sätta tro til hwad honom berättades angående *Rantzow* rörelser; icke eller fan han säkert at sända någon Krigsmagt ifrån sig af fruktan det torde Wapnen wändas undan fienden emot honom sielf. Han lät omsider

öfwer-

öfwertala sig at nämna *Hogskild Bjelke* och *Erik* 1567. *Stenbock* til Felt-Herrar. Deße skulle, jemte *Clas Flemming* och *Tott* med alt Folk, som i hast samlas kunde gå den wida plundrande Danske Krigsmagten til mötes. För deßa behof blef en allmän gård påbuden, och alla gränsor betäcktes, på det man, om möjeligit woro, motte afskåra fienden bådde fram och återfart. Men lydnaden felades allestådes i de Swenskas läger. Konunga-Magten är som lodet i et urwärk; när deß tyngd lättas, stadnar altsammans. ERIKS mißtroende twang honom äfwen at skrifwa til sine hemlige wänner wid Armeerne, det de ej borde lyda Felt-Herrarne i annat, än hwad med hans Namn funnos teck-nadt. Några af hans Drabanter smögo sig, förklädde i Bonde-kläder, in i lägren, under sken at sälja Matwaror, hwilka strängeligen tilsade Soldaten, det han ej skulle gå något steg förän Konungen sielf hant ankomma. Hertig CARL af Södermanland wiste sig för en handwändning wid Armeen, men for strax tilbaka. Oaktadt alt detta bragtes *Rantzow* flere gånger i den trängsel, at han moste begära förstärkning ifrån sit Hof. Man wiste ej annat i sielfwa Danmark, än at han blifwit fången, och hela Krigsmagten nederlagd *). Men saken slöts fast annorlunda. De Swenske öfwerrumplades wid Skenninge **); Folket förskringrades; Befälhafwarena unkommo med möda, och

*) *Holbergs* D. H. T. I. p. 407.

**) Uti Januarii Månad 1568.

1568. Krigs-Cassa, Feltstycken, tillika med en mängd Danska Fångar föllo i *Rantzows* händer.

Man tilskref denna olyckan Anförarenas oförstånd eller owilja. Deras läger war öppet på alla sidor, de sielfwe inföfde i den tanke, at fienden dem ej kunde nalkas, emedan en strid ström lopp imellan. Men et wad war dem obekant, öfwer hwilket den Danska Magten, efter en Swensk Mans anwisning *), fast med omak bragte sig fram, då Befälhafware och Knektar hufwudstupa samt utan at försöka motstånd, lemnade lägret til plundring.

När Konung ERIK war efter sit tycke återbragt i någorlunda bestånd, syntes han mera ånegra sin ånger än sina gerningar. Ehuru *Jöran Pehrson* blifwit dömd ifrån lifwet, gick han icke destomindre ännu ledig under Konungens beskydd. Domen återfordrades af Riksens Råd såsom fäld utom Konungens wetenskap. Man sade det ransakningen warit oordentelig och wåldig, samt at en ny rättegång borde anställas emot honom, hwilket skulle ske så snart någon angifware i uppenbara dagen sig infunno, til hwilken man sig holla kunde deräst bewis brusto. Imedlertid föregaf Konungen, det denne Mannen behöfdes i Rikets tjenst, hwarföre han åfwen insatte honom i alla deß Ämbeten **). Och på det at alt hwad förlupit motte blifwa kraftlöst, utgaf Konungen en kungörelse öfwer hela Riket

*) *Resenii* Hist. Fr. II. p. 193.

**) *Tegels* Hist. Mscr. p. 263.

ket *); uti hwilken han för ingen del widkände 1568.
Nils Sture ifrån förräderiet, men anförde hurufedes
han dertil medelst ransakning inför Stånder warit
förwunnen. Werkställandet med den öfwer honom
fälde domen, hade strax bort ske; och drögsmålet
dermed, när saken ej mindre angick än Konungens
skiljande ifrån Krona och Lif, hade, sade man, uti
Konungens sinne wärkadt förwirring, hwarmedelst
många ting under deß beklaganswärda tillstånd,
kommit at ske, som warit orättwisa. Deras up-
förande, hwilka då wistades omkring honom, hade
förefallit Konungen så sällsamt, at han ej annat
förstådt, än han warit fångslad, och Hertigen af
Finland antingen redan Konung, eller när at blif-
wa det, enligit den anläggning, hwilken wid Mö-
tet i Upsala blef uppenbar. Alt sådant hade för-
orsakat det obestånd, hwaruti både Konung och
Rike en rum tid befunnits. Han utan lydnad och
det utan styrelse. Men sedan medelst Guds hjelp
han nu wore frestelserna fri, i tankarna redig och
til Regementet återkommen, borde han gemensamt
med sina Undersåtare en sådan Guds Nåd erkän-
na; til hwilken ända en allmän Tacksägelse-dag
blef påbuden at firas d. 12 Sept. samma år. I
anledning af alt detta återfordrade Konung ERIK
ifrån Hertigen af Finland hwad dem imellan på
Wentholmen blef öfwerenskommit, såsom under
hans swaghet bejakadt. *Jöran Pehrsson*, som ut-
om deß war nog förhatelig i de flestas ögon, fick
åfwen efter Konungens befallning, det obehageliga

*) 8 Julii 1568.

1568 göromålet, at återtaga de monga Penninge-Summor, hwilka ERIK under sin swaghet så frikostigt hade utdelat *).

Konung ERIK rustade sig, at sjelf möta Rikets fiender. De samme hwilka under hans bästa tilstånd, ägde nog tiltagsenhet at hålla honom ifrån befattandet med Krigsmagten, gjorde under denna hans belägenhet, samt sedan så många wedermälen af sinnets förwirring sig wisat, nu intet hinder derwid. Han bröt up d. 9 Jan. i sällskap med alle sine Bröder. Kort derefter födde *Catharina* i Stockholm sin Son **). Man wille säga det Konungen icke förr än wid kunskapen derom skal hafwa alfwarligen beslutit at äkta Modren. Det felttog som han hade för händer emot de Danske, förorsakade at Döpelse-Acten upsköts til återkomsten ***). Wid det tilfället stodo Grefwe *Pehr Brahe* och *Sten Eriksson Lejonhufwud* Faddrar, och Sonen kallades *Gustaf*, et kärt namn i Riket, med hwilket Fadren wille göra honom angenäm i Folkets ögon. Förut förärade han Modren Adeligit Wapn; nemligen en Halfmåne med Tre Kronor; likwäl så, at hon de senare ej längre bruka skulle, än medan han sjelf lefde ****).

Rantzow låg wid Skeninge, oaktadt sin nyligen erhålne seger, så insperrad, at han darrade wid tidningen om Konungens annalkande. Han hade

*) Den 4 Apr. 1568.
**) D. 28 Febr. 1568.
***) 9 Junii 1568.
****) Detta skedde uti Hwitaryd i Småland d. 10 Febr. 1568.

hade wid tidningen om tilståndet i Swerige, gif- 1568.
wit sig der för långt up, och war på alla sidor
såsom i en fälla omgifwen, dels af Swenskt Krigs-
folk, dels af ofantelige Berg, skogar och kärr, så
at ingen utgång för honom fans öppen. Man
känner icke drifftedrarna til de besynnerliga och emot
belägenheten stridande Råd som Konung ERIK då
följde; antingen han tog dem hos sig sjelf, eller
efter andre mindre wälwilligas ingifwelse. Toget
gick icke allenast mer än långsamt; men i stället
för at tränga på fienden, stadnade Armeen wid sto-
ra Malm i Södermanland, och befallning blef
gifwen til alla kringspridde troppar, at de der hos
Konungen skulle sammanstöta. Således moste *Pehr
Brahe* och *Erik Stenbock*, ehuru de woro *Rantzow*
uti styrka och fördelar öfwerlägsne, rycka ifrån de-
ras beqwäma ställe öfwer skogen Kolmården femton
mil längre up i landet, lika såsom undan fienden.
Dören öpnades då för den Danske Felt-Herren,
hwilken mera borde tacka lyckan än sin wishet, at
han blef räddad. *Rantzow* war ej sen med up-
brytning, ehuru årstid och wägar funnos högst obe-
qwäme. På östra Holweden, en long, mörk och
den tiden tät skog, mötte honom stora swårighe-
ter, dem han likwäl medelst tiltagsenhet öfwerwan.
Den starka wintren kom til mätta. Öfwer Sjön
Somen tågade han med Rytteriet, Fotfolk och
Kanoner, samt anlände lyckeligen, men efter oer-
hörd möda, til Norra Webo Härad, der han
rastade. Änteligen skulle *Brahe* och *Sten Baner*,
med Tyskt Manskap som stod under deras befäl,

1568. der anfalla honom. De skadade äfwen fienden något; i synnerhet wid Ekesjö på Nableheb, der de återtogo en god del af hwad plundradt blifwit; men förlorade i handwänningen altsammans medelst oförsigtighet och blefwo sielfwe Fångar. Felt-herren drog sig sedermera in uti det Danska landet efter en förlust af 3500 man. Icke destomindre blef öfwer *Rantzow* wid det tilfället en Medaille slagen i Köpenhamn *).

Under alt detta togade Konungen med sine Bröder och Krigsmagten helt longsamt igenom Östergöthland och Småland, i mening at finna fienden wid grensen, och såg allestädes wedermälen efter deß gruswe lga framfarande. ERIK räknade sig det til ära, som han hade bort anse med harm, nemligen at fienden sluppit undan. Uti bref til *Catharina* **), skröt han deröfwer, när *Rantzow* i alla förståndigas ögon den gången kunde räkna så wäl lyckan som hedren på sin sida. Uti Skåne ock Bleking plundrade man några Härader innan den Danske Felt-Herren hant göra motstånd. Detta skedde wid Helgeå, der Krigsmagterne möttes men sågo allenast på hwarandra. ERIK bröt utan widare företagande up, och drog tilbaka til Swartsjö; Hertigen af Finland til Eskilstuna och CARL til Nyköping,

Wid återkomsten fordrade Ryske Sändebuden på Konungens löfte. Men tiden war nu ändrad; och ERIK wågade icke widare röra Hertigen

*) *Hoffm.* Portr. des H. ill. de Dan. T. II. p.
**) D. 10 Febr. 1568.

gen af Finland eller hans Förstinna. Han moste 1568.
derföre hjelpa sig med ursäkter så godt han kunde.
Några swaga anstalter giordes i anseende til Lifland,
hwilket under alt detta warit såsom bortglömt. Penningar och Fetalier sändes til *Kursell* som der war Öfwerste, och en Flotta skickades på deßa wattnen; men föga uträttades. Närmare omsorger lågo honom utom deß nu på hjertat, nemligen fulbordandet af sitt äktenskap med den älskade *Catharina*. Prinseßan SOPHIAS förmälling med Hertigen af Saxen instundade äfwen; och Konungen fattade det beslut, at låta bägge deßa på en gång firas. Tilredningar skedde med stor omkostnad och tiden beråmades til d. 4 Julii, hwarom Bref med kallelser afgingo til Förstarne och de förnämste af Rikets Adel.

Hertigarne JOHAN och CARL lefde merändels tilsammans på Eskilstuna Gård: äfwen då deße kallelser ankommo. Intet af alt det föregångna föll dem så olideligit som detta. Ehuru det icke war oförmodadt, hade de likwäl föreställt sig, at hettan med tiden skulle hos Brodren swalna, och giftermålet unwikas; men då de funno hans alfwar, samt denna harmen sig nalkas, föllo deras tankar uppå allahanda ämnen. Man wil föregifwa det *Sten Eriksson Lejonhufvuds* Hus-Fru icke blidkadt deras upeldade sinnen: så wäl som äfwen at *Pontus De la Gardie*, för egen person mißnöjd med Konungen, har warit snart den första, hwilken wågat uppenbarligen tala om deß afsättande, samt Jo-

1568. HANS upphöjelse i deß ställe *). De swarade imellertid på Konungens bref, det skulle de sig wid deßa högtideligheter infinna, men tänkte dock intet mindre. Ätskillige mißtankar föllo dem utom deß före, om hwad som wid et sådant tilfälle skulle kunna hända. Hertig JOHAN skref derom til sin Syster CECILIA, och sade sig hafwa någon aning deraf, at Brodren torde på nytt anställa den gamla Hätuna leken, samt at man derföre borde holla sig derifrån. Icke destomindre sände Konungen dem sina Leide-bref, och Riks-Cancelleren *Gyllenstjerna* befullmägtigades dem at emottaga så snart de nalkades Hufwudstaden. De berättelser, hwilka innehollo, huruledes Prinsarne under wägen til Stockholm blifwit af Konungens egen tilkommande Gemål warnade at wända om, äro icke sannolike.

Bröllopper firades på Stockholms Slott, med största prakt, men wigslen skedde inför Altaret i Stadens stora Kyrka; der Ärke-Biskopen, den gamle *Laurentius Petri*, den förrättade. Barnen *Gustaf* och *Sigrid*, höllos under Ceremonien af twå Riksens Råd på sidorne om Konungen, til bewis af deras erkända arfsrätt. Dagen derupå följde hännes Kröning. Wid det tilfället gjordes almänt kunnigt, det hon med sin Slägt af Konungen förut blifwit uphöjd uti Adeligit Stånd. En Krönings-Penning i Guld slogs til minne häraf, med Konungens Namn och bild på den ena, samt en ifrån Himmelen fallande Spira, hwilken emot-

*) *Resenii Hist.* FRID. II. p. 201.

emottages af en Qwinna, på den andra sidan *). 1568.
Besynnerligit hände under spisningen, då Regalierna höllos af Fyra Rikens Råd, at Riks-Cancelleren fälde Kronan antingen med flit eller af trötthet, hwarmedelst menigheten fick anledning til spådomar. At öka högtideligheten utnämdes *Åke Benktson Ferla* til Riddare. Walet af person gillades af alla; men han sielf hade gerna undgått den äran. Lika så *Hans Kyle*.

Medan Konungen således i Stockholm skötte sina nöjen, beredde Bröderne honom mera betydande omsorger. Han warnades ofta af *Jöran Pehrson* at se sig före i tid, och icke finnas oberedd om något hända skulle; men ERIK, mindre mißtänksam när det behöfdes än annars, gaf ingen särdeles aktning deruppå. Bägge Hertigarne flögo til Östergöthland. CARL red d. 10 Junii in på Wadstena Slots-Borggård med sex Hästar, men antalet blef snart ökat, och Slottet föll i hans wåld. Dit samlades utan upskof den förnämsta der omkring boende Adelen, monge Stånds-Personer och Allmoge. *Sten Erikson Lejonhufvud* och *Thure Bjelke* wisade sig ibland de förste. Hertigen af Finland red in uti ringen af menigheten; och som han war en ej mindre wältalig än til åthäfwor och wext ansenlig Herre, ty giorde hans närwarelse mycket intryck på de närwarandes sinnen. Han förestälde Rikets beklageliga belägenhet, och den stora skilnad i tilstånd, emot hwad det

*) *Bren.* Thes. Num. P. 72. plägar kallas Konung ERIKS Ducat.

1568. det war, då, efter den allmänt wördade Konung *GUSTAFS* tid, Spiran först lemnades i handen på deß Son. *ERIK* hade emottagit fylda Skattkamrar och en af hela Europa wördad Krona. Riket ägde lugn på alla sidor, och freden werkade ej mindre til hwarje enskilds wälmaga än Landets i allmänhet. Men knapt war denne orolige Herren upstegen i sin ärerike Faders Thron, för än alt omwärlades. Drettien förslöstes på fruktlöse frierier i England, Skotland, Heßen och Lotringen, der man i förstone, i anseende til Fadrens förwerfwade och Rikets högtstegne ära, räknade anbuden förmonlige, men igenom *ERIKS* obegripeliga upförande wid dem, efter handen ledsnade. Lybeck, Danmark ock Polen woro i otrångt mål retade til owänskap, och Riket kastadt uti förderfwelige krig, hwilka ännu warade, och hwarunder Swenske Män mera för Konungens behag än Fäderneslandets bästa dageligen stupade. At förtiga monga bröst som ej mindre i Lifland än Danmark uti swåra fängelser drogo djupa suckar. Man sage Rikets Prowinser plundrade; Städer, Byar och Kyrkor brände, och den bästa delen af Landet snart som en ödemark. Det woro wäl ganska ömt at uptäcka sin Broders och Konungs swagheter, hwilka uti ewig glömska snarare borde nedergräfwas; Men då fråga blefwe om et helt Folks bestånd, nödgades man at sätta alla andra afseenden på sidan. Hertigen wille förtiga hwad honom sjelf öf-

wers

wergått, men kunde dock icke lämna i förgätenhet sin Förstinnas tilämnade öde; huruledes hon warit hart när at, emot Gudomelig, Naturs och Människo-Lag öfwerantwardas som et oskyldigt offer uti den tyranniske *IVANS* händer. Legater lågo än i Hufwudstaden och afwaktade en i Christenheten ohörd gärning. Man hade likwäl welat alt undraga och afbörja söka; men sedan han, utom alt annat, äfwen lagt hand på egne oskyldige Undersåtare, hwilkas blod ännu befläckade rummen i Upsala Slott, tyckes det wara fel at längre tiga. Konungen hade den ena stunden förlikat sig med de olyckeligas anhöriga, den andra sjelf rubbat aftalan, och gifwit anledning at flere woldsamheter af honom motte befruktas. Omgifwen af nedrigt både födde och sinnade rådgifware, tillykte han hjerta och öron för deras tal, som borde äga hans förtroende, och sänkte sig sjelf mer och mer neder i förderf, der Riket med honom moste stadna, deråst ej tidig hjelp imellankommo. Den sista af hans gerningar, då han förmälde sig med en ringa Person, som nu nyligen blifwit för Drotning utropad, en åretitul, hwilken altid Prinsessor af de ypperligaste Hof hafwa burit, utmärker hans lynne. Huru wille det lika den Store Konung *GUSTAFS* Afkomningar at sättas nedan om en sådan wanbörding? hwad skulle wäl Europa om et sådant Konunga-Hus döma; och hurudana Thronföljare hade Riket deruti at förwänta?

1566. wänta? i betraktande af alt detta hade Hertigen tillika med deß Bröder, efter mognaste öfwerläggande, fattadt det beslut, at skilja honom ifrån Thronen. Man kunde således med freden återwinna et roligit Regemente, samt efter hans den läka de sår, med hwilka under *ERIKS* swåra regemente Riket sargat blifwit. Til denna Hertigens föreställning ropades af menigheten med upräkte finger Ja, och saken företogs.

Så orätt det wore at willa bemantla monga denne Konungens mer än owarsamma göromål, så möjeligit tyckes det äfwen hafwa warit, at större delen af dem kunnat undwikas, och hans goda egenskaper för Riket göras nyttige, deräst Bröderne welat dertil bidraga. Åtminstone synes icke Hertigen af Finland hafwa warit den som med renaste samwetet honom kunde anklaga. Någon Konung ERIKS wän, hwilken wid detta tilfället hade haft nog dristighet at tala, skulle hafwa kunnat anföra mycket, hwarmedelst den swåra tanke man om honom efter en sådan målning fattade, motte hafwa blifwit mildrad. Nog ser man det naturen icke ämnat denne Konungen til Tyran, men hurnledes tider och omständigheter, dem han, lemnad til sig allena, icke ägt nog styrka at med försicktighet möta och afhjelpa, störtade honom ur det ena fallet i det andra. Man borde ei wänta, det Hertig JOHAN sjelf skulle widkännas egne nog swåre felsteg; huru han nemligen ifrån första begynnelse af regementet, hade gifwit sin Bror uppenbara anledningar til mißnöje och bekymmer. Det

Polske

Polske Giftermålet: hans förtroende med Rikes fien- 1568.
der; hwilket gick så långt, at han åfwen förstråk-
te dem penningar; upförandet i Åbo, der Konun-
gen honom som owån moste angripa, woro uti ål-
la owåldigas sinnen nog tilråckelige skål at betaga
Prinsen deß frihet. Man såger at den Franske
Ministren *Verennes* skal ensam dertil warit wål-
lande, at dödsdomen som öfwer honom fåldes icke
blef werkståld *). Hwad krigen beträffade, woro
de förde med lycka och seger så til Lands som Sjös;
och man har skål at twifla, om den Swenske Flag-
gan förr eller sedan skaffat sig det anseende hon
under denne Konungen ståndigt ågde. Om Elfs-
borg saknades, war deremot Wårdberg intagit. Ha-
de fienden plundrat i Småland, Öster- och Wå-
stergöthland, så war icke eller Halland, Skåne,
Bleking och Norje skonat. Anledningen war gif-
wen och icke tagen; ty fredsbrotten skedde af de
Danske och Lybske, då Konungen sjelf gerna ha-
de lefwat stilla. Deßutan finnes Hertigen sjelf,
sedan han efter Brodren Spiran emottog, hafwa
fullföljt alla krigen på samma plan, men med min-
dre lycka. De Adelige Slågter, hwilka ofta er-
foro Konung ERIKS wrede, tyckas sjelfwe ej haf-
wa warit så rene ifrån affikter som de synas wil-
le. Omståndigheter wisa nogsamt, det deras kall-
sinnighet emot det på Thronen upstegne *Wasa*-Hu-

S set,

*) Så yttrar sig *M. Deucee* i et sit bref til Konungen i Frankrike; S:r Verenes seul conserva le Duc Johan, & empecha que la sentence ne fut executée. Les affaires du C. de Boduez.

1568. set, som i den kloke och myndige GUSTAFS tid icke fick fullkomligen utbryta, under Sonens mindre warsamma styrelse uplifwades. Böjelse för Aristocratiskt Herrawälde, hwilket med Riks-Föreståndare nomnet närmare än med Konunga anseendet kunde förenas, torde hafwa inom dem warit såsom ärftelig. Konung GUSTAF sjelf fäste derupå sin upmärksamhet, som Historien wisar; och man dömmer sannolikt när man tänker, det han med sina förmåningar inom dem welat bjuda til at qwäfwa detta agg. Sonen följde tänkesättet men ej fotsporen; och JOHAN, hwilken wid detta tilfället gjorde sin gagn af de mißnöjdas forl, hade knapt intagit sin Broders rum, då han lät uppenbart märka samma mißtroende för det *Sturiska* Huset med alla deß Slägtingar, som han nu hos Brodren fördömde *). Det är sant at Konung ERIK wid fortgången af sit regemente kastade sig ur de myndige Undersåtares armar, hwilka, om alt warit som sig bordt, wißerligen ägde den närmaste rättigheten til hans förtroende, i ringares: men nöden lärer i den delen warit hans lag, lika som dessas föga erfarenhet blef hans förderf. Den mycket påklagade *Jöran Pehrson* wisar sig i Historien som en Man, den der med skickelighet, drift och natursgåfwor warit försedd: men medan han, i anseende til sin afwundade lycka, moste hålla sig tätt bak om sin Konung, ty kunde han icke undwika at med honom falla. Historien upter i alla tider dylike händelser.

Bägge

*) *Westrings* Hist. SIG. & CAROLI p. 67. 92.

Båge Hertigarne slöto i Wadstena sins imellan förbund, at gemensamt regera Swériges Rike, deräst de sin Broder kunde öfwerwinna. Det skedde under en Ek, til åminnelse hwaraf de och deras wänner en long tid boro Eklöf på hatten. Mynt uprättades, och Hertig Magni Silfwer-Förråd anwändes. Man slog deraf i hast, fyrkantige Penningar, som wisade första bokstäfwerna af Hertigarnes Namn i en Wase, omgifwen af ekeblad, som kallades deraf Unions Klippingar. Men Hertig Carl märkte innan kort den äldre Brodrens mindre alfwar med denna öfwerenskommelsen. 1568.

Strax efter bröllopsdagarna hördes et rykte wid Hofwet, det hade Hertigarne rest ur Riket. Konungen sände strax *Ferla*, *Gisle Nilsson Struz*, och *Jesper Krus* at återhämta dem lefwande eller döde; men man fick snart weta sanningen. Johan dröjde något i Wadstena; der han hade omkring sig alle gamle wänner; *Sten Eriksson Lejonhufvud*, *Gustaf Olofsson Stenbock*, *Juran Gyllenstjerna*, *Thure Bjelke*, *Erik Gustafsson Stenbock*, *Axel Bjelke*, *Gustaf Baner*, *Pontus Delagardie* med monga flera. Carl drog längre neder i Östergöthland. Deras Bud och Bref sändes omkring landet. Alla Slott och Städer upfordrades med skyndsamhet, och hela den Södra delen af Riket sattes uti rörelse. Konungen giorde på sin sida alt hwad han i hasten kunde förmå. Befallningar afgingo til Festningarne om upmärsamhet wid Rikets gränsor. Han sände bud til *Clas Horn*, hwilken innehade Nyköping, at Hertig Carl der icke skulle insläppas;

1568. som icke destomindre tog det i besitning. *Jöran Gera* och *Sven Olofsson* affärdades igenom natt och dag med bref til Bröderne *). Deße träffade Hertig Carl i Norköping, hwilken wisade dem ifrån sig til Hertig Johan i Wadstena. Skrifwelsen innehöll förslag til förlikning. Men deße fingo korta swar. Man kunde ej sätta tro til Konung ERIKS löften. Han hade utom deß tilfogadt Hertigen så mycket ondt, at ingen tilgift ägde rum. Utom monga flere swåra gerningar, hwilka upräknades. Hertig Johan förebrädde honom ibland annat, det hade han sagt at Hertigen wore den Påwiska läran tilgifwen; en beskylning wid hwilken Hertigen ej wille kännas; så mycket mindre som hon bedyrade, det hwarken han eller Sonen den skulle antaga. Tiden wisade icke destomindre, at Konungens tankar i den delen ej warit ogrundade. Om förloppet af alt detta gjorde Hertigen samma dagar berättelse til sin Swåger Konungen i Polen **), hwilken icke föga sig deröfwer gladde; men bedrog sig i hoppet det skulle den Lifländska handelen således aldeles komma at afstadna. Et annat Bref skref ERIK til Hertigen af Södermanland, uti hwilket han icke widkändes något försåt, som för Hertigarnes lif wid bröllopet warit påtänkt. Han sade det Hertig Carl rusade til sin olycka. Bröden borde påminna sig hwad i Åbo hände och Johans öde. Det woro icke så lätt som man sig inbillade, at störta en Konung ifrån Tronen; Menigheten war opå-

*) Instr. dat. d. 15 Aug. 1568.
**) D. 14 Aug. 1568.

opålitelig. Han måtte tro at hans äldsta Broder 1568.
ägde sit förstånd. Eders Kärlighet, sade han
skal förnimma i sielfwa gärningen, at wi wäl
förstå, hwilke de förnämste wäre fiender äro.
Sluteligen tilböd han sine Bröder och deras Blods=
förwanter en enwiges kamp, en mot en eller med
wäldiga hopen, hwilketdera man åstundade. Carl
swarade strax at han icke wäpnat sig emot Fäder=
neslandet, men emot Konungens Regemente och
Jöran Pehrsons blodgirighet m. m. Derefter följ=
de en annan hård skrifwelse ifrån Konung ERIK *),
uti hwilken han förklarade alt hwad Brodren ho=
nom förelagt såsom diktadt och osanfärdigt. *Jöran
Pehrsons* gerningar förswarades; men deremot, som
orden föllo, sökte en part af Hertigarnes ogudack=
tiga slägt at förtrycka sin Öfwerhet. Ibland an=
nat: Ytterligare som i skrifwen, at I ingaledes
wele möta oß i marken, antingen med wäldi=
ga hopen, eller en emot en, och slåß med oß;
så hade wi länge sedan gifwit eder besked der=
på til at slåß med wäldiga hopen; hwar I
elljest wele efter rätt krigsbruk möta oß i mar=
ken; såsom är at hwar och en Konung, Herre
och Förste plägar taga sit egit krigsfolk och mö=
ta sin fiende ärligen och upriktigt; och icke med
lißmeri afhända en annan sine tjenare. Och
der I ännu wele låta alla wåra besworne och
tropligtige tjenare gå öfwer en sida, och be=
holla allenast eder Slägt och anhang, som det=
ta goda regemente begynt hafwa, så wele wi

 wäl

*) D. 25 Aug. 1568.

1568 wäl möta eder, så at J föga behag skolen hafwa dertil. Men efter J nu hafwen fört en part af wåre fattige trotjenare, dem wi sjelfwe lärt och underwist hafwe i krigsbruk, så hafwe wi föga lust at slåß med eder i marken; utan wele wi sända eder dem som skola wara eder god nog til så ärligit krig; om J det så änteligen hafwa welen. Och säge wi fast heller, efter J ju endteligen med oß oförskyldt träta wele ; ; ; at J, såsom Försteligit och Adeligit bruk wara plågar, och som wi eder tilbjude, wele möta oß allena med lika werjor, utan all falskhet och arga list, på en fri kampeplats, der mongen ärlig man motte stå och se uppå, det säge wi allrahälst, på det at mongen Sweriges Rikes trogne Undersåtares blod icke måtte blifwa utgutit; och der J deß åren til sinnes, så höfwes det sig, at J som åren yngre och af ringare stånd än wi, kommen hit til Stockholm til oß på en wiß dag med edert fulle harnesk til fot, hafwandes edert swerd och dagert hos eder, såsom kamps-wärjor wara plågar; så wele wi och med lika Harnesk och Wärjor möta eder, och hwilken den andre underlägger, då skal hans sak för alla Månskor rättwis hollas och den andras ogillas: och på det J må wera det wara wårt fulla alfwåre, och at wi icke någon arg list häruti bruka wele, til at låta någon annan gripa eder an, utan sjelfwe en emot en, som Kongsligit, Försteligit, ädelt och ärligit kamps-bruk wara plägar, så hafwer wår

Kåre

kåre Frende, den högborne Förste och Herre, 1568.
Herr *MAGNUS &c.* lofwat och tilsagt oß at wela gå i löfte för eder, och blifwa så länge i edert läger som kampen är öfwerstånden; dock så at J welen sätta Herr *Sten*, Herr *Thure*, *Esbjörn Pehrson* och ändock en ansenlig af Adelen i löfte för hans Kärlighet. m. m.

Hertigarne tänkte på longt annat än enwig. ERIK sände dem oftast sine bud, än med saktmodigare än med härdare tilsägelser, men fick altid lika swar. *Ferla*, som med några flere war nederrest at möta uproret, kom försent; och kunde med möda dölja sig undan Hertigarnes spejare, hwilke honom allestådes eftersatte. De bröto med Krigsmagten up ifrån Wadstena den 19 Aug. med fem Tyske, fem Skotske och otta Swenske Fanor.

Man föreställer sig lätt den bestörtning hwilken, så inom Hofwet som i Staden sig derwid wisade. Änke-Drotningen, tillika med Prinsessorna och Hof-Fruntimret flöto i tårar och wiste icke sit öde. Monga rykten utspriddes om Konungens upsåt. Än sade man det han ämnade fara hemligen ur Riket; än at alla Prinseßorna skulle lemnas i de Ryske Sändebudens händer, til säkerhet emot Hertigarnes företagande. Man trodde sig weta, änskönt icke med wißhet, at Konungen, strax wid uprorets början sjöledes afsände en Enspännare til Danmark, med fredsanbud emot lemnadt bistånd under förewarande tilfälligheter. Men denne ertappades, sade man, af Hertigarnes folk, och kastade derwid brefwen i wattnet. Han

skie-

1568. skickade åfwen Fartyg til Calmar, at derifrån hämtade Krigsfolk. Riksdags-Handlingar och Beslut, nedpackade han sielf i et skrin, såsom förswars skrifter i en tilkommande tid. Han rådförde sig med de närwarande af Adelen hwad man företaga skulle. Somlige styrkte til flygt ur Riket. Han kunde fästa sig antingen i Rewel, eller Findland dit de wille wara honom följaktige. Men Konungen uptog detta förslag ganska illa, och sade sig wilja med werjan i handen förswara sin Krona, det han åfwen efter tidens lägenhet sökte wärkställa. På hans befallning woro Ständerne ihast samlade i Stockholm. Konungen tog strax af dem ny trohetsed, och försäkran at med wäpnad hand emotstå uproret, deräst det icke med lämpor stodo at bilägga. De fredswilkor som *Dancé* hade föreslagit blefwo förkastade; hwaremot man bifölt det Norra Halland motte för Elfsborg med deß Län utbytas, om ej annorlunda ske kunde *). ERIK rykte derefter up med det folk som för handen war, och drog för Nyköping; hwarifrån en hans Höfwitsman, *Torkel Jönsson*, hwilken nyß förut blef uphöjd uti Adeligit stånd, hade most wika wid Hertig CARLS antogande. Imellan hans och Hertigens ombud förehades fruktlöse sammanträden wid den stund, då Konung ERIK anlände. Han skadnade på et fält wid Stenbro; skärmyßlade alla Helgona-dag **) med Hertigens folk; upbrände Nyköping och reste sielf derifrån; men lemnade befälet til

*) D. 20 Aug. 1568.
**) D. 24 Aug. 1568.

til *Ivar Månson Stjernkors*, hwilken först på Swärt- 1568.
ta ängar, sedan wid Hölln blef slagen, så snart Hertig JOHAN med hela styrkan hant framkomma *). Wid detta tilfället föll den tapre *Wolmar Wrangel* på Hertigarnas sida. *Stjernkors* reste derifrån til Finland at skaffa manskap; men blef sedan han det sammanbragt, sin Herre otrogen, och intog Åbo Slott i Hertigarnas namn. Ej långt ifrån Bot Kyrka i Södermanland want likwäl Konungen sielf samma dagar någon förmon, der fiendens förtraf nederlades. Wid återkomsten til Hufwudstaden lät han på Stortorget, öfwer et utspänt rep, hänga alla de förrymdas gifna skrifteliga försäkringar om trohet, och frågade Borgerskapet om de nu wille tro, at han hade haft fog til sit upförande emot Hertigen af Finland och hans anhängare.

Hertigarne skickade tidigt *Jöran Gyllenstjerna* och *Thure Bjelke* til Danmark, at begära fred eller stillestånd på sex månader **). I förra händelsen wille de lemna Wardberg til utbyte emot Elfsborg; 200000 D. S:mt i krigsomkostnader, samt Hertig MAGNUS, Konung FRIDRICHS Broder, opåtald besitning af Ösel, jemte några Slott i Lifland, som Swerige innehade: men det sednare blef igenom det Polska Hofwets bemedlande bewiljat. De intogo imedlertid Örebro, Westerås och Upsala ***). Der de sig några dagar uppehöllo. Ståthållaren på Stockholms Slott *Olof Larsson*, *Bengt Gylta*,

 Kruse,

*) D. 28 och 29 Aug.
**) Instr. dat. d. 14 Aug. 1568.
***) D. 12 Sept. 1568. anlände de til Upsala.

1568. enständigt sig ytrade det de inga förliknings-wilkor wille höra, än mindre emottaga, för än den Mannen blifwit undanröjd, som förordsakat både deras och Rikets stora wåda. Uslingen war icke förr kommen i deras händer, än han ställdes under pinlige förhör. Så wäl äldre som nyare Häfdeteckenare, hwilka skrifwit den olyckelige Konung ERIKS Historia, pläga förmäla, huruledes *Jöran Pehrson* wid deße tilfällen skal hafwa bekändt derhörda ting sin Herre til last; och jemte mycket annat, det han ärnat plündra Staden, sätta den i brand, samt segla med rofwet til Narwa; hwaraf Förstarne skulle hafwa most påskynda belägringen. I anseende dertil, har man welat efter sielfwa hufwudskriften *), anföra hela denna ransakning, hwarmedelst Läsaren sielf får anledning at i deßa mål en döma.

Jöran Pehrssons bekännelse 1568 d. 18 *Sept.* och 21 *Sept.*

Den 18 September.

Til det första war en benämd *Benkt Jonsson* Byßeskyttare på Wadstena, och bor hart wid Nyköping; den blef affärdigad i *Olof Larssons* och *Erik Månssons* närwaro, til at göra Förstarne afbräk och skada uti hwad motta han kunde och hade sagt sig wara god råd til; och

*) Den finnes i Kongl. Maj:ts och Riksens Archivo. Intet mera än allena Swenskan är i detta Document, efter nu brukelige skrifsätt ändrad.

och den samme *Benkt Jonson* hade sagt sig weta några andre, som honom deruti skulle wara behjelpelige. 1568.

Til Konung *ERIKS* Skatt swarade han, at in til nästförleden lördag war intet afförte eller undanstuckit, af Stockholm Slott något af Konungens Skatt; utan alt är förwarat i Sölf-Kammaren, och all öfter Sölf-Bergsbruk.

Alle de förseglingar och wigtige Handlingar, som menige Riksens Ständer hafwa gjort och bewiljat, hafwer Konung *ERIK* sjelf i ett skrin förwaradt, och i näst förleden fredag har de Konung *ERIK* med *Jöran Pehrsson* mesta delen der inlagt, och är af alle Handlingar transumt, samt Vidimus i Cancelliet. At *Jöran Pehrssons* Sölf är i hans Hus uti en källare, der same de ställdes i förwar när han war fången; men alt hans Gull är på Slottet i Cancelliet.

Det swar som Ryßarna fingo senast, när de woro uppe hos Konungen och begärade swar derpå som dem war tilsagt med *Nils Gyllenstjerna*; då hade K. M. swarat at det wore ochristeligit, otilbörligit och omöjeligit. *Item* at Konungen hafwer tilbudit Ryßen sin älsta Dotter.

Item efter Konung *ERIK* hade för Stor-Förstens skul kommit i oenighet med sine Bröder; tilböd Ryßen K. M. 10,000 Man til hjelp, men Konungen slog det af.

Det

1568. Beslutet på alt war det, at om K. M. skulle blifwa til feltet slagen, nu i denne företagne handel, som K. M. Förstarne imellan för Stor-Förstens skul är begynt, då skulle Stor-Förstén H. K. M:s Son uti alla motto til det bästa hjelpa och befreda.

Item huru många Konungen wille bringa om halsen i Brölloppet, det wille han intet bekänna, utan sade sig aldrig sådant hafwa förnummit.

Det Fröknarna skulle wara aktade förskicka til Ryßland säger han sig platt intet af weta, och aldrig derom hört. Men när Hertig *MAGNUS* war sin kos med dem, kom Herr *Clas Åkesson*, och berättade det *Jöran Pehrsson*, och tilböd sig at wela draga efter dem med en fenika Ryttare; hwar *Clas* det icke hade tilkänna gifwit, så hade Konungen det icke så hastigt fått weta.

Hwad swar Konungen hade gifwit Ryssen är intet annat än som förbemält är.

Och hade Ryßarne sändt bud til Konungen at de hade förnumit at Konungen wille låta samtelig leswerera dem Hertig JOHAN i händer, så wille de weta wißa swar, om de skulle blifwa antwardade Hertig JOHAN i händer eller icke: och hwar K. M. det wille göra, skulle det wäl blifwa hämnat på Sweriges Rike: så befaltes *Olof Larsson* gifwa dem det swar, at de skulle få sine afsked som i går, som war den , , Sept.

Swar

Swar om Konungens uttog af Landet år der, at som i Lördags ottadagar sedan blef berådslagit, at K. M. skulle draga antingen til Rewel, Findland eller Calmarne, och alle af Råd och Adel som då tilstädes woro, och i samma råd woro, tilbödo sig alle wilja följa honom. Dertil swarade Konungen, at han ingalunda wille draga til de orter, och de honom dertil hafwa rådt, hafwa rådt som förrådare. Men om han skulle draga af Landet och blifwa selen flygtig, wille han aldrig komma hem igen efter Sweriges Rike år honom så otacksamt för alt det han för Sweriges Rike gjordt hafwer, och sade sig ingalunda wilja draga utaf Landet, eller gifwa sig til fånge, utan wille werja sig til det sista han kan. 1568.

Item, at hwad *Jöran Pehrsson* hafwer gjordt, der hafwer han gjordt af Konungens befallning, och bekänner at det år mer straffat än det borde.

Han bekände ock, at alle de ochristelige gerningar som skedde åro, sedan Konung *ERIK* kom til regementet, hafwer Konungen altid sjelf befalt at han skulle efterkomma alt hans tyrani.

Westerås resess och Salig Hans Kongl. Maj:ts Testaments-Ordning hafwer K. M. sjelf hos sig uti sit egit Skrin, dock deraf år uti Cancelliet transumt och vidimus.

Hafwer och *Jöran Pehrsson* bekänt, då han blef pint, at Konungen hade aktadt at låta ombringa min nådige Förste Hertig JOHAN och

Hertig

1568. Hertig CARL och många af Adelen; och bekände han, at Konungen hafwer aldrig warit Adelen god sedan han kom til regementet.

Det mord som skedde i Upsala, bekände han at *Christer Pehrsson* och *Pehr Gadd*, samt Biskopen i Calmar warit största orsaken dertil; och at alle de förnemste af Adelen som woro tilstädes i Upsala den tid, förseglade Salig Herr *Nils Stures* dom, och war *Åke Benctsson* den första som den förseglade, och sade *Åke Benctsson* til *Jöran Pehrsson*, at om så wore at ingen bödel wore til, då wille han warit S. Herr *Nils Stures* bödel.

Hade min Nådige Förste samma dag fått Stockholm in när H. F. N. låt belägga Byen, hwad den gamle Förrådaren *Olof Larsson* icke hade det förekommit.

Item hwad *Jöran Pehrsson* hafwer bekänt den 21 September.

En benämd *Meinert v. Bremen* han hafwer tagit 600 mark af Konung *ERIK* på det han skulle nederlägga en af Förstarne, eller Herr *Sten Eriksson*, Herr *Thure Pehrsson*, *Gustaf Baner*, *Esbjörn Pehrson*.

Item twå Gårdsknektar, födde i Östergöthland, tilböd sig sjelfwe at willa göra Förstarne skada til deras lif; de samme blefwo ock affärdigade på samma handel til Östergöthland, men deras namn sade han sig hafwa förgätit.

Desa

Dessa bekännelser angå hwad som skedde sedan uproret war af Förstarne börjat. 1568.

Item at Ryssarne skal wara lofwat och tilsagt w. N. Förstinna är ingen resa mer skedt, än när Herr *Nils Gyllenstjerna* war affärdigad, och war all rede i Finland. Sedan blef et bref honom tilskrifwit, at han änteligen skulle tilsäga Stor-Försten wår Nådiga Förstinna, at han wisserligen skulle bekomma hännas Nåde.

Item den tid Konung *ERIK* hade bedrifwit det mord i Upsala, skref *Isaac Nilsson*, *Olof Larsson*, *Erik Mattsson* och *Carl Hinricsson*, *Jöran Pehrsson* och *Christopher Pehrson* til, at wår N. Herre Hertig JOHAN med sin Förstinna war utsläpt af Gripsholm. Som *Jöran* och *Christer* det förnummo, förskickade de ut den hop knektar som skulle bringa wår Nådiga Herre Hertig JOHAN om halsen, och sedan sända H. F. N. Förstinna til Ryssland.

Item at Kung *ERIK* skulle hafwa haft i sinne uti sit bröllop at låta bringa min N. H. H. JOHAN om lifwet, will han intet annat bekänna, utan K. *ERIK* hade sagt, Gud gifwe wi woro wål af med honom, och han ware wål sin kos til Lifland, och hwad det icke snarast sker, bringe wi honom likwål om lifwet, efter wi ingalunda kunne lidan.

It. hwilke af Adel som skulle ombringas uti bröllopet wille han intet bekänna; utan efter bröllopet blef *Jon Pehrsson*, en Bysskyttare på Wadstena gifwit 50 af de Nye Gyllen, och blef

1568. så han med några andra affärdigad, som skulle bringa H. F. N. eller Herr *Sten Eriksson*, *Thure*, *Gustaf Baner* eller *Esbjörn Pehrsson* om lifwet.

Om Gref *Pehr* wille han intet bekänna; men det K. M. skulle hafwa unt Swerges Adel något godt, det hafwer han aldrig gjordt i sina lifsdagar.

Item dagen tilförena som wi berände Stockholm blef en Ryttare affärdigad med bref uti wårt läger, til de Westgöthe Ryttare och *Erik Axelsson*, at de skulle begifwa sig til K. M. så wille han taga dem til gunst och nåde, och tilsade dem der med en god besoldning. Den som utskickad blef hafwer warit under *Hans Falk* eller *Jöns Westgöthes* fahna, och blef af Kgl. Maj:ts folk fången wid Bot-Kyrka.

Item et bref hade K. *ERIK* och *Jöran Pehrsson* stält i Torsdags til wår N. H. Hertig JOHAN så lydandes, at han begärade et Förstendöme der han kunde underholla sig med uti sin lifstid; och wille han icke i så måtto hafwa det Förstendöme, at han någon wille wara undergifwen; icke eller wille han stämpla något emot de Högborne Förstar, eller Sweriges Rike; och all hans skatt och Rikšens dretsel wille han låta stå på Stockholms Slott, och lefwerera Hertig JOHAN i händer. Det bref hade han aktat förskicka Förstarne tillhanda med Fru *Magareta* på Bro. Kom så *Olef Larsson* och Ärke-Biskopen, de förhindrade och af-

ställd

ställde den handel; eljest hade det i Fredags om morgonen blifwit utsändt. 156[illegible]

Hwem som hafwer bragt K. ERIK til det giftermål wille han intet bekänna; utan at Kgl. M. ångrar det giftermål af alt hjerta.

Item Konung ERIK hafwer ock intet utsändt eller undanstuckit af Riksens Dretzel; icke eller några Handlingar. Konungen hafwer dem alle sjelf hos sig wål förwarade; allenast Hertig MAGNUS hafwer fått vidisser af några Handlingar.

Item Calmare Barken år lupen til Calmar efter 3 Sånikor Knektar, som år *Sigfrid Jonssons* Sånika, *Abrahams* Sånika och *Pehr Larssons* Sånika: ingen annorstådes år den Barken affärdigad som han bekänna will.

It. Jöran Pehrsson, Christer Pehrsson, Anders Sigfridsson, Olof Larsson, Pehr Eriksson, Hans Olofsson Hans Smitt, Mester Gillius, Mats Botvidsson, deße förenåmde hafwa altid warit med uti alla råd; och synnerlig nu i denna tid, och ännu dageligen brukar han dem. Ärke-Biskopen och *Olof Larsson* synnerlig framför alla andra.

Men hwad i Upsala skedde med det mord, säger han at Biskopen i Calmar, *Christer Pehrsson* och *Pehr Wiljamsson*, samt *Pehr Gadd* hafwa dertil warit största saken.

Item war beslutit i Lördags om Ryßarnas afsked; at K. M. tilböd Stor-Förstens sin älsta Dotter *Virginia*, det Stor-Förstens Son skulle hafwa hänna; det hölt Ryßen för spått, och swarade at Stor-Förstens Son skulle icke wilja hafwa hänna efter hon år oåkt. Men det W. N. Förstinna skulle wara Ryßen nu på nytt tilsagd eller tilbuden, bekänner han intet mer ån tilförena, den ena resa med *Nils Gyllenstjerna*; då han fullkomligen med sit bref gaf *Nils* befallning at tilsäga Ryßen wår nådiga Förstinna.

1568. Item Herr Bengt Gylta, Kruse, Olof Larsson, Erik Håkanson och Erik Matsson, om han icke wore med Konungen til fältet, deße hafwa swurit, at om Konung ERIK skulle blifwa fången och komma uti min N. H. händer, wille de likwäl hålla Stockholms Slott så länge de någon tid kunde: och om H. K. M. hade blifwit fången den tid wid Bot-Kyrka, hade de förenämde så högt bepliktat sig, at aldrig wilja släppa Fruntimren förr än de hade fått Konungen igen in på Slottet af min N. H. händer. Det de skulle wara aktadt til Ryßland, wil han intet bekänna.

Honom är ock 3. eller 4. resor frågat hwad Kong ERIK nu hafwer i sinnet; så wil han intet annat bekänna, än at Kgl. Maj:t aldrig är til sinnes at draga af landet. Han hade sagt, jag hafwer inga wänner Utrikes, utan wil gerna altid och än i denna dag hafwa i sinnet gifwa sig i handel med min N. H.: icke eller hafwer K. ERIK något utsändt af sit, in til nu i nästförleden Lögerdag.

Icke hafwer eller K. ERIK haft i sinnet låta sättas eld på Skepsflottan.

Om Kung ERIK skulle hafwa haft något bud til Konungen i Danmark, derom wil han intet bekänna; utan i så måtto, at om han hade fått de Danske Herre-Män til Stockholm, hade han i sinnet förskicka H. Arvid Urup och några andre af de Danske hem til Danmark och begära anstånd.

Deße efterskrefne hafwa altid warit i råd med Kong ERIK, alt sedan han kom til regementet uti alla ochristeliga och tyranliga stämplingar, som är Jöran Pehrsson, Olof Larsson, Erik Matsson, Pehr Eriksson, Christer Pehrsson, Pehr Wiljamsson, Doctor Bengt, Måster Gilius, Pehr Lydesson, och nu på det sista Hans Olofsson.

Item om den Skeps-Flotta som utlupen är, wil han intet annat bekänna, än at mästa delen äro igenkallade til Stockholm, och äro hwar dag wäntandes; och

och några Skepp skulle blifwa på de Finska farwatnen; de skulle akta på at tilföring måtte ske til Stockholm. 1568.

Item huru många han bekänner at om natteti'd wara så ochristeligt ombragt.

David Humborg.

Item v. Dundern en Dansk fånge.

Maximilianus för *Karin Månsd.* skul, och

Fendog en Dansk fånge.

Item Morten Gabrielsson, ståller han för en ärelös skälm, at han hafwer myckel warit deras F. Nåder under ögon, och ändå dagelig är efter deras Nåders argaste.

Om Herr *Nils Stures* dom bekänner han at *Åke Benktsson* war den första som den förseglade; sedan *Johan Pehrsson, Björn Pehrsson* och alle andre af den förnämsta Adel som der tilstädes war, och icke woro fängslig; och bekände han at *Åke Benktsson* hade sagt til *Christer Pehrsson*, om ingen annan bödel woro til, så wille han wara *Nils Stures* död.

Item han bekände ock at *Torkel Jonsson* war orsaken och wollande til de Tyskars död, som blefwo aflifwade.

Item deße hafwer Kong *ERIK* flux alleställes, flux brukat dageligen.

Mårten Gabrielsson.

Måster *Pehr* i Calmar.

Konung *ERIKS* Dräng *Hans Ulmus.*

Herculis Systersson benämd *Johannes.*

Germund Drubla.

Item at Herr *Henric Classon* war största orsaken til oenighet imellan K. *ERIK* och W. N. H. Hertig JOHAN, i det at han gaf K. *ERIK* tilkänna genom sina skrifwelser, at H. F. N. Hertig JOHAN hade sådant förbund med Konungen af Polen och Konungen i Danmark, at de wille bringa Konung *ERIK* af regementet, och förderfwa Swериges Rike.

1568. *Item Franciſcus Gudinow* hade ſkrifwit ifrån Polen och ifrån Dantzig til K. *ERIK* många bref, at Hertig JOHAN hade beſlutat med Konungen af Danmark och Konungen i Pålen, åt han med dem wille upſättja ſig emot K. *ERIK* och förderfwa Sweriges Rike.

Den ſamme *Franciſcus* war ock orſaken til alle de Skepp ſom i deße år äro arreſterade och godſet är dem ifråntagit, ſådant hafwer han uträttadt, genom ſin ſkrifwelſe.

Item hade Kong *ERIK* för 14 dagar prophetéradt med ſin trullkonſt, at han eller *Jöran Pehrsſon* ſkulle innan den 28 Sept. blifwa fången och komma i Hertig JOHANS händer. Detta hade Kong *ERIK* ſielf ſagt för *Jöran Pehrſon*.

Deße äro alle de bekännelſer, ſom medelſt många plågor honom kunde aftwingas. Man finner deraf, at de fläſta ibland dem angå ſådant anſtalter, ſom blifwit wídtagne efter uprorets början, ſamt at de för öfrigt icke innehålla mera, än hwad man utom deß kunde hafwa ſig bekant. Den ryktbare *Jöran Pehrsſon* undergick en mer än ſwår och långſam död d. 28 September *); men hans Huſtru, hwilken war ämnad til ſamma döde, kaſtade ſig af håſten och bröt halſen i fallet, ſå at han dog.

Imedlertid giorde Konungen ſådant motſtånd, ſom han efter tidens lägenhet kunde åſtadkomma. Han angrep d. 17 September i egen Perſon och med

*) Man afſkar först hans öron ſom tillika med Adels-Brefwet ſpikades på galgan; ſedan blef han hängd en ſtund, men ſå, at lifwet warade. Togs ſedermera neder ock råbråkades ganſka långſamt: hwarefter hufwudet blef honom afſlagit, och ſatt på ſtegel på Brunkeberg.

med sine så kallade Bysseskytter Förstarnes folk på 1568
Brunkeberg. Likaså den derpå följande dagen. Ur 10. espingar slogs hans manskap med dem på Långsholmen *); Men Bröderne woro honom för öfwerlägsne, så at han föga emot dem förmådde.

Samma dag som *Jöran Pehrsson* aflifwades, sände Hertig JOHAN, som då tog namn af Rikets Regent och Föreståndare, sine bud in i Staden med Freds-Artiklar til Konungen **): af innehåll.

1) Skulle Konung *ERIK* afsäga sig, för egen person och all sin afföda, rättigheten til den Swenska Kronan, samt förplikta sig at åtnöjas med hwad wilkor man honom förunnandes worde.
2) Förplikta sig at aldrig sjelf eller igenom sine barn hämnas, hwarken på sine Bröder eller andra för hwad honom nu öfwerginge.
3) Borde han til Hertigen öfwerlemna Sweriges Krona med all Konungslig prydning, och utan fördröjelse upgifwa Stockholms Slott, med all Konungslig Skatt, Husgeråd, Tapiseri m. m.
4) Likaså alla Handlingar och Bref. Hwarjemte han borde återkalla alt hwad han uti tryck och skrifter emot Hertigen och Riket låtit utgå.

Deremot skulle Konung ERIK, hans Hustru, som hon kallades, och Barn ingen skada til lif eller lem wederfaras. Man wille lemna honom:

1) Sjetteparten af alt myntat Sölfwer Gull, och som kunde finnas då Stockholms Slott fölle i Hertigarnas händer.
2) Sjette delen af alt förarbetadt Sölfwer och Gull samt ädla Stenar; dock så, at Hertigarne först deraf walde hwad dem bäst behagade.

*) *Palmsk.* Coll. i Upsl. Bibliothek.
**) Dat. d. 28 Sept. 1568.

1568. 3) Skulle han få Åland jemte Borgolån, med all årlig ränta utan rustetjenst, at deraf uti sin lifstid sig underholla; dock så, at alle deße Länders högre och lägre Inwånare endast Hertigarne och Riket med liflig ed sig borde förplickta.

Men med deßa wilkor åtnöjdes icke Konungen, i förtröstan uppå de löften som Ståthållaren på Stockholms Slott, och en del af Borgerskapet honom gifwit. Den gamle Årke-Biskopen *Laurentius Petri*, war under denna tiden i Hufwudstaden närwarande. Man kan icke weta hurudana hans tankar egenteligen warit i anseende til Konungen och Hertigarne, ehuru *Jöran Pehrsson* i deß bekännelse nämner honom ibland dem, med hwilka Konungen sig under deßa bekymren rådförde. Men Borgareskapet i Stockholm ledsnade wid oroligheterna, och hade gerna sett, at Konungen de gjorde anbuden welat emottaga. Hans genstråfwighet deruti bragte monga af dem til hemlige underhandlingar, med Hertigarnas folk. De föreställde Konungen huru förgåfwes det nu mera wore at göra enwist motstånd, sedan hans Bröder hade bragt snart hela Riket til affall; och tyckte för öfrigit, at Konung ERIK efter den tiden icke med behörig styrka skulle kunna föra regementet; samt at owiljan imellan honom och Hertigen af Finland, som aldrig kunde uphöra, motte för Riket blifwa alt mer och mera äfwentyrlig. Man will säga det de rådfört sig med Årke-Biskopen, huruwida man med godt samwete, i anseende til den ed man swurit Konung ERIK, kunde öfwergifwa honom

honom *); hwilket, som menas, Årke-Biskopen 1568.
ej skal hafwa ogilladt. Riks-Råden *Benct Gylta* och *Nils Gyllenstjerna* gingo derwid öfwer til Hertigarnas läger. Deras affigt war at bemedla drägeliga wilkor för den öfwergifne Konungen, dem Hertigen af Finland war färdigare at lofwa än at gifwa.

På Michaelis dag **), då Konung ERIK satt i S. Nicolai eller Stadens Stora Kyrka, at bewista Gudstjensten, fick han den tidning, hurudes *Sten Eriksson Lejonhufvud* redan med Hertigarnas folk war anländ. Denne hade ifrån Munkelägret, nu Kungsholmen, satt sig öfwer til Langholmen, och derifrån til Södermalm, der Stadsporten fans öpen, hwarom Ståthållaren *Anders Rålam* i hemlighet föranstaltat. ERIK lopp derwid hastigt ur kyrkan i mening at skynda sin uppå Slottet; men mötte derunder *Lejonhufvud* som wille taga honom til fånga. En af Drabanterne stack i det samma *Lejonhufvud* et dödssår, och skadade åfwen *Rålam* och *Pontus de la Gardie* hwilka woro i hans sällskap, den förre i ryggen, och den senare i armen; hwarmedelst Konungen fick ledighet och utrymme at kasta sig innom Slottsporten. Man rusade strax til *Jöran Pehrssons* hus, som plundrades, jemte många andras. Under denna yrsel antastades åfwen det stället, der de Ryske Sändebuden wistades ***); men Hertigen af Söder-

T 5 manland

*) Sv. El. Paral. Mscr.
**) D. 19 September.
***) Gillstugan.

1568. Hertig CARL och många af Adelen; och bekände han, at Konungen hafwer aldrig warit Adelen god sedan han kom til regementet.

Det mord som skedde i Upsala, bekände han at *Christer Pehrsson* och *Pehr Gadd*, samt Biskopen i Calmar warit största orsaken dertil; och at alle de förnemste af Adelen som woro tilstädes i Upsala den tid, förseglade Salig Herr *Nils Stures* dom, och war *Åke Benctsson* den första som den förseglade, och sade *Åke Benctsson* til *Jöran Pehrsson*, at om så wore at ingen bödel wore til, då wille han warit S. Herr *Nils Stures* bödel.

Hade min Nådige Förste samma dag fått Stockholm in när H. F. N. lät belägga Byen, hwad den gamle Förrådaren *Olof Larsson* icke hade det förekommit.

Item hwad *Jöran Pehrsson* hafwer bekänt den 21 September.

En benämd *Meinert v. Bremen* han hafwer tagit 600 mark af Konung *ERIK* på det han skulle nederlägga en af Förstarne, eller Herr *Sten Eriksson*, Herr *Thure Pehrsson*, *Gustaf Baner*, *Esbjörn Pehrson*.

Item twå Gårdsknektar, födde i Östergöthland, tilbödd sig sjelfwe at willa göra Förstarne skada til deras lif; de samme blefwo ock afsärdigade på samma handel til Östergöthland, men deras namn sade han sig hafwa förgätit.

Dessa

Dessa bekännelser angå hwad som skedde sedan 1568.
uproret war af Förstarne börjat.

Item at Ryssarne skal wara löfwat och tilsagt w. N. Förstinna är ingen resa mer skedt, än när Herr *Nils Gyllenstjerna* war affärdigad, och war all rede i Finland. Sedan blef et bref honom tilskrifwit, at han änteligen skulle tilsäga Stor-Försten wår Nådiga Förstinna, at han wisserligen skulle bekomma hännas Nåde.

Item den tid Konung *ERIK* hade bedrifwit det mord i Upsala, skref *Isaac Nilsson*, *Olof Larsson*, *Erik Mattsson* och *Carl Hinricsson*, *Jöran Pehrsson* och *Christopher Pehrson* til, at wår N. Herre Hertig JOHAN med sin Förstinna war utsläpt af Gripsholm. Som *Jöran* och *Christer* det förnummo, förskickade de ut den hop knektar som skulle bringa wår Nådiga Herre Hertig JOHAN om halsen, och sedan sända H. F. N. Förstinna til Ryssland.

Item at Kung *ERIK* skulle hafwa haft i sinne uti sit bröllop at låta bringa min N. H. H. JOHAN om lifwet, will han intet annat bekänna, utan K. *ERIK* hade sagt, Gud gifwe wi woro wäl af med honom, och han ware wäl sin kos til Lifland, och hwad det icke snart sker, bringe wi honom likwäl om lifwet, efter wi ingalunda kunne lidan.

It. hwilke af Adel som skulle ombringas uti bröllopet wille han intet bekänna; utan efter bröllopet blef *Jon Pehrsson*, en Byskyttare på Wadstena gifwit 50 af de Nye Gyllen, och blef

1568. så han med några andra affärdigad, som skulle bringa H. F. N. eller Herr *Sten Eriksson*, *Thure*, *Gustaf Baner* eller *Esbjörn Pehrsson* om lifwet.

Om Gref *Pehr* wille han intet bekänna; men det K. M. skulle hafwa unt Swerges Adel något godt, det hafwer han aldrig gjordt i sina lifsdagar.

Item dagen tilförena som wi berände Stockholm blef en Ryttare affärdigad med bref uti wårt läger, til de Westgöthe Ryttare och *Erik Axelsson*, at de skulle begifwa sig til K. M. så wille han taga dem til gunst och nåde, och tilsade dem der med en god besoldning. Den som utskickad blef hafwer warit under *Hans Falk* eller *Jöns Westgöthes* fahna, och blef af Kgl. Maj:ts folk fången wid Bot-Kyrka.

Item et bref hade K. *ERIK* och *Jöran Pehrsson* stält i Torsdags til wår N. H. Hertig JOHAN så lydandes, at han begärade et Förstendöme der han kunde underholla sig med uti sin lifstid; och wille han icke i så måtto hafwa det Förstendöme, at han någon wille wara undergifwen; icke eller wille han stämpla något emot de Högborne Förstar, eller Swesiges Rike; och all hans skatt och Riksens dreesel wille han låta stå på Stockholms Slott, och lefwerera Hertig JOHAN i händer. Det bref hade han aktat förskicka Förstarne tilhanda med Fru *Magareta* på Bro. Kom så *Olof Larsson* och Ärke-Biskopen, de förhindrade och afstålde

ställde den handel; eljest hade det i Fredags om morgonen blifwit utsändt. 156

Hwem som hafwer bragt K. *ERIK* til det giftermål wille han intet bekänna; utan at Kgl. M. ängrar det giftermål af alt hjerta.

Item Konung *ERIK* hafwer ock intet utsändt eller undanstuckit af Riksens Dretzel; icke eller några Handlingar. Konungen hafwer dem alle sjelf hos sig wäl förwarade; allenast Hertig MAGNUS hafwer fått vidisser af några Handlingar.

Item Calmare Barken är lupen til Calmar efter 3 Sänikor Knektar, som är *Sigfrid Jonssons* Sänika, *Abrahams* Sänika och *Pehr Larssons* Sänika: ingen annorstädes är den Barken affärdigad som han bekänna will.

It. Jöran Pehrsson, Christer Pehrsson, Anders Sigfridsson, Olof Larsson, Pehr Eriksson, Hans Olofsson, Hans Smitt, Mester Gillius, Mats Botvidsson, desse förenämde hafwa altid warit med uti alla råd; och synnerlig nu i denna tid, och ännu dageligen brukar han dem. Ärke-Biskopen och *Olof Larsson* synnerlig framför alla andra.

Men hwad i Upsala skedde med det mord, säger han at Biskopen i Calmar, *Christer Pehrsson* och *Pehr Wiljamsson*, samt *Pehr Gadd* hafwa dertill warit största saken.

Item war beslutit i Lördags om Ryssarnas afsked; at K. M. tilböd Stor-Försten sin älsta Dotter *Virginia*, det Stor-Förstens Son skulle hafwa hänna; det hölt Ryssen för spått, och swarade at Stor-Förstens Son skulle icke wilja hafwa hänna efter hon är oäkt. Men det W. N. Förstinna skulle wara Ryssen nu på nytt tilsagd eller tilbuden, bekänner han intet mer än tilförena, den ena resa med *Nils Gyllenstjerna*; då han fullkomligen med sit bref gaf *Nils* befallning at tilsäga Ryssen wår nådiga Förstinna.

1568. Item Herr Benkt Gylta, Kruse, Olof Larsson, Erik Håkanson och Erik Matsson, om han icke wore med Konungen til fältet, deße hafwa swurit, at om Konung ERIK skulle blifwa fången och komma uti min N. H. händer, wille de likwäl hälla Stockholms Slott så länge de någon tid kunde: och om H. K. M. hade blifwit fången den tid wid Bot-Kyrka, hade de förenämde så högt bepliktat sig, at aldrig wilja släppa Fruntimren förr än de hade fått Konungen igen in på Slottet af min N. H. händer. Det de skulle wara aktadt til Rysland, wil han intet bekänna.

Honom är ock 3. eller 4. resor frågat hwad Kong ERIK nu hafwer i sinnet; så wil han intet annat bekänna, än at Kgl. Maj:t aldrig är til sinnes at draga af landet. Han hade sagt, jag hafwer inga wänner Utrikes, utan wil gerna altid och än i denna dag hafwa i sinnet gifwa sig i handel med min N. H.; icke eller hafwer K. ERIK något utsändt af sit, in til nu i nästförleden Lögerdag.

Icke hafwer eller K. ERIK haft i sinnet låta sättas eld på Skepsflottan.

Om Kung ERIK skulle hafwa haft något bud til Konungen i Danmark, derom wil han intet bekänna; utan i så måtto, at om han hade fått de Danske Herre-Män til Stockholm, hade han i sinnet förskicka H. Arvid Urup och några andre af de Danske hem til Danmark och begära anstånd.

Deße efterskrefne hafwa altid warit i råd med Kong ERIK, alt sedan han kom til regementet uti alla ochristeliga och tyranliga stämplingar, som är Jöran Pehrsson, Olof Larsson, Erik Matsson, Pehr Eriksson, Christer Pehrsson, Pehr Wiljamsson, Doctor Benkt, Måster Gilius, Pehr Lydèsson, och nu på det sista Hans Olofsson.

Item om den Skeps-Slotta som utlupen är, wil han intet annat bekänna, än at mästa delen äro igenkallade til Stockholm, och äro hwar dag wäntandes;

och

och några Skepp skulle blifwa på de Finska farwatnen; de skulle akta på at tilföring måtte ske til Stockholm. 1569.

Item huru många han bekänner at om nattetid wara så ochristeligt ombragt.

David Humborg.

Item v. Dundern en Dansk fånge.

Maximilianus för *Karin Månsd.* skul, och

Fendog en Dansk fånge.

Item Morten Gabrielsson ståller han för en ärelös skälm, at han hafwer mycket warit deras F. Nåder under ögon, och ändå dagelig är efter deras Nåders argaste.

Om Herr *Nils Stures* dom bekänner han at *Åke Benktsson* war den första som den förseglade; sedan *Johan Pehrsson*, *Björn Pehrson* och alle andre af den förnämsta Adel som der tilstädes war, och icke woro fångslig; och bekände han at *Åke Benktsson* hade sagt til *Christer Pehrsson*, om ingen annan bödel woro til, så wille han wara *Nils Stures* böd.

Item han bekände ock at *Torkel Jonsson* war orsaken och wollande til de Tyskars död, som blefwo aflifwade.

Item deße hafwer Kong *ERIK* flux allestådes, flux brukat dageligen.

Mårten Gabrielson.

Måster *Pehr* i Calmar.

Konung *ERIKS* Dräng *Hans Ulmus.*

Herculis Systersson benämd *Johannes.*

Germund Drubla.

Item at Herr *Henric Classon* war största orsaken til oenighet imellan K. *ERIK* och W. N. H. Hertig JOHAN, i det at han gaf K. *ERIK* tilkänna genom sina skrifwelser, at H. F. N. Hertig JOHAN hade sådant förbund med Konungen af Polen och Konungen i Danmark, at de wille bringa Konung *ERIK* af regementet, och förderfwa Swериges Rike.

1568. *Item Franciscus Gudinow* hade skrifwit ifrån Polen och ifrån Dantzig til K. *ERIK* många bref, at Hertig JOHAN hade beslutat med Konungen af Danmark och Konungen i Pålen, at han med dem wille upsättja sig emot K. *ERIK* och förderfwa Sweriges Rike.

Den samme *Francifcus* war ock orsaken til alle de Skepp som i deße år äro arresterade och godset är dem ifråntagit, sådant hafwer han uträttadt, genom sin skrifwelse.

Item hade Kong *ERIK* för 14 dagar prophetieradt med sin trullkonst, at han eller *Jöran Pehrsson* skulle innan den 28 Sept. blifwa fången och komma i Hertig JOHANS händer. Detta hade Kong *ERIK* sjelf sagt för *Jöran Pehrsson.*

Deße äro alle de bekännelser, som medelst många plågor honom kunde aftwingas. Man finner deraf, at de flästa ibland dem angå sådant anstalter, som blifwit widtagne efter upprorets början, samt at de för öfrigt icke innehålla mera, än hwad man utom deß kunde hafwa sig bekant. Den ryktbare *Jöran Pehrsson* undergick en mer än swår och långsam död d. 28 September *); men hans Hustru, hwilken war ämnad til samma öde, kastade sig af hästen och bröt halsen i fallet, så at han dog.

Imedlertid gjorde Konungen sådant motstånd, som han efter tidens lägenhet kunde åstadkomma. Han angrep d. 17 September i egen Person och med

*) Man afklar först hans öron som tillika med Adels Brefwet spikades på galgan; sedan blef han hängd en stund, men så, at lifwet warade. Togs sedermera neder ock rådbråkades ganska långsamt: hwarefter hufwudet blef honom afslagit, och satt på stegel på Brunkeberg.

med sine så kallade Byßeskytter Förstarnes folk på Brunkeberg. Likaså den derpå följande dagen. Ur 10. espingar slogs hans manskap med dem på Långholmen *); Men Bröderne woro honom för öfwerlägsne, så at han föga emot dem förmådde. 1568

Samma dag som *Jöran Pehrsson* aflifwades, sände Hertig JOHAN, som då tog namn af Rikets Regent och Föreståndare, sine bud in i Staden med Freds-Artiklar til Konungen **): af innehåll.

1) Skulle Konung *ERIK* affäga sig, för egen person och all sin afföda, rättigheten til den Swenska Kronan, samt förplikta sig at åtnöjas med hwad wilkor man honom förunnandes worde.
2) Förplikta sig at aldrig sjelf eller igenom sine barn hämnas, hwarken på sine Bröder eller andra för hwad honom nu öfwerginge.
3) Borde han til Hertigen öfwerlemna Sweriges Krona med all Konungslig prydning, och utan fördröjelse upgifwa Stockholms Slott, med all Konungslig Skatt, Husgeråd, Tapiseri m. m.
4) Likaså alla Handlingar och Bref. Hwarjemte han borde återkalla alt hwad han uti tryck och skrifter emot Hertigen och Riket låtit utgå.

Deremot skulle Konung ERIK, hans Hustru, som hon kallades, och Barn ingen skada til lif eller lem wederfaras. Man wille lemna honom:

1) Sjetteparten af alt myntat Sölfwer Gull, och som kunde finnas då Stockholms Slott fölle i Hertigarnas händer.
2) Sjette delen af alt förarbetadt Sölfwer och Gull samt ädla Stenar; dock så, at Hertigarne först deraf walde hwad dem bäst behagade.

T 4 3)

*) *Palmsk.* Coll. i Upsl. Bibliothek.
**) Dat. d. 28 Sept. 1568.

1568. 3) Skulle han få Åland jemte Borgolän, med all årlig ränta utan rustetjenst, at deraf uti sin lifstid sig underholla; dock så, at alle deße Länders högre och lägre Inwånare endast Hertigarne och Riket med liflig ed sig borde förplickta.

Men med deßa wilkor åtnöjdes icke Konungen, i förtröstan uppå de löften som Ståthållaren på Stockholms Slott, och en del af Borgerskapet honom gifwit. Den gamle Ärke-Biskopen *Laurentius Petri*, war under denna tiden i Hufwudstaden närwarande. Man kan icke weta hurudana hans tankar egenteligen warit i anseende til Konungen och Hertigarne, ehuru *Jöran Pehrsson* i deß bekännelse nämner honom ibland dem, med hwilka Konungen sig under deßa bekymren rådförde. Men Borgareskapet i Stockholm ledsnade wid oroligheterna, och hade gerna sett, at Konungen de gjorde anbuden welat emottaga. Hans genstråfswoghet deruti bragte monga af dem til hemlige underhandlingar, med Hertigarnas folk. De förestälde Konungen huru förgäfwes det nu mera wore at göra enwist motstånd, sedan hans Bröder hade bragt snart hela Riket til affall; och tykte för öfrigit, at Konung ERIK efter den tiden icke med behörig styrka skulle kunna föra regementet; samt at owiljan imellan honom och Hertigen af Finland, som aldrig kunde uphöra, motte för Riket blifwa alt mer och mera äfwentyrlig. Man will säga det de rådfört sig med Ärke-Biskopen, huruwida man med godt samwete, i anseende til den ed man swurit Konung ERIK, kunde öfwergifwa

honom

honom *); hwilket, som menas, Arke-Biskopen ej skal hafwa ogillat. Riks-Råden *Bengt Gylta* och *Nils Gyllenstjerna* gingo derwid öfwer til Hertigarnas läger. Deras affigt war at bemedla drägeliga wilkor för den öfwergifne Konungen, dem Hertigen af Finland war färdigare at lofwa än at gifwa. 1568.

På Michaelis dag **), då Konung ERIK satt i S. Nicolai eller Stadens Stora Kyrka, at bewista Gudstjensten, fick han den tidning, hurusedes *Sten Eriksson Lejonhufvud* redan med Hertigarnas folk war anländ. Denne hade ifrån Munkelägret, nu Kungsholmen, satt sig öfwer til Longholmen, och derifrån til Södermalm, der Stadsporten fans öpen, hwarom Ståthollaren *Anders Rålam* i hemlighet föranstaltat. ERIK lopp derwid hastigt ur kyrkan i mening at skynda in uppå Slottet; men mötte derunder *Lejonhufvud* som wille taga honom til fånge. En af Drabanterne stack i det samma *Lejonhufvud* et dödssår, och skadade äfwen *Rålam* och *Pontus de la Gardie* hwilka woro i hans sällskap, den förre i ryggen, och den senare i armen; hwarmedelst Konungen fick ledighet och utrymme at kasta sig innom Slottsporten. Man rusade strax til *Jöran Pehrssons* hus, som plundrades, jemte många andras. Under denna yrsel antastades äfwen det stället, der de Ryske Sändebuden wistades ***); men Hertigen af Söder-

*) Sv. El. Paral. Mscr.
**) D. 19 September.
***) Gillstugan.

1568. manland kom i det samma, och med Werjan i handen återbragte ordningen. Prinsen red derifrån up til Slotet; då Konungen öfwer muren med honom talade. Han ursäktade sig för *Lejonhufvuds* öde, och bad sin Bror om billig dagtingan, samt förklarade sig nöjd at upgifwa Slottet, derest man wille lämna honom Swartsjö Slott med Färingsöen i Mälaren til lifstids besittning. Wid sådane tilfällen äro löften icke dyra. Honom lofwades all mild medfart; och Konungens förtrogna Läkare Doctor *Benedictus Olai* kom dertil; hwilken halp Konungen at swalka den uprörde Broderns sinne. På deßa löften öppnades Slottet, som strax med Hertigarnes Folk besattes. Konungen trädde neder i S. Nicolai Kyrka, der Hertig CARL, Grefwarne *Pehr Brahe* och *Erik Stenbock* jemte flere af Adelen woro församlade; och moste efter någon ordwäxling, afsäja sig regementet.

Han fördes derifrån fångslig up i de rum, der han nyß uti Kongslig herlighet hade wistats: men flyttades kort derefter uti en mindre behagelig kammar, som med Jerngaller war bewarad, der altid en Rådsperson med några wakthafwande blef tilstädes. Den beklaganswärde Konungen hade efter den tiden intet annat öfrigit, än at i jemmersfulla bref föredraga Hertigen af Finland sit usla tilstånd, och den swåra medfart han moste uthärda. Men denne förbittrade Brodern wisade sig som döf til alla föreställningar, och tog en mindre ädelmodig hämd för hwad han tykte sig hafwa lidit. Man fick nu fritt utösa hwad gift man wille på denna

purpur;

purpur; och de grofwaste osanningar, som utspre- 1568.
dos, hördes med behag. Man talade öfweralt om de grymma gerningar han under sin Otta åra regering utöfwat, och huru flere tusende Personer blifwit medelst hans och *Jöran Pehrsons* tyranni ombringade. Stockholm hade han tänkt sköfla och upbränna, samt sedan med stora skatter rymmå ur Riket; med mycket mera hwaraf den tidens paper och sällskaper upfyldes. JOHAN underrättade strax igenom bref Konungen i Polen *), så wäl som Systrarne CATHARINA ANNA och CECILIA, om sin seger öfwer Konung ERIK; och lät utskrifwa en tacksägelse-dag **).

Under sit gerningslösa tilstånd uti fängelset, fördref Konung ERIK tiden med at sielf försäkra sig om den rätt han tykte sig hafwa, uti det så mycket klandrade upförandet emot Hertigen af Finland och *Nils Sture*. Man finner ännu paper efter honom, på hwilka han lekt med pennan, och uti ordenteliga Syllogismer fattat sina tankeslut i dessa ämnen. De tyckas wäl icke wara af mycken betydelse, men man har icke destomindre welat en eller annan anföra, emedan deraf kan synas, huruledes han åtminstone sielf funnit sig derom öfwertygad, det han i de mälen emot sin Bror icke giordt mera än hwad han bordt ***).

Hertig

*) Den 14 Novemb. 1568. Under det brefwet kallade han sig: Rex electus & princeps hæreditarius.

**) Se Bilagorne til K. CAR IX Rimkrönika, sid. 113 följ.

***) Detta är anfört efter Konung ERIKS egne Annotationer, som finnas i Riks-Archivo.

1568 Hertig JOHAN är min Undersåte både efter all rättwis Lag och sin egen förplicktelse.
Så må han icke döma mig sin Konung, så framt jag njuter Swerigès Lag.
Dom bör icke gå emot dom af de samme personer.
Mig är en gång tildömd rätten emot Hertig JOHAN af Rikfens Stånder.
Så måga Rikfens Stånder det icke nu ogilla.
Den som är lagliga stämd och icke kommer utan inge förfall, han försummar sin rätt.
Hertig JOHAN wardt lagliga stämd och wille icke komma, och hade inga förfall.
Så hafwer han försummat sin rätt.
Den som förstärker mine fiender, han bewisar mig fiendskap.
Hertig JOHAN hafwer med penningar förstärkt fienderne: så hafwer han bewisat mig fiendskap.
Ingen kan tjena twå Herrar tillika, utan han hatar den ena och älskar den andra.
Hertig JOHAN hafwer sagt sig icke kunna undfalla Konungen i Polen och holla med honom.
Så moste han fördenskul hata mig.
Hwad som Rikets skada är, det bör Konungen icke lida.
Hertig JOHAN begärade at Finnarne skulle swärja honom, dermed at söndra dem ifrån Riket, Riket til förminskning.
Jag war då wid regementet i Swerige. Så borde jag det ej lida.
Judices debent secundum bona testimonia judicare.

Dyg

Dux MAGNUS, *ipsius Secretarius*, *Petrus Saftorp*, 1569
Doctor Lemnius, *Alexander citaredus*, *famuli domini Abrahami*; *sunt boni testes*; *igitur judices juste judicarunt.*

Den som förfordrar Rikets owänner han är Rikets fiende.

Herr *Nils Svantesson* förfordrade Rikets fiender.

Så war han Rikets fiende.

Den som rymmer med Konungens Hufwud-Baner, han hafwer förbrutit edsöre.

Så war Herr *Nils Svantesson* döden wärd.

Men inga Konung ERIKS anteckningar hulpo på honom ur eländet, som dageligen påökades. Den nyss upstegne Regenten glömde med hwad lindrig medfart han blifwit handterad uti et anständigt fängelse, den tid han war i sin Broders wåld; och lemnade honom nu at förtrampas af alla, hwilka trodde sig hafwa något det de wille hämna. Den ostyrige *Olof Stenbock* kom ihog sin Brors öde, och den dom som honom sjelf war öfwergången, men förgat med hwad godhet Konungen honom derunder bemötte. En gång, då han hade wakt öfwer Konungens Person, öfwerföll han Konungen icke allenast med manga mycket otidiga ord, men sedan han länge hade skuffat och stödt honom, hwarwid Konung ERIK utan twifwel har budit til at förswara sig, gaf *Stenbock* honom med gewäret et swårt slag öfwer axlarne, så at armen ganska illa krossades, och lät honom hjelplös ligga på gålfwet i sin blod. Detta blef af JOHAN ostraffat; men CARL, ådlake til sinnes, som sådant i håg manga år

1568. år derefter, då *Stenbock* fick umgälla en så nedrig gärning med sit lif. JOHAN sände strax sina bud kring hela Riket med swåra berättelse om ERIKS Regemente *). Han kunde så aldeles intet wid deßa tilfällen dölja sit bitra hat emot den olyckelige Brodren, ehuru han nu war deß fånge, at han i de bref, som wid denna tiden utfärdades, då ERIK skulle nämnas, merendels tillade de ohyggelige orden: Wår Broder och bärskaste fiende. Alla hwilka blifwit brukade wid Sturarnas mord wore do utan dröjsmål med lifwen straffade; och den namnkunnige Biskopen i Calmar, *Petrus Caroli* sattes fängslig på Calmare Slott **). *Wilhelm Lemnius*, som warit Konung ERIKS Archiater och wänat emot dem, gick ur Riket; men JOHAN tog honom sedermera til gunst, och kallade honom tilbaka ***).

Et allmän påbud utfärdades äfwen, det ingen skulle drista sig at wanhederligen tala om deßa Herrar. JOHAN gjorde här och där uppå Fästningarne ombyten af befälhafware, efter det mer och mindre

*) Alla deßas Instructioner äro daterade den 17 Nov. 1568.

**) Joh. br. til Ståth. d. 17 Nov. 1568 där orden lyda: Han hafwer gifwit Råd och Dåd til den förrädiske och ochristelige handel som skedde i Upsala; så hafwer ock förenämde Biskop låtit sig bruka oß och dem til förtret, som oß tilkomma etc.

***) Han dog i Swerige och begrofs i Riddarholms Kyrkan i Stockholm. Därefter bör *Mollerus* in Hypomn. ad Scheff. Sv. Lit. p. 446. ock *Melchior Adamus* in Vitis Medicor. Germ. p. 150. rättas. Item *Bayle* Dict. Hist. & Cr. T. III. p. 72.

mindre förtroende han för dem hyste. *Måns Svens-* 1568
son i Calmar blef, under förewänning af des ål-
der, afskedad, och *Anders Pehrson Liljehök* emottog
efter honom befälet. Til Finland sändes *Hans Lars-*
son Björnram, där han tillika med *Ivar Månsson*
Stjernkors skulle gifwa akt på alla Ryßens rörelser,
men i synnerhet på Ståthållarens i Lifland *Henric*
Classon Horns upförande, som hade ganska swårt
wid at öfwertyga Hertigen om sin tilgifwenhet.
Man trodde, det han skulle hålla Lifland Konung
ERIK tilhanda. Han hade wärit den, som för
Konung ERIK uptäkt alt hwad JOHAN i de förra
åren, så i Polen, som Lifland förehaft. I anse-
ende därtil afgick befallning, at hans Husfru och
barn, hwilka uppehöllo sig i Finland, skulle fång-
slas, men med en lindrig medfart. Men *Horn*
fogade sig efter tiden och blef tagen til nåd, med
förbud likwäl at wisa sig wid Hofwet *). De
Lifländske ärenderne sättes uti Kursellernes wård,
twänne Bröder, som uti Konung ERIKS tid redan
mißtänktes för otrohet emot Riket **). Alla hans
betjenter och så kallade gårdsknektar, eller lifwakt,
skickade man til Finland at där lefwa kringspridde.
Deße woro sin gamla Herre ständigt tilgifne och ta-
lade ofta både högt och strängt emot den nya Re-
genten ***). De angelägnaste Fästningar Calmar
och Wardberg förnyades. Det senare stället in-

nes

*) JOH. Bref til *Ivar M.* d. 10 Oct. 1568. Item d. 3 Nov. samma år.

**) Se K. ERIKS Dombok i Riks-Arch.

***) JOH. Bref. til *Ivar. M.* d. 6 Oct. och d. 10 Nov. 1568.

1569 nekades af Bo Gripp, hwilken wid tåning om Regements förändring strax gick Hertigen tilhanda.

Johan fann nödigt at utan upskof belöna dem som under Revolutionen warit honom behjelpelige. Många wunno då förlägnings-bref på Hus i städerne och Gårdar i Landsorterne *). Stockholm benådades med åtskilliga friheter **); fick fyra Borgmästare och tjugufyra Rådmän, hwilka af Hertigen strax utnämdes ***); befriades ifrån den starka inqwartering som staden alt dit intil betungat, så wäl som ifrån skatt och tull på tolf år, och Borgerskapet fick lof at, jemte annat, åfwen utföra Skinwaror, hwilka eljest lågo under förbud til utskeppning m. m. Hwad Almogen angick, kunde han på intet genare sätt göra dem Konung ERIKS Regemente förhateligt, än dymedelst at han uphäfde den nyttiga författning som denna Konung hade gjort om skjutsningen i Riket; ty menigheten, hwilken sällan förstår sit egit bästa, mister häldre sin tid än sina penningar. Den tog nu af Johans hand denna förändring såsom en stor gåfwa ****). Utom des fingo alla de landskaper, hwilka under kriget af fienden blifwit plundrade, befrielse ifrån alla utskylder på wiß tid †).

Händelserna efter Konung ERIKS fångslande höra wäl egenteligen til Historien om Efterträdarens

*) Se Registr. i Riks-Arch. för år 1568.
**) Den 21 Oct. 1568.
***) Den 4 Oct. 1568.
****) Johans Br. därom, dat. d. 22 Febr. 1569.
†) Joh. Br. til *Pehr Clementsson*, dat. 10 Nov. 1568.

vens Regements-tid; men som ERIK, så länge han 1569.
lefde, hade någon inflytning uti de almänna sakernas gång, ty fordrade ämnet at man icke för tidigt afbryter berättelserne.

Tiden förbyter intereßen och tanke-sätt. Hertig JOHAN, hwilken strax antog namn af Konung, behöll, hwad utrikes stälningen beträffar, samma plan, som Företrädaren hade följt. Hwad Polen angick, swalkades hans tilgifwenhet för det Hofwet, i anseende til de stora fordringar han där ägde, hwilka äfwen hos Swågren gjorde samma werkan. *Arvid Stenbock* och *Hans Björnsson Lejon* ditsändes at fordra betalning för de lemnade penninge-lånen, så wäl som Hertiginnans ännu innestående brudskatt och arf, eller åtminstone at påstå det de i Lifland förskrefne pante-godsen skulle honom otwägerligen inrymmas. Detta Hofwet, som altid med afwogt öga såg Liflands afsöndring ifrån det Riket, kände i JOHAN därstädes en så mycket beswärligare medtäflare, som han, i anseende til panträttigheten, mera kunde förebära. Hwad Rußland beträffar, hyste *Ivan* til denna Prinsen et personligit hat, men däremot mycken kärlek til den olyckelige ERIK. Sändebuden, som warit ämnade at afhämta Hertiginnan, låga ännu i Stockholm. Men emedan *Ivan* wid denna tiden af både Polen och Turken ansattes, hwilka hade förenat sig at anfalla honom, ty kunde man ifrån den sidan förmoda om icke fred, åtminstone någon tids stilhet. I sådan afsigt gingo Legater til Muscou *), med tidning om förändrin-

U

*) Den 6 Oct. 1568.

1569. bringen, och de wanliga målningar af Brodrens Regemente. JOHAN förteg icke därwid hwad med hans Gemål war tilämnadt; men wände hela skulden in uppå den afsatte Konungen, hwilken, som han föregaf, af hat til brodren, hade sielfkrafd bragt sådant på bane. Han gjorde föreställning om den fredens bestånd, som med ERIK blifwit uprättad, samt föreslog at de twistigheter, hwilka dem imellan funnos, medelst fullmyndige Ombud torde bäst kunna afhjelpas.

Med Danmark woro utsiaterne swårare och mera påträngande. Sedan Revolutionen gåt förbi, slöts äfwen i samma ögnablick den af FRIDRICH bewiljade stilleståndstiden; och JOHAN hade at wälja imellan twänne ting: nemligen, antingen at eftergifwa Konungen i Danmark alt hwad han åstundade, eller at fortsätta kriget. Wid sit anträde til Regeringen, fant han icke Riket uti all den uselhet han hade förmodat, utom den delen däraf, som warit krigslägan närmast. Af Konungens brefwäxlingar är at se, det skattkamrarne icke warit aldeles uttömde *). Flottan låg dels wid Wiborg, dels i Stockholm, dels i Calmar, och utgjorde tilsammantagen et ansenligt antal af Örlogsskepp, til större delen i den ordning, at de snart kunde blifwa brukbare: och utom Swenskt krigsfolk, hwilket efter tidens bruk upbådades när man behöfde, funnos främmande Regementer af Skottar och Tyskar, som til betäckning på Småländska och Westgöthe-gränsorne waro förlagde. Detta öka-

de

*) JOH. bref til sina Legater i Danm. d. 15 Nov. 1568.

de den nyß upstegne Konungens mod, och förde honom på de tankar, at icke låta astwinga sig någon neslig fred, eller lemna det ringaste af hwad Företrädaren wunnit. 1569.

Riks-Cancelleren *Nils Gyllenstjerna* och *Thure Bjelke* sändes til Köpenhamn. De skulle föreställa Konung Fridrich, at ERIK, men icke Johan, warit hans fiende, och nu mera sedan den förre blifwit undanröjd, intet hinder borde finnas för den naboliga wänskapens återställande. Men Johan, hwilken som Prins warit hans wän, mißtänktes af honom som Konung. Fridrich wille icke förstå den skilnad man gjorde imellan Konung och Rike. Den förra omwäxlas, utan at det senares intereße därigenom förwandlas. Han lät förnimma, huruledes ombytet af namnen hos honom intet uträttade, när man borde fullgöra sina löften; och om ERIK, som Johan tilförene sagt, hade börjat et orättmätigt krig, så skulle Danmark därföre omågerligen hållas skadeslöst, och påståenden gjordes ifrån den sidan, så odrägeliga, at Johan tykte sig icke böra köpa en så dyr fred. Et möte öpnades i Roschild, där *Gyllenstjerna* och *Bjelke* woro tilstädes. De hade sin Konungs befallning at, utom stilleståndsfrågan, intet afsluta utan widare föreskrifter; men om man på den Danska sidan wore för sträng, skulle de låta förstå, det man i Swerige funnos beredd til krigets fortsättande *); då Fridrich torde så förnimma af Johans wapn, hwad han ej långt förut af ERIKS erfarit. At

 gifwa

*) Joh. br. til Legaterne d. 15 Nov. 1568.

1569. gifwa wigt åt underhandlingen, sändes *Erik Gustafsson Stenbock* til grensen, såsom Generalißimus öfwer krigsfolket i Småland och Westergöthland *). Honom skulle Legaterne underrätta om fortgången af göromålen. Icke desto mindre slöts en wanhederlig fred, wid hwilken JOHAN intet wille kännas, af den orsak, at Legaterne hade öfwerskridit sine föreskrifter, och krigen fortsattes, så wäl med Danmark som i Lifland.

Wid början af året 1569 samlades Ständerna på Hertig JOHANS kallelse, hwilken, oaktadt öfwerenskommelsen med Hertigen af Södermanland, hade redan tagit regementet för sig allena. Man såg då en owanlig syn; nemligen huruledes en Konung ställdes til answar för undersåtares Domstol; föga annorlunda än hwad i England någon tid derefter, med den olyckelige STUART hände. Han framfördes i Hög-Choret i S. Nicolai Kyrka **), der Hertigarne tillika med alla hans öfrige owänner woro samlade, at ransaka och dömma öfwer hans Regemente. ERIK framdrog då alt hwad han trodde kunna tjena til ensköllan. Hertigens af Findland upförande emot honom och Riket blef icke förgätit. Han klagade öfwer monga af de förnämsta Adelige Husen, och deras afwoghet emot sig, samt hurulededs de mera hade sökt underbläsa än dämpa den tärande elden som imellan honom och hans Broder war upkommen. Hwad mordet angick hwilket i Upsala blifwit föröfwadt anſäg

*) Hans Fullmagt dat. d. 6 Oct. 1568.
**) Den 24 Jan. 1569.

ansåg han det som en påföljd af de emot honom gjorde anlägningar, och beropade sig uti altsammans uppå Riksens Ständers egne Domslut: men när Hertig JOHAN en gång under ordwäxlingarne, sade honom at han woro ifrån wettet, swarade han; icke mera än en gång war jag ifrån wettet, nemligen då, när jag släpte dig ur fängelset *). 1569

ERIK dömdes wid detta tillfället sin Krona förlustig för sig och efterkommande. Här war ej swårt at finna skäl, när alle denne Konungens gerningar, utan något mildrande anseende och uti det aldrasträngaste togos under skärskådande, på det sätt, at man i ingen måtto wille betrakta alla de omständigheter, med hwilken de warit omgifne; och när hans dätskaste owän, sjelf förde styret i ransakningen. Ständernes förut fälde utslag, blefwo uphäfne, jemte alt hwad de emot så Hertigen af Findland som andre hade beswurit och samtykt **). Man utfärdade i det stället en ordentelig Dom öfwer Konungen, uti hwilken han med all sin afföda, förklarades owärdig den Swenska Kronan, men förtjent af et ständigt fängelse. Domskälen blefwo;

1) At Konung *ERIK* befans wara af en ond och tyrannisk natur, samt obenägen til all Gudsfruktan, emedan han icke hollit Fadrens Testamente, beträffande sina Bröder,

*) *Schefferi* Memor. Gent. Svieg. p. 56.
**) Carsatius Actor dat. Stockholm d. 25 Jan. 1569. Se v. Stjernm. Riksd. B. T. I. p. 280.

1569. Detta war i anseende uppå den före hans Kröning i Arboga uprättade stadgan om de Förstelige rättigheter, med hwilken Förstarne högeligen mißnöjdes.

At han otilbörligen i ungdomen sig upfört emot sin Fader Konung GUSTAF.

Historien wisar huruledes det närmare tilträde som Hertig JOHAN före Brodren ägde til Fadrens kärlek och förtroende, då redan lade grunden til osämja dem imellan.

At han beständigt umgått med mißtankar emot alla sina Syskon, och andre af wett och snille: af hwilka en stor del dymedelst blifwit bragte i obestånd.

2) At han uprättat monge Constitutioner, förplicktelser och förskrifningar imellan sig och sina Bröder, samt dymedelst trädt Fadrens Testamente för när, endast såsom giller och nät, dem man ställer för oskäliga djur.

3) At han inrättadt sin egen Nämd eller Domstol, der alle saker efter sådana Artiklar och *Jöran Pehrssons* angifwelse blefwo afdömde, när Sweriges Lag de anklagade ej kunde fälla.

4) At han stiftat en sådan Lag för angifware, det de skulle få hälften af bötorna, samt *Jöran Pehrson* det öfriga; hwarigenom monge kommit på obestånd.

5) At han föraktade gamle och gode Rådsgifware och hollit sig til onde och oförsökte, af egen naturlig böjelse för odygd och wanart. 1569

6) At han strax efter sin kröning låtit antasta Hertig MAGNI af Östergöthland Betjenter, under det sken, som hade Hertigen handlat emot den Constitution som imellan dem war uprättad, och dem illa medfara låtit.

7) At han med swåra Rusterjenster och många Legationer har utmattadt Rikets Adel, den han har welat aldeles förderfwa, samt om lif och lefwerne bringa.

8) Denna punkten om kriget med Danmark är på et så besynnerligit sätt förwänd, til Konungens nachdel, at man har trodt sig böra anföra den samma ord ifrån ord. Ändock de Danske utan fog och orsak hafwa begynt detta krig, emot Swериges Rike; och förgätit den wälgärning, som S. Konung GUSTAF, högloflig i hogkommelse, och S. K. dem bewist háfwer; så hafwet dock Konung *ERIK* icke ogärna sedt at så skedde, på det, at det gamla förbundet, som uti högbemälte S. Konung GUSTAFS och Konung CHRISTIERNS tid, desse Riken imellan war uprättad, måtte blifwa om intet, för några punkters skull, som deruti woro författade, hwilka honom syntes någorledes wara honom til hinders, at han icke kun-

1569. de så twinga och preßa Swériges Rikes Jnbyggare såsom han hafwer haft i sinnet, och alt för mycket sedan uti wärket hafwer låtit påskina.

9) At han emot alt skäl hade fört krig inom Riket emot sin Broder Hertig JOHAN, endast för deß Giftermål med Konungens Syster i Polen. Han hade ofanfärdeligen föregifwit, at Hertigen stått i förbund med Konungen i Danmark, endast på en wettwillings bekännelse: men sielf warit sinnad at lemna Riket i Danskt wold, när han ingen annan utwäg såg för sig öfrig, och således sielf förskylt den dom, hwilken han sin Bror låtit öfwergå.

Om det lån som Hertigen gjorde Konungen i Pålen anföres öfwen til deß enskyllan besynnerligen; hafwer ock Konung *ERIK* ibland mycket annat, der han ingen orsak til hafwer, dragit högbemälte K. M., nemligen Hertigen, det til beswärning, at K. M. hafwer bekommit några Hus in uti Lifland för en Summa Penningar, som H. K. M. hade försträkt K. M. til Pålen med. Så efter föreskrefne Hus äro nu under Swériges Krona, och H. K. M. hafwer dem uti hafwande wärse, kan man icke weta uti hwad måtta det skulle wara Swériges Rike förfångeligit och til skada; och were wäl til önskandes, at Konung *ERIK* hade

hade så wäl förstådt och anwändt Swe-
riges Kronas inkomst och ränta.

10) At Adelen til en part på Slottet inlå-
stes, och twingades underskrifwa den orätt-
färdiga domen öfwer Hertigen; samt at Her-
tig MAGNUS dertil twungen, war affal-
len i hufwudswaghet.

11) At Konungen *ERIK* efter *Jöran Pehrs-
sons* och *Christopher Pehrssons* råd, hade tänkt
lika så handla med Hertig CARL; hwilken
skulle förbindas at afstå sit Förstendöme
och deremot nödgas emottaga wedergärd
i Lifland. Hwarförutan, denne Hertigen
ej hade fått upbära ränta af sine Arfwe-
gods, alt ifrån regementets begynnelse.

12) At Konung *ERIK* hade wanryktadt S.
Änke-Drotning CATHARINA *Stenbock*, som
skulle hon hafwa inom sina anhörige hem-
ligen hollit med Konungen i Danmark,
och försträkt honom penningar.

13) At han war hemdgirig och kunde al-
drig förlåta eller återwända at hämnas;
hwilket skedde med *Olof Gustafsson Stenbock*,
som efter legde witnens betyg dömdes ifrån
lifwet; ehuru oskyldig så wäl han, som
bägge de unge *Sturarne* woro i hwad man
dem påbördade. *ERIK* wille, säges det,
sedan med heta tänger, glödpannor, räck-
bänkar och andra plågor skräma Stenbock
at bekänna på sina anförwanter.

Herr *Sten Erikssons* exempel wisade det samma; som oaktadt hwad han för Konung *ERIKS* skull i Danmark hade lidit, moste sedermera hemma utstå förföljelse. Likaså Grefwe *Pehr Brahe* för det han icke med swårt wåld hade welat bringa krigsfolket at belägra Bohus, ehuru skytt och krut felades. De Tyske i Lifland hade han i stället för besoldning lönt med slott. *Nils Sture* ehuru oskyldig han war, moste med smälek omföras i Staden, för det han ej hade welat låta nederskjuta några hundrade Tyske Ryttare och bränna några Härader i Westergötland. Swågren Hertig CHRISTOPHER af Baden hade han i Rewel welat låta afdaga taga, så ock Hertig MAGNUS af Saxen, sin egen närskylda frende; hwilket några unge Herremän skulle hafwa beställt; och wille han derigenom få orsak emot Adelen här i Riket; på det at han sedan kunde synas hafwa deß bättre rätt at hemnas sin frendes död.

14) At han hade låtit bringa om halsen några hundrade af sine Undersåtare i Westergötland och Småland, igenom en arg förtwiflad skalk *Olof Arvidsson*, som tagit de dödas gods och lösöre: samt efterlåtit *Jöran Pehrsson* at utdela förläningar med egennytta.

15) At han war rädd i fält, och hade wid, 1563. Halmstad, Wimmerby, Wardberg samt annorstädes dragit sig undan faran.

16) At han afslagit alla freds-förslager, och de bemedlingar som Kejsare, Konungar och Förstar som oftast anbudit imellan honom och hans fiender.

17) At han ifrån sin ungdom lefwat i okyskhet, och på dylike ting utöst penningar; men warit nisk i annat, samt inom några få år låtit hänga fyra Räntmästare. Hwilka nu kallades ärlige och Gudfruktige karlar m. m. *).

Documentet är longt; utan ordning, och uti en sådan upsättning sammanbragt, som mer än tydeligen wisar huru författaren dermed welat behaga Konung ERIKS bittra Broder, hwilken likwäl icke deraf låter draga heder uti ädelsinnade Läsares tycken. Man torde äfwen finna huruledes denna skriften uti monga hufwudsakeliga delar emotsäges af sjelfwa Historien, och stödjer sig ofta på förtydningar eller utspridde rykten, än i dagen lagde sanningar.

ERIKS swåra fängelse gjordes för honom dageligen än trängre. Läsning hade ifrån ungdomen warit hans nöje; den blef nu hans tidsfördrif **).

Men

*) Dat. d. 25 Jan. 1569. l. c. p. 286.

**) Konung ERIK läste ibland andra, *Sabellici* Skrifter, och har i bräddarne af exemplaret (edit. Rom. 1538.) med egen hand gjordt många anmärkningar. Se *Perinsk.* not. ad vitam Theodor. p. 508.

1569. Men at göra tiden för honom tyngre, låt Brödren taga ifrån honom alla hans Böcker, samt förbjuda honom at bruka penna. Han wanskötes på alt sätt; moste sakna Läkare under åkomne opaßligheter, och fick som knappast det dagelige behofwet af underhåll. Öfwer alt detta klagade han i bref til Konungen *), dock utan bönhörelse. Orsaken låg utan twifwel mycket deruti, emedan ERIK länge icke kunde beqwäma sig at i sina skrifwelser nämna Brodren för Konung. Han gaf honom än titul af Riks-Föreståndare, än af Hertig; men nöden wärkade åfwen til den undergifwenheten, i synnerhet sedan kröningen wid midsommarstiden utan hinder gåt för sig.

Det hände Konung JOHAN, hwad han sig borde föreställa, nemligen at den olyckeliga Brödrens öde skulle efter handen föda medömkan uti hans förra undersåtares hjertan. Allmogen war honom merendels altid tilgifwen, och många i landet kände närmare den tidens omständigheter, än at de i sine sinnen wille lägga hela skulden til hwad

*) Et longt Bref på Latin Ex carcere Holm. utan datum, och et annat dat. d. 6 Octob. 1568. Illustrissime ac Potentissime Princeps, Domine Frater; Conjectus est heri in carcerem unicus famulus meus Doctor Benedictus una cum coquo meo: quorum opera pro me & liberis meis in hac mea miseria minime carere possum. Inedia nobis pereundum & contabescendum erit. Rogo propterea, ut ipsis relaxari e carcere & nobis inservire liceat: id Deus O. C. V. in hac vita & futura compensabit; ego etiam piis precibus ad Deum demerebar.

hwad som förelupit på honom allena. Man började redan göra Konung JOHAN fruktande för hwelfning; och Hertig CARL warnade honom derföre genom Bref. Til detta misnöje bidrog krigets olyckeliga fortsättande ganska mycket; åfwen som de utlänske Regementernes, nemligen Skottarnes och Tyskarnas obetänksamma upförande emot den Swenska allmogen. *Anders Keit*, Öfwersten för de förre, och *Didrich Anrep* för de senare, tillät knektarne at taga förtäring med wåld, skämma menighetens barn, och ofta opåtalt dräpa Bönder när de wille förswara sig. Sådant blef tilståndet i Upland, Småland och Westergöthland. Wid den Norrske gränsen stred man nära til upror. *Munk* låg där ständigt til hands med en liten flock af den Danska krigsmagten och lismade med allmogen, som ledsen wid kriget, snart war färdig til affall. Jämtlänningarne gingo ock werkeligen öfwer til fienden. JOHAN tog illa wid sig: han gaf befalning det man ur huset, i Medelpad, Helsingland, Ångermanland och Westerbotn skulle anfalla fienderne; men *Munk* drog sig tilbaka, och uproret stillades för den gången. 1569

Hertigen af Södermanland uppehölt sig inom Förstendömet; mera förstäld i utwärtes åtbörder, än nögd i hjertat, sedan han sedt sig bedragen på Konungens ord och gjorda aftal. Oaktat alla höfligheter, som från åmse sidor dem imellan wisades, framlyste dock ur alla den tidens handlingar tydeliga tekn af en alt mer och mer wärande kallsinnighet. CARL drog ut på tiden at underteckna

1569. Konung; hwilket werk af de Danske ifrån grånsen skulle, som man trodde, understödjas. Af denna anledning blef resan upskuten och undersökningar företogas. Men hemligheten låg djupare, än at den kunde upgråfwas. Man förnam at anstalten wa- rit widsträkt, när åtskillige ur landsorterne skynda- de sig öfwer grånsen, så snart saken förråddes. Nå- gre blefwo i Stockholm strax grepne; af hwilka den bekännelse twingades, at *Baggarne* och *Nils Pehrsson Silfwersparre* med sina söner i saken del- tagit. Denne war en rask Krigsman, som redan i Konung GUSTAFS, än mera i K. ERIKS tid bru- kades, men nu uphölt sig wid Hertig CARLS sida, hos hwilken han ägde ynnest; oaktadt den mißtanke man om honom hyste at wara sin förra Herre til- gifwen. JOHAN underrättade sin Bror om alt det- ta, med befallning at *Silfwersparre* skulle owäger- ligen gripas och öfwersändas *). Han skref äf- wen til *Erik Stenbock*, at därest Hertigen icke wil- le efterkomma denna befallning, borde Fältherren det strax göra. CARL förebar ursäkter så länge han kunde **), men måste omsider lyda. För ERIK hade detta den swåra påföljd, at han genast sän- des öfwer hafwet til Åbo, där et ännu beswärli- gare fängelse för honom bereddes. Konung JOHAN, som wid denna tiden war Rikssens Råd til mötes Westerås, wäkte där hemligen fråga om förkor- tandet af Brodrens lif. De fleste närwarande säges hafwa bifallit denna nedsliga föreställning, utom

*) D. 24 Aug. 1569.

**) Hans bref til Konungen d. 3 Sept. 1569.

utom *Johan Bjelke* som den gången icke kunde förmås därtil; ehuru, jämte Ärke-Biskopen, hwilket war nog besynnerligt, och af denne gamle hedersmannen oförmodat, twenne Biskopar, *Nicolaus Helsingus* i Strängnäs och *Erasmus Caroli* i Westerås sådant samtykte: men werkställandet upsköts. 1575

Den af CATHARINA olyckligt födde Sonen, som förut wår förklarad arftagare til Swenska Kronan, moste, ehuru spåd, deltaga uti Faderens widrigheter. Så snart ERIK affördes til Åbo, blef han, efter JOHANS befallning, stoppad i säck, och en morgonstund af en Hofbetjent utburen at längst på Södermalm mördas. Han skulle sedan under en rishög nedergrafwas. Men någon af *Sparre*-slägten, hwilken wid samma tilfälle kom resandes ifrån landet, anhölt utskickaden. Tiden wålde at alting misstänktes. Med någon föregången ordwäxling och aga, öppnade han säcken, och när han der fann det usla barnet, tog han det under sin wård *). Pilten skickades strax hemligen utom Riket. Han stadnade i Jesuiternas händer, och upfostrades af dem uti den Catholiska läran.

Efter någon tids wistande i Åbo, fördes ERIK til Castelholms Slott på Åland **), der ännu et trängt och ganska mörkt rum bär namn af Konung ERIKS Kammar. JOHAN tykte, at Åbo, i anseende til Ryska oroligheterna, och IVANS gamla wänskap för Brodren, icke war nog säkert ställe

X til

*) *Pufend.* Inl. til S. Hist. p. 401.
**) A. 1571.

1570. til des bewarande. Det hände åfwen wid samma tid, at en Swensk Tolk, wid namn *Johannes*, hwilken i Konung JOHANS ärender wistades wid det Ryska Hofwet, men war ERIKS hemliga Wän, derstädes under hand gjorde föreställningar til den fångslade Konungens förmon. De wunno så mycket mera rum, som kriget imellan JOHAN och IVAN, i anseende til den personliga owänskapen dem imellan, med mycken bitterhet fördes, i synnerhet sedan mißhälligheterne med Polen, Danmark och Lybeck medelst fredsfördraget i Stettin*) uphörde. Änteligen fans åfwen Åland mindre säkert. IVAN hade illa emottagit de Swenske Sändebuden, samt låtit dem på hwarjehanda hårt och wanhederligit sätt umgälla sin Herres upförande emot Konung ERIK. Under det JOHAN moste nyttja Krigsmagterne i Lifland, blef Finland merendels utan betäckning, och Ryßen öppning lemnad, at derstädes med härjande widt omkring utbreda sig. Af sådana orsaker flyttades den höga Fången ifrån deße granskaper til Gripsholm **), der han en ännu strängare medfart moste uthärda.

Monga omständigheter infölle wid denna tiden, hwilka redan började at göra Folket upmärksamt på Konung JOHANS upförande. Wardbergs fästning war förlorad, och Elfsborg måste ingenköpas med en stor penninge-summa. Kriget med Ryßland gick aldeles icke efter önskan. Armeerne bortsmälte och förstärktes altjämt utan nytta för Riket. Pen-

*) A. 1570.
**) Om Hösten A. 1571.

Penningar och Skatter, som indrefwos, anwändes til bygnader och pragt, då ofta knekten i Lifland swälte och saknade sin sold. Men i synnerhet öpnades ögonen på folket, när JOHAN började ät röra wid Religionen. Wänskapen för Ordtningen, hans lystrande efter den Polska Kronan antingen för sig eller sina barn, och tycket för den Catholska Gudstjensten som sken af gull och dyrbara anstalter, förde honom in i denna dårskap, så mycket lättare, som hans sinne war nog fallit för Indifferentismus. Jesuiterne som wistades i Drotningens hof, woro rörige och retade Persterskapet med sine skrifter; men ibland dem i synnerhet *Herbestus*. Man hade most Konungen til behag, intaga åtskilligt i den nya Kyrko-Ordonantien endast at undfalla hans wänskap för denne deras anförare, och började at se hwad man framdeles borde af detta bandet befrukta, då det af Konungen skyddades. Härigenom hördes åter mummel om Konung ERIKS löstagande ur deß fängelse. Upsala Stad och Dom-Kyrka brändes wid denna tiden *), som menades efter någon hemlig anstalt, medelst hwilken man wille bana sig wäg til uppror. Lika så Enköping, Gefle, Westerås, Nyköping. Man spridde ut rykten, at Konung JOHAN skulle rymma ur Riket. Då och då ertappades några partilöpare som straffades. Åter uplifwades häraf det ofta tilförena gjorda beslutet om Konung ERIKS afdagatagande. De som honom den tiden på Gripsholm bewakade, nemligen *Erik Gyllenstjer-* 1572.

 na,

*) D. 24 Apr. 1572.

1573. na, *Christopher Torstensson*, *Pehr Ribbing* och *Fridrich Sleuther* fingo hemliga befallningar *) at sådant wärkställa wid minsta teckn af rörelse; men samwetet höll dem förmodeligen ännu tilbaka.

ERIK fördes någon tid derefter ifrån Gripsholm til Westerås **), af den orsak, emedan Hertigen wille förbättra Slottet på det förra stället. Wid samma tid förehade en wid namn *Pehr Berg* med sine wänner något försök i Småland, at uphitsa Riket til Konung ERIKS tjenst ***). Ehuru sparsamma anteckningar ifrån denna tiden finnas, ser man dock af sakernas gång ganska säkert, at Folkets böjelse för Konung ERIK alt fort wurit, och med den JOHANS farhoga i samma mätta tiltagit. Den war som en qwasd eld, hwilken ibland bröt ut, men hastigt dämpades. Men en anläggning som redan det föregående året gjordes af de utländska Regementerna i Lifland, ägde djupare rötter. De togo sig därtil anledning af innestående sold, den, de icke kunnat utbekomma. En Skotte wid namn *Cahun* blef gripen därstädes och dömd til döden, men wäkställandet upsköts at aftwinga honom flere bekännelser. En annan, *Gilbert Bafur*, häftades äfwen. Han hade icke kunnat tiga med hemligheten, sedan owilja imellan honom och de öfrige af Bandet war upkommen. Därigenom kom en *Cuning*-

*) D. 15 Martij 1572. Se Regiſter. i Riks-Arch. Lit. M. p. 44. 185.

**) I Junii Månad A. 1573.

*** Ses af K. JOHANS bref som swar til *Lasse Topperidares* skrifwelse af d. 2 Junii A. 1573.

Cuningham, *Archibald Rathvin* och *Carl Mornay* at 1573.
nämnas som delhafware i förräderiet, då en widlyftig ransakning därom anställdes. *Cuningham* bekände hwarjehanda, men brast i bewis, och måste efter sine egne landsmäns enträgna påstående därföre plikta med lifwet. Han war i Riket bofast med hustru och anhörighet, samt ågde Konungens synnerliga nåd, som gärna hade skonat honom om det sig göra låtit. Man berättar, det *Mornay* skal under des wistande i England af Drotning Elisabeth hafwa blifwit anmodad at företaga sig Konung ERIKS befrielse; men sådant synes icke sannolikt. Snarare bragte honom hans kärlek för sin gamle Herre därtil, såsom ock det allmänna mißnöjet öfwer JOHANS Regemente. Anläggningen war, at en Skotsk dans med blottade wärjor skulle på Slottet anställas och JOHAN därunder mördas *). *Mornay* hade warit länge sjuk denna tiden, och wistades i Elfsborg när kallelsen kom, at han skulle oförtöfwadt infinna sig til förhör i Stockholm. Han reste då til Nyköping at söka beskydd hos Hertigen, det han äfwen fick så länge som det sig göra lät; och aktade därifrån rymma ur Riket, men ertappades i Ståkeborgs Skär. Hertig CARL dröjde i det längsta, oaktadt Konungens täta erindringar **), at sända honom ifrån sig til Stockholm, hwilket dock måste ske. Hertigen skref til

 Riksens

*) *Sven Olofssons* Paralip. Mscr. och efter honom *Messen.* Sc. III. T. XV. p. 133.

**) Brefwäxlingen därom finnes i Rik-Arch. för år 1574.

1574 Rikfens Råd *), det skulle de efter yttersta förmögenhet förekomma, at K. M. icke måtte förhasta sig på denne fången. Han sände äfwen, några dagar förän *Mornay* afskickades, *Åke Begtsson Färla* och Secreteraren *Sven Olofsson* til Konungen med sit Creditiv uti dessa ärender. De woro föga wälkomne; och måste man bekänna, det Hertig CARLS upförande under denna tiden war nog besynnerligt. Hans Ombud, *Sigfrid Pehrsson*, låg i Stockholm så länge rättegången påstod. Til honom skref han i denna mening: Ändock Eder wäl ihog kommer, at Wi icke gåfwo Eder någon fullkomlig befallning så uttryckeligen kungöra hans handel som wi förnimme af innehållet uti den Copia, som i den andra Eder skrifwelse sluten war, skedt är: uppå det och för ingen annan orsak skull, än at domen skulle honom icke så hastigt affagd blifwa. Dock alldenstund så widt kommit är, at domen är honom allaredan gången under ögon, är wår ändteliga wilja och allwarliga befallning, at J uti underdånighet gifwe K. M. Wår älskelige käre Herr Broder hela handelen ifrån begynnelsen och til ändalykt tilkänna, huru Herr *Carolus* war wid den mening, at han skulle sättja högbemälte K. M. af regementet och oss igen; hwad wi honom swarade så, at wi skulle wara de förste som sådant wille afställa **). Här af

*) Den 17 Aug. 1574.

**) Hertig CARLS br. til *Sigfr. Pehrsson* d. 24 Aug. 1574.

af kan man döma något. På Sparrarnas anhål- 1574.
lan, som woro *Mornays* Swågrar, gjorde Her-
tigen förbön för honom hos sin Bror, utan all wer-
kan. Hans Swärmoder den gamla Fru *Malin* på Berqwara infant sig åfwen i samma ämne.
Hon uträttade åtminstone at Änkan fick behålla
egendomen, samt at Konungen tog deras lilla son
i sit beskydd. En stor hop Skottar, hwilka under
deßa bullren öfwerkommit ifrån Lifland, blefwo för-
budne at wisa sig i Stockholm; men släptes alle
på en holme utom staden utan wärjor, där de be-
warades med wakt; dock blefwo de allesamman på
det Skottska Hofwets anhållan frigifne; men *Mornay* afstraffades. Af sådana anledningar sände JOHAN sina ombud kring hela Riket, at å nyo pro-
testera emot K. ERIK och des afföda. Och eme-
dan man utomlands stod i den tanka, det hade
JOHAN orätt inträngt sig i Thronen, ty tryktes
åter en latinsk skrift, där sammanhanget uprepades,
som kringspridas skulle *).

Bafur hölls fängslig på Stegeborgs Slott.
Konungen gaf flere befallningar at dödsdomen på
honom skulle werkställas: men man upsköt icke de-
sto mindre dermed. Ändteligen fick *Olof Christersson* tilsägelse **), at wid högsta onåd låta aflifwa
honom på Söderköpings torg. *Bafur* bad om up-
skof med föregifwande, det han inom 24 timmar
skulle gifwa tilkänna, hwarest Konung ERIKS skatt
woro nedgrafwen. Man hade nemligen starkt fått i

 sit

*) Dat. Stockh. d. 23 Jan. 1575.
**) D. Maj 1576.

1574. sit hufwud, at denna olyckelige Herren under Revolutionen på något ställe nedgrafwit en stor skatt. Han fördes på deßa orden til Stockholm; men när ingen skatt fanns, icke eller någon widare nåd.

ERIK fördes därefter ifrån Westerås *) til Orbyhus i Upland och Wendels Sokn, der han förblef den öfriga delen af sin ömkeliga lifstid. På golfwet i rummet där han gick fram och tilbaka, synes ännu en djup wäg. Man förehade som oftast i Rådet öfwerläggning om hans lifs förkortande, men samwetet höll dock ännu wärkställigheten tilbaka. I det stället fick Befälhafwaren på Orby Slott tilsägelse, at låta utan omkring borggårds-muren därstädes upresa et högt plank, på det den fångne Konungen desto bättre måtte förwaras. Under sin långa fångenskap roade Konung ERIK sig än med läsning än med Musique, i hwilken han efter den tidens bruk war Mästare **). Han öfwersatte *Johannis Magni* Historiska arbete, med Latinske werser öfwer hwarje Konung ***), och hans hand har deßutom lemnat efterwerlden många wedermälen deraf, at han icke altid til sine sinnen warit så förstörd, som man föregifwit. Af Religion hade han sansning, och twenne Bet-Psalmer, dem han under sina förföljelser skrifwit, tyckas intyga det hans hjerta låtit böja sig under Guds

*) Om Hösten 1574.

**) Man har efter honom, twänne Discant-Stycken i fyra stämmor.

***) Manuscriptet finnes i R. Archivo, jämte åtskillige andre handskrefne Papper uti hwarjehanda ämnen.

Guds behag *). Honom tilstaddes skiftewis at i fängelset lefwa tilsamman med sin Drotning och Barn, dem han älskade; men undertiden betogs honom öfwen denna hugnad: hwaröfwer han i sina Böne-skrifter hos Brodren ofta och mer än jämmerfullt yttrade sit bekymmer. En gång skal han under wistandet på Örby hafwa, medelst sine Wänners hjelp, kommit ur fängelset, men strax blifwit ertappad. 1577.

Det beslut, som Konung Johan hade fattadt, at woldsamt låta förkorta Brodrens lif, höls så dolt, at intet tal derom hördes. De monga försök man gjorde til ERIKS befrielse, och Folkets tilwäxande mißnöje med Konung Johans Regemente, påskyndade wärkställigheten deraf. Konungen skickade **) sin Secreterare *Johan Henrikson* ***) til Örby med et gift som deß Kammartjenare *Philip Kern* på befallning hade tilredt; jemte bref til Kökemästaren *Erik Andersson*, uti hwilket sättet war föreskrifwit huru hela denna grufweliga gärningen borde bringas til wäga. Man skulle antingen gifwa

*) Uti den Sw. Psalm-Boken N:o 248. Beklaga af alt mit sinne &c. Den Ps. är antagen i den Danska Psalm-Boken. N:o 249. O! Gud hwem skall jag klaga &c. är öfwersatt i Tyska af *Fr. Rhodus*. Se *Högm*. Psalmbok. p. 76. 167.

**) In Januario A. 1577.

***) Denne hade tilförena dräpit en Man wid namn *Hans Kämpe* och gift sig med deß Hustru efter Jesuiternas dispensation; men druckit sig sedermera til döds med Brenwin. Se *Tegel* in Relat. Mscr. de Rebus ad ERICUM pertinentibus ap. *Palmsk.* in Bibliot. Upsl.

1577. wa honom detta gift, eller på en gång öppna alla ådror, eller qwäfwa honom med bolster, alt som omständigheterna fordrade *); och wid tilämnadt motstånd borde han bindas och twingas at undergå sit öde. Man berättade den olyckelige ERIK hwad honom förestod, det han utan bestörtning afhörde. Hans Bikt-Fader *Andreas Erici* och Kyrko-Herden i Wendels Sockn, Mag. *Johannes Petri*, blefwo strax kallade at wara til hands under hans beredelse. Huruwida de warit kunnige om förehafwandet synes icke. Fyra dagar förut begick han den Heliga Nattwarden **), och emottog sedermera förgiftet i en Ärtsoppa, hwaraf han dog den 26 Februarii år 1577.

At bortblanda de rykten, hwilka om Konung ERIKS oförmodade död skulle kunna utspridas, låt Konung JOHAN tilskrifwa sig en berättelse, hwilken af de närwarande upsattes, om hwad som wid Brodrens död förefallit. Den innehöll det han någon tid förut hade warit sjuk i sit bröst och maga, samt deraf sängliggande. Uti alt detta hade Hertig CARL ingen del. Han låt sig icke eller af JOHANS förtäkte skrifwelser om dödsfallet lätteligen förblinda. Brefwäxlingen härom dem imellan förtjenar at anföras.

Wi JOHAN den Tredje ꝛc. Widare kunne wi E. K:t Broderligen icke förholla, at såsom

*) Lit. R. Joh. ad *Ericum Andr.* de Biurum d. 19. Jan. 1577.
**) D. 22. Febr. 1577.

som E. K:t uthen twiffuel kan wara witterli- 1577
git, att Wår Broder Kongh *ERICH* hafuer på någenn tijdh udi sitt fengelße warit siukligh, så åhr Hann nw opå thett sidzte så blefwen förswagedt, att Han opå någenn tijdh moste hålle wed sängen, och nw ther effter then 26 Februarij är dödeligen affsompnet, effter som E. K:t om thenn lägenheet aff theße inneluckte Copier aff the schriffter Oß tillschickede äre, thett widere haffue till att förnimme. GUDh Allzmechtigh beware Hanom för thett ewige fengelße, såsom Oß thett förhoppes, och förläne Honom een gladeligh upståndelse. Huilcket Wij E. K:t effter thenne tijdz lägenheet broderligen icke haffue weledt förhålle. Och befalle E. K:t her med udi GUDz thens Alsmectiges nådige beskyd och beskärm till all liffzsundheet och wällfärdh Broderligen och kärligen.

D. 1 Martii 1577.

På detta Bref gaf Hertigen följande swar.

Stormechtige Högborne Konungh, Elskelige Käre Her Brodher. Wij haffue uthaff E. K. M:tz broderlige skriffuelse, som Oß i afftens tillhande kom, förstådt, at Wår Broder Konungh *ERICH* är then 26 Februarij dödeligen affsompnedt, så hadhe thz warit wäll till önskende, att GUDh Allzmechtigh Honom lenge sedhen och förr än Han sigh i sin eigen olycke sielff inueffuedhe, hade hådan aff thenne

be-

1577. bedröffuedhe werlden wordet kallet. Men GUDh haffuer nu i Hans person satt Oß, som igenleffue, en spegel och warnagel, at Wij Oß icke något förtage, som emot Hans Gudomelige willje och bodh kan ware: Säll är then, som aff en anners olycke kan bliffue wijs. Och endoch Wij på wår sijdhe ingen tuiffuelsmål haffue, at Han är iu genom en rätt naturligh dödh affsompnedt, lijkuäl befruchte Wij, att monghe innan och uthan lands skole fast annen meningh om Hans död fatte, så att Han skall genom onde menniskiors tilskyndan ware, för sin aff GUdhi bestempde tijdh, affdage tagin; Therföre hadhe thz, effter Wårt betenckende, bådhe för E. K. M:tz, Wårt och fleris goda nampn, lempe och rychte skuldh, godt och rådeligit warit, at godhe anseenlige Mån aff Rådhet eller andre hade, emot then tijdh beggis Wår Broder så förmykit swagh bleff, wordet till Örby afferdigede och seedt hans lågenheet och aflidande, men efter icke så till effuentyrs skeedt är, må then menigen nu fara, allenest wele Wij then wiße förhopningh om Hans hädenfarende haffue, att GUDh Alzwechtigh haffuer anammedt Hans siäl uthi then euige roolighet och glädi: Och förfee Oß wißerligen, at E. K. M:t lather Hans döde lekamen en hederligh begraffningh bekomme, sådane som Hans Perßon och wäsendh höffueligh är, och förr ähn thet skedde, säge wij gerne, såsom och wår broderlige och kärlige begären

gåren åhr, at E. K. M:t wille Oß ther om någedt tilförene tilkenne giffue. etc. 1577.

D. 10 Martii 1577.

Zedel.

Stormechtige Högborne Konungh, Elskelige kåre Her Broder. Effther wij och gerna wele wette, huru beslutedt må wardhe om Konungh *ERICHK* begraffningh och Jorde-färdh, når och opå huadh rum then skee skulle, begåre broderligen och kårligen, at med samme begraffningh måtte bliffue upsatt, och icke skee, förr än Wij sielffue talet och berådslagit med E. K. M:tt ther om. *Dat. ut in literis.*

Man ser deraf huruledes Hertig Carl, mera ädelmodig, än at han med Brodrens upförande kunde wara nöjd, har welat det åtminstone *ERIKS* Lekamen skulle anständigt handteras, och en sådan begrafning tilredas, som emot allas deras wärdighet swara motte. Men Konung Johan broskade med denna anstalten efter godtycko, som deß befallning til Biskopen i Westerås wisar.

Konung Johans Bref till Biscop *Rasmus* i Westerås, om Konung *ERICHZ* begraffningh. Dat. Stockh. d. 5 Mart. år 1577.

Wår synnerligh gunst och nådige willie tillförene. Wi kunne Edher, Bischop *Rasmus*, gun-

1577. gunsteligen icke förhålle, att Wår Broder Konungh *ERICH* är nu effter någen långligh siukdom i Tidzdagh näst förlidne, som war thenn 26 Februarii, dödeligen afffompnedt. Och effter Wij wele, att Han tilbörligen schall bliffue begraffwen; Så haffue Wij för godt ansedt att lathe bestelle om Hans begraffningh vdi så måtto, att Han schall haffue sinn Lägerstadh vdi Westerås inn i frempste Korenn på södre siden, doch så att gamble Her *Sten Sturez* eller någre andre Adellemanne Graffuer icke måtte ther igenom bliffue rördhe eller upkastade, och schal samme Konung *ERICHZ* Graff bliffue hartt inn ved muren, effter som thenne wår tro Cammertienare *Philip Kern* weet eder ther om widere berette. Wij wele och, at j schole förschriffue alt Presteschapet vdaff edert Bischopzstifft, som till samma begraffningh komme kunne, lathendes och uti Otte samfelte dage ringe Siäleringningh ehn time huar dagh, till thes Han bliffuer begraffuen. Thet Wij eder på thenna tijdh icke haffue welet förholle, intet twiflendes, att j her vm så bestellendes warde. Gudh edher befalendes. *Dat. ut supra.*

Til Hertigens Bref swarade Konungen;

Wji JOHAN thenn Tridie, med Gudz Nådhe, Suerigis, Göthis och Wendis Konungh rc. Tillbjude thenn Högborne Furste och Herre, Herr CARL rc. Högborne Furste, Elschelige käre Broder. Wij haffue bekommit E. K:tz swar opå wår schriffuelse, ther be-

medh Wij lothe E. K:t förstå om Wår Broders, 1577.
Salige Konungh *ERICHZ*, dödelige affgångh, och som
E. K:t till thett förste förmåller, att thett hade wa=
redt godt, att några wåre godhe månn, anten af Rå=
det, heller och andre, hadhe bliffuett förschickede till
Örby, som hade sedt förberörde Kongh *ERICHZ* lågen=
heet och aflidende, för onde menniskiors wrånge me=
ningh och lögnachtige taal skull, effther som E. K:tz
schriffuelse ther om förmåller; Så hade Wij thett ger=
ne giordt, huar Oß i tidh vm Hans siukdom hade
bliffuet tillkenne giffuit, men wij finge thet för sent
att wette. Thernäst effter som E. K:t berörer, att E.
K:t förser sigh thet till Oß, att Hans döde lekamen
måtte ehnn hederligh begraffningh bekomme, sådenne
som Hans Perßon och wåsende höffligh år, thesligest
att E. K:t gerne wille wette, på hwad tijdh och rum
Hans begraffningh skee skall, och begårer, at medh
samma begraffningh måtte bliffue upsatt, till thes E.
K:t medh Oß vdi egen perßonn ther vm haffuer taa=
ledt och berådslagit: Ther opå lathe wij E: K. för=
nimme, att Oß haffuer icke synts ware behoff att giö=
ra nägedt upskuff medh förberörde Konungh *ERICHZ*
jordefärd, vthenn haffue, såsom thett sigh höffues,
hederligen och tillbörligen om offtebemålte begraff=
ningh latidt bestelle, och till Örby latedt förschriffue
måst af Adelen her i Upland, både innen och uthen
Rådz, så och tijt förschickedt några wåre gode Månn
af Rådet, som hår hoos Oß haffue waredt tilståedes,
samt så många Ryttere, som Wij kunnedt åstadkom=
me, ther till ehnn hoop Prester, Studenter och Dieck=
ner, som Hans Lijk till sin Lågerstädh vdi Westerås

bo=

1577. heledsage skole, hulilken Lägerstadh wij försee Oß icke schall wara Honom för ringe, helst effter månge Konungars Begraffninger finnes på ringere Ståder, både udi Alffuastra, Wreta, Wernim, her vti Gråmuncke Kloster och flereståådz, som myndige och mechtige Konunger her i Suerige waredt haffue; Menn thet Wij icke haffue latedt begraffue Honom medh sådane wyrdningh, såsom thet skedde medh Wår Salige K. Her Fader, Högloflig i åminnelse, år schedt, för then stora åtskildnadt, som emellan Wår S. K. Her Fader och förbemålte Konungh *ERICH* haffuer waredt både vdi leffuerne och Regemente, effter som E. K:tt och sjelff thett nogsampt kann betånckie och besinne. Thett Han ock icke år worden begraffuen vdi Vpsala, thet år skedt för samme orsaker, som förenåmt står och förhoppes Oß, att om förbemålte Konungh *ERICHZ* Jordefård och Begraffningh schall wara så beståålt, att thett kann wara Oß oföruittlighitt, ther och alle kunna giffue wittnesbyrd om, som ther hoos haffue waredt tillståådes och thet seedt haffue. Thet Wij E. K. till suar broderligen icke haffue welat förholle, och befalle E. K:tt her medh vdi GUDz thenns Alzmectiges nådige beskydd och bescherm til all lifzsundheet och wålfård Broderligen och Kårligen. *Dat. ut supra.*

Hertigen förklarade öfwer alt detta, deß mißnöje.

Hertig Carls Bref til Konungh Johan om Konungh *ERICHZ* Begraffning. *Dat.* Segerſö d. 1 Aprillis åhr 1577.

Stormechtige Högborne Konungh, Elskelige Kåre 1577.
Her Broder. E. K. Maj:ts skriffuelse belangendes Wår Broders salighe Konungh *ERICHZ* hastelighe och oförmodelighe Begraffningh haffue Wij bekommit och förstådt, hwadh följe Hans Lijk häffuer ifrå Örby till sin Legerstadh hafft. Så tyckes Oß, effther wårt betänckandhe, att wår salighe Broders döde Lekamen wäll hadhe bordt och tilhört enn annen Begraffningh, och förthenskuldh så lenghe wäll mått öffuer Jorden bliffuit stondendes, at flere aff Förwanterne hadhe hafft tidh och tilfelle medh E:d. K. Maj:t berådslå och bestelle om en sådane Jordefärdh, som någett lijkare, hederligare och Oß alle till mere berömilse hadhe warit, althenstundh Han war en smorder och Crönter Suerigis Konungh, thesligest aff Konungzligh herkumpst, then ther och medh thett onde han råkede (GUDh bättre) bedriffue, haffuer och så myckitt manligitt och gott vträttit i sin Regementz tidh, såsom Wij E:d. K. Maj:t tilförendhe wår meningh Broderligen haffue tilkenne giffuit. Och endoch Konungh *ERICH* så wäll Wår som E:d. K. Maj:tz (sorgeligen att ihugkomme och beklaghe) fiendhe warit haffuer, så betänckie Wij, för Wår Person, lijkwäll thet, att all fiendskap bör ware fullkomligen förlathen och ändet strax eller och för än sielen ifrån Kroppen skills: Ty thet wore ingen åhre eller berömilße en dödher Kropp fiendtelighen att förfölghe in i Graffuen, ej heller skötter then dödhe therom; Men the som igenleffue merkt, och taghe theraff tilfälle ille att tale och beskrifue Föruanterne, hwilckitt Wij hadhe gerne welett, effther Wår förmågenhet, förekomme, om Wij hadhe nägett bliffuet til-

X frågedt,

1577. frågedhe, för än Wår Brodher til Jordhen fördes. Men effther thett icke skiedde, bör Oss för Gudh och hwar Christen endtskylliget ware, såsom Oss hoppes, att Wij och alreedhe äro. Then orsaak E. K. Maj:t föregiffuer i sin schriffuelse, hwarföre Konungh *ERICH* icke är i Upsale begraffuen, then lathe Wij i sitt wårdhe bliswe, endoch ett lithet rum på then orthen hadhe Hans lekamen inthz warit för gott, ehwem ther sedhen är, meera wår salighe (hoos GUDh Höglofflig i åminnelse) Her Fadher, begraffuen, eller någen annen wille sig Legerstadh ther utwälje). Kann och fullwäll bewijses, att iblandh Gudhfruchtighe och fromme Konungar är affgude Dyrckere och Tyranner begraffne. Thet är Oss och för sanningh berättit, att ther som Konungh *ERICHZ* Lijk nederlagt är i Westerås Domkyrkje, schall ware et olägeligit rum och ther till med oskiedde och ille tillagde brädeer inhägnet. Men öffuer alt thetta säyes och Hans dödhe Lekamen haffue i tre dagher stådt alle män till syne, så att barn medh gammult Folck haffuer friitt gådt till och handteredt Hans Lekamen, huilckit Oss synes icke myckit wäll ware aff them, som ther hos tilstädhes wore, hestelt, att the haffue hollit een dödh kropp i öpen graff till hwars mans widunder. Och är wårt betänkendhe och meningh, att Wår Broders Lijk (om möyeligitt wore, och Wij ey heller annedt kunne tenckie, än att thett wäll kan ske) måtte thedan bliffue fördt och bekomme en annen Begraffningh, sådane som en Smordh och Krönt Swerigis Konungh ägnar och bör, antingen i Upsale eller Grämuncke-Kloster i Stockholm, ther och Konungar tillförende ligge begraffne, ther till Wij bådhe

dhe

ske hielp och bistondh, effter wår förmögenheet, gerne 1577.
göre, hwar E: K. Maj:t icke wille någenn yttermera bekostnad på Hans Begraffningh wåghe etc.

Den 1 Apr. 1577.

Wid Begrafnings-Acten höll Biskopen i Westerås en kort predikan, och liket nedsattes i en ostådad Graf: men på wäggen hängdes en wåtaffla med orden, Translatum est Regnum & factum est fratris mei; a Domino Constitutum est. Wid utländska Hof ådrog sig Konung JOHAN med detta upförandet et föga hedrande namn; och i Swerige började man lika som at öfwerse med Konung ERIKS fel, samt påminna sig monga hans goda gerningar, då man jemförde hans regemente med Brodrens, hwilket ehuru i början berömeligit, efter handen likwäl upfyldes af förföljelser och woldsamheter.

När man igenom läsit Konung ERIKS Historia, behöfwer man icke at finna deß gemöte widare beskrifwit, emedan det framlyser ur alla hans gerningar. Det är otwifwelagtigt at denna Konung, ibland många underlige och lastwärde förehafwande, åfwen gjorde mycket godt och nyttigt under wälmagts-tiden; hwilket omdöme åfwen Brodren Hertig CARL, ehuru hans owän, om hönom fälde. Den Franske Ministern *Dances* som ofta talade med Konung ERIK, och således kände honom, ytrade sig i bref til sin Herre, at han sau denne Prinsen äga et stort förstånd, mycken lätthet både

1577. at begripa saker och at tala; samt många andra dygder *). Sina Barn älskade han mycket, äfwen under fängelse tiden, och wisade sig bekymrad om deras upfostran. Före förmälingen med CATHARINA, föddes honom twänne Döttrar af *Agda*, en

*) Uti Hennes K. M. Enke-Drotningens Bibliothek finnas Original-Handlingarne af denne Legatens Negotiationer i Danmark och Swerige, med titel, som *Stephanius*, forna ägaren, sielf påskrifwit: Les affaires du Conte de Boduez l'An 1568 nec non Caroli Dantzæi Galliarum Regis Legati literæ ab A. 1575 ad A. 1586 ad Regem, Reginam, proceresque Galliæ datæ. Där utlåter han sig uti et bref af d. 23. Jan. A. 1575 om Konung ERIK: Les Roy Gustavus a faict de si haultes & memorables entreprices, & si prudente conduites a une tres heureuse fin, quon le doibt tenir & estimer ung tres vertueuse & magnanime Prince. Aussi il a heureusement regne quarante deux ans. Il a laisse quatre filz & cinq filles. Entre son premier filz luy a succede au Rojauhme; il est a present prisonnier. Jay souuent confere avec luy des plusieurs affaires; je Vous prometz, Sire, quil estoit dun tres bon jugement; il comprenoit facilement ce quon luy proposoit, & sexpliquoit fort disertement & promtement; & il avoit plusieurs aultres vertus. Vray est quil estoit fort soubsonneux; aussi il a tousiours este nourry en crainte, a cause de sa belle Mere, davantage il auoit de tres pernicieux & malingz ministres, qui par calomnies, detractions, faux raportz & semblables artifices luy rendirent les principaux Srs du pays si suspects & odieux, quil en fit a la fin mourir quelques ungs dont sa ruyne s'est ensuyvie.

en ett Borgares Dotter i Stockholm *): nemli- 1577,
gen *Virginia* **) och *Constantia* ***); men af sin Ge-
mål hade han utom *Gustaf* åfwen *Henric*, *Ar-
nold* och *Sigrid*, som blef gift, först med Lagman-
nen *Hinrik Classon Tott* af hwilken anledning Drot-
ning Christina i anseende til Fädernes börden
hade i sinnet at uphöja den Grefweliga *Tottiska*
Slägten uti Förstelig wärdighet: sedermera med
Nils Nilsson Natt och *Dag*.

Catharina lefde länge efter sin Herres olyc-
ka; och förtjente sig med upförandet så wäl Ko-
nung Johans som deß Efterträdares ynnest; af hwil-
ka hon med anständige förläningar begåfwades.
Hon uppehöll sig i Finland all sin öfriga lifstid
der hon åfwen dog och nedsattes uti en präktig Graf,
den *Tottiske* Slägten tilhörig.

Sonen som warit ämnad til Thronföljare,
fördes ännu et Barn, af ERIKS hemlige wän-
ner utom Riket, at således bewaras undan Ko-
nung Johans oundwikeliga förföljelser. Han up-
fostrades af *Jesuiter* i deras tro; talade många
språk och want anseende af mycken lärdom, men
flöt omkring werlden under mångfaldiga måst wi-
driga öden. Länge nedtrycktes han af så stor torf-
tighet

(* Han kallades *Pehr* i porten. Hon har warit gan-
ska skön och blifwit deraf allmänt kallad *Charitas*;
Sedermera A. 1561. gift med *Joachim Flemming*
til Qwide emot Konungens wilja. *Palmsk.*

**) Gift med Ståthållaren på Croneborg *Håkan Knuts-
son Hand*.

***) Gift med [illegible] *Henrik Fran-
ckelin*.

1577. tighet, at han nästan med betlande måste skaffa sig födan. Uti sådant skick wisade han sig wid det Polska Hofwet, och njöt der någon wälwilja af Prinsessan ANNA, SIGISMUNDI Syster. Wid det tilfället, sökte Konung JOHAN sin Son at göra honom til Munk, och at gifwa honom et Biskops-döme, på det owänner icke skulle begwämligen nyttja honom, såsom pretendent til Swenska Spiran. Han upbar åfwen til en tid räntan ifrån et någorkunda drägtigt Abbots-Döme i Polen, hwaraf han lefde i Thorn. År 1584. wille Konung ERIKS wänner, i synnerhet de Utlänningar, som under dess regements tid hade lefwat i Riket, hämna Fadrens död och befordra Sonen til den Swenska Thronen. De anhöllo i sådan affigt hos Konung HENRIC III. i Frankrike, om en Skepps Flotta med andre Krigsförnödenheter; hwaremot detta Riket skulle förblifwa såsom förläning under den Franska Kronan; men utan påföljd *). Man har anledning at tro det Danmark och Ryssland deltagit i detta spelet. En *Anders Lorich*, hwilken wid denna tiden, och efter Konung JOHANS anstalt, i Preussen blef hemligen fångslad, samt til Swerige öfwerförd och der straffad, synes med sina bekännelser sådant hafwa bestyrkt **). Omsider förbättrades hans wilkor medelst Czarens försorg, som försåg honom med Förstelig underhåll, samt lofwade, at jemte förmälning med en

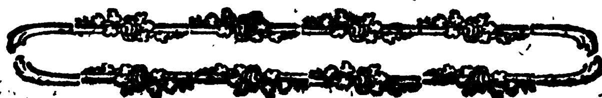
Rysk

*) Se Nova Acta Reg. Soc. Scient. Upsl. Vol. I. p. 23. der detta Document finnes införd.

**) *Mess.* Sc. III. T. VII. p. 72.

Ryst Prinsessa, skaffa honom sin Faders Krona. 1577.
Under denna tiden såg han som hastigast en gång sin Mor i Rewel, der de med tårar hwarandra omfamnade, men skyndsamt åtskiljdes. När denne dygdige Prinsen oakttadt alla sina wederwärdigheter, med inga ehuru stora löften kunde bringas til otro emot sit Fäderneslånd, blef han öfwergifwen, och dog uti Cassin år 1607, der han utom staden mindre anständigt begrofs, änskönt Czaren til et sådant behof hade lemnadt ansenlige penningar.

Register,
författat til Andra Uplagan.

A.

 Artic-

B.

Bjel-

 meen

D.

E.

den

ger

lägan

F.

G.

Ga-

H.

Horn,

K.

K.

L.

Leyon-

M.

N.

O.

P.

R.

S.

Tole.

U.

W.

Wränga

Z.

Å.

Ä.

Ö.

Rättelser.

Sidan 160 raden 9 läs: hwars Fader, efter Giftermålet med —— ——

Sidan 195 raden 6 läs: i saknad af Win.

På bladet T 3 andra sidan står pag. 284 läs 294, nästa bladet T 4 första sidan, 285, läs 295.

Flere äro icke sådane fel, som förwilla läsningen.

